

ACADEMICA

REVISTĂ EDITATĂ DE ACADEMIA ROMÂNĂ

DIRECTOR: ACAD. IOAN-AUREL POP, PREȘEDINTELE ACADEMIEI ROMÂNE

Nr. 5–6
MAI–IUNIE
2018
Anul XXVIII
331–332

DIRECTORI:

Acad. Mihai DRĂGĂNESCU
(director fondator)
octombrie 1990 – ianuarie 1994

Acad. V.N. CONSTANTINESCU
februarie 1994 – ianuarie 1998

Acad. Eugen SIMION
februarie 1998 – aprilie 2006

Acad. Ionel HAIDUC
mai 2006 – aprilie 2014

Acad. Ionel-Valentin VLAD
mai 2014 – decembrie 2017

Acad. Cristian HERA
ianuarie 2018 – aprilie 2018

Acad. Ioan-Aurel POP
din mai 2018 –

CONSILIUL EDITORIAL:

Acad. Ioan-Aurel POP
Acad. Bogdan C. SIMIONESCU
Acad. Victor SPINEI
Acad. Răzvan THEODORESCU
Acad. Victor VOICU

Acad. Dan BĂLTEANU
Acad. Alexandru BOBOC
Acad. Cristian HERA
Acad. Constantin IONESCU-TÎRGOVIȘTE
Acad. Eugen SIMION
Acad. Alexandru SURDU
Acad. Maria ZAHARESCU

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Redactor-șef
Dr. Narcis ZĂRNESCU

Redactori I
Mihaela-Dora NECULA
Elena SOLUNCA-MOISE

SECTOR TEHNIC:

Tehnoredactor
Dr. Roland VASILIU

Operator-corector
Aurora POPA

E-mail: academica@acad.ro

revista_academica2006@yahoo.com

Adresa web: http://www.acad.ro/academica2002/pag_academica.htm

Tel. 021 3188106/2712, 2713; Fax: 021 3188106/2711

11 IUNIE 1848

Ioan-Aurel Pop, Ce ne învață Revoluția Română de la 1848–1849?	6
Dorina N. Rusu, Programele Revoluției de la 1848 din Țările Române	8

EUGEN SIMION – 85

Ioan-Aurel Pop, Academicianul Eugen Simion, la ceasul împlinirilor supreme	14
Răzvan Theodorescu, Ctitorul	16
Dan Berindei, Creația și opera academicianului Eugen Simion – într-un proces neconținut de împlinire	17
Mihai Cimpoi, Eugen Simion – vocația monumentalității	19
Jean-Jacques Askenasy, Cuvânt omagial	21
Mircia Dumitrescu, Eugen Simion este o instituție	22

REINDUSTRIALIZAREA ROMÂNIEI

Victor Voicu, Câteva repere ale dezindustrializării și reindustrializării României ..	24
Petre T. Frangopol, Gheorghe Ivănuș, Redezvoltarea industriei chimice românești	28
Victor Axenciuc, Parcursul industrializării în România în secolul XX	36
Tudorel Andrei, Andreea Mirică, Industria românească după 1990	39
Dan Stematiu, Reluarea valorificării potențialului hidroenergetic al României – cerință a dezvoltării industriale	45
Valentin I. Popa, Industria de celuloză, hârtie și fibre artificiale din România. Trecut, prezent și viitor	51
Petru Crăciun, Industria națională de medicamente: ce a fost, ce a rămas, ce ar trebui făcut?	55

PETRE SERGESCU – SAVANT AL ACADEMIEI ROMÂNE

Răzvan Theodorescu, Cuvânt de deschidere	60
Gabriela Marinoschi, Profesorul Petre Sergescu – un model cultural	61
Magda Stavinschi, Petre Sergescu și gândirea matematică	63
Efthymios Nicolaïdis, Pierre Sergescu, président et secrétaire perpétuel de l'Académie Internationale d'Histoire des Sciences	71
Dorel I. Duca, Adrian Petrușel, Petre Sergescu – profesor la Universitatea din Cluj ...	75
Alexandru Herlea, Petre Sergescu: personalitate reprezentativă a exilului românesc ..	81
Doru Ștefănescu, Moștenirea matematică a lui Petre Sergescu	86
Nicole Capitaine, Souvenirs de Pierre Sergescu	91
Ilie Pârnu, Știința și istoria ei: Petre Sergescu	94

PERSONALITĂȚI ACADEMICE

Cristian Hera, Ion Ionescu de la Brad – membru al Academiei Române	100
---	-----

PAGINI DE ISTORIE

Păun Ion Otiman, Șapte decenii de la marea dramă a Academiei Române – 1948 ...	104
Alexandru Porțeanu, Date vechi și date noi din istoria Marii Uniri	122

PREOCUPĂRI CONTEMPORANE

Ionuț Purica, Abordarea Economiei Circulare prin intermediul Termodinamicii Ireversibile – viziune de scală a sistemului	124
---	-----

BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE

Marian-Bogdan Jugănar, Publicații periodice românești. Tomul V 1931–1935, Partea a 3-a	128
---	-----

IN MEMORIAM	
Ioan Munteanu (1938–2018)	135
Mircea Malița (1927–2018)	137
Cabiria Andreian Cazacu (1928–2018)	139
CRONICA VIEȚII ACADEMICE	141
APARIȚII LA EDITURA ACADEMIEI	144
GHID PENTRU AUTORI	145

Revoluția de la 1848

Ce ne învață Revoluția Română de la 1848–1849?*

Acad. Ioan-Aurel Pop

Președintele Academiei Române

Toate întâmplările trecutului ne învață câte ceva, pentru că trecutul este, de fapt, viață și experiență de viață. Cei 170 de ani trecuți de la Revoluția noastră pașoptistă ne îndeamnă la meditație. Oricum este greu să ne imaginăm Marea Unire fără 1848. Iar anul 1848 a fost unul de dimensiune europeană, pe calea modernizării națiunilor continentului. Modernitatea a adus și sincronizarea societății românești cu lumea europeană occidentală. Procesul a început odată cu Renașterea secolului al XVI-lea.

Eu privesc Revoluția de la 1848 la români, prin prisma aspirațiilor transilvănenilor, prin revolta tinerilor canceliști de la Târgu Mureș, din martie, tineri care erau maghiari, germani și români și care visau la o lume democratică. Între ei se afla și tânărul Avram Iancu, acela care învățase la Cluj, în latină și maghiară, și care, când scria românește, avea nevoie de corectarea textelor de către cei apropiați lui, între care și preoții Dobra și Buteanu. Iancu nu fusese lăsat să învețe gramatică românească decât la școala din sat, când se scria cu litere chirilice încă. Apoi a învățat în școli străine și în limbi străine, dar a păstrat nealterată în suflet românitatea.

David Prodan a remarcat, cu multe decenii în urmă, că în secolul iluminist, intelectualitatea și poporul au acționat în planuri separate, iar unirea dintre cele două planuri s-a produs odată cu Revoluția de la 1848. În secolul al XVIII-lea, planurile erau separate, fiindcă intelectualii apelau la lupta pașnică, petiționară și culturală (mișcarea *Supplex*-ului și Școala Ardeleană), iar „plebea” sau poporul la lupta violentă (Răscoala lui Horea). În secolul al XVIII-lea însă, spre finalul acestuia, s-au unit în lupta lor națională cele două biserici bizantine românești, biserica ortodoxă și cea greco-catolică.

La 1848, pe Câmpul Libertății de la Blaj s-au unit intelectualitatea (care era de extracție rurală) și poporul în șuvoiul luptei comune. Cinci-șase decenii au fost de ajuns pentru ca națiunea să se identifice cu toți românii, în spiritul ideii de suveranitate a poporului.

În Evul Mediu, puterea deriva, în concepția comună, de la Dumnezeu. Acum ea deriva de la națiune ori și de la națiune, ca-n Occident. În intervalul 1791–1848, au fost statornicite și consolidate noțiuni, precum libertate, egalitate, fraternitate, suveranitatea poporului, democrație, drepturi și libertăți cetățenești, constituție, ideea daco-românismului etc. Evul Mediu se bazase pe supunere, ierarhie, privilegiu, onoare, credință, iar lumea europeană a funcționat, având la bază aceste comandamente, vreme de cam un mileniu (secolele VI–XVI). Treptat aceste idei au fost subminate și înlocuite cu altele. Această trecere de la ierarhie, supunere, privilegiu (realități specifice lumii medievale) la libertate, egalitate, democrație a reprezentat ea însăși o revoluție. Puterea nu mai emana de la Dumnezeu, ci de la popor, de la națiune. De altminteri, numele unui ziar al Revoluției Române de la 1848 a fost „Popolul suveran”, condus de Dimitrie Bolintineanu. Titlul publicației este simptomatic pentru revoluția din gândire.

Revoluția noastră nu a fost simfonă și sincronă, dar a exprimat aceleași idei și idealuri pentru poporul român. Nu a fost vorba despre coordonare decât în câteva cazuri, dar legăturile dintre revoluționari au fost o realitate.

Chestiunea colaborării – plănuită sau nu, conștientă sau nu – dintre revoluționari a fost prefațată de comuniunea dintre intelectualii români care preced anii revoluționari. Astfel, învățând de la

*Alocuțiune susținută la sesiunea omagială „11 iunie 1848 – Ziua victoriei Revoluției Române pașoptiste” (12 iunie 2018, Amfiteatrul „Ion Heliade Rădulescu”, Biblioteca Academiei Române)

ardeleni, după cum ardelenii învățaseră de la Cantemir, Mihail Kogălniceanu a ajuns să-și deschidă Cursul de istoria românilor, în 1843, la Academia Mihăileană din Iași cu faimoasa sa definiție a patriei și a istoriei naționale: „Eu privesc ca patria mea toată acea întindere de loc unde se vorbește românește și ca istoria națională, istoria Moldaviei întregi, înainte de sfârșirea ei, a Valahiei și a fraților din Transilvania”. De ce să mai căutăm azi, după aproape două secole, alte înțelesuri ale noțiunii de patrie și de istorie națională, din moment ce basarabeanul Mihai Kogălniceanu – unul dintre cei mai mari arhitecți ai României moderne – ni le-a arătat așa de clar, de luminos și de adevărat? Aceeași definiție a fost dată, cu alte cuvinte și în limbaj poetic, și de către părintele Alexe Mateevici în 1917, când a scris *Limba noastră*.

Limba noastră era și este patria noastră, iar patria noastră este limba română, după cum ne-a reamintit și Nichita Stănescu. Cuvântul acela de deschidere din 1843, de la Iași, a făcut epocă și printre românii ardeleni, care tocmai atunci (1842) își văzuseră limba iarăși exilată și disprețuită de străini, când se stabilise în dietă limba oficială a Transilvaniei, aceasta fiind maghiara. Cuvântul lui Kogălniceanu a fost preluat apoi de un alt mare savant moldovean, numit Nicolae Iorga – probabil cel mai învățat dintre toți românii din toate timpurile.

La începutul secolului al XX-lea, ca să-i însuflețească pe românii deznădăjduiți din Năsăud, Nicolae Iorga le spunea următoarele: „În timpurile cele vechi, românii nu făceau nicio deosebire în ceea ce privește ținuturile pe care le locuiau; pentru dâșii, tot pământul locuit de români se chema Țara Românească. Țara Românească erau și Muntenia, și Moldova, și Ardealul și toate părțile care se întindeau până la Tisa chiar, toate locurile unde se găseau români. N-aveau câte un nume deosebit pentru deosebitele ținuturi pe care le locuiau și toate se pierdeau pentru dâșii în acest cuvânt mare, covârșitor și foarte frumos, de *Țară Românească*” (Nicolae Iorga, *Ceva despre Ardealul românesc*, București-Năsăud, 1907, p. 1). Și așa, cuvântul care zidește a trecut dinspre Ardeal spre Moldova (toată) și dinspre Moldova spre Ardeal, ducând cu el speranța și convingerea că mântuirea constă în națiune.

Specificul Revoluției Române din Transilvania s-a bazat pe două realități:

1. Discriminarea românilor și a confesiunilor lor în raport cu celelalte națiuni și confesiuni și decizia

Revoluției ungare de a-i încorpora pe români în Ungaria și

2. Loialitatea românilor față de împărat, în speranța că Habsburgii pot asigura, dacă nu egalitatea și protecția românilor, măcar o soartă acceptabilă pentru ei.

Despărțirea dintre revoluțiile română și maghiară a condus la identificarea clară a românilor cu idealul lor național, pe fondul valorilor democratice general-europene. Pentru maghiari, „vechiul regim” era întruchipat de Austria și de Curtea de la Viena (ca și pentru tinerii revoluționari români, inițial), în vreme ce pentru români, „vechiul regim” ajunge să fie Revoluția Ungară, care a refuzat să recunoască drepturi naționale pentru naționalități (români, slovaci, croați).

Revoluția Română de acum 170 de ani are în programul său două tipuri de revendicări, unele general-democratice și altele naționale. La un moment dat, păreau să prevaleze primele, apoi cele naționale, dar, de multe ori, ele s-au împletit organic. După radicalizarea Revoluției ungare, românii ardeleni au trecut la organizarea Transilvaniei ca țară românească, în frunte cu Avram Iancu, un bărbat de 24 de ani. Acesta nu a reușit să organizeze „țara românească” visată decât în Munții Apuseni, unde a creat organe de conducere românești și instituții românești, între care o armată națională, formată, după modelul vechii Rome, din legiuni și cete, conduse de prefecți și tribuni. Astfel, Iancu a ajuns, la 24 de ani, „Craiu Munților”, intrând în legendă și în folclor ca Horea cel „cu lancea”. După ce revoluționarii maghiari decisese „unirea Transilvaniei cu Ungaria” și după ce toate încercările românilor de a opri această nedreptate s-au lovit ca de un zid, Simion Bărnuțiu a formulat faimoasa sa aserțiune: „Împăratul ne-a înșelat, patria (Imperiul Habsburgic) ne-a ferecat și ne-am trezit că numai credința în noi înșine și în neamul nostru românesc ne poate mântui”. Credința românilor era simplă și general-europeană: drepturile și libertățile democratice visate nu se pot înfăptui și garanta decât în cadru național propriu.

Programul Revoluției Române de la 1848–1849 a fost „proiectul nostru de țară” până la 1918. Tot ceea ce s-a gândit în vremea revoluției s-a pus în practică treptat, sub Cuza, sub Carol I și sub Ferdinand I, prin bărbați de stat, precum Kogălniceanu, Brătianu sau Maniu, și mai ales prin forța acestui popor, capabil de miracole atunci când este bine condus.

Programele Revoluției de la 1848 din Țările Române*

Dorina N. Rusu

Membru corespondent al Academiei Române

În 1848, asemeni unei bune părți a Europei, Țările Române au fost cuprinse de valul revoluționar. De la mișcarea lui Tudor Vladimirescu, ele nu mai cunoscuseră o asemenea explozie populară, provocată, după cum afirma Nicolae Bălcescu, de cele „18 veacuri de trude, de suferințe și lucrare a poporului român asupra lui însuși”. Integrat istoric și organic în contextul general european, care a constituit, potrivit afirmațiilor aceluiasi istoric, „cauza” și nu „ocazia”, fenomenul revoluționar românesc și-a vădit de la început țelurile proprii, determinate de realități specifice. Principalele obiective naționale și sociale ale revoluției române s-au regăsit în programele elaborate în cursul anului 1848: *Petițiunea-proclamațiune a boierilor și notabililor moldoveni*, înaintată la 28 martie/9 aprilie domnitorului Mihail Sturdza; *Prințiipiile noastre pentru reformarea patriei*, întocmite de emigrația moldoveană la Brașov la 12/24 mai; *Dorințele partidei naționale în Moldova*, redactate de Mihail Kogălniceanu în numele revoluționarilor moldoveni, în august; *Proclamația* lui Simion Bărnuțiu, din 12/24 martie, reluată și amplificată în *Punturile națiunei române transilvane*, adoptate de marea adunare de la Blaj din 3–5/15–17 mai; *Proclamația de la Islaz* din 9/21 iunie; *Petiția neamului românesc din Banat, Crișana și Maramureș*, din 3–9/13–21 mai; *Petiția alcătuită de românii bucovineni*, în 20 mai/1 iunie. Prin prevederi, ca și prin formulare, acestea reprezintă un tot unitar, exprimând, într-o formă sintetică, stadiul de dezvoltare al societății românești, ca și dorința românilor de a-și impune dreptul la viață liberă, unită, neatârnată. Redactate în locuri și împrejurări diferite, dar

izvorâte din realități asemănătoare și formulând deci obiective comune, programele Revoluției de la 1848 s-au constituit într-un adevărat „tezaur comun de gândire politică”.

Programele revoluției române urmăreau înlăturarea regimului existent și a legiuirilor fundamentale pe care acesta se întemeia: în Transilvania se impunea înlăturarea regimului absolutist și a inegalităților naționale, iar în Moldova și Țara Românească, a Regulamentului Organic și a sistemului pe care acesta îl generase. „Popolul român – se arăta în *Proclamația de la Islaz* – leapădă un regulament care este în protiva drepturilor sale legislative și în protiva tractatelor ce-i recunosc autonomia”. La rândul său, Mihail Kogălniceanu, câteva luni mai târziu, în *Dorințele partidei naționale*, arăta că „Reglementul Organic nici nu au putut nici poate să facă fericirea țării noastre”; „acest Reglement – continua el – prin mai multe a sale dispoziții, este contrariu spiritului tuturor tractatelor”, nerăspunzând „la nevoințele țării”.

Între prevederile programelor referitoare la înlăturarea unor practici vechi, ce nu mai corespundeau evoluției istorice a societății românești, ca și ideilor înnoitoare ce trebuiau să stea la baza modernizării ei se înscriu și cele privitoare la desființarea rangurilor și privilegiilor – obiective care se regăsesc, de altfel, și în unele programe europene ale anului 1848. Această cerință a fost înscrisă atât în *Prințiipiile noastre pentru reformarea patriei* care, la punctul 4, stipulau „nimicirea tuturor privilegiilor și, prin urmare, deopotrivă purtare a sarcinilor statului de către tot poporul îndeobște, precum și pe o potrivă împărțășire a lui la toate

*Alocuțiune susținută la sesiunea omagială „11 iunie 1848 – Ziua victoriei Revoluției Române pașoptiste” (12 iunie 2018, Amfiteatrul „Ion Heliade Rădulescu”, Biblioteca Academiei Române)

driturile politice și țivile”, cât și în *Proclamația de la Islaz*, în care se specifica: „Vorbele nobil, nobilitate sunt necunoscute între popoul român. Fapta asemenea e și mai necunoscută; căci nimic n-a fost de moștenire în țeara aceasta, nici rang, nici titluri, decât proprietatea și numele familiei. Popoul român decretă dar desființarea tuturilor rangurilor titulare ce nu au funcții și al căror nume nu aduc aminte decât niște timpi de barbarie și de servilitate”. Mihail Kogălniceanu, vorbind în numele Partidei naționale a moldovenilor, înscria între *Dorințele* acesteia „a se oboři ori ce ranguri și privileghiuiri personale sau de naștere”, subliniind că „rangurile ... ca niște jucării date numai deșertăciunii, trebuiesc desființate, căci a păstra o nobleță, o aristocrație acolo unde există, se înțelege, dar a o crea, la anul 1848, acolo unde n-au fost niciodată, ar fi o prea mare nebunie, și de care românii vor ști a rămânea străini”.

Revoluționarii români nu s-au oprit numai la a cere desființarea rangurilor, ci au mers mai departe, înscriind egalitatea printre obiectivele fundamentale ale programelor revoluției. *Punturile națiunii transilvane*, votate la Blaj, erau „răzimate pe principiul libertății, egalității și fraternității”. *Programul de la Islaz* decretă „aceleași drepturi civile și politice pentru tot românul”, iar *Prințiunile noastre* înscriau la punctul 5 „întemeierea instituțiilor țării pe toate prințiunile de libertate, de egalitate și de frățietate, dezvoltate în toată întinderea lor”.

O altă prevedere care se regăsește în toate programele revoluționare se referă la acordarea și la respectarea libertăților publice. Astfel, la art. 3 *Petițiunea-proclamațiune* redactată la Iași „în numele tuturor stărilor Moldovei” stipula: „siguranța personală, adecă nimeni să nu poată fi pedepsit decât pe temeiul legilor și în urma unei hotărâri judecătorești; fieștecare arestuit să fie înfățișat în vreme de 24 ceasuri dinaintea tribunalului competente”. Peste numai câteva luni, *Proclamația de la Islaz* formula mai amplu aceeași solicitare: „Popoul român decretă tipar liber, cuvântare liberă, adunări libere spre a vorbi, a scrie cele de folos, spre a arăta adevărul”. Și în *Dorințele partidei naționale* se cerea „libertatea tiparului”, dar și „închizășluirea libertății individuale și a domițiliului”, iar în *Programul* adoptat la Blaj se stipula „libertatea de a vorbi, de a scrie și de a tipări fără nici o censură”, „asigurarea libertăței personale” și „libertatea adunărilor”.

În vederea încadrării Țărilor Române într-un curent democratic european și asigurării condițiilor

trecerii la statul modern, revoluționarii pașoptiști au înscriș prevederi referitoare la adunările legislative. În *Petiția* înaintată domnitorului Mihail Sturdza, patrioții moldoveni solicitau desființarea Adunării Obștești, pe motiv că „nu insuflă nicio încredere obștei” și înlocuirea ei cu o nouă Cameră, care trebuia să fie „adevărată reprezentanție a nației și adevărată închezășluire a fericirii patriei”. *Proclamația de la Islaz* a formulat clar dezideratul unei ample lărgiri a bazei electorale atunci când decretă: „de azi înainte alegerea largă, liberă, dreaptă, unde tot românul are dreptul de a fi chemat și unde numai capacitatea, purtarea, virtuțile și încrederea publică să-i dea dreptul de a fi ales”.

Pentru revoluționari, noua administrație trebuia să fie expresia mării majorități a populației și nu a unui grup restrâns de boieri, iar reprezentanții acesteia (miniștri, funcționari administrativi etc.) trebuiau să-și asume întreaga responsabilitate pentru faptele lor. „Miniștrii să aibă deplină libertate pravilnicească în lucrările lor, pentru ca să poarte toată răspunderea acestor lucrări” stipula art. 12 din *Petiția* de la Iași înaintată domnitorului, după cum la art. 23 această doleanță era extinsă asupra tuturor funcționarilor publici: „toți amploiații să fie răspunzători pentru faptele lor în lucrările slujbelor”. Aceași idee apărea și în *Proclamația de la Islaz* – „popoul român decretă și hotărăște responsabilitatea miniștrilor și cu un cuvânt a tuturilor funcționarilor publici”.

În Moldova, ca și în Țara Românească, revoluționarii au luat în discuție și viitoarea formă de stat, unii dintre ei, îndeosebi cei situați pe poziții radicale, fiind animați de convingeri republicane. Realști, însă, având în vedere posibilitățile interne, dar și contextul internațional, ei au optat pentru început pentru o monarhie constituțională. *Proclamația de la Islaz*, redactată în vremea în care Gheorghe Bibescu încă se afla în fruntea țării, stipula alegerea domnului doar pentru o perioadă de cinci ani, „spre a tăia rivalitățile și urile îndelungate și spre a pune o emulație între cetățeni a fi buni, întregi și folositori patriei ca să tragă încrederea publică”, el urmând a fi „căutat în toate stările soțietății”; „domnul – se arăta în același document programatic – nici nu a fost, nici nu este prinț; domn e tot cetățeanul, domn e și capul țării”. Partida națională a Moldovei, prin pana lui Mihail Kogălniceanu, milita și ea pentru „domn ales din toate stările soțietății, după vechiul obicei”. Cu o listă civilă mult redusă, după cum apare stipulată în

programele din Moldova și Țara Românească, cu o domnie limitată doar la cinci ani, domnul dorit și prezentat de revoluționari apărea ca un veritabil președinte de republică, nenumit astfel decât din motive strategice.

O atenție aparte s-a acordat în toate documentele programatice ale revoluției organizării justiției. La 28 martie, patrioții moldoveni subliniau necesitatea „grabnicei forme de îmbunătățiri” a legislației și publicitatea „seanțelor tribunalelor”, idee reluată apoi și de Mihail Kogălniceanu, dar și de *Petiția* adoptată la Blaj. În același timp, desființarea pedepsei cu bătaia și a celei cu moartea se regăsește în aproape toate programele, considerându-se că „epoha în care viețuim face de prisos orice comentariu întru aceasta”.

În vederea modernizării societății românești se impunea să se acorde o atenție aparte principalelor instituții ale statului: biserica și școala. Ca urmare, în programele din toate cele trei provincii românești și-au găsit locul prevederi referitoare la „ridicarea morală și soțială a clerului”. Aceeași problemă se regăsește și în programul întocmit de Mihail Kogălniceanu, problemă căreia îi sunt consacrate trei articole în care se menționează atât „rădicarea morală și socială a clerului ortodox”, considerată „una din cele mai mari și mai sfinte îngrijiri a fieștecărui guvern”, cât și „organizarea clerului catolic pentru românii de această religie”, precum și „drepturi politice pentru orice compatrioți de orice credință creștină”. În Transilvania, problemele bisericii s-au impus cu și mai mare acuitate, revendicându-se un regim de egalitate cu celelalte culte și reînființarea mitropoliei române: „Națiunea română – se arată în *Programul* prezentat la Blaj – pretinde ca biserica română, fără distincțiune de confesiune, să fie și să rămână liberă, independintă de la oricare altă biserică, egală în drepturi și foloase cu celelalte biserici ale Transilvaniei. Ea cere – se menționa în continuare – restabilirea mitropoliei române și a sinodului general anual după vechiul drept”.

Legată de problemele bisericii, dar îmbrăcând în același timp și aspectul unei chestiuni de interes național, s-a impus problema mănăstirilor închinat, propunându-se drept soluție secularizarea, așa după cum rezultă din prevederile *Proclamației de la Islaz*, care „decretă ca prisosul veniturilor mănăstirești să fie al țării, spre desrobirea și ajutorul celor săraci și reclamă moșiile mănăstirilor închinat a le scoate de sub orice mănăstorie” sau, cum se arăta la art. 12, să realizeze „emancipația mănăstirilor închinat”.

Creatori și oameni de cultură, revoluționarii români au acordat o legitimă atenție problemelor învățământului. Ridicarea acestuia la nivelul celui existent în țările dezvoltate, ca și crearea condițiilor pentru ca pături tot mai largi ale populației să poată avea acces la instruire, măsuri fără de care nu se putea concepe trecerea la un stat modern, au fost obiective care au figurat în toate documentele programatice ale revoluției. Încă în *Petiția* din martie adresată domnitorului Moldovei se prevedea „reforma școalelor pe o temelie largă și națională spre răspândirea luminărilor în tot poporul”, pentru ca la Islaz să se decreteze „o învățatură pentru toți egală, progresivă și integrală pe cât va fi cu putință, după facultățile fiecăruia și fără nicio plată”. Totodată, se cerea înființarea unor instituții de învățământ superior la București și Craiova, a câte unui liceu și a unui pensionat în fiecare județ, a câte unei școli normale în fiecare plasă și a unor școli începătoare „bine întocmite” în fiecare sat, scopul fiind ca „niciun fiu de cetățean din câți se află în vârstă de doisprezece ani și câți se vor naște de acum înainte să nu rămâie neîmpărțășit de învățatură, căci pe dânsa se întemeiază viitorul țării și punerea în lucrare, cum și garanția cea adevărată a așezămintelor patriei”. Ideea a fost reluată și în *Dorințele partidei naționale* care, la art. 14, stipulau „Instrucție egală și gratuită pentru toți românii”, specificând necesitatea ca „fieștecare oraș, târg și sat trebuie să aibă școala sa, ca fieștecare român să poată primi instrucția la care îl chiamă facultățile sale”. În Transilvania, acestor prevederi generale referitoare la dezvoltarea instrucției se adăuga și una specifică, aceea a înființării de școli române „pe la toate satele și orașele, a gimnasiilor române, a institutelor militare și tehnice și a seminarelor preoțești, precum și a unei universități române”.

Armata și în general problemele militare s-au bucurat de atenția specială a revoluționarilor, unii strânși legați de oștirea națională reorganizată în deceniul ce a premers revoluția română. Ei vedeau în armată un punct important de sprijin în reușita acțiunilor declanșate. Iată de ce armatei i s-a acordat un loc aparte și în documentele programatice. În *Proclamația* din martie se vorbea atât de ridicarea „pedepselor trupești înjositoare caracterului de miliție națională”, de îmbunătățirea hranei ostașilor și mai ales de „dreapta înaintire în ranguri după merite personale”, cât și de scutirea militarilor „care au slujit patriei și care au câștigat recunoștința

obștească de orice dăjzii când vor ieși din slujbă”. *Proclamația de la Islaz* menționa, la rândul ei, desființarea pedepsei cu bătaia în armată, asigurând pe soldați că, la terminarea serviciului militar, îi va aștepta „o patrie, iar nu claca și biciul dorobanțului”. Ofițerilor, același document programatic, le recomanda a lua exemplul camarazilor lor din Europa, ei trebuind să „scoată săbiile înaintea soarelui dreptății și al libertății patriei”. Revoluționarii români din toate cele trei țări s-au pronunțat pentru organizarea unor gărzi naționale menite a-i apăra pe cetățeni împotriva exceselor puterii, dar și a le îngădui să-și organizeze în interior propriile forțe armate. Astfel, în art. 10 al *Proclamației de la Blaj* se menționa necesitatea „înarmării poporului sau gardă națională spre apărarea țării în lăuntru și în afară”, cerându-se expres ca „miliția română să-și aibă ofițerii ei români”, idee reluată și în *Petiția neamului românesc* din 9/21 mai în care se solicita ca la „regimentele militarești mai cu seamă să se așeze ofițeri români”. Art. 11 al *Proclamației de la Islaz* decreta „gwardie națională”, „în care tot românul se naște al ei soldat, tot românul e un gwardian al fericirii publice, un garant al libertăților publice”. La rândul său, Mihail Kogălniceanu înscria la art. 15 al *Dorințelor partidei naționale* „întemeierea unei garde urbane și rurale”, considerate absolut necesară „pentru a împuțina numărul slujitorilor carii sunt un izvor de abuzuri și de împilări pentru lăcuiitorii săteni și mai ales spre a avea o garanție temeinică pentru averile materiale și morale și pentru păzirea țării și a fericirii publice”.

Un loc important în toate programele revoluționare l-au ocupat problemele economico-sociale, de rezolvarea cărora depindea dezvoltarea Țărilor Române. Astfel, în martie 1848, se cerea instituirea unei „bănci de scont pentru înlesnirea neguțătorilor în înflorirea comerțului”, „îmbunătățirea portului Galați, ca fiind cel mai mare canal al înfloririi comerțului și agriculturii țării”, precum și „păzirea cu sfințenie a legilor pe cari se reazemă creditul public și aceasta în privirea tuturor fără osebite, pentru siguranța relațiilor comerciale”. La Blaj, națiunea română cerea, la rândul ei, „libertatea industrială și comercială cu ridicarea țeiturilor și a privilegiilor și a tuturor pedecelor și stavilelor cu țările convecine de care se ține desființarea vămilor la graniță”, subînțelegându-se dorința Transilvaniei de a adera la piața unică a Moldovei și Țării Românești care, la 1 ianuarie 1848, își înfăptuiseră uniunea vamală. Înființarea unei bănci „însă cu

fonduri naționale” figura între prevederile *Proclamației de la Islaz*, deoarece „recunoaște facerile de bine ale comerțului” și „știe că sufletul lui este creditul”. Sinteza revendicărilor economice se găsește însă în *Dorințele partidei naționale*, în care nu se cerea numai „desființarea a orice dări asupra exportăției produselor naționale” (art. 30), dar și „înlesnirile comerțului și libertății muncii”, printr-un program complex care trebuia să cuprindă, între altele:

1. promulgarea legilor de credit;
2. întemeierea unei bănci naționale și de scontă și a caselor de păstrare;
3. așezarea de școli profesionale;
4. deschiderea canalurilor și drumurilor de comunicație;
5. regularea tarifurilor și
6. mai ales desființarea a orice beilicuri, cărături și havalele, precum la drumuri publice” etc. (art. 34).

Dezvoltarea economică a Țărilor Române și cu deosebire modernizarea societății românești nu putea să aibă loc fără abolirea iobăgiei în Transilvania și a sistemului clăcii în Moldova și Țara Românească. De atragerea țărănimii, care reprezenta marea majoritate a populației, de partea revoluției depindea, în bună măsură, succesul acțiunilor. Aceasta a și făcut ca problemei agrare să i se acorde o atenție aparte. La 28 martie în *Petiția-proclamațiune de la Iași* se prevedea „grabnica îmbunătățire a stării locuitorilor săteni, atât în relația lor cu proprietarii moșiilor, cât și cu acela cu cârmuirea, precum conținerea tuturor beilicurilor sub numirea de plată, și celelalte”. Peste numai câteva luni, la Islaz se cerea, prin art. 13, „emancipăția clăcașilor, ce se fac proprietari prin despăgubire”, menționându-se cu tărie desființarea clăcii, a iobăgiei, a lucrului la drumuri, săteanul fără pământ făcându-se proprietar. Spre deosebire de Țara Românească, în Transilvania se decreta „fără întârziere desființarea de iobăgie fără nicio despăgubire din partea țărănilor iobagi, atât în comitate, cât și în districte, scaune și granița militară”. Sub influența acestor prevederi, Mihail Kogălniceanu înscria în programul său elaborat la Brașov „a se oborî boerescul și a se face proprietari pre toți gospodarii săteni, dându-se însă o dreaptă despăgubire vechilor stăpâni ai pământului”, „boerescul” fiind considerat „o rămășiță a robiei, contrar veacului”, desființarea acestuia, ca și împrietărirea țărănilor fiind considerate o „chestie de siguranță publică, de pace, de vieață”.

Programele revoluționare au cuprins nu numai revendicări de natură internă, dar și prevederi care se încadrau în eforturile națiunii române de a-și constitui statul național unitar și independent. Astfel, revoluționarii au acordat o importanță aparte afirmării și consolidării autonomiei, definite în *Proclamația de la Islaz* drept „neatârnamarea administrației sale, neatârnamarea legiurii sale, dreptul său suveran în cele din năuntru”. Un loc deosebit a fost acordat unirii tuturor românilor și al dobândirii independenței lor absolute, deziderat care, din rațiuni de siguranță, a figurat în subtextul documentelor programatice. În *Prințipiile noastre pentru reformarea patriei*, program ce nu era destinat publicității, această dorință era afirmată răs-picat, punctul 6 al programului prevăzând „Unirea Moldovei și a Valahiei într-un singur stat neatârnat românesc”, caracterizată în *Dorințele partidei naționale*, drept „cheia bolței fără care s-ar prăbuși tot edificiuul național”. Dezideratul unirii Țărilor Române era privit în strânsă legătură cu cel al independenței naționale, programele revoluționare înscriind respectarea drepturilor istorice de autonomie ale Moldovei și Țării Românești ca o etapă premergătoare cuceririi deplinei independențe. Chiar în primul său punct *Proclamația de la Islaz* cerea „independența sa administrativă și legislativă pe temeiul tractatelor lui Mircea și Vlad V și neamestec al nici unei puteri din afară în cele din întru ale sale”, deziderat prezent și în programul Partidei naționale, în care se cerea „neatârnamarea administrativă și legislativă în toate cele din lăuntru fără

amestec a orice puteri străine”. În Transilvania, realitatea existentă impunea lupta românilor pentru obținerea de drepturi egale cu „națiunile” privilegiate, în perspectiva unirii cu celelalte provincii românești: „Națiunea română, răzimată pe principiul libertății, egalității și fraternității, pretinde independența sa națională în respectul politic ca să figureze în numele său ca națiune română, să-și aibă reprezentanții săi la dieta țării în proporțiune cu numărul său, să-și aibă dregătorii săi în toate ramurile administrative, judecătorești și militare în aceeași proporțiune, să se servească cu limba sa în toate trebile ce se ating de dânsa, atât în legislațiune, cât și în administrațiune”.

În programele revoluționare a fost înscrisă și dorința românilor de a se păstra bune relații cu statele vecine, în *Proclamația de la Islaz*, „insuflată de spiritul păcii”, subliniindu-se că românii „dacă nu vorbesc într-un ton amenințător și se țin pe drumul legilor și al tractatelor, aceasta învederează caracterul lor cel pravilnic și sufletul lor ce deopotrivă adoară libertatea și a lor și a altor nații”.

Documente de mare însemnătate prin profunđa analiză făcută societății românești și a direcțiilor ei de dezvoltare ulterioară în „spiritul veacului”, programele Revoluției Române de la 1848, unitare în conținut ca și în formă, după cum era și problematica vizată, au constituit un adevărat îndreptar de acțiune politică eficient nu numai în timpul evenimentelor revoluționare, ci și în întreaga perioadă de constituire și organizare a statului român modern.

Academicianul Eugen Simion – 85 de ani

Academicianul Eugen Simion, la ceasul împlinirilor supreme*

Acad. Ioan-Aurel Pop
Președintele Academiei Române

Acad. Ioan-Aurel Pop

Rostirea numelui lui Eugen Simion ne face imediat să ne gândim nu numai la o personalitate culturală de prim rang, ci la o adevărată instituție. De fapt, Eugen Simion reunește în sine mai multe instituții. Mai întâi este vorba despre cercetătorul asiduu care, de decenii, s-a aplecat asupra zestre noastre literare, arătând țării și lumii valoarea creației românești, reliefând pentru publicul instruit fațete necunoscute ale romanului, nuvelei, schiței, eseului literar, dramaturgiei, poeziei din spațiul nostru spiritual. A fost și este o muncă de erudit, menită să tâlmăcească lumea ideală recreată de scriitori, o lume în care ne refugiem toți, de care avem atâta nevoie și care ne poate face să privim viața cu încredere. Este aproape imposibil să ni-i reprezentăm pe Mihai Eminescu, Ion Luca Caragiale, Ion Creangă, Eugen Lovinescu, Petru Dumitriu, Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Emil Cioran, Lucian Blaga, Tudor

Vianu, George Călinescu, Nichita Stănescu și pe atâția alții fără inspiratele referințe critice ale lui Eugen Simion. În altă ipostază, cel evocat aici este și profesorul care a format generații întregi de alți profesori, de critici, istorici și teoreticieni literari, de scriitori, de iubitori ai textului literar și, implicit, de oameni de cultură. Profesorul este cel chemat să explice emulilor lumea în termeni clari, preciși, concizi și exacti, care să ajungă pe calea cea mai scurtă la receptori. Eugen Simion a făcut dascălie din vocație, dar și din imensa acumulare de cunoștințe realizată de tânăr, din calitatea de polihistor al secolului al XX-lea, din stăruința și străduința prin care a interpretat lumea recreată de scriitori. Cercetătorul, criticul și dascălul Eugen Simion este și creator și animator de reviste literare, de asociații și fundații, organizator de congrese, conferințe, colocvii și conferințe care au în prim-plan

*Cuvânt de deschidere rostit la sesiunea aniversară „Academicianul Eugen Simion la 85 de ani”
(25 mai 2018, Aula Academiei Române)

literatura, arta și cultura în general. Ca editor și restitutor al valorilor beletristice clasice, Eugen Simion ne-a întors spre origini, spre modele, spre coloana vertebrală a literaturii române și spre filoa-nele sale europene și universale. Devreme sau târziu, dar întotdeauna temeinic, au venit și recunoașterile, consacrarile, onorurile meritate, răsplățile spirituale pentru acribia demonstrată, pentru ascuțimea observațiilor interpretative, pentru restituiri, pentru învățătura și educația date altora. Cea mai înaltă recunoaștere a fost, fără îndoială, alegerea sa în Academia Română, cel mai înalt for de consacrare intelectuală din România, adică în acea instanță a elitelor aflată de peste un secol și jumătate în serviciul națiunii noastre. Prezența sa în Academie s-a făcut remarcată în asemenea măsură încât confracții Domniei Sale l-au ales, pentru două mandate consecutive, președinte al instituției. A îndeplinit înalta funcție din 1998 până în 2006. Din 2006 este și director general al Institutului de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” al Academiei Române. Ca președinte al Fundației Naționale pentru Știință și Artă (FNSA), create în ianuarie 1998, Domnia Sa a inițiat cea mai amplă serie de editare a clasicilor literaturii române, anume colecția „Opere fundamentale” – un fel de „Pléiade” românească –, ajungând să numere astăzi mai mult de 200 de volume. Colecția de la Gallimard, inițiată în 1931, conținea până la începutul anului 2017 aproape 800 de volume ale circa 250 de autori francezi și internaționali. Cu alte cuvinte, cultura franceză – dătătoare de ton în cultura mondială secole la rând – a reușit să scoată în 85–86 de ani 800 de ediții model pentru zestrea literară franceză și a umanității. Cultura română, vitregită de atâtea zodii nefaste și situată la marginile Europei civilizate și orgolioase, undeva între Occidentul latin, catolic și protestant și Orientul bizantin, ortodox și (în mare parte) slav, a dat în cei 18 ani de existență ai menționatei colecții de tip „Pléiade” peste 210 volume. Cu alte cuvinte, ritmul impus de academicianul Eugen Simion aparițiilor noastre românești este mai bun decât cel al francezilor, fapt merit să infirme încetineala noastră ancestrală, devenită proverbială sau prejudecata în funcție de care se spune că începem multe și nu le sfârșim. Păstrând proporțiile de vizibilitate internațională și de valoare între literaturile franceză și română, suntem în măsură să notăm că suntem între puținele culturi din lume care dispune de o astfel de colecție.

Eugen Simion a fost și președintele de referință al ultimelor decenii din fruntea Academiei, acela

care a impus o nouă dinamică instituției și acela care a repus forul suprem de consacrare și de cercetare din România pe coordonatele prestigiului său de odinioară. Au fost refăcute vechi așezăminte ale Academiei, distruse sau obturate de comuniști, s-au recuperat numeroase proprietăți confiscate după 1948, au fost reabilitați toți acei membri ai Academiei excluși și condamnați pe nedrept în vremea regimului de dictatură, s-au reconsiderat (inclusiv ca valoare pecuniară) premiile Academiei, s-au acordat indemnizații decente membrilor și soțiilor (soților) membrilor decedați, s-au înlesnit posibilitățile academicienilor de călătorie în străinătate etc.

Ca președinte al Academiei, al Secției de filologie și literatură a Academiei, al menționatului Institut „G. Călinescu”, Eugen Simion a inițiat, coordonat și elaborat și alte opere colective de mare amploare, precum dicționarele-tezaur ale limbii și literaturii române. De exemplu, *Dicționarul-Tezaur al Limbii Române*, început de mai bine de un secol, finalizat inițial într-o ediție cu 37 de volume, urmată de o alta în 19 volume, cuprinde aproape 200 000 de cuvinte, fiind demn să fie pus alături de cele mai importante opere similare ale celor mai răspândite limbi din lume. Tot ca președinte al Academiei, Eugen Simion a stimulat secțiile noastre să elaboreze opere fundamentale ale domeniilor respective, precum tratatul de istoria românilor, din cele mai vechi timpuri până azi, ajuns la al zecelea volum (cuprinzând trecutul nostru de după Al Doilea Război Mondial până la 1989).

Evocarea și invocarea numelui lui Eugen Simion conțin în sine ideea de perenitate, de statornicie și chiar de nesfârșit. Dacă viața pământească trece repede (*vita brevis*), opera unora dintre oameni rămâne (*ars longa*) și, astfel, în ciuda timpului care curge necruțător (*Fugit irreparabile tempus*), acei fericiți pot pretinde că au fost atinși de harul zeilor (*Et in Arcadia ego!*). Eugen Simion este o astfel de personalitate fastă, născută sub o zodie generoasă și cu auguri favorabili, o personalitate care a găsit proporția fericită între muncă și talent și care și-a revărsat mereu preaplinul creației sale spre oameni. Eugen Simion este, prin educația dobândită, produsul unor instituții și, prin activitatea sa de decenii, creatorul unor instituții. Dar chiar fațetele personalității sale întruchipează instituții, adică piloni ai națiunii și îl înscriu, încă din viață, prin creația sa, în colecția pe care a inițiat-o, aceea de opere literare fundamentale ale națiunii române.

Ctitorul*

Acad. Răzvan Theodorescu
Vicepreședinte al Academiei Române

Acad. Răzvan Theodorescu

Despre Eugen Simion – de două ori președinte al Academiei Române –, ca profesor, critic și istoric literar, director de institut academic, vor vorbi alții cu mai multă îndreptățire. Din parte-mi voi încerca să spun câteva cuvinte despre Eugen Simion, *ctitorul*.

Este limpede că acest intelectual român de anvergură a avut și are o vocație a întemeierii, una care, adaug, ne lipsește îndeobște, mai ales în câmpul „umanioarelor”, unde adamismul, abandonarea marilor proiecte triumfal începute este o maladie carpato-dunăreană. Cu hotărâre și chiar cu îndârjire, Eugen Simion a realizat cam tot ceea ce și-a propus, ceea ce nu e deloc puțin pe meridianul nostru.

A condus până la capăt operațiunea delicată, visată de înaintași iluștri, a reproducerii manuscriselor eminesciene din Biblioteca Academiei Române.

A coordonat tomurile *Dicționarului Literaturii Române*, ca și volumul recent încheiat al literaturii române vechi.

A creat – împreună cu distinsa noastră colegă Maya Simionescu – Fundația Națională pentru Știință și Artă, în cadrul căreia a patronat și prefăcut volumele acelor bijuterii ale culturii noastre contemporane care sunt cele peste 200 de cărți ale „Pleiadei” românești, opere fundamentale ale spiritualității naționale. Tot aici, împreună cu Thierry de Montbrial, a inițiat Colocviul internațional „Penser l’Europe”. Nu trebuie uitat, de asemenea, ca președinte al Academiei Române a patronat – alături de venerabilul prieten academicianul Dan Berindei – încheierea laborioasei întreprinderi științifice care au fost cele zece volume din *Istoria Românilor* sau aceea a *Dicționarului Limbii Române*, început cu un veac în urmă.

La o vârstă a senectuții și cu o alură tinerească de invidiat, academicianul Eugen Simion, deschizător de atâtea șantiere culturale, este o mare prezență în câmpul academic și civic.

Îi urez ani mulți și buni cu energia de atâtea ori dovedită a întemeietorului.

*Alocuțiune rostită la sesiunea aniversară „Academicianul Eugen Simion la 85 de ani” (25 mai 2018, Aula Academiei Române)

Creația și opera academicianului Eugen Simion – într-un proces neconținut de împlinire*

Acad. Dan Berindei

Acad. Dan Berindei

Academicianul Eugen Simion a ajuns la o vârstă memorabilă după o viață pe deplin împlinită. Creația și opera sa se află într-un proces neconținut de împlinire. Nu trece o zi fără ca o contribuție a sa să nu se adauge, demonstrând o creativitate neconținută și cu rod bogat. Este un model pentru cei din generațiile tinere, locul său în istoria venerabilei noastre Academii este pentru vecie asigurat.

Dintr-o întâmplare a sorții, de aproape 30 de ani, din 9 martie 1991, am fost primiți în Academia Română în aceeași ședință. De atunci și până astăzi am petrecut mulți ani împreună și ne-am găsit pe poziții similare, am colaborat, ne-am

îngrijorat, dar ne-am și bucurat de succese. Eugen Simion a fost unul dintre cei mai vrednici președinți ai înaltei noastre societăți, dar el are și meritul, astăzi, la fel ca și ieri, al unei prezențe neîncetate, într-o formă sau alta, la evoluția destinului ei.

Eugen Simion a fost timp de două mandate președinte-constructor al Academiei. A avut dăruirea și tăria de a se consacra instituției noastre, luptând pentru ea literalmente în toate privințele. A avut în vedere, în primul rând, locul ei în devenirea națiunii și prestigiul ei. Poziția sa fermă a contribuit în bună măsură la dobândirea sau mai bine zis la respectarea locului Academiei noastre

**Alocuțiune rostită la sesiunea aniversară „Academicianul Eugen Simion la 85 de ani”
(25 mai 2018, Aula Academiei Române)*

în ierarhia națională. Se cuvine ca nicidecum acest loc să nu fie pierdut și nici lezat.

Totodată s-a aflat în fruntea acțiunii de recuperare, pe nedrept și nefiresc întârziată de atâta vreme, a bunurilor înaltului nostru for de cârmuitori. În bună măsură, averea Academiei Române a putut fi redobândită, deși din păcate nici astăzi nu ne aflăm în faza unei drepte și mai ales depline recuperări. Nu pot uita obositoarele sale drumuri pe la prefecturi, pentru a convinge și a determina autoritățile locale pentru a satisface dreptele revendicări ale Academiei. Suntem într-o fază finală, dar din păcate procesul nu s-a încheiat.

Academia a trăit prin averea ei timp de decenii, dar astăzi avem salba de institute pentru care ne trebuie mijloacele lor de subzistență, care nu pot fi furnizate numai din averea noastră. Bătălia continuă și nu este vorba numai de un interes strâmt al Academiei, ci de întreținerea institutelor fruntașe ale țării. Averea mai are un rost fundamental, acela de a ne asigura neatârarea și deplina afirmare.

Eugen Simion s-a dăruit Academiei căreia i-a consacrat neprecupețit timpul său și mai ales nestăvilta energie în timpul mandatelor prezidențiale, dar face acest lucru și astăzi la vârsta odihnei și nu putem să nu-i aducem mulțumiri pentru acest devotament instituțional al său. Este un model și un exemplu.

Domnia Sa este și un fervent creator de idei și texte. Cercetarea a rămas pentru el permanenta preocupare și are marele merit de a ști să pună în valoare texte și lucrări. Sub oblăduirea sa au apărut sute de volume atât de necesare culturii naționale cu o formă atrăgătoare și frumoasă. Cultura română îi datorează foarte mult în această privință. În ceea ce mă privește nu pot uita sprijinul pe care mi l-a dat în editarea volumelor sintezei naționale de istorie națională, în care m-am străduit pe cât am putut să mențin un echilibru între interpretări extreme. Am avut neconținut energicul său sprijin.

Suntem la un capăt de viață – eu, mai ales! – dar și la decenii de strânse relații. Nu știm care ne va fi viitorul, al nostru și al încercatei noastre țări, dar sunt convins că legăturile noastre vor da rod mai departe, până la sfârșitul viețuirii. La un capăt de drum, mărturisesc că sunt bucuros că în lungul meu sfârșit de existență, de peste un sfert de veac, aici, între zidurile acestei instituții nobile în care mi-am găsit împlinirea, am avut neconținut în confratele Eugen Simion un exemplu de hărnicie, creație și devotament instituțional. Academia noastră și noi toți îi datorăm mult.

Astăzi, la împlinirea unei frumoase vârste, îi aducem urările noastre și ne bucurăm de faptul că acest confrate al nostru există și ne ajută mai departe în mersul nostru plin de încercări.

La mulți și fericiți ani!

Eugen Simion – vocația monumentalității*

Mihai Cimpoi

Membru de onoare al Academiei Române

Ceea ce caracterizează esențialmente personalitatea academicianului Eugen Simion este vastitatea proiectelor în care se angajează și în care angajează personalități științifice de prestigiu din țară și din străinătate. În câmpul atenției sale ca exeget, ca vicepreședinte și președinte al Academiei Române, ca director al Institutului de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”, ca președinte al Secției de filologie și literatură a Academiei Române și al Fundației Naționale pentru Știință și Artă a stat și stă permanent *unitatea spațiului cultural și științific românesc*. O dovadă în acest sens sunt și relațiile pe care le întreține cu Academia de Științe a Moldovei, cu instituțiile de cultură și creație din spațiul basarabean (organizare de manifestări culturale comune, pregătirea de doctori în știință, lansări de carte, participarea la Congresul Mondial al Eminescologilor etc.).

Studiile și acțiunile sale demonstrează *vocația monumentalității*: amintim în acest sens culegerile de studii monografice *Scriitori români de azi*, monografiile despre proza lui Eminescu, despre Eugen Lovinescu, Eugen Ionescu, Emil Cioran, despre primii noștri poeți (*Dimineața poezilor*), despre Ion Creangă, Alexandru Odobescu, Mircea Eliade, îngrijirea și prefațarea edițiilor critice din prestigioasa colecție „Opere fundamentale”, facsimilarea *Caietelor eminesciene*, organizarea simpoziunilor „Penser l’Europe”, coordonarea *Dicționarului General al Literaturii Române*, lucrare lexicografică unică ce cuprinde scriitorii de limbă română din întreaga lume.

Ne vom referi în mod special la activitatea prodigioasă a academicianului Eugen Simion din ultimii ani, concretizată și în relecturările unor scriitori care fac parte evident din iubirile sale spirituale (Lovinescu, Cioran, Creangă, la care s-a adăugat Al. Odobescu).

Fidel „metodei” sale exegetice de a trata cartea-obiect și autorul-obiect cu ceea ce Georges Pouillet

Mihai Cimpoi

denumea *conștiința critică*, de a coborî în interiorul, în dedesubturile operei, precum postulează Jean-Pierre Richard, de a-și valoriza și darul beletristic, el nu urmărește să ne dea un alt Creangă, un alt Cioran, un alt Odobescu, ci să treacă și să relectureze printr-o grilă pluriperspectivică felul în care s-au angajat criticii să scrie despre acești scriitori (bine sau rău, convingător sau chiar eronat). În cazul lui Creangă observă, bunăoară, „un transfer curios de jovialitate și talent, o asumare a subiectului și o participare (afecțiune) pe care n-am descoperit-o în alte cazuri în critica literară românească”.

Emil Cioran este privit, de asemenea, dintr-o perspectivă exegetică paradoxală: ca un filosof existențialist care „vede numai apocalipsuri, se hrănește cu negativități și judecă lumea *pe dos*”. „Ce-i curios, argumentează Simion, este că din aceste refuzuri radicale, Cioran construiește o veritabilă și fastuoasă mitologie a ideilor, iar prin limbajul ei creativ, o

*Alocuțiune rostită la sesiunea aniversară „Academicianul Eugen Simion la 85 de ani”
(25 mai 2018, Aula Academiei Române)

mitologie care – încerc să dovedesc – detensionează, sublimează conținutul negaționist al frazelor”.

Neînțelegându-se nici cu Eugen Ionescu, un negaționist profund credincios, Emil Cioran îi pare (cu o formulă care parafrazează o observație a lui Pascal despre Montaigne), „un *incroyant* – *croyant*, mai mult un *incroyant* care ține mereu în discuție temeiurile necredinței sale” „Încă o dată conchide monografistul, caz complicat Cioran, creația lui dă bătaie de cap criticului literar care vrea să prindă secretele scriiturii sale”.

Caz complicat și receptarea lui E. Lovinescu, ce prilejuiește o diagramă dintre cele mai marcate de urcușuri și coborâșuri și care îl determină pe Eugen Simion, cu un model de existență cumpănit, care nu agită talerele zeiței Themis, ci le lasă într-o discretă și inteligentă balansare, să accentueze demonstrația critică, apărând blazonul de noblețe al modelului său și să facă declarații radicale de urmare fidelă a lui.

Posteritatea critică a lui E. Lovinescu își propune, în fond, două obiective, primul fiind acela de a urmări ce s-a întâmplat cu personalitatea sa și cu conceptele-cheie (autonomia esteticului, revizuirea, sincronismul, modernismul), iar cel de-al doilea acela de a-și demonstra cu un pathos polemic, mai rar întâlnit la Simion, calitatea de vechi și „înrațit” lovinescian. „Luați, vă rog, îndeamnă el cititorul, în paranteză, termenul «înrațit» în sens de fidelitate critică și imensă simpatie umană și intelectuală față de creatorul criticii moderne românești”. Autorul *Scepticului mântuit* nu acceptă categoric *disocierea de estetic*, la care cheamă Monica Lovinescu, fiica sa, după 1990, zicând că, în acțiunea critică, „mai bună, mai rațională, mai rodnică pentru literatură este «intrarea în normalitate» și resemnarea, în continuare, în fața valorilor estetice, cum crezuse Lovinescu însuși, într-o proporție memorabilă”.

Eugen Simion coordonează, cu grijă și aplicație deosebite, cea de-a doua ediție a *Dicționarului General al Literaturii Române* și prestigioasa colecție „Opere fundamentale”, scriind articole de sinteză și studii introductive, care se prezintă precum capitolele unei *Istории a literaturii române*, nesistematizate de el încă, dar conceptual conturate într-o întreprindere critică ce demonstrează *vocația monumentalității*.

Un aspect esențial al acestor demersuri este readucerea în epoca globalizării și a postmodernismului a aceluiași Lovinescu, el însuși autor de lucrări *monumentale*. Reeditarea *Istoriei civilizației române moderne* îl angajează pe Eugen Simion într-o acțiune necesară de revizuire a acestei mult-discutate lucrări lovinesciene la data apariției

(1924–1926) și de revizuire și completare a propriilor opinii din *E. Lovinescu. Scepticului mântuit*. Se urmărește, în mod detaliat, întreaga diagramă a receptării, ca și în cazul volumului *Posteritatea critică a lui E. Lovinescu*, și se reia în dezbateri problema rolului tradiției în formarea civilizației românești, cea a materiei prime a operei (rurale, urbane), cea a înfruntării dintre modernism și tradiționalism (care a însângerat literatura și cultura românească) și cea – cu deosebită rezonanță actuală – a „interdependenței vieții europene”.

Eminescu rămâne și el în aria de preocupări a criticului, mai cu seamă, cu ocazia retipăririi, în aceeași colecție, a ediției critice a operelor eminesciene întocmite de D. Murărașu (1970–1972), care aplică principiul cronologic. Este un bun prilej pentru exeget să urmărească „modul în care vin și revin, în diverse succesiuni, temele sale politice și formele unui poet”. Sunt supuse analizei în acest scop și pentru a vedea, de asemenea, și „ceea ce numim conținutul formelor, adică semnelor, simbolurile lirismului” *Rugăciunea unui dac* și *Odă în metru antic*. Surprinzând procesul interior de purificare totală și de devenire mitopo(i)etică, autorul *Cuvântului-înainte* relevă și lupta poetului de „a sili graiul traco-român (limba română, desigur) să prindă și să exprime subtilitățile spiritului și conceptele filosofiei existențiale”.

Așa cum observă și criticii tineri de azi (Andrei Terian, Paul Cernat, Bianca Burța-Cernat), autori de postfețe la lucrările trecute în revistă aici, Eugen Simion se impune printr-un program critic ce se sprijină pe identificarea „semnelor umanului”, pe o traversare a spațiului formelor care oferă posibilitatea de a întrezări, printr-o decorticare bruscă, *existența*, „figura spiritului creator”.

Într-o epocă a relativizării *nietzscheene* a valorilor, Eugen Simion își reafirmă fidelitatea nestrămutată față de ele, față de modele și ne demonstrează, ca și Heidegger, că lucrurile *serioase* sunt cele *temeinice*, care asigură aurorală fază a „dimineții poetilor”, dar și amiaza clasică a unei literaturi, *clasicitatea* fiind înțeleasă ca *modernitate* sau, apropo de interpretarea lui Antoine Compagnon, frecvent citat în lucrările criticului nostru, ca *anti-modernitate*.

Eugen Simion reușește, în spiritul noilor paradigme, să întoarcă autorul în aria de referință, așa cum a făcut-o într-o lucrare polemică a sa, tradusă și în alte limbi, să împace teoria cu istoria literară și cu reflecția impresionistă, așa cum a procedat și Lovinescu, readus de el odată cu principiile-țintă în epoca noastră – a globalizării și postmodernismului.

Cuvânt omagial*

Jean-Jacques Askenasy

Membru de onoare al Academiei Române

Distinși academicieni,
Distinși oaspeți,

L-am auzit și l-am citit deseori pe Eugen Simion citându-l pe moralistul Emil Cioran, care explica modul vegetal de a trăi și lentoarea progresului românilor ca fiind din cauza mioritismului. Spre deosebire însă de mulți alți critici, el nu se limitează numai în a critica, Eugen Simion se angajează într-o activitate plină de riscuri și neprevăzut și se opune mioritismului dăunător, devenind un exemplu personal. Am fost martorul ocular, de-a lungul ultimilor zece ani, la două *start-up*-uri ale academicianului Eugen Simion, primul „al literaturii” și al doilea „al prieteniei”. Aceste două *start-up*-uri sunt două capitole ale vieții lui Eugen Simion. Le intitulez *start-up*, deoarece în dubla mea calitate de elev al Școlii Gheorghe Marinescu și de cetățean al Israelului – Națiune *start-up* – am autoritatea de a le considera astfel.

Să mă explic. Nu sunt critic literar și nici istoric al literaturii, dar ca medic dedicat creierului, consider primul *start-up* ca o Catedrală a literaturii, prin faptul că editarea și publicarea a 210 volume ale „Operelor Fundamentale”, încă pe rol, este un succes greu de egalat. Al doilea *start-up* de succes, și acesta pe rol, este Seminarul „Penser l’Europe”. Seminarul anual, devenit „Clubul de la București”, este rezultatul unei hotărâri de nezdruncinat de a duce la capăt un

lucru început. Este adevărat, se bucură de suportul neprecupețit a doi colaboratori: Maya Simionescu și Thierry De Montbrial. Astăzi, însă, după 16 seminare de succes, tenacitatea cu care a zdrobit toate piedicile materiale și administrative devine o demonstrație a „Prieteniei învingătoare”.

Treizeci și cinci de personalități – aparținând de 35 de genotipuri diferite, profesii diferite, vârste diferite, 35 de convingeri religioase și politice diferite –, datorită tenacității unui om, a lui Eugen Simion, dezvoltă între ele cel mai autentic și înălțător sentiment uman „Prietenia”.

Noi toți cei de față datorăm lui Eugen Simion acest dar de neprețuit, la care ne-a făcut părtași, și îi vom rămâne recunoscători pe veci.

Gematria este un sistem assyro-babylonian adoptat de kabaliști, care conferă o valoare numerică cuvântului și frazei, precum și relațiilor dintre numerele reprezentând vârsta omului și datele calendaristice. Aplicând conceptul gematric la evenimentul trăit, obțin următorul calcul:

România își celebrează o sută de ani de la Marea Unire, Israelul își celebrează 70 de ani de la înființarea Statului, totalul divizat la 2 este 85, vârsta lui Eugen Simion pe care o aniversăm:

$$100 + 70 = 170 : 2 = 85$$

Prof. Jean-Jacques Askenasy, membru de onoare al Academiei Române, acad. Eugen Simion, prof. Jacques De Decker, membru de onoare al Academiei Române

*Alocuțiune rostită la sesiunea aniversară „Academicianul Eugen Simion la 85 de ani” (25 mai 2018, Aula Academiei Române)

Eugen Simion este o instituție*

Mircia Dumitrescu

Membru corespondent al Academiei Române

Onorată asistență,

În februarie, pe data de 5, în anul 1974, Constantin Noica i-a trimis lui Eugen Simion o epistolă în care cerea alianță la chestiunea Eminescu...

Vă rog să-mi permiteți a deschide o paranteză prin a anunța că Primăria capitalei, prin Muzeul Național al Literaturii Române, a finanțat retipărirea volumului I al *Manuscriselor eminesciene*, tiraj care a fost epuizat. Cele 500 de exemplare retipărite cuprind scrisoarea facsimilată a lui Constantin Noica adresată domnului Eugen Simion.

Deci, în februarie, pe data de 5 a anului 1974, Constantin Noica i-a trimis lui Eugen Simion o epistolă în care cerea alianță la chestiunea Eminescu; mai mult, îi cerea a-i lua locul: „Ce nu mai pot face eu și trebuie făcut, poate face din plin cineva ca dumneavoastră. Mă gândesc că războiul de azi al culturii noastre s-ar putea să nu mai dureze mult și atunci cum vom sta în fața celor de mâine? În nădejdea că mă veți ajuta să mă retrag liniștit”.

Pronia l-a îndreptat către Eugen Simion pe Noica, cu toate că era înconjurat de mulți admiratori care, pe parcurs, s-au dovedit a fi falși. Cât despre război el nu s-a încheiat – ba, s-a accentuat, s-a acutizat, dar cu tenacitate *valahă*.

Eugen Simion a reușit să realizeze visul lui Noica, dar și al celorlalți visători ai culturii române. Ca președinte, Domnia Sa a urmat cu strictețe proiectul testamentar inițial al membrilor Academiei Române, căci nu există om să nu-și iubească patria, iubirea fiind spusă prin cuvinte cât mai bine exprimate, ducând la creșterea limbii române.

Cunoașterea istoriei României și a limbii române este o misiune esențială a identității naționale. Eugen Simion pune în valoare tezaurul patrimoniului național în cadrul Academiei Române, al Institutului de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”, al Fundației Naționale pentru Știință și Artă, alături de un colectiv de excepție

Prof. Mircia Dumitrescu

care mi-a făcut onoarea să mă înglobeze și pe mine. Coordonează și realizează celebrele *Dicționare ale Literaturii Române*, acum la ediția a doua, *Enciclopedia Literaturii Române Vechi*, *Istoria Românilor* în 12 volume, prima după 1990, continuă vechiul dicționar început de Hasdeu și nu în ultimul rând celebra colecție „Pleiade”, ce numără peste 200 de titluri îngrijite și publicate în numai 15 ani.

Eugen Simion este o INSTITUȚIE, un învingător, care rupe superstiția că românii, mai ales valahii, nu sunt capabili să-și finalizeze proiectele grandioase.

Am început prin a aminti de Constantin Noica și am să închei tot cu o frază a Domniei Sale: „Vă exprim pe această cale prețuirea mea colegială și românească”.

La mulți ani, domnule profesor Eugen Simion! Vă doresc aceeași putere de muncă pe care o admir și o invidiez.

*Alocuțiune rostită la sesiunea aniversară „Academicianul Eugen Simion la 85 de ani”
(25 mai 2018, Aula Academiei Române)

Reindustrializarea României

Câteva repere ale dezindustrializării și reindustrializării României*

Acad. Victor Voicu

Secretarul general al Academiei Române

Timp de secole s-a vorbit de industrializare, teoretizată complex, iar după 1990 se vorbește de dezindustrializare. Aceasta din urmă se pune pe seama celei de-a patra revoluții industriale care a produs o bulversare a producției, proces indus de tehnologiile înalte materiale compozite, de construcții și de informatizare.

Industria își reduce semnificativ contribuția la valoarea adăugată. În 2013, în Uniunea Europeană industria participa cu 19,1% din valoarea adăugată, cu o dispersie foarte mare, în unele state cu peste 30%, în România cu 34,4%.

Producția de oțel, cândva un criteriu mondial de dezvoltare, în România a ajuns de la 15 mil. tone în 1987 la 9,8 mil. tone în 1990 și 3 mil. tone în 2013. Dar, după statistici autorizate, producția mondială de oțel crește de la 129 mil. tone în 1950 la 1694,3 mil. tone în 2013! Distribuția mondială diferă însă.

Comerțul cu fier vechi este cel mai relevant senzor al dezindustrializării. Exportul cu fier vechi este dublat de importul de fier vechi, inclusiv în România, unde la o producție internă de 3,7 mil. tone de oțel se realizează un export de fier vechi de peste 2,5 mil. tone.

Un alt indicator al dezindustrializării îl reprezintă scăderea numărului de locuri de muncă. Dar, aparent paradoxal, spre exemplu, numărul total al cercetătorilor din Franța a crescut de la 100 000 în 1985 la 266 000 în 2013. Dar, din anul 2000, Franța a pierdut 65 000 locuri de muncă anual, prin creșterea productivității și prin externalizare.

Uniunea Europeană și Banca Mondială și-au schimbat politicile care se opuneau alocării resurselor într-o economie de piață, intervențiilor publice verticale pentru sectoarele prioritare – adică,

Acad. Victor Voicu

subvenții și participarea publică cu capital, fiind înlocuite cu intervențiile orizontale favorabile inovării și creării de întreprinderi.

Noua abordare a Uniunii Europene și a Băncii Mondiale vizează convergența politicilor verticale și orizontale, ținând biotehnologii, construcții și materiale ecologice, vehicule și dezvoltare inteligentă.

Se definește conceptul „noua politică industrială și de inovație”, adică mediu favorabil (politică orizontală) și susținerea publică a unor sectoare (politică verticală).

În România, PIB a scăzut dramatic în primul deceniu, după 1990; numai în 2000 a atins nivelul anterior, atingând în 2015 valoarea de 160,4 mld. euro.

Investițiile în economia națională au fost în primul deceniu de 5–6 mld. euro, adică 15–16% din

**Alocuțiune susținută la prima dezbatere națională privind „Reindustrializarea României” (21 martie 2018, Aula Academiei Române)*

PIB, urcând în 2007 la 25,1 mld. euro și 19,4 mld. euro în 2014.

Capitalul străin reprezintă 0,3% din totalul investițiilor în 2000, 1,5% în 2007, 0,6% în 2008 și 3,4% în 2014.

Deficitul balanței comerciale a fost din ce în ce mai sever, cumulat ajungându-se în 2014 la 154,3 mld., echivalentul bugetului pe 2014 (PIB). Valoarea împrumuturilor a ajuns la 12,3% din volumul tranzacțiilor valutare în 2008 și 16,4% în 2015.

Restructurarea economiei a dus la ample modificări ale nivelului și ocupării forței de muncă, al numărului de salariați și al evoluției câștigurilor salariale.

Între anii 1990–2014, numărul persoanelor ocupate în economie a scăzut cu 2,4 mil. persoane, iar numărul de salariați a scăzut cu 3,649 mil. persoane. Industria a pierdut 2,54 mil. de salariați!

Șomajul a fost sub media Uniunii Europene (7,6% în 2000, comparativ cu 8,9% în UE și 6,8% în 2015, comparativ cu 9,4% în statele membre). Șomajul în rândul tinerilor a fost însă mai ridicat (21,7% în 2014 versus 20,8% UE). Șomajul scăzut a fost o cauză a emigrației.

Sectorul industrial, în economia românească, ocupă ca valoare adăugată 44,1% în 1990, 28,5% în 2000, 27% în 2013, 28,1% în 2014 și 26,4% în 2015. Valoarea producției industriale totale în anul 2000 reprezintă 58% din nivelul anului 1990, scăderi nete mai ales în producția de cauciuc și mase plastice, construcții metalice, produse chimice, textile, mașini și echipamente.

După 2005 se constată un progres remarcabil în producția de autoturisme, la 485% în anul 2014 față de 1990, prelucrarea primară a lemnului la 158% față de 1990. Fapte cu care nu trebuie să ne lăudăm, cum ar fi exportul de lemn brut sau de fier vechi. A scăzut producția industrială în sectorul economic, feroviar și naval la 39,8% în 2011, urcând la 70,1% în 2014 versus 1990.

Deficitul comercial la opt produse industriale este consemnat la: industria extractivă, industria chimică, calculatoare și produse electronice, produse farmaceutice, mașini și utilaje și produse alimentare.

Cel mai mare deficit al exportului, versus import de produse industriale, se remarcă în relația cu Ungaria, respectiv 122,3 mld. euro între 2000 și 2006 și 14,98 mld. în intervalul 2007–2014, urmează cel cu Germania și Polonia. Deficitele cu

Ungaria și Polonia ar merita o analiză distinctă, fiind greu de explicat, neexistând rațiuni de competitivitate sau performanțe ale industriilor respective.

Evoluția fizică a producției industriale în România este **relevantă pentru dezindustrializare**.

În 2014 a scăzut producția de energie electrică cu 13,5% versus 1989, extracția de carbune la 37%, iar producția de minereu de fier a dispărut. Producția de oțel a scăzut de la 14,4 mil. tone în 1989 la 3,2 mil. tone în 2014. Producția de fontă și de laminate în scădere marcată, producția de minereu de fier, cupru, plumb, zinc, aur **nu se mai raportează!**

Statistica oficială nu mai oferă date pentru producția de excavatoare, locomotive, autocamioane, nave, vagoane de pasageri (în 1980 produceau 71 000 de tractoare, 276 de locomotive, 14 000 de vagoane de marfă și 600 de vagoane de persoane, 35 000 de camioane, 144 de nave maritime și fluviale).

În industria chimică, de exemplu se produceau 2,4 mil. tone acid sulfuric și clorhidric, iar în 2011, 0,1 mil. tone, idem în 2013 și 2014; în 1985 se obțineau 3,1 mil. tone îngrășămintă, în 2011 se obțineau 1,3 mil. tone, iar în 2014 se obțineau 0,785 mil. tone.

Producția de ciment a scăzut de la 14,6 mil. tone în 1980 la 7,6 mil. tone în 2014, iar producția de **cherestea crește** de la 2,9 mil. mc în 1990 la 5,9 mil. mc în 2014!

Scădere se remarcă și în industria alimentară, la carne, lapte, uleiuri, conserve, sare etc. A crescut în schimb producția de tutun. Rezultatele schițate sumar nu sunt consecințe ale unei strategii de dezvoltare și restructurare. Este cel puțin relevantă și neexplicabilă scăderea producției industriei alimentare, scăderea producției de sare, a producției de îmbrăcăminte (vezi mari firme care produc în România, însă), producția de tractoare și mașini agricole, dispariția fabricii de diamante industriale ș.a.m.d.

În privința raportului dintre ocuparea în industrie, versus cea din agricultură, datele sunt relevante. În vechile țări ale Uniunii Europene, scăderea între 1980 și 1990 a fost relativ accelerată, ocuparea în industrie se afla între 20,2% și 34,7% în 2010.

În România, după creșterea din anii 1950–1990, s-a prăbușit la jumătate din nivelul anului 1990, ajungând în 2000 la 25,8% din totalul forței de muncă, respectiv raportul dintre numărul

de persoane ocupate în industrie versus în agricultură era în România de 0,5/1 în 1999 și 0,8/1 în 2015, iar media în Uniunea Europeană în 2015 era de 3,7/1. Rezultă asimetrii și divergențe economice, tehnice și instituționale între România și Uniunea Europeană.

Structura actuală a economiei României este profund dezarticulată, nefuncțională și necompetitivă (Luminița Chivu, Constantin Ciutacu, George Georgescu, 2016).

Comisia europeană propune concentrarea investițiilor și inovării pe șase priorități:

- tehnologii avansate de producție;
- tehnologii generice esențiale (micro- și nanoelectronică, biotehnologii);
- politici pentru dezvoltare durabilă a industriei;
- politici pentru materii prime durabile, produse ecologice, biodegradabile, reciclarea deșeurilor;
- vehicule ecologice;
- rețele inteligente (surse regenerabile etc.).

Noua politică industrială a Uniunii Europene – renașterea industrială

În 1990, în cadrul PNUD (programul ONU pentru dezvoltare) s-a creat indicele dezvoltării IDH, definit de trei mărimi fundamentale:

- produsul net brut/locuitor
- speranța de viață la naștere (ani)
- numărul mediu de ani școlarizare la adulți peste 25 de ani (componenta A)
- ani de școlarizare care ar putea fi urmați la nivelul copiilor.

Valoare înaltă $\geq 0,8$.

În 2015, România se află pe locul 20 din 28 de țări din Uniunea Europeană cu IDH=0,802.

Autorul care analizează acest aspect, prof. dr. Cezar Mereuță, denumeste „paradoxul României după zece ani de la aderarea la Uniunea Europeană”.

Câteva explicații:

Valoarea cea mai mare a indicelui de inegalitate a veniturilor din cele 13 țări noi membre ale Uniunii Europene, în 2015, o deține România, crescând numai în 2015 de la 7,2 la 8,3.

Inegalitatea veniturilor =
veniturile cele mai mari (20% din populație)
veniturile cele mai mici (20% din aceeași populație)

Această inegalitate marcantă a venitului explică și nemulțumirile sociale din România. Implicit acest

aspect reprezintă o problemă majoră a guvernării României.

România a oferit în ultimii 28 de ani gratuit:

- capital uman – peste 4 mil. de persoane calificate sau înalt calificate
- capital fix din industrie, solicitând investitori externi.

Erori grave care continuă!

Guvernul are patru direcții pentru politici destinate dezvoltării industriei și economiei, în general, astfel:

- politici destinate capitalului uman: formare, utilizarea forței de muncă;
- reglementări pentru piața de capital;
- sprijinirea cercetării științifice, a resurselor umane prin educație, formare, adecvarea școlii în general la necesități de dezvoltare (vezi proiectul SIPOCA al Academiei Române, în domeniu);
- coerența investițiilor la nivel național, regional, local, reglementări pentru achiziții, protecția mediului, a resurselor naturale și nu înstrăinarea lor cu orice chip.

– actorul principal este guvernul pentru supraviețuirea, subvenționarea și restructurarea activă a mediului de afaceri și a companiilor.

S-a pornit de la ipoteza că privatizarea înseamnă implicit creștere economică fără intervenția statului. Dar s-a generat o societate reformată (?!), dar sărăcită și dezorganizată: dezindustrializare, o agricultură care trebuie repusă pe un trend de dezvoltare, instituții publice cu mari carențe, un stat capturat de grupuri de interese.

Consecințe: pierderea locurilor de muncă, migrația șocantă spre Occident, sărăcire explozivă, populație demoralizată, neîncredere în instituțiile publice, stare socială sever deteriorată!

Aderarea și simpla integrare la Uniunea Europeană nu rezolvă problemele interne. Desigur se oferă oportunități, climat de competiție, interese la care se adaugă criza viziunii construcției europene sau chiar a identității culturale și spirituale. Finalmente, calitatea vieții – ca un parametru complex, rezultat al unui ansamblu interactiv de componente – este „valoarea pentru om a vieții sale”. Respectiv starea de sănătate, familia, profesia și locul de muncă, resursele financiare disponibile, mediul social, societatea în ansamblu; adică, „gradul în care viața produce satisfacție”.

Privatizarea, în România, deși este aproape totală, ne-a adus într-o stare de societate capitalistă

subdezvoltată cu un segment important din populație în sărăcie.

Încă un aspect: obsesia „reformei”, să reformăm orice, cu orice chip, numai să reformăm. De ce? În ce sens? Care să fie criteriile? Un exemplu relevant, dacă nu chiar tragic, îl constituie șirul lung de reforme în educație, în învățământul public în general.

Citez în esență: „Ce a rezultat din cele menționate? O țară aflată în stadiu final sau avansat al tranziției a devenit nu ce se spera, ci o țară sărăcită, cu economie distrusă, un sistem politic și instituțional corupt și ineficient, în alunecare spre practici dictatoriale, un învățământ și un sistem sanitar supuse unui atac continuu distrugător” (Raport nr. 5/2012, ICCV).

La întrebarea când se va termina tranziția, un prieten din Moldova a răspuns autorului: „*Când nimic nu va mai fi de furat!*”

În raportul social al ICCV, 2017, se readuce în discuție că, în 1990, s-au formulat două programe ale tranziției în strategia Postolache:

- o reformă a economiei, proiectată și realizată controlat pe zece ani;
- o reformă axată pe privatizarea rapidă, fără prioritatea relansării dezvoltării economiei;

(Cătălin Zamfir în *România la răscruce*, 2015)

Performanța economiei în ultimii 25 de ani are caracteristica dominantă de stagnare, creșterea fiind de 20% față de 1989. Autorul consideră că tranziția în întregime a fost dominantă de abandon total în privința creșterii economice.

Singura politică a fost cea a privatizării cu orice preț și a speranței iluzorii că privatizarea presupune o creștere, implicită, rapidă a economiei românești. Problema ridicată de autor este axiomatică: cine a stabilit obiectivele tranziției? De exemplu, privati-

zarea completă a economiei este obligatorie? Există o astfel de regulă? În Europa, cele mai multe țări nu au totul privatizat (Raport Nr. 5/2012). Autorul consideră că privatizarea completă, nerealizată în totalitate, utilizată ca argument al ineficienței economiei actuale, este o iluzie autojustificativă.

FMI a declarat că sectorul economic public atâră ca o piatră de moară de piciorul economiei românești. FMI are „întotdeauna” dreptate! Ciudată percepție!

S-a ajuns și la ideea privatizării sistemului public de sănătate. Bani mulți în joc!

Calitatea vieții s-a desprins ca un obiectiv prioritar la nivel mondial, la nivelul Uniunii Europene și la nivelul național. În toate programele de guvernare ale României se precizează că se va urmări „atingerea unui nivel decent al calității vieții”.

Academia Română în următorii 20 de ani va aborda analiza calității vieții, ca obiectiv central, sub aspect științific și politic.

Bibliografie

Luminița Chivu, Constantin Ciutacu, George Georgescu, *Descompunerea și recompunerea structurilor industriale din România*, Ed. Centrului de Informare și Documentare Economică, București, 2016.

Cezar Mereuță, *Priorități strategice ale României la orizont 2025*, Ed. Economică, București, 2017.

Cătălin Zamfir, *România la răscruce*, 2015, ICCV.

Raportul social al ICCV, *După 20 de ani: opțiuni pentru România*, Academia Română, ICCV, București, 2010.

ICCV, Raport nr. 5/2012, Academia Română, 2012.

Raport Social al ICCV, 2017, Academia Română, 2017.

Redezvoltarea industrii chimice românești*

Petre T. Frangopol

Membru de onoare al Academiei Române

*Gheorghe Ivănuș***

Boierii de la 1848 școlii în Occident, care au revenit în țară, și-au propus să occidentalizeze România. Aceștia pot fi comparați cu oamenii de știință și de cultură de azi, care semnaleză importanța fundamentală a educației, a cercetării științifice și tehnice în dezvoltarea economică a României de azi, pentru a ajunge la nivelul celei occidentale. Astfel hotărârile Guvernelor României în decada 1880–1890 au pus bazele dezvoltării industriei și agriculturii țării noastre care au cunoscut o dezvoltare semnificativă. Se poate afirma că învățământul superior și cercetarea științifică au fost dezvoltate de Petru Poni la Iași și Constantin Istrati la București, ambii cu studii în Franța, care au pus bazele nu numai ale Societăților științifice de fizică și chimie, după model occidental, dar au trimis în străinătate la studii tineri care au devenit, ulterior, creatori de școală în România cu discipoli eminenti.

Un singur exemplu, dintre zecile care se pot da, este Petru Bogdan (1873–1944), membru al Academiei Române, de două ori rector al Universității din Iași (1926–1932) și mulți ani și prorector –, care a fost îndrumat de către profesorul său al cărui asistent era, Petru Poni, să-și elaboreze teza de doctorat în chimie fizică, începând cu 1898 la Institutul de Chimie Fizică din Berlin, condus de Van't Hoff (Premiul Nobel în 1901). De la Berlin pleacă la Leipzig unde, sub îndrumarea profesorului Wilhelm Ostwald (laureat al Premiului Nobel, 1909) realizează și aici studii strălucite care au intrat în patrimoniul literaturii chimice universale și onorează nu numai pe profesorul Petru Bogdan și Universitatea din Iași, dar și chimia fizică din România [1]. Reîntors în țară, datorită prestigiului său științific, Guvernul României aprobă, în 1915, ca la Facultatea de Științe a Universității din Iași să ia

Ing. Petre T. Frangopol

ființă prima Catedră de chimie fizică din România pe care o onorează cu competență până în 1940. El este cel care, în plină criză economică, solicită ministrului, în 1931, să înființeze Școala Politehnică din Iași, care „corespunde unei necesități sociale și naționale, care va îndruma tineretul spre tehnică”. Din 1917, profesorul Bogdan, excelent matematician, din lipsă de profesori, a suplinit și Catedra de optică, acustică și fizică moleculară. Dintre cei mai distinși discipoli ai profesorului Bogdan, menționăm pe viitorii academicieni Horia Hulubei, Theodor Ionescu, Alexandru Cișman, Radu Cernătescu, Raluca Ripan etc. În anul 1929, Horia Hulubei (1896–1972), conferențiar al lui Petru Bogdan, este îndrumat de acesta să-și elaboreze teza de doctorat în fizică, la Sorbona, în laboratorul lui Jean Perrin (Premiul Nobel în fizică, 1926).

*Alocuțiune susținută la prima dezbateră națională privind „Reindustrializarea României”
(21 martie 2018, Aula Academiei Române)

**Membru al Academiei de Științe Tehnice din România

Ingineria chimică

Progresul economic al unei țări este dependent de nivelul de educație al cetățenilor săi, de alocarea unor fonduri corespunzătoare cercetării științifice. În același timp, o societate modernă necesită o pregătire profesională flexibilă care să permită trecerea spre o economie globală integrată în care inginerul este considerat factorul determinant, managerul schimbării.

Ingineria chimică este o știință multidisciplinară. La edificarea acesteia, principala contribuție au adus-o chimia, chimia fizică, tehnologia chimică, fizica și matematica. Pentru a cuprinde și a profesa cu succes și strălucire ingineria chimică, o formație științifică multilaterală, rezultată din însușirea acestor științe, devine o condiție necesară.

Se cuvine să amintim în acest articol o introducere istorică a dezvoltării acestui domeniu, pentru că ritmul vertiginos al dezvoltării industriei chimice în lume și în țara noastră, ca și interferențele chimiei în civilizația actuală, merită atenția, nu numai a specialiștilor. Industria chimică modernă folosește puțină muncă manuală, dar pretinde o calificare superioară. Dintre numeroasele specializări care cooperează la dezvoltarea și implementarea industrială a tehnologiilor chimice, un rol principal revine *ingineriei chimice*, a cărei evoluție se cuvine evidențiată de la începuturile sale [2].

În anul 1877, Charles Kingzett scria în cartea sa despre industria alcaliilor că *industria chimică tocmai se ridică acum din ignoranță și prejudecată* [3, 4]. În această perioadă se precipită evenimente ce justifică constatarea lui Kingzett și fixează totodată trecerea la o nouă etapă în evoluția industriei chimice și a ingineriei chimice, etapă considerată ca *etapa rațională*.

Dintre aceste evenimente menționăm câteva, așa cum sunt relatate în literatură:

- Chimiștii și fizico-chimiștii iluștri, ca Marcellin Berthelot, Henri Saint-Claire Deville, C.M. Guldberg și Peter Waage, Herman von Helmholtz, Josiah Willard Gibbs, Julius Thomson, Jacobus Hendreus van't Hoff, Svante Arrhenius, Le Chatelier ș.a., publică între anii 1860–1890 lucrări fundamentale de mare însemnătate asupra echilibrului chimic, asupra echilibrului fazelor în sisteme eterogene, despre disocierea termică, despre termodinamica chimică și termodinamica soluțiilor. Aceste lucrări teoretice își pun în valoare, aproape imediat, consecințele lor practice. Înființarea primei reviste de chimie fizică „Zeitschrift für physikalische Chemie”, în 1887, înscrie chimia fizică printre științele care fundamentează ingineria chimică [5].

- Profesorul H.E. Armstrong de la Colegiul central din Londra susține, în 1888, *primul curs de inginerie chimică* în care combină pregătirea științifică fundamentală cu pregătirea tehnică inginerescă pentru proiectarea aparatelor și instalațiilor industriei chimice.

Alte științe și tehnici, ca matematica, fizica, termodinamica și termotehnica, mecanica, electrotehnica, hidraulica, metalurgia, înregistrau descoperiri și realizări practice remarcabile, ce au favorizat progresele în proiectarea, construcția și operarea utilajelor chimice.

Pe de altă parte, progresul general cerea cantități tot mai mari și sortimente tot mai diverse de produse chimice; vechile ateliere deveneau adevărate fabrici, *se construiau numeroase uzine chimice*.

Tânăra, dar puternica industrie petrolieră, se impunea de la început cu necesități stringente ce trebuiau rezolvate rapid.

Industriașii, pregătiți acum în școli superioare, deveniseră conștienți de *utilitatea științei*. Gândirea științifică și tehnică în această etapă, numită rațională, este ilustrată printr-un exemplu rămas în istoria tehnologiei chimice: *procedeele Haber-Bosch pentru sinteza amoniacului din elemente*.

Până la începutul secolului XX, sursa principală de azot combinat o constituiau zăcămintele bogate în salpetru din Chile, care, în stare naturală sau după o transformare tehnologică simplă, serveau ca îngrășămintă agricole sau pentru obținerea explozivilor folosiți în scopuri civile (mine, cariere etc.) și militare.

În 1904, Fritz Haber (Premiul Nobel, 1918) face următoarea experiență: trece amoniac peste pulbere de fier la 1000°C și la presiune atmosferică; amoniacul se descompune aproape total în componentele sale – azot și hidrogen –, dar o mică parte rămâne nedescompusă; după îndepărtarea amoniacului nedescompus, gazele provenite din descompunere sunt trecute din nou peste pulberea de fier, în aceleași condiții. Se constată formarea de amoniac care, dacă trecerea este destul de lentă, atinge o concentrație de amoniac egală cu cea rămasă după descompunere în prima parte a experienței. S-a dovedit astfel că același echilibru este atins, pornind de la amoniac, fie de la elementele componente, *în concordanță cu legile chimiei fizice*.

Tot chimia fizică, în acord cu Principiul lui Le Chatelier, enunțat în 1884 și experimentele acestuia publicate în 1901, prezicea creșterea concentrației de echilibru a amoniacului cu creșterea presiunii și cu reducerea temperaturii. În cercetările ulterioare,

Haber reușește, lucrând la 175 atm., la 550 °C și folosind catalizatori îmbunătățiți, să ridice concentrația amoniacului la 8%, ceea ce l-a îndreptățit pe Haber să declare, în 1910, că *noul procedeu a deschis calea unei noi industrii* [6].

Dar pentru ca încercările de laborator să ajungă în industrie, au fost învinse greutăți enorme care au fost rezolvate de Carl Bosch (Premiul Nobel, 1931), *cu dublă formație de inginer și de chimist*; acesta a obținut catalizatori de mare eficacitate, a construit un reactor rezistent la presiuni de sute de atmosfere, cu recirculație de gaze și a realizat multe alte detalii ce au constituit premiere tehnologice extrem de pretențioase. Acest exemplu ilustrează deosebirea între etapa empirică, caracterizată printr-un nivel limitat al cunoașterii, și etapa rațională – științifică și inginerescă – aplicată la dezvoltarea unei noi industrii de mare însemnătate și, de asemenea, eficacitatea colaborării între chimie, chimie fizică și tehnologie chimică, ajutată de celelalte ramuri ale științei și tehnicii.

Reluând firul evoluției ingineriei chimice, menționăm că în anul 1887, profesorul George Davis, de la Școala tehnică din Manchester, predă o serie de lecții de inginerie chimică, care au format materialul de bază al manualului său de inginerie (*Handbook of Chemical Engineering*), publicat în 1901. I se recunoaște prioritatea asupra conceptului de *operație unitară* și utilitatea acestuia în sistematizarea ingineriei chimice [7].

Cartea reprezentativă a acestei etape [6] – numite *etapa operațiilor unitare* – are titlul *Principiile ingineriei chimice*. Această etapă, în decursul anilor, a evoluat spre forme superioare de sistematizare și sinteză: în loc să se studieze cele câteva zeci de operații unitare, se cercetează cele *trei procese fundamentale* principale ale ingineriei chimice: transferul de moment, transferul de căldură și transferul de masă; din aceste trei procese fundamentale rezultă, ca aplicații particulare, *operațiile unitare*.

O definiție a ingineriei chimice, care în decursul timpului a cunoscut mai multe formulări, ar putea fi încadrată între două limite:

– ingineria chimică, în sens restrâns, ca știință și tehnică a operațiilor unitare pentru realizarea proceselor tehnologice, funcționând în condiții economice avantajoase, și

– ingineria chimică în sens larg, ca profesiune inginerescă, în a cărei competență intră tot ce are legătură cu uzina chimică.

Ingineria chimică este știința care *studiază*, prin metode generale, operațiile, reacțiile și sistemele

industrii chimice în scopul final de a *realiza* procedee, aparate și instalații industriale cu funcționare în condiții optime.

Inginerul chimist este înainte de toate un inginer; domeniul său de activitate este fabricarea de produse chimice la scară industrială. Obiectivul principal este atingerea scopului într-un termen fixat și în forma cea mai economică.

În România, *primul Curs de inginerie chimică* a fost introdus în planurile de învățământ ale Facultăților de chimie industrială cu începere din anul 1941, la Școala Politehnică devenită apoi Institutul Politehnic din București, curs ce a fost predat neîntrerupt până la pensionarea sa de profesorul Emilian Bratu, devenit ulterior membru al Academiei Române. În forme adaptate specificului, cursuri analoage se predau și la facultățile pentru celelalte industrii transformatoare: petrol, industrii alimentare, metalurgice, textile etc.

La sfârșitul deceniului 1940, se consolidează o nouă disciplină de inginerie chimică, disciplina reactoare chimice (denumită și tehnica reacțiilor chimice), având ca obiect de studiu proiectarea și operarea utilajelor în care se realizează transformările chimice la scară industrială. Apariția acesteia este în mod convențional legată de publicarea lucrării *Hougen O.A. and Watson K.M., Chemical Process Principles, Part 3 Kinetics and Catalysis*, John Wiley & Sons, NY, 1947.

Este bine cunoscută influența importantă pe care au avut-o apariția calculatoarelor electronice și dezvoltarea calculului numeric în progresul tuturor domeniilor ingineriei și științei, în general. Activitățile de proiectare, analiză și operare a proceselor din industria chimică au câștigat în productivitate, eficiență și acuratețe, prin utilizarea unor noi instrumente (algoritmi, programe de calcul și baze de date) utilizabile în modelarea matematică, simularea, optimizarea și conducerea automată a proceselor. Acestea se constituie într-o nouă disciplină, Ingineria Sistemelor de Proces (Process Systems Engineering), apărută în urmă cu aproximativ 50 ani (G. Stephanopoulos, G.V. Reklaitis, *Process systems engineering: From Solvay to modern bio- and nanotechnology. A history of development, successes and prospects for the future*, „Chem. Eng. Science”, 66 (2011) 4272–4306).

În ultimele decenii, dezvoltarea industriei chimice a impus ca necesitate introducerea și a altor discipline de inginerie, specializate pe profilul unor secții ale Facultăților de Chimie Industrială sau înrudite (ingineria materialelor polimerice, ingineria

electrochimică, ingineria biochimică, ingineria mediului etc.). Importanța acestor discipline a crescut paralel cu dezvoltarea rapidă a industriei chimice din România în intervalul 1950–1989, care a impus dezvoltarea Facultăților de Chimie Industrială în cadrul Politehnicilor din București, Iași și Timișoara. Acestea, în perioada 1950–1990, au pregătit mii de ingineri chimiști ce au constituit coloana vertebrală a industriei chimice românești, devenite în deceniul '70–80 al secolului trecut, a zecea țară din lume în privința producției globale a industriei sale chimice.

Învățământul tehnic superior din București

Învățământul tehnic superior din România a fost întemeiat prin înființarea, la 30 octombrie 1867, a Școlii de Poduri și Șosele, cu 15 elevi în primul an de studiu. De atunci școala s-a reorganizat necontenit. Schimbările principale au fost:

- în 1881 – a devenit Școala națională de poduri și șosele;
- în 1920 – a devenit Școala Politehnică din București;
- în 1948 – a devenit Institutul Politehnic din București;
- după 1990 – a devenit Universitatea Politehnică București.

La înființarea ei, Școala Politehnică din București avea patru secții de specializare: A (de Construcții), B (de Mecanică și Electrotehnică), C (de Mine, Metalurgie) și D (Industrială), la care s-a adăugat, câțiva ani mai târziu, secția E (de Silvicultură). Secția D (Industrială) avea ca obiectiv pregătirea viitorilor ingineri pentru industria de prelucrare de atunci, reprezentată prin câteva uzine chimice mari: Uzinele Solvay (la Turda, Ocna Mureș-Uioara), Nitramonia (la Făgăraș), Nitrogen (la Diciosânmartin, azi Târnăveni) și alte câteva rafinării de petrol, dar ponderea principală a industriei de prelucrare o constituiau numeroasele întreprinderi și ateliere mici și mijlocii.

Planul de învățământ din anii '20 și '30 al Secției industriale insista mult asupra pregătirii teoretice (matematica, fizica, chimia, mecanica, rezistența materialelor), dar și asupra cursurilor tehnologice (electrotehnica, fizică industrială) sau activități aplicative (diferite proiecte).

Figura reprezentativă a învățământului tehnologic chimic în Școala Politehnică de atunci a fost a profesorului dr. ing. Paul Stachelin (n. 1883) [7], de origine elvețiană, cu studii superioare de chimie în Elveția și Germania. El a predat, începând din 1929,

Cursurile de tehnologie chimică generală și de electrochimie. Totdeauna la curent cu toate noutățile tehnologice, avea marele merit de a învăța pe studenții săi (viitorii ingineri) să gândească tehnologic și să folosească documentația tehnologică în limbi străine. Concomitent a fost și directorul Bibliotecii Centrale a Școlii Politehnice, bibliotecă pe care a organizat-o și a înzestrat-o cu cărți și reviste românești și străine de valoare, din toate specialitățile, dar cu prioritate pentru chimie. Între anii 1916–1917 a proiectat, a construit și a pus în funcțiune fabrica „Nitrogen” de carbid, cianamidă de calciu, electroliza clorurii de sodiu și produse sodice din Diciosânmartin; în anul 1918 a fost directorul fabricii.

Profesorul Stachelin avea o excepțională pregătire teoretică și tehnico-inginerească, inclusiv în fazele grele ale unei creații industriale: proiectarea și punerea în producție. Greutățile cu limba română le-a depășit după doi ani. A fost colaboratorul mai multor ministere (Ministerul Armatei, Ministerul Lucrărilor Publice, Ministerul Industriei), dar și al diferitelor mari firme care aveau unități de producție în România (Solvay), Permut AG (Berlin), Chlorator (Berlin).

Emilian Bratu (1904–1991) [8] a continuat și a dezvoltat începuturile ingineriei chimice în România ale lui Paul Stachelin. Stachelin a fost *profesorul*, căruia îi datorează nu numai cunoștințele tehnologice și științifice de bază, dar și desfășurarea ulterioară a vieții sale, cariera științifică. I-a fost asistent și colaborator apropiat la majoritatea lucrărilor executate în acest timp. L-a recomandat unor personalități din străinătate pentru specializare și doctorat și l-a sprijinit în obținerea postului de conferențiar.

Profesorul Emilian Bratu a continuat cu strălucire, la Politehnica din București, perioada de pionierat a ingineriei chimice. Teza de doctorat cu titlul *Über die elektrolytische dissoziation des schweren wassers (Prepararea izotopului greu al hidrogenului și determinarea constantei de disociere a apei grele)* o susține cu succes (1936) și obține diploma de *doctor în științe tehnice*. Lucrarea este bine apreciată în străinătate, fiind menționată în cunoscuta *Enciclopedia Landolt-Börnstein*.

Profesorul Emilian Bratu a fost creatorul și îndrumătorul primei Școli de inginerie chimică din țara noastră, prin concizie, sistematizare și claritate deosebite, având și elemente de originalitate. Între anii 1944–1947 a predat Cursul de aparate și instalații în industriile alimentare la Facultatea de Agronomie din București, demonstrându-se astfel că

noțiunile fundamentale și metodele ingineriei chimice sunt comune tuturor industriilor de proces. Este titularizat în 1951. Editează *Manualul inginerului chimist* și alte volume de referință pentru studiul ingineriei chimice la toate Facultățile de Chimie Industrială din țară. Timp de peste 30 de ani profesorul Emilian Bratu a fost șeful Catedrei de inginerie chimică la Institutul Politehnic București (IPB), iar în mai multe rânduri, decanul Facultății de Chimie Industrială de la Institutul Politehnic din București și a condus, inclusiv după 1974, anul pensionării, peste 30 de doctorate. A fost ales în 1974 membru al Academiei Române, iar în perioada 1977–1990 a fost președintele Secției de științe chimice a Academiei Române. Contribuțiile sale științifice fundamentale au rămas repere pentru progresul științei în țara noastră.

Colaborarea cu profesorul Costin Nenițescu

Emilian Bratu și Costin Nenițescu au fost doi profesori de elită ai Facultății de Chimie Industrială a Politehnicii din București. Cei doi savanți au fost buni prieteni și s-au respectat profund pe parcursul întregii vieți. Ambii, de formație germană, au intuit de timpuriu necesitatea introducerii în țara noastră a disciplinei de inginerie chimică în învățământul politehnic superior, pornind de la perspectivele externe favorabile ale dezvoltării unei industrii chimice bazate pe rezervele de materii prime autohtone. Au luptat împreună pentru afirmarea chimiei în Politehnică, lor datorându-li-se, în cea mai mare măsură, introducerea, în 1938, a denumirii de chimie industrială pentru Facultatea din Politehnică. Astfel, în anii 1940–1950, prof. C.D. Nenițescu a sprijinit strădania profesorului Emilian Bratu pentru înființarea și consolidarea, la București, a Catedrei de procedee și aparate, devenite ulterior Catedra de inginerie chimică, fiind prima catedră de acest fel din țară și printre primele din Europa.

Alți profesori străluciți, ne referim *numai* la cei trecuți în neființă, din cadrul Catedrei de inginerie chimică a Facultății de Chimie Industrială a Politehnicii din București, cu rezultate ale cercetărilor științifice originale care au intrat în patrimoniul chimiei industriale universale, sunt profesorii Raul Mihail, Octavian Smighelschi și Eli Ruckenstein, stabilit în SUA, încă activ. Amănunte asupra activității acestora, dar și a istoriei dezvoltării învățământului superior de chimie industrială din cadrul Politehnicilor din Iași și Timișoara se găsesc descrise în *Istoria chimiei românești* [2].

Industria petrolului, petrochimiei și chimiei în perioada industrializării României

Într-un comunicat al Biroului Prezidiului Academiei Române din 20 iunie 2017 se reamintește că Academia Română este principala instituție a conștiinței naționale a românilor. Această menire este inserată în actul ei de naștere, proiectul ei constitutiv, rostul instituției și destinul său primordial. Există momente când un popor nu poate să tacă. Există momente în istorie când conștiința națională a celor care conduc vremelnicele destinele unei națiuni scade sub cota de alarmă.

Organizarea unei *dezbatere naționale privind reindustrializarea României în Aula Academiei Române*, la 21 martie 2018, a plecat de la ideea din Comunicatul Academiei Române și din concluziile volumului *Istoria chimiei românești* [2], sub tipar la Editura Academiei Române, în cadrul Programului „Civilizația Românească”, lansat cu prilejul aniversării Marii Uniri 1918, concluzii care au fost tranșante: **90% din industria chimică a României a fost distrusă după 1989!**

Această lucrare și celelalte prezentate cu acest prilej se doresc un început al unui ciclu de dezbateri naționale care să sensibilizeze nevoia de a **regândi** importanța unei industrii chimice românești în secolul XXI. Mecanismele dezvoltării în viitor a industriei românești se impun a fi **regândite**, fiindcă, din punct de vedere istoric, acestea nu mai corespund condițiilor în care s-a găsit industrializarea României în secolul XIX și XX. Nicolae Iorga a publicat, în 1927, o carte extrem de interesantă și documentată, la cererea Societății Naționale pentru Credit Industrial, privind *Istoria industriilor la români*. Spicuim titlurile câtorva capitole: Industria casnică, Meșterii satelor, Industriile de oraș, Înaintea concurenței străine, Bresle vechi și Bresle noi, Meșteri și fabrice.

Politica reindustrializării este una *urgentă*, importantă pentru dezvoltarea economică a României, mai ales pentru existența *statală a țării noastre*. Astăzi sunt puține pârgii de intervenție în această politică, din cauza constrângerilor fiscale, bugetare, dar și a celor impuse de FMI, de politica monetară și comercială etc.

Motoarele principale ale unei dezvoltări industriale sunt: materiile prime, tehnologiile (ingineria de proces), cadrele tehnice și piața.

Spre deosebire de celelalte țări din Europa de Est, foste socialiste, România a cunoscut în ultimii

28 de ani, începând din 1990, un proces accelerat și necontrolat de *dezindustrializare*, determinat în special de o criză profundă politică și de sistem.

De 28 de ani, politicienii români se feresc să discute despre politica industrială, după metoda struțului care se apără de primejdie, băgându-și capul în nisip. Numai în domeniul petrolului și chimizării acestuia, dezastrul dezindustrializării a condus la demolarea a 102 mari unități dintre cele 132 existente în 1990 și la reducerea capacității de prelucrare a petrolului, de la 35 milioane t/an în 1990, la 13,7 milioane t/an în prezent.

Au fost închise două mari rafinării de petrol: Arpechim Pitești de compania austriacă OMV, Rafo Onești de către Petrochemicals Holding, din Austria și trei rafinării mici: Astra Ploiești, Steaua Română Câmpina și Dărmănești.

Regretatul prof. dr. Constantin Ciutacu, fost secretar de stat și director al Institutului de Economie al Academiei Române, afirma: „*România producea înainte de 1989: 14 milioane de tone de oțel (astăzi, 3 milioane), 400 000 tone de aluminiu (astăzi, 200 000 tone), 1600 excavatoare (astăzi, niciunul), 71 000 de tractoare (astăzi, niciunul), 600 vagoane de pasageri pe an și 14 000 vagoane de marfă (astăzi, 800), 144 de nave de diferite tonaje etc.*”

Potrivit statisticii oficiale, după anul 2000, România a exportat 50 milioane de tone de fier vechi, adică echivalentul a circa 1000 de rafinării de petrol de dimensiunea Rafinării Arpechim din Pitești, cu capacitatea de prelucrare de 3,5 milioane t/an petrol.

Industria chimică românească a exportat în 2016 produse chimice în valoare de 1,6 miliarde de euro, dar a importat produse chimice în valoare de 5,6 miliarde euro, care a condus la un deficit al balanței de plăți externe de 4 miliarde euro. Produsele chimice importate au fost cumpărate din țările vecine, foste comuniste, care *nu au zăcăminte de petrol*, dar îl importă, petrolul fiind o marfă disponibilă pe piața mondială.

Foarte important

Aceste țări foste comuniste nu și-au distrus chimia petrolului, dimpotrivă, au modernizat industria petrochimică, astfel încât în prezent acestea au devenit țări exportatoare de produse petrochimice.

Marea problemă pe care o întâmpină, în prezent, comerțul exterior al României este petrochimia, sector care contribuie cu 86% din deficitul comercial.

Înainte de 1990, România era o țară producătoare și exportatoare de produse petrochimice. În 2007 lucrau în industria chimică 12 000 de salariați, iar în 2016 numărul acestora s-a redus la 3800, ceilalți au îngroșat numărul șomerilor sau al celor care lucrează în străinătate, rareori pe posturi echivalente pregătirii lor, în cazul celor cu studii superioare. În anul 2007, cel mai mare producător de produse chimice din România și unul dintre cei mai importanți din Europa Centrală și de Est, Olchim Râmnicu Vâlcea, avea 4800 de salariați, iar în 2016, dintre aceștia, doar 1900 mai erau angajați, din cauza intrării în insolvență a combinatului. De 27 de ani România fuge de politica industrială, deși Uniunea Europeană, din care facem parte, o promovează prin Strategia 2020.

Reindustrializarea înseamnă valorificarea potențialului de producție bazat pe resursele de materii prime ale țării, CARE EXISTĂ, pe resursele energetice de care dispunem și pe petrolul și gazele naturale, ce pot fi obținute și din import de pe piața liberă (acestea fiind o marfă disponibilă), așa cum de altfel au procedat țările învecinate, foste socialiste, după 1990.

Subliniem că *petrolul* a constituit resursa de materie primă și resursa energetică esențială a dezvoltării economice mondiale după 1850.

Anul 1857 reprezintă pentru industria petrolului *trei premiere mondiale românești*:

- prima rafinărie de petrol de tip industrial;
- Bucureștiul este primul oraș din lume cu iluminat public pe bază de petrol;
- înregistrarea primei producții de petrol: 275 tone (conform datelor din literatura științifică).

Producția de petrol a României între 1857 și 2017 a fost în 1976 de 15,1 milioane t/an (producția maximă), iar în 2017, circa 4,5 mil/t (locul patru în Europa, după Rusia, Marea Britanie și Norvegia). Concepția de prelucrare integrată a petrolului cu petrochimia a fost realizată prima dată în 1965, în România, în cele zece rafinării și a fost recunoscută *oficial în 1991* (Congresul Mondial al Petrolului, Buenos Aires, Argentina 1991), *ca o prioritate românească*.

Trebuie subliniat că experiența românească în domeniul petrolului și al petrochimiei *încă există*, iar previziunile pesimiste din trecut despre epuizarea rezervelor globale de petrol, azi în 2018, nu s-au adevărit. Mai mult, la nivel global, rezervele identificate, neexploatate, sunt uriașe: Siberia, Calota

Polului Nord, America de Sud, Marea Caspică, Marea Neagră etc.

Rezevele mondiale de gaze naturale sunt mai mari decât cele de petrol, mai ales după descoperirile zăcămintelor de gaz de șist și exploatarea acestora în SUA. România posedă rezerve de gaze naturale cu conținut ridicat de metan, exploatează deja și pe cele din platoul continental al Mării Negre. Rezultă că în momentul de față (2018), pentru industria chimică, România posedă materii prime, sare, petrol, gaze naturale, care să constituie o reindustrializare după tehnologia modernă și principiile economice care guvernează astăzi economia mondială.

O reindustrializare impune de la început criterii noi guvernelor care au un rol vital în amorsarea acestui program; de exemplu:

- politici fiscale predictibile și stabile;
- colaborarea întreprinderilor mici și mijlocii cu marea industrie, deținută în momentul de față de investitori străini (circa 80%);
- sprijinirea proiectelor inovatoare, a învățământului profesional și universitar, a cercetării științifice.

În vederea reindustrializării se impune studierea unor lucrări fundamentale pentru *Restructurarea și reindustrializarea sectorului de petrol-petrochimie-chimie*; de exemplu, volumul *Industria Chimică, Petrochimică și de Petrol*, publicat de Editura AGIR și ASTR în noiembrie 2016, în seria „Pagini din istoria dezvoltării industriei României”, elaborat de un colectiv de 30 specialiști din aceste domenii, în coordonarea profesorului dr. ing. Gh. Ivănuș. În această carte s-au analizat în zece capitole și numeroase anexe situația industriei de resort în anul 1989, situația industriei în 2016, propuneri de reindustrializare – repornirea unor instalații existente și obiective industriale noi, strategii și opțiuni de industrializare, problema pieței de desfacere – intern și export, analiza SWOT (Puncte tari, Puncte slabe, Oportunități și Riscuri) a domeniilor analizate. În volumul amintit sunt menționate rafinăriile de petrol, unitățile petrochimice și chimice în funcțiune înainte de 1990, unitățile care au fost demolate după 1990 și unitățile care au supraviețuit demolării și care se pot reporni și moderniza. Lucrarea prezintă și sugestii pentru noi dezvoltări industriale în chimia organică, chimia anorganică, îngrășăminte chimice, fibre naturale și sintetice, medicamente, mase plastice, biotehnologii, catalizatori, cercetare-dezvoltare și învățământ la nivelul tehnologiei de astăzi.

Capacitatea de rafinare a petrolului a unor țări foste socialiste

	1990 mil. t/an	2017 mil. t/an
Ungaria	8,0	16,0
Polonia	11,0	26,0
Cehia	6,0	10,5
Bulgaria	4,0	11,0
Slovacia	3,0	5,5
România	32,35	13,7

Din tabel rezultă că țările foste socialiste și-au mărit semnificativ capacitatea de prelucrare a petrolului, deși nu dispun de rezerve de petrol proprii.

În anul 1990 subliniem existența în România a 132 mari unități petrochimice, iar în perioada de după 1990 au fost demolate 102 unități și au fost închise 13 unități. Astăzi, în anul 2018, mai sunt în funcțiune 17 unități petrochimice.

Pe termen scurt, reindustrializarea sectorului petrol-petrochimie-chimie din România înseamnă repornirea petrochimiei din Pitești, în sistem integrat:

- Rafinăria Arpechim – Direcția Petrochimică Bradu (DPB)
- Oltchim Râmnicu Vâlcea.

În domeniul fibrelor sintetice este puțin probabil să se reia producția de fibre poliesterice, poliamidice și poliacrilice pe termen mediu, din cauza demolării unităților de fabricare a materiilor prime de bază ale acestora. Pe termen scurt s-ar putea investi doar pentru reciclarea deșeurilor de fibre poliesterice (PET), prin creșterea gradului de colectare a acestora.

Sectorul chimiei organice de bază a fost cu desăvârșire desființat în România după 1990, când existau 14 uzine chimice (Buzău, Borzești, Dudești, Făgăraș, Giurgiu, Copșa Mică, Râșnov etc.). În 2017 funcționau parțial numai șase.

Statul român ar trebui să ofere condiții atractive pentru investitorii autohtoni și străini, interesați de construcția unor unități cu tehnologii moderne și cu capacități care să asigure consumul intern al României și disponibilități pentru export.

Industria chimiei anorganice era reprezentată în 1990 prin șapte combinate chimice: Ocna Mureș, Govora, Turda, două la Târnăveni, Râmnicu Vâlcea, Borzești și Bicăz. În prezent funcționează parțial trei, restul au fost demolate.

Imagini ale unor instalații petrochimice încă existente la 21 martie 2018 și care pot fi repornite

Instalația de polietilenă de mică densitate DPB Pitești

Instalația de polietilenă de mare densitate DPB Pitești

Instalația de oxid de etilenă și glicoli DPB Pitești

Instalația de piroliză Pitești

Industria de îngrășăminte chimice mai contează numai prin uzina Azomureș din Târgu Mureș, după ce zece unități din Grupul Interagro au fost falimentate și închise, pentru a face loc importului de îngrășăminte din țările învecinate. Pe termen scurt ar trebui ca ROMGAZ să preia aceste unități, în asociație cu actualul proprietar și cu Transgaz, și să le repornească cu gazul metan de care dispune România. De subliniat că s-au identificat însemnate zăcăminte de gaze naturale în platoul românesc al Mării Negre, care trebuie valorificate pentru interesul dezvoltării și al industriei românești.

În **domeniul elastomerilor** (cauciucul sintetic) România a pierdut tot avansul pe care îl avea înainte de 1990 în Europa Centrală și de Est, odată cu privatizarea CAROM, în 2003, falimentat în 2005. Demolarea CAROM a condus la dispariția producției românești de cauciuc sintetic, rămânând numai soluția săracului: reciclarea deșeurilor pentru recuperarea monomerilor.

Producția indigenă de catalizatori pentru chimie, alături de industria propriu-zisă, a fost cu desăvârșire desființată după 1989 (unitățile de la Vega Ploiești, Onești și Doljchim), iar odată cu aceasta a fost desființată și cercetarea-dezvoltarea într-un domeniu de vârf, în care aveam și experiență și realizări notabile.

Reprofilarea presupune măsuri instituționale, academice și financiare pentru revigorarea cercetării și producției de catalizatori.

Sectorul de cercetare-dezvoltare și învățământ din chimie cunoaște un regres pronunțat după 1990, prin nefinanțarea sa la nivelul necesităților elementare progresului științei și tehnologiei din țara noastră.

Din cauza dărâmării și demolării bazei industriale nu mai există posibilități reale de școlarizare și angajare a absolvenților, aceștia fiind obligați să emigreze sau să se reprofileze.

Bibliografie

1. Elena Bogdan, *Petru Bogdan (1873–1944), Savantul, profesorul și cetatea*, Ed. Polirom, Iași, 300 pag., 2018.
2. Petre T. Frangopol, *Istoria chimiei românești*, Ed. Academiei Române (sub tipar), 2018.
3. Emilian Bratu, *Discurs de recepție rostit la 20 decembrie 1974 în ședință solemnă la Academia Română*.
4. D.W.F. Hardie, *The empirical tradition on chemical technology*, Loughborough college of technology, 1962.
5. W.K. Lewis și W. Licht Jr., *Chemical engineering progress*, 54, 5, 65 (1958).
6. H. Walker, W.K. Lewis și W.H.M. Mc. Adams, *Principle of chemical Engineering*, Mc.Graw Hill, New York, 1923.
7. Emilian Bratu, *Profesorii de azi despre profesorii de ieri* (manuscris nepublicat).
8. Emilian Bratu, *Biografie* (manuscris).

Parcursul industrializării în România în secolul XX*

Victor Axenciuc

Membru de onoare al Academiei Române

La sfârșitul secolului XIX, România avea o structură economico socială **agrar-rurală cu 84%** din populație ocupată în agricultură. În Europa occidentală se realizase Revoluția industrială, activitățile industriei au trecut de la tehnica și munca manuală la tehnici și tehnologii mecanizate, declașând o dezvoltare rapidă în toate sectoarele economiei și prefaceri radicale în societate.

Progresele mașinismului, extins în toate ramurile economiei, au generat **procesul de industrializare** care, la rândul său, a produs modificări și în domeniile științei, cercetării, învățământului și formării cadrelor, a consumului etc. S-a produs o revoluționare, fără precedent în istoria omenirii, a întregii structuri și calități a societății, a mentalităților și comportamentelor sociale.

Astfel, Occidentul a devenit **exemplu de progres** economic și social-cultural pe care țările agrare, din Europa și alte părți ale lumii, încearcă să-l urmeze, să aplice soluțiile în același scop al transformărilor propriilor societăți.

Numai că plantarea industriilor mecanizate și promovarea industrializării în economiile agrare întâmpinau **dificultăți**: lipsa capitalurilor de investiții, a noilor tehnici mecanizate, lipsa forței de muncă calificate, a comportamentelor specifice, a pieței de desfacere adecvată produselor de fabrică etc., precum și cadrul legislativ și instituțional de funcționare a noilor relații.

O parte din aceste condiții se rezolvau prin import de capital, de mașini, de specialiști, manageri etc. Altă parte putea fi creată cu resurse interne: calificare prin învățământ, elaborarea și aplicarea legislației industriale, crearea de instituții necesare etc.

Prof. Victor Axenciuc

România, prin renumitele sale personalități științifice și politice, a înțeles necesitatea renovării economiei, a demarat procesul **creării condițiilor** de propulsare a industriei cu **implementarea cadrului legislativ**. În anul 1886 s-au adoptat măsuri de **protecție a pieței interne** prin tarife vamale la mărfurile industriale importate; la început, acestea variau între 7%–20% din valoarea mărfurilor, apoi, în anul 1906, taxele vamale ajung la 30–60% din valoare, asigurând pe de o parte frânarea ofensivei mărfurilor străine ieftine asupra pieței românești și industriilor incipiente autohtone; pe de altă parte, în aceeași măsură taxele vamale ridicate sporeau beneficiilor producătorilor interni; astfel **s-a inaugurat epoca de un secol (1886–1989) a protecționismului industrial în România**.

*Alocuțiune susținută la prima dezbateră națională privind „Reindustrializarea României”
(21 martie 2018, Aula Academiei Române)

Dar măsura legislativă cea mai **directă** și **eficientă** se adresa fabricantului intern, indiferent de originea capitalului – intern sau extern. După un an de la adoptarea tarifului vamal, în 1887, se aplică **legea de încurajare a industriei naționale**. Beneficiile acordate erau substanțiale: fabricile care foloseau cel puțin 50 mii lei capital sau 25 de lucrători aveau următoarele **avantaje**:

a) primeau până la **5 ha pământ gratuit** pentru construcția fabricilor;

b) **scutire de impozite directe** către stat, județ și comună;

c) **scutire de taxe vamale** la importul de mașini și instalații pentru întreprinderi, precum și la materiile prime necesare producției, dar care nu se găseau în țară;

d) **reducerea de 40% a tarifelor de transport** pe CFR pentru toate produsele fabricației;

e) **prioritatea la comenzile** de bunuri și servicii ale instituțiilor publice din România, chiar la prețuri cu **5%** în plus față de ofertele străine.

Cuplate, protecționismul și avantajele încurajării au declanșat un avânt de creații industriale. Mari capitaluri străine au construit fabrici și uzine, aducând utilaje, tehnologii și chiar parțial muncă calificată. **În trei decenii** (1887–1915) de la aplicarea legii încurajării industriei (interval egal cu perioada de la revoluție – 1989–până astăzi) s-au creat în România **851 fabrici** cu un capital fix de **362 mil. lei aur** (echivalent cu 116 t aur). Acestea foloseau forță motrice de 127 mii cp și peste 60 mii de salariați, furnizau o producție industrială de 584 mil. lei, echivalent cu veniturile bugetului de stat al României.

Majoritatea capitalului social, peste 80%, era extern; tentația capitalului străin era piața protejată și profitul asigurat, neimpozitat. După calculele ing. N. Arcadian, rata profitului mediu net pe industrie era de 8,3%, din care cel datorat **avantajelor acordate de stat** reprezenta 4,3%, în condițiile în care dobânzile bancare în Occident variaua între 3–5%.

Întreprinderilor încurajate le reveneau și unele **obligații**:

– să furnizeze anual, pe formulare, date asupra activității, pentru statistica industrială;

– să asigure un nivel de 75% personal românesc etc.

În anul 1912 s-a adoptat o **nouă lege de încurajare** care prelungea avantajele acordate de la 15 la 30 ani, menținând, cu unele modificări, beneficiile fabricilor; legea a rămas în funcțiune până în 1947.

Cele arătate până aici sunt argumente puternice pentru confirmarea încrederii oamenilor de știință și politici români în pledoariile necesității și posibilității industrializării României. Între aceștia, în ordine temporală, îi menționăm pe D. Pop Marțian organizatorul statisticii românești pe timpul lui Cuza, pe economistul P.S. Aurelian, ajuns pentru meritele sale științifice, președinte al Academiei Române, ing. D. St. Emilian, ing. N. Păianu, director în Ministerul Industriei și Comerțului, ing. Cezar Popescu, ing. și economist Mihail Manoilescu, P. Racoviță, St. Zeletin, ing. L. Mrazec, ing. C. Bușilă etc.; după crearea, în anul 1918, a Asociației Generale a Inginerilor din România (AGIR), aceasta, la congresele sale anuale, dezbătea și susținea promovarea procesului de industrializare în România.

Se impune de subliniat aici un aspect important al dezbaterilor din perioada primei jumătăți a secolului XX asupra temei. Astfel între analizele cele mai competente și argumentate, întemeiate pe metode de comensurare și calcule s-au aflat în primul rând cele ale profesioniștilor ingineri. La o trecere în revistă a bibliografiei asupra dezvoltării industriei românești reiese că cele mai multe studii, monografiile de ramură și de ansamblu au autori de formație tehnică, cu pregătire superioară și practică în domeniu. În acest sens, cea mai argumentată lucrare din perioada menționată aparține inginerului Nicolae Arcadian, director atunci al diviziunii industriei din Ministerul Industriei și Comerțului, publicată în anul 1936 și intitulată *Industrializarea României*.

Demarajul excepțional din prima perioadă, 1890–1914, a creat matricea structurii industriei moderne de ramură declanșându-se **procesul de industrializare** în România; au urmat apoi perioade mai puțin favorabile, dar prin Marea Unire, din anul 1918, patrimoniul țării – teritoriul, populația și structurile economiei – s-a dublat; Banatul și Transilvania aduc o zestre prețioasă: resurse forestiere, resurse energetice (cărboni și gaze naturale), bogate resurse minerale, dintre care și metale prețioase (aur și argint; România se afla pe locul 2 în Europa); apoi construcții industriale, îndeosebi metalurgice, inclusiv o fabrică de automobile (Marta, de la Arad) și nu în ultimul rând specialiști și personal industrial calificat.

S-a menționat că perioadele ce au urmat după 1914 nu au mai adus o creștere industrială precum cea a demarajului; un bilanț al perioadei 1915–1950, de trei decenii și jumătate, arată că opt ani au fost ai celor două războaie mondiale (1916–1918,

1940–1945) ce au adus distrugerii pentru industrie, zece ani au fost consacrați refacerilor postbelice, patru ani de criză economică (1929–1932) și doar **13 ani de dezvoltare reală**.

În a doua jumătate a secolului XX, **1950–1989**, economia s-a dezvoltat planificat sub comanda statului; s-au alocat din acumulările și eforturile poporului român considerabile fonduri de investiții, uneori cu eficiență scăzută; s-au construit numeroase fabrici și uzine în care numărul personalului a crescut de la 800 mii la 3,8 milioane; s-a modificat, în urma programelor de industrializare și electrificare, structura economică și socială a țării, România dobândind pro-

fil industrial agrar. În ultimul deceniu al anilor '80, viciile structurale, articulate cu factori negativi externi provoacă criza de sfârșit a sistemului.

Nu este necesară o expunerea detaliată a evoluției indicatorilor industriei în perioada celor patru decenii. Sursele statistice stau la dispoziție, sunt înfățișate în bilanțul global al celor **nouă decenii ale industrializării** și rezultatele ei, după cum urmează:

Pentru perceperea sintetică și limpede a acestei evoluții seculare s-a folosit metoda exprimării indicatorilor cei mai concludenți **în ponderi**, la intervale semnificative de timp.

Anii de reper	Ponderea salariiților în populația ocupată %	Ponderea salariiților industriali în populația ocupată %	Ponderea valorii create în industrie (adăugată) în valoarea creată a economiei %	Producția de energie electrică pe locuitor KWh	PIB pe locuitor valută comparabilă ppc 2000 mii \$	Ponderea produselor industriale în total export %
1	2	3	4	5	6	7
1900	12	2,3	18	2,5	1,0	4,1
1914	17	3,9	23	16,3	1,3	6,2
1924	---	4,3	19	21,0	1,0	6,9
1938	16	4,0	24	58,0	1,2	14,0
1950	25	9	30	130,0	1,3	20
1970	52	19	50	1730,0	5,3	53
1980	71	28	49	3010,0	8,9	49
1985	72	30	46	---	10,2	52
1989	73	30	46	3270,0	9,7	52

În încheiere nu doresc să mă refer la complicata problemă a dezindustrializării anilor 1990–2010, dar ca reper de apreciere a **capacității industriale** a României, în anul **2010** menționez că aceasta se plasa la **nivelul mediu** al

anilor 1968–1970, deci cu patru decenii în urmă. Din cauza dezafectărilor, distrugerilor generate de managementul politic și altele s-au pierdut patru decenii pentru dezvoltarea industrială a României.

Industria românească după 1990*

*Tudorel Andrei***

*Andreea Mirică****

Introducere

Industria joacă un rol important în dezvoltarea economică și socială a unei țări sau regiuni economice. La nivel european, industria are rolul crucial în creșterea competitivității economice și menținerea poziției de lider al Uniunii Europene la nivel mondial [1].

Pe parcursul perioadei 1990–2017, chiar dacă industria a fost supusă unor schimbări bruște, aceasta și-a menținut rolul important în realizarea Produsului Intern Brut. Pe întreg parcursul perioadei de tranziție, industria din România a fost supusă unor șocuri majore, ale căror efecte directe sunt evaluate prin reducerea numărului de salariați, schimbarea structurii producției industriale, a repartizării salariaților pe subramuri ale industriei și pe regiuni de dezvoltare sau județe, modificarea constantă a repartizării capitalului și a producției industriale pe forme de proprietate etc.

Schimbările din industrie au fost în tandem cu cele din economia României. Evaluarea cea mai simplă a acestor schimbări se realizează prin modificarea structurii PIB-ului pe sectoare de activitate. Astfel, ponderea agriculturii în PIB a scăzut de la 18,1% în anul 1995 la 4,4% în anul 2017. De asemenea, ponderea sectorului industrial a scăzut în această perioadă de la 29,9% la 24,2%. În același timp, ponderea sectorului servicii a crescut de la 40% în anul 1995 la 55,8% în anul 2017.

Pe fondul reducerii activității sau chiar închiderii întreprinderilor industriale de dimensiuni mari s-a redus numărul mediu de salariați din industrie. Dacă în anul 1990 în industrie lucrau 3,8

milioane persoane, numărul acestora s-a redus la numai 1,4 milioane în anul 2016, ceea ce reprezintă la nivelul acestui an, 35% din nivelul anului 1990.

Perioada de tranziție a fost caracterizată prin două recesiuni importante: prima a avut loc în anul 1992 când Produsul Intern Brut a fost cu aproximativ 30% mai mic decât cel din 1989; cea de-a doua a avut loc în perioada 1997–1999 pe fondul închiderii mai multor întreprinderi [2]. Conform aceleiași surse, perioada de recuperare care a urmat s-a caracterizat printr-o lipsă a sustenabilității. În plus, perioada după 1989 este caracterizată de „oportunități pierdute, cinism instituționalizat și proasta gestionare a resurselor de către cei care trebuiau să le administreze” [3, p. 24]. Integrarea în Uniunea Europeană a condus la o revitalizare a industriei românești [4].

Lucrarea de față își propune evaluarea prin date statistice a unor schimbări importante survenite la nivelul industriei românești de-a lungul perioadei 1990–2017. Prima secțiune a lucrării face o trecere în revistă a celor mai importante acte normative care au marcat schimbările din acest sector de activitate în perioada de tranziție. Analiza se va concentra pe reglementările legislative în domniul privatizării și pe cele mai importante strategii în vigoare adresate acestui sector. Sunt prezentate cele mai importante prevederi legale care au definit cadrul în care a funcționat sectorul industrial. A doua secțiune propune o analiză pe baza datelor statistice a industriei românești, dorind să oferim o imagine asupra dinamicii acestui sector.

*Alocuțiune susținută la prima dezbateră națională privind „Reindustrializarea României” (21 martie 2018, Aula Academiei Române)

** Profesor universitar dr., Academia de Studii Economice din București

*** Asistent universitar dr., Academia de Studii Economice din București

De la primele reglementări în domeniul privatizării la o strategie pentru competitivitate

Legea nr. 15/1990 privind reorganizarea unităților economice de stat ca regii autonome și societăți comerciale [5] reprezintă primul act normativ care reglementează privatizarea în România. Potrivit art. 1 al acestei legi, „unitățile economice de stat, indiferent de organul în subordinea căruia își desfășoară activitatea, se organizează și funcționează sub formă de regii autonome sau societăți comerciale”. Capitolul 2 reglementează funcționarea regiilor autonome „în ramurile strategice ale economiei naționale – industria de armament, energetică, exploatarea minelor și a gazelor naturale, poșta și transporturi feroviare –, precum și în unele domenii aparținând altor ramuri stabilite de guvern” (art. 2). Capitolul 3 conține prevederi legale destinate societăților comerciale. Astfel, conform art. 20–23, în cazul acestora, statul deținea inițial întregul capital social sub formă de acțiuni sau părți sociale, urmând ca acesta să fie transferat tuturor cetățenilor de peste 18 ani, care îndeplinesc condițiile legale; de reținut este faptul că transferul se realiza prin Agenția Națională pentru Privatizare, entitate înființată prin aceeași lege, în cuantum de 30%. Concesionarea și libera asociere erau reglementate prin aceeași lege în cadrul Capitolului 4, respectiv 5. Prevederile acestei legi au fost modificate sau completate de mai multe ori de-a lungul perioadei de tranziție.

Legea privatizării societăților comerciale nr. 58/1991 [6] a fost în vigoare de la 16 august 1991 până la 28 decembrie 1997. Această lege „stabilește cadrul juridic corespunzător transferului proprietății de stat în proprietatea privată a persoanelor fizice și a persoanelor juridice” (art. 1). Actul normativ stabilește, conform art. 4, înființarea a cinci Fonduri ale Proprietății Private, care vor deține 30% din capitalul social al societăților comerciale, Agenția Națională pentru Privatizare fiind cea care distribuie capitalul între ele (art. 5). În plus, conform articolelor 6 și 14, aceste fonduri, organizate ca societăți comerciale pe acțiuni, sunt acționari la societățile comerciale al căror capital le este distribuit. Mai mult, conform art. 15, fiecare Fond al Proprietății Private emite tuturor cetățenilor care au împlinit vârsta de cel puțin 18 ani certificate de proprietate ce reprezintă o participare indiviză a acestora la respectivele fonduri. Capitolul 3 reglementează înființarea și organizarea „Fondului Proprietății de Stat, instituție publică cu personalitate juridică, cu

caracter comercial și financiar” (art. 23), care deține 70% din capitalul social al societăților comerciale.

Ordonanța de urgență nr. 88/1997 [7] privind privatizarea societăților comerciale „stabilește cadrul juridic pentru vânzarea acțiunilor emise de societăți comerciale și deținute de stat sau de o autoritate a administrației publice locale, precum și pentru vânzarea activelor aparținând societăților comerciale la care statul sau o autoritate a administrației publice locale este acționar” (art. 1). Actul normativ prevede, de asemenea, recunoașterea procedurilor de privatizare aflate în derulare (art. 36). Această ordonanță reglementează funcționarea Ministerului Privatizării și trecerea Fondului Proprietății de Stat în subordinea acestuia (art. 4 și art. 5). În plus, la art. 34, se stipulează faptul că „în ramurile strategice ale economiei naționale, în care se organizează societăți comerciale pe acțiuni – cum sunt: producția și distribuția de energie electrică, termică și nucleară, mineritul și gazele naturale, prelucrarea petrolului, poșta, telecomunicațiile și transporturile feroviare –, Guvernul poate decide fie păstrarea unei acțiuni nominative de control, fie vânzarea pachetului majoritar către investitori de portofoliu” (art. 34 alin. 1). Această ordonanță a fost modificată semnificativ de Legea nr. 137/2002 privind unele măsuri pentru accelerarea privatizării [8]. Aceasta vizează în special reducerea datoriilor societăților comerciale (art. 1) și diminuarea participației statului (art. 4).

Așa cum am arătat mai sus, cadrul legislativ care a guvernat privatizarea în România a fost unul nepredictibil. Mai mult, instabilitatea cadrului legislativ a persistat și după anul 2007 [9]. În acest context, a fost creată Strategia Națională pentru Competitivitate de către Ministerul Economiei în parteneriat cu investitorii private și alte instituții publice. Aceasta vizează „dezvoltarea unui ecosistem competitiv de afaceri, bazat pe un mediu de reglementare stabil, centrat pe antreprenoriat, inovare și creativitate, care să pună accent pe încredere, eficiență și excelență și să plaseze România în primele zece economii la nivel european” [10].

Etape privind evoluția producției industriale

Industria românească a cunoscut o serie de transformări calitative și cantitative după 1990. Sub aspect cantitativ, rata medie anuală a producției industriale de 2% a fost superioară ratei de creștere a economiei, măsurată prin Produsul Intern Brut (PIB) (1,9%) și a Valorii Adăugate Brute (VAB) (1,7%). Totuși trebuie precizat că în perioada menționată rata

de creștere a consumului intermediar este superioară celei de creștere a VAB cu 0,5 pp.

Ținând seama de modificările de la un an la altul ale producției industriale în evoluția acesteia, în perioada analizată, sunt identificate următoarele cinci etape:

1. Primii doi ani care au urmat schimbărilor politice din decembrie 1989 marchează începutul unei noi paradigme a dezvoltării industriei din România. Sub presiunea înlăturării pârghiilor conducerii centralizate a economiei în general și a industriei în particular, au apărut tot mai multe disfuncționalități care au dus la scăderea bruscă a producției industriale. În aceste condiții, producția industrială din anul 1992 a reprezentat numai 44% din valoarea acesteia înregistrată în anul 1989. Mai mult, scăderea masivă a producției industriale pe parcursul a numai doi ani s-a resimțit diferit pe ramuri industriale. Industria extractivă a cunoscut o scădere de 40%, iar în domeniul producției de energie electrică, această reducere a producției a fost de 45%. În același timp, producția din industria prelucrătoare a cunoscut cea mai accentuată scădere, de 58%.

2. A doua perioadă, cuprinsă între anii 1993 și 1996, este caracterizată printr-o relativă stabilizare a producției industriale în domeniul extracției și cel al energiei, iar producția industrială din domeniul prelucrării înregistrează o evoluție moderat crescătoare. În aceste condiții, producția industrială din anul 1996, în raport cu 1989, a fost de 53,1%, rezultatele comparației pe cele trei domenii fiind prezentate astfel: pentru industria extractivă diminuarea producției a fost de 39%, pentru industria

prelucrătoare de 47,6%, iar pentru industria energetică de 39,4%.

Primele două perioade sunt caracterizate prin mari incertitudini și prin lipsa unor decizii ferme în domeniul industriei la nivel național. Confuzia creată în industrie din „dorința de promovare a anumitor ramuri ale industriei considerate prioritare (de multe ori după criterii ad-hoc) și tendințe de intervenționism în economie sub presiunea unor grupuri de interese” [11] reprezintă una dintre caracteristicile importante ale perioadei de început a tranziției în industria din România.

3. În perioada 1997–1999 au loc noi ajustări structurale în industrie, iar producția industrială, atât pe total, cât și pe cele trei domenii înregistrează noi scăderi importante. În 1999, în industrie se înregistrează valorile cele mai scăzute ale indicilor producției industriale, în raport cu anul de referință 1989, atât pe total (41,4%), cât și pe cele trei domenii ale sale (pentru industria extractivă valoarea indicelui a fost 45,0%, pentru industria prelucrătoare a fost 41,5%, iar pentru industria energetică a fost 44,6%).

4. În perioada 2000–2005 se înregistrează o echilibrare a producției industriale, pe total și pe cele trei domenii de activitate.

5. Anul 2006 marchează începutul unei perioade de revigorare a producției industriale, ca urmare a creșterilor înregistrate în domeniul industriei prelucrătoare și a celei energetice. Industria extractivă și-a continuat procesul de ajustare, înregistrând noi diminuări ale producției. Astfel, în anul 2014, producția extractivă a reprezentat 43,4% din producția extractivă din anul 1989.

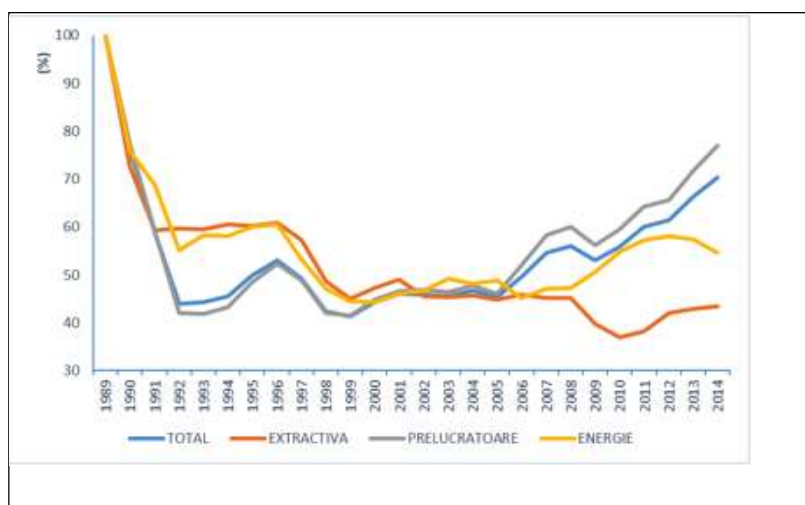

Figura 1. Evoluția producției industriale pe total și pe sectoare de activitate (producția fiecărui an în raport cu cea înregistrată în anul 1989)

Sursa: Realizat de autori, pe baza datelor furnizate de Institutul Național de Statistică

Analiza producției industriale pe categorii de produse

În perioada 1989–2016, schimbările la nivelul industriei din România pot fi evidențiate prin analiza dinamicii producției unor produse importante realizate de industrie în anul 1989. Din evaluarea seriilor de date, pentru aceste produse industriale se observă că la unele produse reducerea producției a fost una bruscă în cele mai multe cazuri, în primii cinci ani care au urmat anului 1989, dar la altele, reducerea producției a fost pe parcursul primilor zece sau cincisprezece ani ai tranziției.

Astfel, dacă se compară producția fizică a unor produse realizată în 2016 și 1989, se observă:

- Pentru produse din categoria bunurilor de folosință îndelungată, producția a crescut într-o mare măsură în această perioadă. În acest sens, menționăm că producția de aspiratoare de praf a crescut de 9,6 ori, cea de frigidere de 5,1 ori, de anvelope de 4,9 ori și producția de autoturisme de 2,5 ori.

- Valori pozitive ale raportului s-au mai înregistrat la producția de bere (de 1,7 ori), cherestea (1,4 ori), preparate din carne (1,4 ori) și uleiuri comestibile (1,2 ori).

- Producția de energie electrică din anul 2016 a reprezentat 85,8% din producția anului 1989, iar producția de energie termică numai 14,6%.

- Pentru categorii importante de produse folosite în alte domenii de producție s-a înregistrat o diminuare importantă a producției pe parcursul perioadei de tranziție. Astfel, producția de ciment

s-a redus cu 34,2%, la motorină cu 36,1%, la benzină cu 38,3%, sodă calcinată cu 42,0%, sodă caustică cu 71,8%, țevi din oțel cu 53,9%, țiței extras cu 59,8%, sticlărie 63,6%, cărbune 65,1%, laminate finite pline din oțel 67,7%, oțel 76,6%, fontă 78,8%, îngrășăminte chimice (substanțe active) 86,8% etc.

- Unele produse destinate consumului populației s-au redus considerabil. Astfel, producția de lapte de consum s-a redus cu 51,7%, încălțăminte cu 47,7%, tricotate cu 91,2%, țeșături cu 93,3% etc.

- Categoriile importante de produse au înregistrat scăderi de peste 95%, iar unele practic au dispărut din producția autohtonă. Menționăm în acest sens: troleibuze (cu o scădere a producției cu 93,3%), autobuze (–96,5%), locomotive electrice și diesel pentru linii magistrale (–98,0%), tractoare (–98,9%), autocamioane, autotractoare și autobasculante (–99,0%).

În cea mai mare parte, produsele pentru care producția din 2017 este cu cel puțin 85% mai mică decât cea din 1989 au înregistrat în primii cinci ani după schimbările politice din 1989 o reducere a producției de cel puțin 50%, singurele excepții fiind pentru producția de tractoare și energie termică. Astfel:

- La tractoare, pierderea de producție din 1995 în raport cu 1989 a fost de 10%, aceasta s-a mărit în anul 2000 la 68% și la 80% în anul 2005.

- La energia termică, reducerea producției în 1995 față de 1989 a fost cu 44%, care s-a mărit la 62% în 2000 și la 72% în 2005.

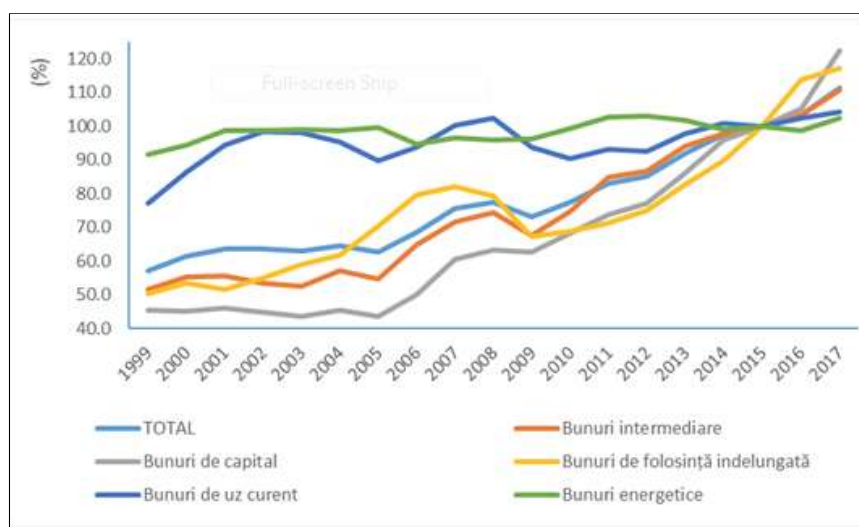

Figura 2. Evoluția producției industriale pe categorii de bunuri

Sursa: Realizat de autori, pe baza datelor furnizate de Institutul Național de Statistică

- Producția de troleibuze a cunoscut o scădere masivă începând cu anul 2000. În anul 1995, fabricarea acestui produs a fost la jumătatea producției anului 1989.

- Producția de fontă de la nivelul anului 1995 a fost cu 54% mai mică decât cea din ultimul an al economiei planificate.

Întrucât în perioada 1996–1999 au fost întreprinse mai multe măsuri de reformă structurală la nivelul industriei, în cele ce urmează va fi analizată, pentru perioada 1999–2017, evoluția producției industriale pe categorii de bunuri. Pe baza rezultatelor din Figura 2, ce reprezintă indicii anuali ai producției industriale pe categorii de bunuri, formulăm următoarele comentarii:

- Atât producția industrială pe total, dar și pe categorii de bunuri a crescut pe parcursul întregii perioade. Numai la producția de energie electrică și la cea de bunuri de uz curent s-au înregistrat, în anumiți ani din perioada 1999–2015, producții anuale mai mari decât cea din anul 2015. Astfel, la bunurile de consum s-a înregistrat o producție mai mare în 2007 (2,4%) și 2008 (0,1%), iar la producția de energie electrică în 2011 cu 2,7%, 2012 cu 3,1% și 2013 cu 1,6%.

- Cu excepția producției de energie, la celelalte produse industriale s-a înregistrat o reducere a producției în anii de criză economică 2008 și 2009. Scăderile cele mai mari s-au înregistrat la produsele de folosință îndelungată, produsele de uz curent și la produsele intermediare. În ceilalți ani din această perioadă, pentru toate categoriile de bunuri nu s-au mai înregistrat scăderi bruște ale producției.

- Creșteri semnificative pentru majoritatea categoriilor de produse s-au înregistrat începând cu anul 2010.

- Până în anul 2002 s-a înregistrat o creștere semnificativă a producției bunurilor de uz curent, în timp ce pentru bunurile de folosință îndelungată evoluția pozitivă a producției a continuat până în anul 2007.

- Pentru producția bunurilor de capital în perioada 1999–2005 s-a înregistrat o scădere, dar de dimensiuni mici. Creșterile cele mai mari pentru această categorie de produse s-au înregistrat în perioada 2005–2007. Anii de criză 2008 și 2009 au afectat într-o mica măsură producția acestei categorii de produse. Această categorie de bunuri reprezenta în anul 1999 numai 45% din producția anului 2015, dar ca urmare a creșterii anuale continue, aceasta a fost mai mare în anul 2017 cu 22,3% față de 2015.

- Producția de energie a crescut semnificativ în primii doi ani, apoi evoluția a fost una relativ stabilă cu schimbări minore de la un an la altul.

- Pe ansamblul întregii perioade, cu excepția anilor 2005 și 2008, industria a cunoscut rate anuale de creștere pozitive.

Dezvoltarea industriei nu poate fi concepută fără atragerea tehnologiilor moderne în procesul de producție și obținerea de produse industriale de înaltă tehnicitate. Figura 3 arată evoluția ponderii produselor industriale High-Tech (HT) în exportul și importul produselor industriale. Astfel, exportul de produse HT a crescut în anul 2017 față de anul 1989 de circa 33 de ori, iar importul a crescut de circa 23

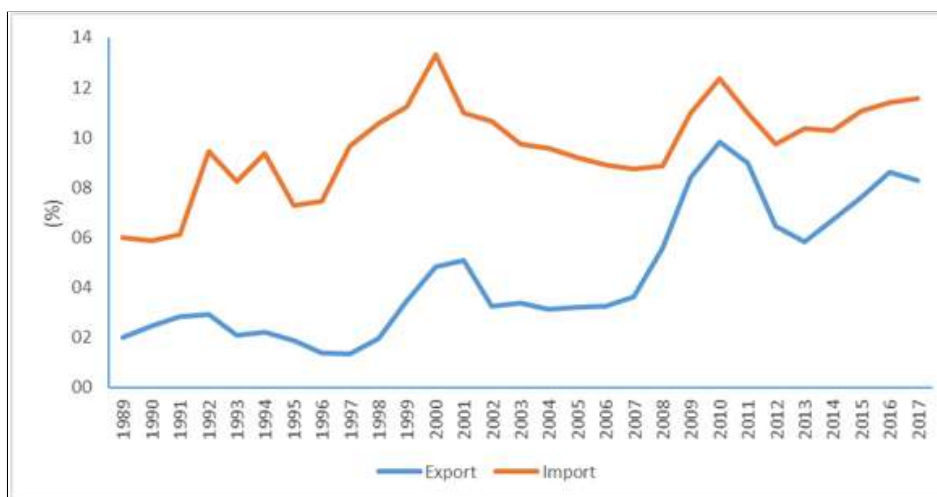

Figura 3. Evoluția ponderii produselor industriale High-Tech în exportul și importul produselor industriale
Sursa: Realizat de autori, pe baza datelor furnizate de Institutul Național de Statistică

de ori. Creșteri importante s-au înregistrat la categoria de produse „Electronice-telecomunicații” (60% din exportul produselor HT și 49% din importul de aceste produse în anul 2017) și „Instrumente științifice” (21% din exportul de produse HT și 10% din importul de produse HT în 2017). Dacă, însă, din comerțul de produse HT se scade comerțul cu bunuri din această categorie, atunci se constată că exportul a crescut de numai 17 ori, iar importul de aproape 16 ori.

Pe parcursul perioadei de tranziție s-a schimbat într-o mare măsură structura importului și a exportului de produse High-Tech. Dacă în 1989, produsele din electronică și telecomunicații (ET) dețineau numai un sfert din importul și exportul de produse HT, în 2017 acestea reprezintă 48,5% din totalul importurilor de produse HT și 60% din exportul acestora. S-a redus considerabil ponderea calculatoarelor și a biroticii în totalul produselor HT, la import de la 19,0% în 1989 la 9,4% în 2017, iar la export de la 12,4% la 3,8%. Concentrarea exporturilor de produse HT este cu mult mai mare în prezent în raport cu anul 1989. Astfel, în anul 2017, două grupe de produse (ET și instrumente științifice – SI) dețin 81% din exportul produselor HT, în timp ce ponderea acestora în anul 1989 era de 39,1%. Cele două categorii de produse dețin în prezent 58,6% din importul de produse HT, în timp ce în anul 1989 dețineau 45,8%. La nivelul anului 2017, cele două categorii de produse au contribuit cu 26% la balanța comercială negativă a comerțului exterior cu produse HT. Produsele HT au avut un aport negativ la balanța comercială a României pe tot parcursul perioadei de tranziție. În anul 2017, produsele HT au contribuit cu 27,5% la balanța comercială negativă a României.

Concluzii

După anul 1989, industria din România a cunoscut schimbări cantitative și calitative importante reflectate în principal prin reducerea numărului de salariați și reducerea ponderii producției industriale în PIB cu 5,7pp. Schimbarea cea mai importantă se referă la scăderea pe parcursul celor 27 de ani a numărului de angajați din domeniul industrial cu 65%. O altă schimbare majoră constă în schimbarea formei de proprietate a

întreprinderilor. Mai mult, dacă în anul 1989 toate companiile industriale erau în proprietatea statului, în prezent predomină companiile private, iar cele cu capital integral străin au înregistrat creștere mai ales după aderarea României la Uniunea Europeană.

Începând cu anul 2006, industria românească este în creștere, atât pe total, cât și pe fiecare categorie de bunuri. Mai mult, România este percepută ca fiind „o destinație din ce în ce mai atractivă pentru investitori” [12].

Referințe

- [11] Ciupagea, C., Diaconu, O., Țurlea, Ge., Niță, V., (2008), *Politica industrială a României în perioada post-aderare*, Institutul European din România, București.
- [2] Dăianu, D., Murgescu, B. (2013), *Which Way Goes Romanian Capitalism-Making a Case for Reforms, Inclusive Institutions and a Better Functioning European Union*, „Romanian Journal of. European Affairs”, 13 (4) 5–34.
- [4] Russu, C. (2015), *Structural Changes Produced in the Romanian Manufacturing Industry in the Last Two Decades*, *Procedia Economics and Finance*, 22, 323–332.
- [1] Munteanu, C., Cojanu, V., Neagu, F., (2012), *Noi direcții de politică industrială și modificările structural necesare*, Editura Economică, București.
- [3] Tismăneanu, V. (1998), *Communism and post-communism in Romania: challenges to democratic transition*, The National Council for Eurasian and East European research. <http://www.ucis.pitt.edu/nceer/1998-811-23-Tismaneanu.pdf>
- [12] Toader, S. (2017), în KPMG (2017), *Investment in Romania*, <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/ro/pdf/Investment-in-Romania-2017.pdf>
- [5] Legea nr. 15/1990 privind reorganizarea unităților economice de stat ca regii autonome și societăți comerciale, publicată în Mof I nr. 98/1990.
- [6] Legea privatizării societăților comerciale nr. 58/1991 publicată în Mof I nr. 169/1991.
- [7] Ordonanța de urgență nr. 88/1997 privind privatizarea societăților comerciale publicată în Mof I nr. 381/1997.
- [8] Legea nr. 137/2002 privind unele măsuri pentru accelerarea privatizării publicată în Mof I nr. 215/2002.
- [9] Tofan, M., Bercu, A.M., & Cigu, E. (2015), *Corporate governance framework in Romanian companies*, *Procedia Economics and Finance*, 20, 629–636.
- [10] Ministerul Economiei (2014), *Strategia națională pentru competitivitate 2014–2020*, http://www.minind.ro/PROPUNERI_LEGISLATIVE/2014/SNC_2014_2020.pdf

Reluarea valorificării potențialului hidroenergetic al României – cerință a dezvoltării industriale*

*Dan Stematiu***

Repere istorice

În 1884 este pusă în funcțiune prima centrală hidroelectrică din România – centrala pentru iluminatul Castelului Regal Peleş și al împrejurimilor acestuia. Când la Castelul Peleş s-au aprins prima dată luminile, folosind energia produsă de MHC-ul de pe malul pârâului, hidroenergia era o tehnologie cam la fel de nouă cum este acum, să zicem, levitația magnetică.

Până la sfârșitul secolului al XIX-lea, pe teritoriul actual al României funcționau 19 centrale hidroelectrice cu o putere instalată de circa 4100 kW, dintre acestea remarcând-se CHE Sinaia 1000 kW pusă în funcțiune în 1898 (curent alternativ trifazat de 50 Hz), centrală aflată în funcțiune și astăzi.

Până în 1950, hidroenergetica românească a continuat să se dezvolte, impulsionată de dezvoltarea industrială a țării, prin realizarea de centrale de mică putere (singura centrală de putere mai mare fiind CHE Dobrești – 16 MW, pusă în funcțiune în 1930). Astfel, la 1 ianuarie 1950, în România erau în funcțiune aproximativ 87 centrale, cu o putere instalată de 102,5 MW și o producție de energie de circa 385 GWh/an.

La 26 octombrie 1950, Comitetul Central al P.M.R. aprobă „Planul decenal de electrificare a țării 1950–1960”. Sunt realizate cinci mari centrale hidroelectrice, cu o putere instalată de 252 MW. Dintre acestea se remarcă Centrala hidroelectrică „Stejarul”, azi, „Dimitrie Leonida”. La cinci ani de la încheierea celui de Al Doilea Război Mondial, România își asumă o investiție uriașă, cu o valoare de 11 miliarde de dolari, ale cărei baze erau creațiune încă din 1908 de inginerul Dimitrie Leonida:

Uzina Hidroelectrică „Bicaz-Stejarul”, cu un baraj înalt de 127 m și o hidrocentrală de 210 MW, cel mai mare șantier al vremii.

Dezvoltarea explozivă a hidroenergeticii românești începe după anul 1950 și cunoaște rate de instalare excepționale. Reamintim numai că în deceniul 1971÷1980 s-au pus în funcțiune capacități cu puterea instalată de 2130 MW, iar în deceniul 1981÷1990 cu puterea instalată de 2110 MW. Dintre acestea se remarcă în mod deosebit Amenajarea Hidroenergetică și de Navigație Porțile de Fier I și II (SHEN), care constituie cea mai importantă amenajare, ca parametri energetici, din Europa.

Centrala Porțile de Fier I are o putere instalată de 2×1050 MW și o producție de energie în anul mediu hidrologic de 2×5250 GWh/an. Centrala este echipată cu 2×6 turbine Kaplan, inițial de 175 MW fiecare. După un proces de re tehnologizare, grupurile românești au ajuns la 190 MW pe grup. Căderea maximă la centrală este de 34,50 m, iar

Figura 1. Centrala hidroelectrică Pelisoar

*Alocuțiune susținută la prima dezbateră națională privind „Reindustrializarea României” (21 martie 2018, Aula Academiei Române)

** Profesor dr. ing., Academia de Științe Tehnice din România

Figura 2. Imagini de la CHE „Dimitrie Leonida” – Bicz

căderea medie de 27,17 m. Debitul instalat este de $2 \times 4350 \text{ m}^3/\text{s}$.

După anul 2000 s-au pus în funcțiune doar 12 centrale cu o putere totală de 231 MW. Astăzi, Hidroelectrica este cea mai performantă companie din piața de energie electrică și are o capacitate instalată de 6382 MW.

2. Elemente de diagnoză – stadiul actual

Consumul de energie electrică în România a înregistrat modificări substanțiale după anul 1990. Astfel, a scăzut de la 60 TWh în 1990 la 40 TWh în

1999, în principal pe fondul contractării sectorului industrial, după care a crescut până la 49 TWh în 2008. Sub impactul crizei economice din 2008/2009, consumul de energie electrică a scăzut la 45 TWh în 2009. Conform datelor Institutului Național de Statistică (INS), în 2016, consumul final a fost de 52,6 TWh. Consumul în economie (construcții, industrie și servicii) a avut o pondere de 75% din consumul final, restul fiind în principal consum rezidențial (aproximativ 12 TWh).

Mixul energiei electrice în România este diversificat. Aproximativ 40% din mixul de energie

Figura 3. SHEN Porțile de Fier I

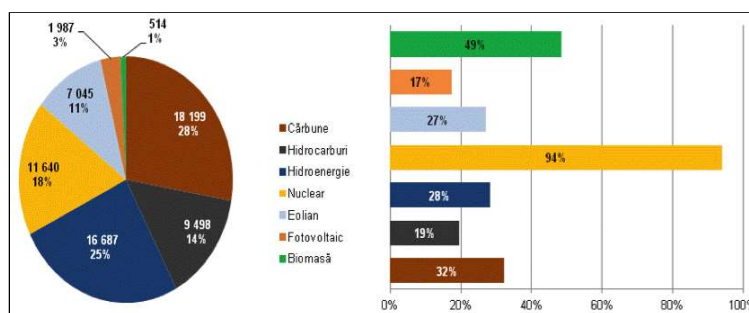

Figura 4. Producția de energie electrică, exprimată în GWh (total: 65 600 GWh) și coeficientul de utilizare a puterii instalate, în anul 2016

electrică este compus din energie regenerabilă, 58% este fără emisii de gaze cu efect de seră (GES) și 72% are emisii relativ scăzute de CO₂. În mixul de producție a energiei electrice, intensitatea emisiilor de CO₂ pe unitatea de energie electrică produsă este asemănătoare nivelului mediu european.

Cu excepția unor rețehnologizări sau inaugurarea unor centrale a căror lucrări erau deja începute, nicio investiție majoră nu a fost consemnată în ultimii 24 de ani în sectorul hidroenergetic din România. În schimb, în domeniul fotovoltaic și cel eolian au fost investite, numai în decursul a doi ani, peste două miliarde și jumătate de euro. Toate strategiile energetice elaborate după 1990 consemnează faptul că potențialul hidroenergetic al României este valorificat cel mult la nivelul a 50% din cel existent, iar specialiștii apreciază că valoarea energiei pierdute prin lipsa investițiilor în noi hidrocentrale, numai în perioada 1990–2007, ar fi fost de peste 5 miliarde de euro. Paradoxal, exact cam aceeași sumă era evaluată ca fiind necesară și pentru construcția de noi capacități sau rețehnologizarea celor existente.

Hidroenergia merită o analiză atentă în cadrul planurilor de dezvoltare pentru energie și managementul apelor, ținând seama și de contribuția sursei hidroenergetice în mixul energetic, pe lângă beneficiile aduse dezvoltării durabile.

3. Hidroenergia – componentă esențială în cadrul surselor de energie regenerabilă

Resursele hidraulice de energie se regenerează continuu prin aportul natural al energiei solare. Sursa primară a energiei hidraulice este radiația solară și circuitul apei în natură. Radiația solară produce evaporarea (în special de pe Oceanul planetar), norii încărcăți cu vapori de apă se deplasează către uscat, în anumite condiții condensează, precipitațiile cad pe suprafața uscatului și o parte din volumul de

apă formează scurgerea de suprafață. Scurgerea de suprafață, concentrată ca debit și cădere, este sursa hidraulică valorificată ca hidroenergie și este evident regenerabilă.

Energia hidraulică nu este singura sursă de energie regenerabilă, dar are caracteristici unice, care nu se regăsesc la celelalte surse. Între energiile regenerabile care au deja aplicare la scară industrială sunt energia eoliană și energia solară. Lor li se adaugă la o scară mai redusă energia geotermală, energia provenită din biomasă etc.

Energia hidroelectrică este nu numai regenerabilă, dar este *curată* și disponibilă atunci când consumatorii o cer. Ea nu produce deșeuri (cenuri sau substanțe radioactive), nu produce bioxid de carbon care contribuie la efectul de seră, nu produce oxizi de sulf care stau la originea ploilor acide. Combustibilul ei este apa, un combustibil curat care nu suferă degradări prin turbinare.

Comparativ cu hidroenergia, care este înmagazinabilă în lacuri de acumulare și poate răspunde prompt la cerințe, celelalte surse de energie regenerabilă sunt dependente de schimbările sezoniere, zilnice sau chiar orare ale vremii. Energia eoliană și energia solară depind de vânt și de soare. Sunt surse intermitente. Valorificarea lor în acord cu cerințele consumatorilor se poate face eficient numai în cadrul unui sistem energetic echilibrat, cu aportul major al hidroenergiei. Marile ferme eoliene, care sunt din ce în ce mai numeroase, pot suplini o parte din energia hidro, iar când energia produsă de ele nu are debușeu la consumatorii tradiționali poate fi stocată în lacuri de acumulare, așa cum s-a amintit deja, în centrale hidroelectrice cu acumulare prin pompaj.

Infrastructura creată de amenajările hidroenergetice poate fi comună cu alte folosințe indispensabile managementului apei. Marile lacuri asociate

amenajărilor hidroenergetice protejează împotriva inundațiilor prin atenuarea viiturilor, sunt importante surse pentru alimentarea cu apă a populației și a industriilor, asigură debit pentru irigații în perioadele sece-toase, pot fi importante centre de dezvoltare a turismului. În cazul amenajărilor fluviale, nivelul apei este controlat prin barare, iar navigația este mult favorizată prin construcția de ecluze în frontul barat.

Caracteristicile proprii, care situează energia hidroelectrică la fel ca pe o energie regenerabilă cu caracteristici superioare, sunt însă cele legate de modul de intervenție în acoperirea curbelor de sarcină ale sistemului energetic. Prin calitățile lor tehnice și economice (elasticitate, fiabilitate, prețul de cost redus) centralele hidroelectrice sunt amenajări deosebit de adecvate pentru îndeplinirea operativă a serviciilor tehnologice de sistem, cum sunt: reglajul secundar frecvență-putere, rezerva tur-nantă, rezerva terțiară rapidă și reglajul tensiunii.

Recapitulând, energia hidroelectrică este una cu calități speciale:

- Este sursă regenerabilă și nepoluantă.
- Are randament ridicat al transformării energiei hidraulice în energie electrică.
- Este asociată folosinței complexe a cursurilor de apă – atenuarea viiturilor, irigații, alimentări cu apă, navigație etc.
- Are un rol important în cadrul sistemului energetic, asigurând servicii de sistem (reglaj de frecvență, controlul puterii reactive, rezervă de avarie).

În prezent, în România, centralele hidro- sunt principalele furnizoare de servicii tehnologice de sistem, acoperind aproximativ 80% din rezerva minut a sistemului energetic. La acoperirea necesarului de putere de reglaj secundar participă opt centrale hidroelectrice mari: Porțile de Fier I, Stejarul, Corbeni, Ciunget, Gâlceag, Șugag, Mărișelu și Retezat. Puterea lor instalată însumează 2845 MW, din care o bandă totală de 400... 530 MW este prevăzută pentru acest reglaj.

4. Energia din surse regenerabile în România – obligații asumate

Promovarea valorificării resurselor regenerabile de energie (SRE) reprezintă un obiectiv prioritar al politicii energetice, la nivelul Uniunii Europene și la nivel național. Directiva 2009/28/EC unifică, într-un singur act legislativ, prevederi privitoare la energia electrică, termică (căldură și frig) și transport, produsă din surse regenerabile de energie. Obiecti-

vul principal la nivel UE27 este atingerea țintei de 20% ca pondere a energiei din surse regenerabile de energie în consumul final brut de energie, precum și a țintei de 10% ca pondere a energiei din surse regenerabile de energie în transport până în anul 2020. Conform Anexei 1 a Directivei, obiectivul stabilit pentru România pentru anul 2020 este de 24%.

Cadrul legislativ și instituțional privind valorificarea SRE a fost elaborat în contextul negocierilor de aderare la Uniunea Europeană și al adoptării *acquis*-ului comunitar. Biomasa și deșeurile (utilizate preponderent în mediul rural) și energia hidroelectrică mare reprezintă peste 96% din producția SRE. Ponderea energiei electrice produse din SRE în totalul consumului brut de energie electrică trebuie să fie de 33% în anul 2010, 35% în anul 2015 și 38% în anul 2020.

În România promovarea utilizării surselor regenerabile de energie a fost făcută prin Legea 220/2008, amendată substanțial într-o nouă formă de Legea 139/2011, care a stabilit o schemă de sprijin bazată pe un număr de Certificate Verzi (CV) aferente fiecărei resurse (eoliană, solară, hidro, geotermală, biomasă/biogaz). Ulterior, în aplicarea schemei de sprijin s-a văzut că aceasta a dus la dezvoltarea puternic dezechilibrată a ponderii producției de energie electrică din energie eoliană și solară, energii cu profil aleatoriu, cu influențe importante asupra funcționării stabile a sistemului electroenergetic național (SEN).

Proiectul de Strategie Energetică a României pentru perioada 2011–2035 stipulează că potențialul hidro- reprezintă o alternativă durabilă de dezvoltare a sectorului energetic din România, ținând cont de resursele limitate de materii prime energetice ale țării noastre, precum și de nevoia de a obține energie ieftină și care să nu producă gaze cu efect de seră. Potrivit proiectului, autoritățile vor continua programul de realizare de centrale hidroelectrice cu punerea în funcțiune a circa 1400 MW până în 2035.

Va fi amenajat potențialul hidroenergetic național în proporție de 59% în 2020 și de 67% în 2035. În ceea ce privește valorificarea potențialului hidroenergetic, cifrele de control se regăsesc în Proiectul de Strategie Energetică a României pentru perioada 2011–2035 și erau, până la declanșarea insolvenței la HIDROELECTRICA, și în strategia de dezvoltare a acesteia.

Din nefericire, elementele din proiect nu au și o bază viabilă de implementare. Singura entitate din România care implementa până în prezent cerințele

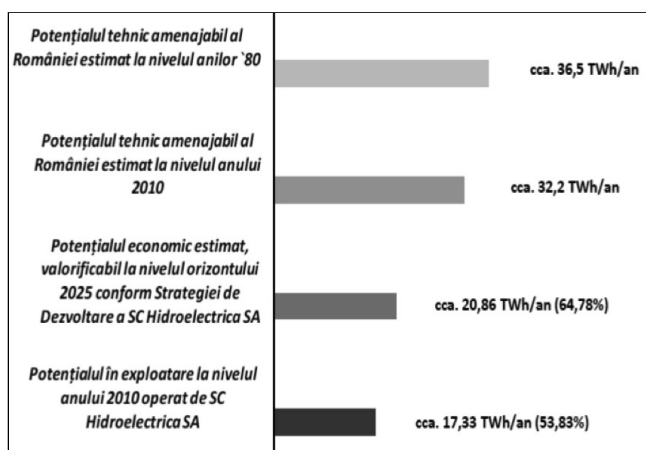

Figura 5. Potențialul hidroenergetic tehnic amenajabil al României

programelor și ale legislației europene în domeniul energiilor regenerabile și al apelor era HIDRO-ELECTRICA. Aceasta, deși era o societate comercială, avea un rol strategic în politica energetică. În prezent, situația este substanțial modificată. Obiectivele hidroenergetice din Strategia de Dezvoltare a SC Hidroelectrică SA, aflate în execuție, sunt obiective cu funcțiuni complexe și răspund angajamentelor României asumate prin programul de aderare la Uniunea Europeană. Aceste angajamente se referă la producția de energie regenerabilă conform cu Directiva 2009/28/CE privind promovarea E-SRE, orizont 2020, apărarea împotriva inundațiilor, conform cu Directiva inundații 2007/60/CE și cerințe stabilite prin „Strategia națională de management a riscului la inundații pe termen mediu și lung”, asigurarea de surse pentru alimentări cu apă, așa cum rezultă din Directiva cadru apă 2000/60/CE și din HG nr. 80/2011, care a aprobat planurile de management pe bazine hidrografice, transmise CE și acceptate de aceasta. Obiectivele de investiții „istorice” au fost preluate de Hidroelectrică SA de la înființarea sa, iar fondurile investite pentru continuarea lucrărilor la respectivele obiective au provenit atât din sursele proprii ale societății, cât și, până în anul 2005, din Fondul special pentru dezvoltarea sistemului energetic, înființat prin OG nr. 24/1994. În acest model de finanțare, obiectivele cu folosințe complexe au devenit nerentabile prin prisma folosinței energetice. Pentru a le rentabiliza s-a procedat la reducerea drastică a volumelor acumulărilor, cu efecte grave asupra managementului apelor în bazinele hidrografice interesate, în contradicție cu gestionarea resursei strategice „apă” la nivelul întregii țări.

În acest moment (martie 2018), mai multe amenajări hidroenergetice gândite pentru folosințe

complexe au fost sistate temporar în diverse stadii de execuție, iar continuarea sau chiar conservarea lor implică cheltuieli pe care Hidroelectrică nu și le mai poate permite. Chiar și sistarea temporară a construcției acestor amenajări creează mari probleme legate atât de cheltuieli suplimentare la reluarea lucrărilor sau la efectuarea unui minim de lucrări de punere în siguranță, cât și probleme de mediu, de tranzitare a viiturilor și chiar probleme sociale. În orice caz, până la rezolvarea situației actuale este preferabilă sistarea temporară a construcției amenajărilor complexe față de modificarea schemelor inițiale și reducerea lor numai pentru folosințe hidroenergetice.

5. Energia eoliană în sinergie cu energia hidroelectrică

Energia eoliană este o formă de energie regenerabilă, având ca sursă primară energia solară, care, prin expunere diferită a suprafețelor terestre produce circulația aerului. Progresele în domeniul aerodinamicii și al tehnologiilor specifice au făcut ca energia eoliană să fie disponibilă la scară industrială. Este o energie curată, fără emisii și deșeuri. O fermă eoliană reprezintă o grupare de mai multe elici (turbine) eoliene care sunt conectate la sistemul energetic. O fermă eoliană poate cuprinde de la 10 la 1000 de turbine. Extinderea fermelor eoliene este foarte rapidă. În 2003 erau pe glob circa 31,000 MW putere eoliană instalată, ca în 2009 puterea instalată să depășească 140,000 MW. Perspectivele sunt de creștere a ratei de dezvoltare a energiei eoliene.

În România, strategia de valorificare a surselor de energie regenerabilă estima potențialul eolian la 23 TWh și prognoza pentru 2015 o putere instalată în centrale eoliene de 400 MW și o producție de 1315 GWh. Au fost adoptate, prin legislația primară și secundară, măsuri de sprijin. Estimările au fost de fapt subestimări. La sfârșitul anului 2008, puterea instalată în grupuri eoliene era de 5,2 MW, iar energia produsă în anul 2008 a fost de 5,0 GWh. În ianuarie 2010, Agenția Națională de Reglementare Energetică (ANRE) a raportat existența a 15 producători licențiați de energie eoliană cu o putere instalată de 14,2 MW. Schema cotelor obligatorii, combinată cu tranzacționarea certificatelor verzi, a mărit considerabil ritmul de promovare a fermelor eoliene. Sunt raportate contracte de racordare pentru centrale eoliene cu 102 producători și o putere instalată de 2622 MW. Au fost acordate avize

tehnice de racordare pentru 61 de producători, cu o putere instalată de 4236 MW.

La 1 ianuarie 2017, România înregistra 3025 MW instalați în eolian. Planul de perspectivă prevede o putere instalată în centrale eoliene în anul 2018 de peste 3500 MW. Studiul întocmit de TRANSELECTRICA pentru fundamentarea strategiei de integrare în SEN a centralelor eoliene arată că:

- Pentru fiecare MW instalat în parcuri eoliene este necesară sporirea puterii de rezervă terțiară rapidă din sistem cu circa 0,6–0,8 MW, respectiv realizarea unor investiții suplimentare.

- Solicitățile de racordare a centralelor eoliene sunt concentrate în zona Dobrogea, zonă cu un excendent semnificativ al producției față de consum; acest lucru generează probleme privind capacitatea rețelelor de evacuare a puterii și privind reglajul de tensiune în zonă.

- Cererile de racordare a centralelor eoliene în zonele Transilvania și Moldova nu pun încă probleme speciale, din punct de vedere al capacității rețelelor.

Cuplarea fermelor eoliene la sistemul energetic impune costuri adiționale. Costul de integrare a energiei eoliene se calculează ca fiind diferența dintre costurile de operare a sistemului energetic afectat de incertitudinea și variabilitatea energiei eoliene și costul de operare a sistemului energetic fără energia eoliană. Costurile de integrare a energiei eoliene sunt direct dependente de flexibilitatea operațională a sistemului, adică de capacitatea de absorbire a energiei eoliene. Un sistem energetic bine echipat cu turbine cu gaz și cu uzine hidroelectrice cu lacuri mari de acumulare sau cu uzine hidroelectrice cu acumulare prin pompaj poate fi suficient de flexibil, în timp ce un sistem energetic slab echipat cu astfel de facilități va fi pus în dificultate și va impune costuri de integrare mari.

În conformitate cu predicțiile Euroelectric, energia eoliană și solară se va dubla la nivelul anului 2020 raportat la anul 2010. Va crește inerent și variabilitatea puterii disponibile în sistemele energetice și ca urmare nevoia de a stoca energie pentru acoperirea consumului, la rândul lui variabil. Singura alternativă cu aplicare industrială rămâne hidroenergia cu acumulare prin pompaj.

La începutul anului 2011, în Europa erau în operare 170 de uzine hidro- cu acumulare prin pompaj,

cu o putere de 45 GW. Tot în Europa sunt promovate o serie de noi proiecte de acumulare prin pompaj în zona Alpilor. Sunt investiții în circa 60 de noi uzine cu o putere instalată de circa 27 GW. În Germania este în construcție uzina de 1400 MW de la Schluchseewerk în Baden Württemberg. În Elveția puterea instalată a uzinei de la Veytaux este dublată la 420 MW și se află în construcție uzinele de 1000 MW de la Limmern și de 600 MW de la Nant de Drance. În mai 2012, Austria, Germania și Elveția au semnat o convenție de colaborare pentru promovarea a noi investiții de acumulare prin pompaj în regiune.

Datorită potențialului sinergetic adus de operarea în comun a fermelor eoliene cu centralele hidroelectrice cu acumulare prin pompaj, în multe alte țări se recurge la integrarea surselor eoliene cu cele hidro- în intenția de optimizare a exploataării.

Unele propuneri

În primul rând se impune elaborarea unui program național privind valorificarea potențialului hidroenergetic tehnic amenajabil, în contextul gospodăririi eficiente a resurselor de apă.

În același timp este necesară elaborarea unei legislații naționale specifice, prin care toate entitățile administrative și economice beneficiare ale folosințelor complexe asigurate de valorificarea potențialului hidroenergetic să contribuie la realizarea investițiilor în domeniu.

Pe baza legislației specifice și a programului național de valorificare a potențialului hidroenergetic trebuie actualizate schemele de amenajare hidroenergetică cu folosință complexă, luând în considerare:

- regularizarea stocului natural hidrologic al bazinelor hidrografice pentru acoperirea perioadelor secetoase, a rezervelor de apă necesare pentru populație, industrie, agricultură;

- tranzitarea undelor de viitură în condiții de siguranță pentru localități, căi de comunicații și terenuri agricole;

- dezvoltarea potențialului turistic și piscicol în zona viitoarelor amenajări.

În cadrul noilor scheme de amenajare trebuie promovate consistent uzinele hidroelectrice cu acumulare prin pompaj, în acord cu nevoile de sporire a puterii de rezervă terțiară rapidă din sistem impuse de extinderea surselor eoliene.

Industria de celuloză, hârtie și fibre artificiale din România. Trecut, prezent și viitor*

Valentin I. Popa**

Progresul civilizației umane, fără îndoială, n-ar fi fost posibil dacă în China nu s-ar fi descoperit hârtia și tiparul. Ca și hârtia, tiparul s-a răspândit în Europa, ca urmare a reinventării lui de către Gutenberg, în 1436, care în 1452 tipărește *Biblia*. Sistemul folosit de Gutenberg se baza pe folosirea literelor mobile din metal, mai flexibil și mai ușor de diseminat decât tot ceea ce se realizase în China, fapt care a determinat larga și rapida sa răspândire. În prezent se vehiculează ideea că hârtia a fost elementul de bază pentru progresul cultural al omenirii, contribuind la accesarea informațiilor, favorizând creativitatea, ceea ce a determinat ca 29 dintre descoperirile cele mai importante să fie făcute în perioada 1530–1789.

Evoluția materialelor folosite ca suport al scrierii a precedat sau a însoțit evoluția culturală a popoarelor. Istoria materialelor folosite pentru scris în fostele teritorii ale țării noastre, începând cu piatra până la hârtia din zilele noastre, a fost la fel de frământată ca și cea a poporului român. Timp de secole, pergamentul a fost materialul pe care s-au scris hrisoavele, actele de proprietate și cărțile religioase pe întreg teritoriul.

Trecut

Treptat, la început importată, apoi obținută în Țările Române, hârtia preia locul pergamentului în cantități din ce în ce mai importante, ceea ce a determinat apariția primelor mori de hârtie.

În anul 1539, negustorul Hans Fuchs împreună cu Johannes Benkner instalează la Brașov prima „moară (fabrică) de hârtie” (*officina chartacea* sau

mola papyracea) din Transilvania și din sud-estul Europei. Pentru organizarea și conducerea „mori” a fost adus Johnn (Hanes) Früh (Frück) din Polonia. Atestând existența acestei „mori”, distruse după 1600, cronicile din 1603 și 1611 menționează că Radu Șerban, voievod al Țării Românești între anii 1602–1611, a purtat lupte cu Moise Székely și cu Gabriel Báthory lângă „moara de hârtie”. „Moara” de la Brașov se numără printre cele mai vechi din Europa, considerând că prima a fost înființată în 1150 în Spania, la Jativa (Xativa), după care a urmat în 1270 la Fabriano (Italia), în 1338 la Troyes (Franța), în 1390 în Germania, în 1494 în Anglia, în 1532 în Suedia și Polonia, în 1564 în Rusia. După S. Jako, „moara” de la Brașov ar fi început să producă în 1546.

La Sibiu (1573–1574) funcționează o „moară de hârtie”, înființată de primăria orașului pe baza unui privilegiu din 1572, sub conducerea maistrului Berger de la moara din Reutlingen (Württemberg). Hârtia fabricată la această moară avea imprimată, în filigran, emblema orașului: două spade încrucișate pe un scut încoronat.

În anii 1584–1587 au intrat în producție la Cluj, mai multe „mori de hârtie”. În filigranul hârtiei se distinge stema, mai mult sau mai puțin stilizată, a orașului. Hârtia produsă la una dintre aceste mori, cea de la Mănăstur, a fost folosită în 1653 și pentru unele documente oficiale ale cancelariei Vaticanului.

În precuvântarea *Mineului* (1643), realizat în tiparnița din Câmpulung (județul Argeș), Udriște Năsturel (1597–1659), cumnatul lui Matei Basarab,

*Alocuțiune susținută la prima dezbatere națională privind „Reindustrializarea României” (21 martie 2018, Aula Academiei Române)

**Profesor dr. ing., Universitatea Tehnică „Gheorghe Asachi” din Iași

menționează existența unei „mori” de hârtie (harturghie, cuvânt de origine grecească), fără a preciza însă dacă moara era în acest oraș sau funcționa în altă localitate. Într-un document al lui Matei Basarab (4 aprilie 1646) există prima mențiune despre o „moară de hârtie” în Țara Românească, lângă Călimănești (județul Vâlcea). Materia primă (cârpele) era furnizată de locuitori.

La Brașov (1712) este înființată o manufactură de hârtie, care a funcționat până în 1848, iar în 1718, o altă moară de hârtie s-a deschis la Cluj, în cartierul Mănăștur.

În 1725 este atestată documentar, la Făgăraș (județul Brașov), existența unei manufacturi de hârtie, în care se fabricau patru sortimente: „regală”, „de cancelarie”, „biblie” și „de tipar”. În 1736, manufactura și-a mărit capacitatea de producție, continuându-și activitatea până în 1835, când a fost distrusă total, din cauza unui incendiu.

În 1754 se înființează moara de hârtie de la Gurghiu (județul Mureș).

La Fundeni, în apropierea Bucureștiului funcționează pe apa Colentinei o moară de hârtie (1786). În același timp au început să lucreze și morile de la Cârțișoara (județul Sibiu) și Prundu Bârgăului (județul Bistrița-Năsăud). La aceasta din urmă producția premanufacturieră s-a transformat ulterior într-una manufacturieră și apoi industrială.

În anul 1775, Alexandru Ipsilanti împluternicește printr-un hrisov pe frații Nicolae și Iane Lazar din Ianina (Grecia) să înființeze la moșia Batiștea de lângă Snagov o moară de hârtie pe apa Leaotei. În 1780, aceiași frați deschid o tipografie la Fundeni, pe malul Colentinei.

Alexandru Moruzi instalează în 1796 pe apa Sabarului, lângă Ciorgârla (județul Giurgiu), pe locul zis „Catichi”, denumit apoi „La moara de hârtie”, o manufactură care a asigurat mitropolitului Dositei Filitti (1734–1826) hârtia necesară pentru tipărirea între anii 1796 și 1806 a cărților scoase de imprimeria mitropoliei.

Din inițiativa lui Gheorghe Asachi, în 1841, intră în funcțiune Fabrica de hârtie de lângă Piatra Neamț, pe locul numit Cetățuia. Planul construcțiilor și al instalațiilor tehnologice a fost întocmit de Carol Mihalic de Hodocin, iar utilajul a fost adus de la Viena și Praga. Forța motrice a fabricii a fost furnizată de apa râului Bistrița. Fabrica și-a încetat activitatea în jurul anului 1870.

În anul 1853 începe construcția Fabricii de hârtie de la Zărnești (județul Brașov), dată în funcțiune în 1857, având ca materie primă cârpele, dar, din cauza concurenței austriece, și-a încetat activitatea după numai câțiva ani. În 1864, fabrica, cumpărată de Martin Copony din Brașov, își reia activitatea, folosind ca materie primă pasta mecanică din paie. Alături de fabrica de hârtie, în 1889, a intrat în funcțiune o instalație pentru fabricarea celulozei sulfite.

La Petrești (județul Alba), în 1854, au început să funcționeze o fabrică de hârtie, care, refăcută în urma unui incendiu din 1856, își reia activitatea în 1858. În 1880, fabrica a fost completată cu o secție de defibrare mecanică a lemnului, procedeu pus la punct în 1860.

Construcția Fabricii de hârtie Letea din Bacău a început în 1881 și a intrat în funcțiune în 1885, folosind ca materie primă pasta de cârpe și pasta mecanică din lemn. Celuloza s-a importat până în 1900, când a început să fie produsă într-o secție a fabricii.

Frații Carol și Samuel Schiel au înființat la Bușteni (județul Prahova), în 1883, o fabrică de mucava, în care se folosea ca materie primă lemnul din pădurile Retevoi și Susai ale Bucegilor, iar din 1908 și lemnul pădurilor din Văile Ialomiței și Brațeului. La centrala electrică a Fabricii de celuloză este dată în funcțiune prima termoficare industrială din țara noastră.

În 1888 intră în funcțiune Fabrica de hârtie din Câmpulung-Muscel, care producea celuloză sulfite, pastă mecanică și hârtie pe două mașini. În 1903, Oficiul de vânzare a hârtiei, înființat în acel an, hotărăște închiderea fabricii și demontarea instalațiilor aferente.

În 1889 ia ființă Fabrica de celuloză de la Zărnești (județul Brașov), urmată de cea de la Câmpulung (județul Argeș) în 1894, de cea de la Bușteni în 1904 și de cea de la Letea în 1906.

În comuna Scăeni (județul Prahova), pe apa Teleajenului, la mică depărtare de Ploiești, se dă în funcțiune în 1889 o fabrică de hârtie și carton din paie. Pentru amestecarea pastei din paie, fabrica importa atât celuloza, cât și pasta mecanică necesară, aceasta din urmă fiind produsă, din 1893, de o secție anexă a fabricii din localitatea Cheia. După 1920, fabrica și-a încetat activitatea.

Pe lângă Fabrica de cherestea existentă la Piatra Neamț se înființează o fabrică de mucava și de hâr-

tie de ambalaj pentru valorificarea deșeurilor din fabricarea cherestelei. Fabrica a intrat în funcțiune în anul 1909.

Frații Carol și Samuel Schiel dau în exploatare în 1930 o fabrică de celuloză la Piatra Neamț, cu două secții, sulfit și sulfat, dezafectând vechea fabrică din Bușteni.

Prezent

După 1950 încep în România marile investiții în domeniul industriei de celuloză și hârtie. La realizarea acestora și-au adus contribuția proiectanții și cercetătorii care își desfășurau activitatea în institutul departamental (ICPCH), precum și cadrele didactice de la Catedra de celuloză și hârtie, într-o colaborare care s-a dovedit extrem de benefică și foarte productivă. În acest sens s-au efectuat documentații tehnice, s-a acordat asistență și s-au derulat în comun numeroase studii de cercetare științifică. Astfel, în anul 1956 începe construcția Combinatului de Celuloză și Hârtie de la Brăila (colaborare cu URSS, RS Cehoslovacă și RD Germană), prima sa unitate a intrat în producție în 1959. Combinatul cuprindea fabrici de cartoane duplex-triplex, de celuloză papetară, celuloză chimică, de hârtie de scris și tipar, de furfurool. În 1961 a intrat în funcțiune fabrica de celuloză care folosea ca materie primă stuful din Delta Dunării.

În anul 1956 începe să producă Fabrica de Hârtie Cretată și Carton Ondulat de la Ghimbav (județul Brașov).

La Palas-Constanța, în 1960, se realizează o instalație pentru obținerea celulozei din paie, la care s-a adăugat ulterior, în 1965, o mașină de fabricat hârtie.

La Suceava (1962), în lunca râului cu același nume, intră în funcțiune Combinatului de Celuloză și Hârtie, care livra pieței interne și pentru export (în peste 30 de țări) o treime din producția de hârtie românească. Folosind ca materie primă lemnul rotund de rășinoase și rămășițele de cherestea rezultate de la numeroase fabrici ale industriei lemnului, combinatul producea celuloză sulfat, hârtie pentru saci, hârtie extensibilă (Clupack), superioară pentru ambalaj, hârtii înnobilate (acoperite cu parafină, polietilenă, bituminată, metalizată), saci și sfoară de hârtie.

Combinatului de Celuloză și Hârtie din Călărași care folosea ca materie primă paiele de grâu din Câmpia Dunării și Dobrogea a început să funcționeze în 1964.

În partea de sud-est a municipiului Drobeta Turnu Severin intră în producție (1972) Combinatul de celuloză și hârtie, construit pe o suprafață de circa 50 ha, în apropierea surselor de apă, furnizată de râul Topolnița și de Dunăre, folosind ca materie primă lemnul de fag. Combinatul avea opt secții: una de celuloză, una de semiceluloză, două de hârtie și patru de carton (duplex, velin, ondulat, cretat).

Una dintre cele mai mari investiții în domeniu s-a realizat în perioada 1978–1983 la Adjud, unde s-a construit un alt Combinat de Celuloză și Hârtie, care a avut ca obiectiv fabricarea celulozei sulfat neînălbită și a hârtiei pentru ambalaj. Combinatul a folosit ca materie primă lemnul din rășinoase din zonă și deșeurile de cherestea. În prezent acesta produce hârtii igienico-sanitare și de ambalaj.

În anul 1980 intră în producție la Facultatea de Tehnologie Chimică a Institutului Politehnic din Iași o mașină de hârtie-pilot cu capacitatea de 500 t/an, destinată practicii studenților și experimentării rezultatelor cercetărilor efectuate de cadrele didactice ale secției, în colaborare cu cercetătorii de la Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni” din Iași și ICPCH Brăila.

În paralel, odată cu construcția și dezvoltarea noilor combinate de celuloză și hârtie, în aproape toate unitățile industriale s-au realizat investiții în modernizarea lor, folosind în numeroase cazuri și rezultatele cercetărilor români.

În industria de fibre artificiale pe bază de celuloză regenerată (vâscoză), prima unitate a intrat în funcțiune la București, în 1936, urmată de cea de la Lupeni în 1938. Marile investiții în acest domeniu s-au făcut după anii '60. Astfel, în perioada 1962–1968 se construiește Combinatul de fibre artificiale de la Brăila, care a cunoscut ulterior o a doua etapă de dezvoltare. O altă realizare industrială este consemnată la Suceava (1977–1981), iar în 1985 este pusă în funcțiune o nouă capacitate de producție la Dej.

După 1990, atât industria de celuloză și hârtie, cât și cea de fibre artificiale cunosc transformări profunde. Astfel, se închid rând pe rând fabricile de celuloză și se lichidează cele de fibre artificiale. În prezent, în România se fabrică pe scară largă câteva sortimente de hârtie, între care se disting cele igienico-sanitare, care au înregistrat creșteri semnificative ale producției, ca urmare a unor importante investiții, și cele de ambalaj. Recent a fost repusă în funcțiune Fabrica de semiceluloză de la Drobeta

Turnu Severin, dată fiind cererea semnificativă a acestui produs pentru hârtia de ambalaj.

Viitor

Tendențele care se manifestă în România, așa cum au fost ele evidențiate de Patronatul Industriei de Celuloză și Hârtie, consideră ca principale produse hârtiile igienico-sanitare și cele de ambalaj, furnizate de 18 principali producători, la care se adaugă și patru firme de consultanță care contribuie la distribuție. În aceste condiții în ultimii cinci ani în România producția de hârtie a crescut în medie cu **6%**, iar în prezent consumul specific de produse papetare este de **41 kg/locuitor**.

În anul 2017 s-a înregistrat o producție de hârtie de **520 000 t**, dintre care **180 000 t** hârtii igienico-sanitare și **340 000 t** hârtii pentru ambalaje din carton ondulat. Pentru realizarea acestei producții s-au utilizat ca materii prime **450 000 t** de maculatură și **120 000 t** de celuloză.

Concluzii

- Industria de celuloză și hârtie este singura care corespunde conceptului de dezvoltare durabilă, fiind bazată pe materii prime regenerabile și reciclabile.

- În acest domeniu, folosind principiul bio-rafinării, pot fi implementate noi tehnologii și pentru obținerea altor produse valoroase de mic și mare tonaj.

- În România există o infrastructură corespunzătoare în educație, cercetare și industrie care face posibilă crearea unui parteneriat care să permită colaborarea fructuoasă a tuturor actorilor implicați.

- În acest sens, considerăm că ar fi posibile următoarele:

- realizarea unui consorțiu între Universitate (Secția de ingineria hârtiei), Institutul de Cercetări

(SC CEPROHART SA) și Patronatul Industriei de Celuloză și Hârtie din România – ROMPAP;

- stabilirea unei strategii în domeniul resurselor umane privind pregătirea la nivel universitar (licență, masterat, doctorat) și în cadrul unor programe de educație continuă;

- acțiuni comune pentru promovarea educației, cercetării și industriei;

- asigurarea condițiilor pentru instruirea practică a studenților în diferite întreprinderi (angajare temporară, voluntariat);

- inventarierea problemelor de CDI și identificarea competențelor partenerilor din consorțiu;

- crearea la nivelul patronatului a unui fond destinat lucrărilor de CDI și educației continue;

- accesarea în comun a fondurilor naționale și internaționale pentru educația, cercetarea și modernizarea industriei;

- crearea unor fonduri pentru premierea tinerilor care obțin rezultate deosebite în activitatea de cercetare.

Bibliografie selectivă

1. Ș. Bălan, N.Șt. Mihăilescu, *Istoria Științei și Tehnicii în România*, Ed. Academiei, București, 1985.

2. N. Merticaru, *Hârtia, consumul și producția ei pe teritoriul României*, Ceprohart, Brăila, 2004.

3. P. Obrocea, V.I. Popa, E. Bobu, D. Gavrilăscu, *Școala românească de celuloză și hârtie, 1949–1999*, Ed. Plumb, Bacău, 1999.

4. V.I. Popa, *Școala românească de celuloză și hârtie*, „Revista de Politica Științei și Scientometrie”, Serie nouă, vol. 5, nr. 1, martie 2016, p. 14–20.

Industria națională de medicamente: ce a fost, ce a rămas, ce ar trebui făcut?*

*Petru Crăciun***

1. Situația industriei de medicamente în 1990

Odată cu schimbarea regimului politic și apariția nevoii de trecere la economia de piață, industria de medicamente din România era în întregime proprietate de stat. Aceasta conținea următoarele tipuri de întreprinderi:

– întreprinderi care produceau substanțele active (prin sinteză, fermentare sau extracție) în proporții variabile, plus condiționare de medicamente: UMB (Uzina de Medicamente București), Antibiotice Iași, Terapia Cluj, Sintofarm București, Biofarm București, Meduman Vișeu de Sus;

– întreprinderi care făceau doar condiționare de medicamente: Armedica Târgu Mureș;

– întreprinderi cu profil de cercetare, dar și cu activități de producție: ICCF (Institutul de Cercetări Chimico-Farmaceutice) București.

Este de menționat faptul că piața de medicamente prezenta un dezechilibru serios între cerere și ofertă în 1990, aspect care – combinat cu importanța și complexitatea domeniului, atât în ceea ce privește producția, cât și cercetarea-dezvoltarea, prescrierea, comercializarea și utilizarea medicamentelor – a dus la liberalizarea rapidă a domeniului (farmaciile fiind primul segment liberalizat din România post-decembristă), ca urmare a eșecului abordării economice centralizate.

2. Cum am evoluat

În 1994, anul în care am început primele cercetări sistematice despre piața și industria de medicamente, pe lângă producătorii cu capital de stat menționați anterior apăruseră și primii producători de medicamente cu capital privat

Producător	Capital	Cifra de		Nr.	CA/
Capital	Social	Afaceri		Angajați	Angajat
Stat	<i>mld.lei</i>	<i>mld.lei</i>	<i>mil. \$</i>	<i>mii</i>	<i>mii \$</i>
Sicomed	59.8	95.9	57.9	3.0	19.0
Antibiotice	50.4	72.7	43.9	2.7	16.4
Terapia	41.3	52.4	31.7	1.5	20.7
Sintofarm	18.3	14.2	8.6	0.6	13.6
Biofarm	9.0	12.1	7.3	0.7	10.4
Armedica	19.8	10.0	6.0	0.4	16.3
Meduman	3.9	2.1	1.3	0.3	4.4
ICCF	3.4	2.8	1.7	0.6	2.7
TOTAL	205.9	262.2	158.4	9.9	16.0

Tabel 1. Situația economico-financiară a producătorilor cu capital de stat (1994)

*Alocuțiune susținută la prima dezbateră națională privind „Reindustrializarea României” (21 martie 2018, Aula Academiei Române)

**Dr.d. farm.

Producător	Sinteză și Fermentație	Extracție	Condiționare	Producător	Sinteză și Fermentație	Extracție	Condiționare
Antibiotice	50.0	7.5	42.5	Meduman	0.0	28.0	72.0
Armedica	0.0	0.0	100.0	Sicomed	2.6	0.0	97.4
Biofarm	0.0	10.0	90.0	Sindan	20.0	0.0	80.0
Europharm	0.0	0.0	100.0	Sintofarm	100.0	0.0	0.0
Labormed	0.0	0.0	100.0	Terapia	20.0	0.0	80.0

Tabel 2. Ponderea (%) activităților producătorilor de medicamente (1994)

(Europharm, Labormed, Sindan), ca și un producător privat de materiale auxiliare (Gelcap). Deși pentru aceștia nu avem date comparabile, este ușor de presupus că în primii lor ani capacitatea nu era foarte importantă, așa încât imaginea producătorilor cu capital de stat (Tabelul 1) poate fi considerată reprezentativă pentru situația industriei din România în acea perioadă.

La începutul anilor '90 vorbim de circa 125 milioane US\$ capital angajat, o cifră de afaceri de peste 150 milioane US\$, obținută de aproximativ 10 000 de persoane, cu o productivitate (cifra de afaceri/număr de persoane) de circa 16 000 US\$/an.

În ceea ce privește capabilitatea industriei, observăm în Tabelul 2 că, în afara cazului „Antibiotice” pentru care activitatea de producere a substanțelor active (sinteză, fermentație, extracție)

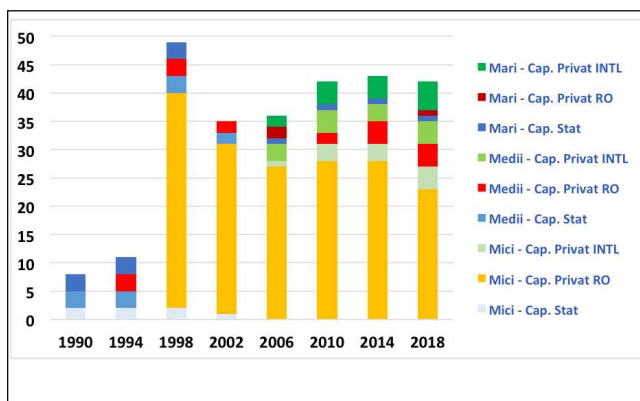
avea ponderea a peste jumătate din activitate, ceilalți producători aveau un profil axat preponderent sau în totalitate pe condiționarea medicamentelor, substanțele active folosite fiind produse în altă parte.

În ceea ce privește tipurile de forme farmaceutice care se condiționau, putem observa (Tabel 3) că aveam o bună acoperire la formele farmaceutice uscate, umede și liofilizate și mai puțini producători specializați pe unguente, supozitoare și alte tipuri de forme farmaceutice.

A existat la un moment dat (1996) un proiect de **Strategie Națională pentru Industria de Medicamente**, la elaborarea căruia am participat. Concluzia principală a proiectului era că producătorii cu capital de stat aveau nevoie de o re-tehnologizare substanțială, pentru care necesarul de capital estimat era la nivelul a 400 milioane US\$. Din păcate, acești

Producător	Uscate (comp, draj, caps, etc.)	Umede (fiole, perf, sol)	Liofilizate	Unguente	Supozitoare	Alte tipuri
Antibiotice	0.0	0.0	78.8	15.3	5.9	0.0
Armedica	50.0	0.0	34.0	16.0	0.0	0.0
Biofarm	47.8	20.0	23.9	0.0	0.0	8.3
Europharm	100.0					
Labormed	100.0					
Meduman	69.4	29.2	0.0	0.0	0.0	1.4
Sicomed	67.1	13.3	0.0	0.0	0.0	19.5
Sindan	25.0	25.0	50.0			
Terapia	62.5	37.5	0.0	0.0	0.0	0.0

Tabel 3. Ponderea (%) formelor farmaceutice la condiționare pe producători (1994)

Grafic 1. Evoluția numărului de producători locali de medicamente funcție de structura capitalului

bani nu s-au putut găsi atunci, iar probabila relansare a acestora nu s-a mai produs.

În evoluția ulterioară a pieței și producătorilor locali de medicamente au existat câteva momente cheie, cele mai importante fiind impactul devalorizării semnificative a leului (1997) și introducerea normelor de bună practică a producerii medicamentelor (Good Manufacturing Practices – GMP, 2004).

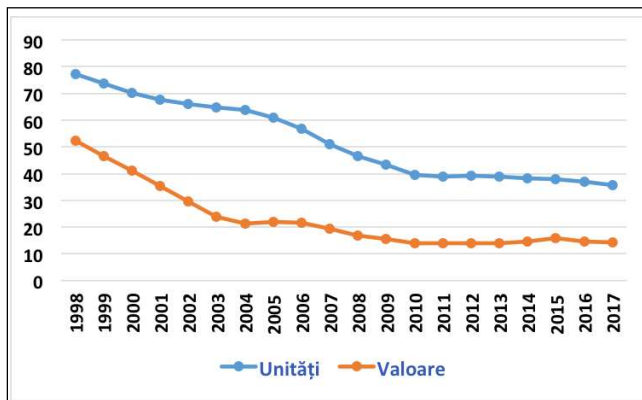
Perioada cu inflație și devalorizare semnificativă a scos în evidență contradicția dintre politicile curente și așteptările factorilor de decizie și ale opiniei publice, determinând în cele din urmă falimentarea producătorilor cu capital de stat. Practic, având aceleași costuri – din care mare parte, cele pentru procurarea substanțelor active, erau în valută, a cărei valoare în lei devenea dublă în circa un an – producătorii locali ar fi trebuit să beneficieze de o creștere a prețurilor, pentru a nu intra în faliment. Doar că prețurile erau și atunci, ca și acum, reglementate de Ministerul Sănătății, care nu avea buget suficient și ca atare nu a aprobat o bună perioadă nicio creștere de preț pentru medicamentele produse în România, din cauza unor mentalități depășite și dintr-o gândire îngustă și pe termen scurt. Discriminarea conținută în politica de prețuri de atunci constă în faptul că medicamentele din import (majoritatea de o calitate superioară) aveau prețul fixat în valută, iar prețul în lei creștea la fiecare lot nou importat, în funcție de rata de schimb în vigoare; această creștere agrava deficitul bugetar al Ministerului Sănătății, iar ponderea utilizării medicamentelor de import creștea lent, dar sigur. Această reglementare deficitară a afectat preponderent producătorii cu capital de stat, mai puțin sensibili la faptul că erau nevoiți să-și vândă medicamentele în pierdere și mai rigizi în ajustarea portofoliului și

producției decât producătorii cu capital privat, care, deși erau expuși acelorași discriminări, au reușit să-și ajusteze și să-și dezvolte producția produselor care creșteau pe piață ca pondere și rămâneau totuși profitabile, evitând astfel falimentul. Așa s-a ajuns la soluția vânzării producătorilor cu capital de stat (cu excepția Antibiotice, la care Ministerul Sănătății a păstrat o participație majoritară), din cauza nevoilor mari de investiții în re tehnologizare și a situației financiare critice (pierderi semnificative și probleme constante de numerar). Din păcate, această lecție istorică a fost puțin cunoscută și digerată, în prezent confruntându-ne din nou cu probleme serioase în asistența cu medicamente, din cauza politicilor deficitare și incoerente de preț și compensare, care au dus la dispariția multor medicamente de pe piață și care vor continua să-și exercite impactul negativ asupra stării de sănătate a românilor, dacă nu vor fi corectate profund și relativ rapid.

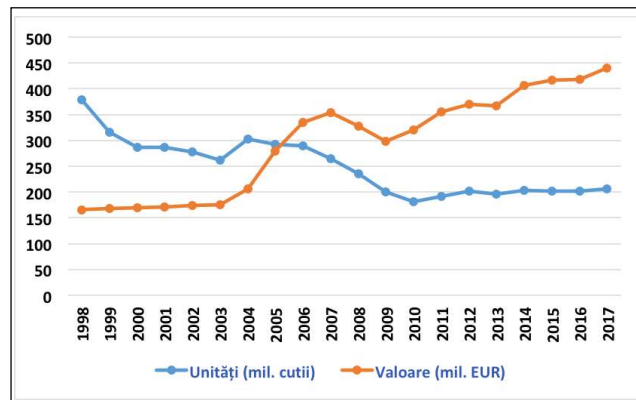
Introducerea normelor de bună practică a producerii medicamentelor (Good Manufacturing Practices – GMP, 2004) a fost alt moment important în evoluția pieței și producătorilor locali de medicamente.

Deși numărul de producători locali de medicamente a crescut substanțial după calmarea situației economice, a devalorizării și a inflației, în special prin apariția multor producători mici cu capital privat (Grafic 1), situația avea să se modifice din nou, odată cu obligativitatea aplicării normelor GMP. Pe scurt, acestea sunt niște reguli foarte detaliate și stricte, care trebuie respectate în procesul de producție și care au ca obiectiv asigurarea calității produsului finit, pentru siguranța pacientului, atunci când utilizează tratamentul cu medicamente.

Deși obligativitatea aplicării acestor norme era cunoscută de mult timp, normele au fost amânate la maximum, însă nu au putut fi evitate, deoarece sunt obligatorii în Uniunea Europeană și a fost o precondiție pentru aderarea României. Ca urmare, producătorii locali (acum în majoritate cu capital privat) au fost puși în fața unei decizii strategice: investiții majore în re tehnologizare și compatibilizare GMP sau închiderea activității. Majoritatea au ales calea investițiilor (cea care avea până la urmă să se reflecte în prețul mediu pe piață), însă se poate observa scăderea constantă a numărului de producători mici, ca urmare a condițiilor mai degrabă defavorabile pentru această activitate în România.

Grafic 2. Evoluția cotei de piață în volum și valoare a medicamentelor produse local

Grafic 3. Evoluția cantității și a valorii medicamentelor produse local

Deși numărul de producători locali a crescut, cota de piață cumulată a producției locale (Grafic 2) a scăzut continuu în ultimii 20 de ani, astfel: în volum, a scăzut de la aproape 80% în 1998 la sub 40% în 2017, iar în valoare, a scăzut de la peste 50% în 1998 la sub 20% în 2017.

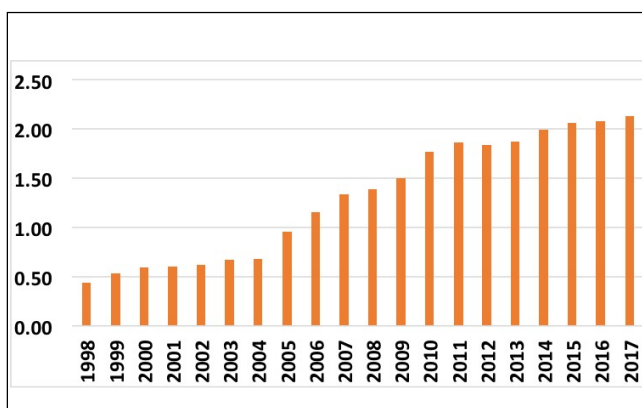
Pe ansamblu, în producția locală de medicamente cantitatea produsă s-a înjumătățit, de la aproape 400 milioane cutii în 1990 la circa 200 milioane cutii în 2017, iar valoarea produsă practic s-a triplat, de la puțin peste 150 milioane US\$ la aproape 450 milioane US\$ în 2017 (Grafic 3); exprimarea valorii în US\$ a fost preferată, deoarece moneda EUR a fost introdusă relativ recent.

În acest fel, prețul mediu al cutiei de medicament produs în România a crescut de peste patru ori în România în ultimii 20 de ani (Grafic 4), de la sub 50 eurocenți în 1998 la peste 2 EUR în 2017.

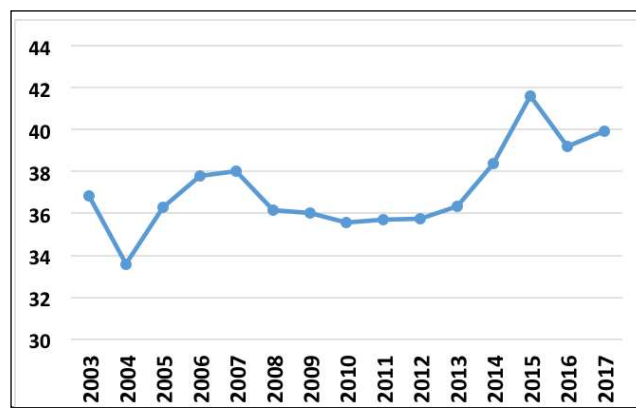
Asta nu înseamnă însă că medicamentele românești sunt scumpe, dimpotrivă; cu titlu anecdotic, unul dintre produsele larg utilizate era dat ca exemplu, la mijlocul anilor '90, pentru Slovenia, ca fiind „foarte ieftin, la doar 8 dolari”. Pentru comparație, se poate observa în Graficul 5 evoluția prețului mediu al medicamentului produs în România ca procent din prețul mediu al medicamentului vândut în România.

Pentru 2017, valorile exacte au fost 2,13 EUR prețul mediu pentru medicamentele produse local și 5,34 EUR prețul mediu pentru medicamentele vândute în România.

Pentru o evoluție sănătoasă a domeniului ar trebui evitată politica actuală de preț minim (în special pentru cele sub 5 EUR), care în timp nu poate duce decât la penurie.

Grafic 4. Evoluția prețului mediu/cutie (EUR) a medicamentelor produse local

Grafic 5. Evoluția prețului mediu/cutie a medicamentelor produse local ca procent din prețul mediu/cutie a medicamentelor vândute în România

3. Ce a rămas

Din informațiile din piață, în prezent sunt cunoscuți 40 de producători locali, situați în următoarele categorii:

- șapte producători mari (cu cifra de afaceri de peste 2 mil. EUR/lună);
- șase producători mijlocii (cu cifra de afaceri de peste 200 000 EUR/lună);
- 27 producători mici (cu cifra de afaceri de sub 200 000 EUR/lună).

Asociația PRIMER (Asociația Producătorilor Locali de Medicamente din România) a fost formată de 16 dintre cei mai importanți producători locali. Din datele asociației, cifra de afaceri cumulată este de peste 300 mil. EUR anual, 25% provine din export, iar numărul de angajați este de circa 5000, ceea ce duce la o productivitate de peste 60 000 EUR/angajat anual.

Lista membrilor PRIMER este următoarea: AC HELCOR, ANTIBIOTICE, B. BRAUN, BIO-EEL, BIOFARM, GEDEON RICHTER, LABORMED (ALVOGEN), LAROPHARM, MAGISTRA CC, POLISANO PHARMA, ROPHARMA, SANTA, SLAVIA PHARM, TERAPIA (SUN PHARMA), VIM SPECTRUM și ZENTIVA (SANOFI).

4. Ce ar trebui făcut?

4.1. Clarificări

Termenii de „industrie” și „industrializare” trebuie actualizați și înțeleși în contextul secolului XXI, nu în cel al secolului XX.

Termenii de „național” și „românesc” ar trebui înțeleși ca „local”, adică situat în România, nu în sensul de „proprietate a statului român”. Toți marii producători de medicamente sunt companii private, cu un acționariat divers. Ar trebui să depășim stadiul în care noțiunea de „companie privată” are conotații negative și să privim nevoia de profitabilitate ca normalitate în orice întreprindere economică.

4.2. Misiunea industriei locale de medicamente

Industria locală de medicamente trebuie privită atât ca parte a sistemului de îngrijiri de sănătate, cât și ca parte a economiei naționale, europene și globale.

Industria locală de medicamente trebuie să se concentreze pe valoarea adăugată, pe competitivitate și pe capacitatea de export.

Industria locală de medicamente ar putea fi un domeniu atractiv de activitate pentru un număr de

specialiști care ar putea contribui la dezvoltarea acesteia.

Industria locală de medicamente ar trebui să producă o parte importantă din medicamentele larg utilizate în România, pe baze comerciale normale, responsabilitatea asigurării disponibilității și accesibilității medicamentelor fiind a autorităților de resort.

Industria locală de medicamente „nu are” misiunea de a acoperi deficitele din sistemul de sănătate, dar ar putea contribui pozitiv la echilibrul bugetar și la folosirea rațională a resurselor.

O industrie locală puternică ar putea contribui pozitiv la echilibrul balanței de plăți și la eliminarea deficitului de cont curent.

4.3. Strategie pe termen lung

Industria locală de medicamente din România, chiar dacă nu are tradiția unor țări mai aproape de nivelul nostru (cum ar fi Ungaria, Cehia, Slovenia), s-ar fi putut dezvolta și mai mult în ultimii 20 de ani și s-ar putea dezvolta în continuare, dacă ar beneficia de o percepție și de un tratament corecte și de o strategie pe termen lung. Aceasta ar presupune o abordare complexă, cu efecte benefice începând de la educație, continuând cu cercetare-dezvoltare, tehnologie, calitate, promovare, reglementare, atractivitate și competitivitate.

Din păcate, ca unul care am făcut parte din toate inițiativele de creare a unui Comitet de Politica Medicamentelor, confirm că această abordare este greu de realizat. Este nevoie de un dialog real între specialiști, autorități și opinia publică și de o abordare realistă, coerentă și constructivă a subiectelor, controverselor și planurilor implicate.

Dacă nu vom da suficientă atenție acestor aspecte, vom rata șansa unei industrii locale semnificative de medicamente și vom deveni prizonierii capriciilor pieței globale, cu riscul de a nu putea asigura o parte însemnată a tratamentelor necesare. În condițiile în care sănătatea, alături de educație, ar trebui să reprezinte o prioritate reală atât pentru statul român, cât și pentru cetățenii României, acest lucru nu ar trebui să se întâmple.

Bibliografie

1. *Strategia națională pentru industria medicamentelor*, ICCF, 1996.
2. CEGEDIM, *Pharma & Hospital Report*, 1998–2017.

Cuvânt de deschidere*

Acad. Răzvan Theodorescu

Vicepreședinte al Academiei Române

*Sesiunea „Petre Sergescu, artizan al cooperării internaționale în domeniul istoriei științei”
Aula Academiei Române*

Pare curios că un istoric al artelor are privilegiul de a deschide o sesiune dedicată unui mare matematician. Însă numele lui Petre Sergescu mi-a fost rostit pentru prima oară în tinerețe de academicianul George Oprescu, ilustrul istoric și critic de artă care s-a întâmplat să fie, la începuturile sale, profesor la Liceul „Traian” din Drobeta Turnu Severin, de care și viitorul matematician și-a legat numele. Mai mult, în vremea ocupației germane a Olteniei, și Oprescu și Sergescu au fost pedepsiți pentru atitudinea lor patriotică și internați în același lagăr de ostatici din Bulgaria.

Coincidențele biografice au continuat să-i lege pe istoricul de artă și pe matematician atunci când, amândoi, după Primul Război Mondial, au fost profesori ai nou-înființatei Universității clujene.

Verticalitatea, noblețea caracterului par a fi rămas virtuți cardinale ale aceluia care, alegând la un moment dat exilul, s-a ilustrat ca un mare istoric al științelor și ca un notabil matematician.

Astăzi, prin sesiunea dumneavoastră, aici, în Aula Academiei, cel mai înalt for științific al țării, căruia Sergescu i-a aparținut, îi onorează memoria.

**Cuvânt de deschidere la sesiunea omagială „Petre Sergescu, artizan al cooperării internaționale în domeniul istoriei științei” (24 mai 2018, Aula Academiei Române)*

Profesorul Petre Sergescu – un model cultural*

Gabriela Marinoschi

Membru corespondent al Academiei Române

Îl omagiem în acest an, la 125 de ani de la naștere, pe profesorul Petre Sergescu, membru corespondent al Academiei Române (ales în anul 1937), personalitate de mare anvergură, matematician, promotor al colaborării internaționale în domeniul istoriei științelor și în particular al istoriei matematicii, om de cultură și patriot.

Este o coincidență notabilă că această sărbătorire are loc în Anul Centenar. După unirea politică a teritoriilor românești, la consolidarea României unite a contribuit și activitatea elitelor românești. În unele cazuri chiar factori cauzali în evenimentele istorice de dinainte de unire, intelectualii din acea vreme, oameni de cultură și de știință au contribuit ulterior acesteia, prin activitatea lor, la desăvârșirea unității spirituale naționale.

În particular, profesori de înaltă ținută care au profesat în universitățile din principalele orașe ale României unite au creat un liant în unitatea de gândire și de expresie românească. Amintim aici doar pe unii dintre matematicieni: Traian Lalescu, primul rector al Universității Politehnice din Timișoara (în 1920) și apoi profesor la Universitatea din București, Miron Nicolescu, profesor la Cernăuți (din 1928) și apoi la București (din 1940), Grigore C. Moisil, profesor la Iași (din 1932) și la București (din 1942), Caius Iacob, asistent la Școala Politehnică din Timișoara (1935), asistent la Secția de matematică a Facultății de Științe a Universității din Cluj (în 1938) și apoi profesor la București, cu o revenire de puțin timp la Cluj.

Pe această linie s-a înscris și profesorul Petre Sergescu, care deja înainte de Unire fusese implicat

Dr. Gabriela Marinoschi

în lupta în vederea realizării unității politice a țării. Pornind în 1924 de la București, a fost numit în 1926 profesor la Universitatea din Cluj, ca să devină apoi rector al Școlii Politehnice din București în 1945.

Înainte de Unire a fost implicat în lupta în vederea realizării unității politice a țării iar în întreaga sa viață a depus eforturi pentru unificarea forțelor culturale românești din țară și apoi ale celor din afara țării, acestea fiind concretizate în plan profesional în câteva acțiuni cu o puternică amprentă în istoria matematicii române, și anume: fondarea în anul 1929 a revistei „Mathematica”, prima revistă

*Alocuțiune susținută la sesiunea omagială „Petre Sergescu, artizan al cooperării internaționale în domeniul istoriei științei” (24 mai 2018, Aula Academiei Române)

din România înființată pentru publicarea cercetărilor originale din toate domeniile matematicii și organizarea primelor congrese ale matematicienilor români, la Cluj în 1929 și la Turnu-Severin, orașul său natal, în 1932, susținute financiar cu fonduri personale.

În 1940, după transferarea Facultății de Științe din Cluj la Timișoara, Petre Sergescu a menținut constant activitatea Seminarului matematic înființat la Cluj. Prin acestea și prin toată activitatea sa a legat comunitatea matematică românească, proiectând-o apoi și în spațiul european.

Profesorul Petre Sergescu ilustrează un model de ținută morală, profesională și culturală în tradiția marilor figuri intelectuale din România din prima jumătate a secolului trecut, iar prin misiunea pe care și-a asumat-o de a crea și a menține anumite standarde în știință și cultură și de a promova România în Europa, reprezintă un exemplu de înaltă responsabilitate față de valorile culturale și intelectuale române, căruia i se cuvine o aleasă cinstită.

Petre Sergescu

Petre Sergescu și gândirea matematică*

*Magda Stavinschi***

La 24 mai 2018, Academia Română a organizat o sesiune omagială și a lansat o carte cu titlu *Petre Sergescu și Gândirea matematică* (Editura Eikon). Este doar o încercare modestă de a readuce în atenția românilor pe una dintre cele mai renumite personalități ale culturii universale: cel care a fost nu numai un distins matematician, rămas ca un profesor model în memoria zecilor de generații de studenți de la Universitatea din Cluj sau Politehnica din București (unde a fost chiar rector), care a dinamizat matematica românească aducând-o la standardele internaționale prin revista „Mathematica” sau seminariile și congresele internaționale de matematică pe care le-a organizat în România, dar mai ales prin fondarea Uniunii Internaționale a Istoriei Științelor.

Petre Sergescu s-a născut la la 3/15 decembrie 1893, la Turnu Severin. Tatăl său, medicul veterinar Constantin Sergescu, născut în 1861 la Curtea de Argeș, s-a căsătorit la Craiova, în 1892, cu Ana (Angela) Popescu, bacalaureată în litere și științe, descendentă a renumitului preot și revoluționar Popa Șapcă (1795–1876). Urmașii lor sunt viitorul matematician Petre Paul, inginerul Barbu Alexandru – Buci (1896–1944) și matematiciana Maria Ana – Mioara (1900–1990).

Petre Sergescu urmează studiile preuniversitare în orașul natal, la renumitul colegiu „Traian”. Elev remarcabil, obține un bacalaureat în științe, dar și unul în latină. Cum Petre a avut un accident stupid în copilărie (și-a pierdut ochiul drept în clasa I, într-o bătaie cu bulgări de zăpadă), mama lui l-a ajutat

Dr. Magda Stavinschi

mult cu lectura până aproape de terminarea studiilor liceale.

Încă elev, dovedește aptitudini neobișnuite pentru matematici, dar și pentru filosofie și muzică. Este remarcat de marele matematician Gheorghe Țițeica. Ca și discipolul lui, Țițeica era născut în același oraș și dovedise și el un interes timpuriu pentru matematică, dar și pentru muzică și literatură. Țițeica îl premiază pe Petre Sergescu, în 1912, la unul din concursurile „Gazetei matematice”. Un important studiu despre *polinoame*, pe care l-a redactat cu ocazia unuia dintre aceste concursuri, a

*Alocuțiune susținută la sesiunea omagială „Petre Sergescu, artizan al cooperării internaționale în domeniul istoriei științei” (24 mai 2018, Aula Academiei Române)

**Dr., Institutul Astronomic al Academiei Române

fost publicat în „Gazeta matematică” într-o serie lungă de articole. Într-o arhivă a revistei pe perioada 1895–2005, el apare la poziția 33 cu 74 de probleme publicate și 83 de articole¹.

Elev fiind, învață singur stenografia și participă la serbările școlare, jucând în diverse piese de teatru, dar și cântând cu vocea lui plăcută sau la vioară.

Petre Sergescu debutează în publicațiile lui Nicolae Iorga, în 1907, când era elev în clasa a IV-a a liceului din Turnu Severin. Iorga va rămâne pentru el modelul pe care-l va urma în viață.

În mai 1912, Petre Sergescu susține un discurs impresionant cu prilejul „Centenarului răpirii Basarabiei”, care marchează interesul pe care-l va purta toată viața pentru soarta semenilor săi. Avea abia 18 ani!

Anii au trecut și, odată cu ei, a venit vremea studiilor universitare, grea opțiune pentru un tânăr atât de înzestrat. Preferă totuși matematica și urmează cursurile Facultății de Științe la Universitatea din București, sub îndrumarea unor matematicieni de talie mondială. La examenul pe care-l trece, în 1916, sub președinția profesorului Dimitrie Pompeiu, este singurul care ia nota 10, fiind clasificat primul, înaintea lui O. Onicescu, Ion Plăcișteanu, Traian Popp sau Constantin Pârvulescu.

Va fi însă și student al Facultății de Filosofie, chiar și al Conservatorului de Muzică, Secția canto; cânta bine la vioară și avea o voce plăcută de tenor.

În perioada studenției ies tot mai mult în evidență și calitățile lui de om activ, de bun organizator. Între anii 1914–1916 este ales președinte al „Centrului Studențesc București”. Un țel de prestigiu pe care-l aveau aproape toți românii: *Reîntregirea neamului*. Susține cuvântări și publică în revista lui Nicolae Iorga „Neamul românesc” și în „Vremuri nouă”.

În toamna anului 1914, când s-a declanșat Primul Război Mondial, Petre Sergescu s-a oferit să țină gratuit lecții oriunde era nevoie, oriunde titlularul era mobilizat pe front.

În 1917, în urma unei conferințe filofranceze la care a participat, Sergescu este arestat chiar în timpul orelor de clasă și apoi internat, pentru deplina siguranță, în lagărele din Bulgaria, la Plovdiv (Filipoli), Goleamo-Konare timp de 18 luni, care i-au afectat grav sănătatea.

Iată textul gravat pe piatra memorială de la Mănăstirea Tismana, pe care se află și numele său, printre cele 31 ale eroilor din acea vreme:

*Din Războiul pentru Întregirea României
1916–1918*

Armatele Puterilor Centrale, care au ocupat Țara Românească timp de doi ani, pe lângă multe nelegiuiri, au ridicat de la căminurile lor mulți oameni pașnici care nu aveau nicio legătură cu războiul și, după ce i-au ținut arestați în T. Severin, i-au condus în mod înjositor în Sf. Mănăstire Tismana, unde i-au ținut aproape șase luni și apoi pe unii i-au lăsat liberi, pe alții i-au expatriat în Bulgaria în două tabere sub numele de OSTATECI la Troian și CRIMINALI POLITICI la Filipopoli, pentru că au luptat cu cuvântul pentru o ROMÂNIE MARE.

În amintirea acestor evenimente am așezat această piatră cu numele lor.

Deși avea tatăl pe patul de moarte, Petre Sergescu a refuzat să semneze declarația prin care ar fi spus că a fost plătit de propaganda rusă, document ce i-ar fi deschis drumul către casă.

După reîntoarcerea din război este preocupat de continuarea studiilor. Pleacă la Paris, unde va urma, între 1919 și 1923, cursurile la Faculté des Sciences și la faimoasa École Normale Supérieure. În paralel, urmează cu regularitate, în anul 1922, cursurile de filosofia matematicii ale lui Pierre Léon Boutroux la Collège de France.

La 1 martie 1923 obține nouă licență în științe la Universitatea din Paris.

Reîntors în țară, susține examenul de capacitate pentru învățământul secundar, la care ia nota maximă, iar la 28 noiembrie 1923 devine doctor în matematici cu teza *Sur les noyaux symétrisables*; președintele juriului a fost David Emmanuel, iar membri Gheorghe Țițeica și Traian Lalescu.

La 10 martie 1925 obține și la Paris o diplomă de doctor.

Carierea didactică începe cu o suplinire la Liceul „Spiru Haret” din București (1 octombrie 1918–31 august 1919). Revine la Liceul „Traian” din Turnu Severin (1 septembrie 1919–31 decembrie 1927); dar nu stă mult aici, pentru că încă din prima zi a angajării sale și până la 31 august 1924 este în concediu pentru studii în străinătate. Mai

suplește Catedra lui Traian Lalescu de la Facultatea de Științe din București, dar și la Școala Politehnică, iar apoi, până la 31 august 1926, este detașat la Universitatea din Cluj, întâi ca profesor agregat de geometrie analitică, titularizat la 7 aprilie 1931.

Pe tot parcursul carierei sale didactice a predat algebră, ecuații integrale, teoria numerelor, teoria funcțiilor, dar și istoria matematicii.

În 1922 se căsătorește la Paris cu Marya Kastarska (1894–1969). Aceasta îi va fi nu numai o devotată soție, dar și un sprijin neprețuit pentru activitățile sale remarcabile, înțelegându-i mai bine ca oricine generozitatea sa excepțională. Deși poloneză, prin scrisul ei și iubirea pentru Petre, va contribui mult la propagarea culturii românești în Europa și în special la aprofundarea legăturilor dintre România și Polonia, fiind chiar considerată o a doua Elena Văcărescu.

După un doctorat în litere, la Facultatea din Paris, cu titlul *Les Poètes latins-polonais (jusqu'à 1589)*, Petre Sergescu publică articole într-o serie de reviste, cum ar fi „La vie catholique”, „Revue de France” sau „Revue Mondiale”, dar și un număr însemnat de studii. Un ecou remarcabil îl va avea însă cartea sa *Pages catholiques de Henry de Montherlant, recueillies et présentées par M.K.*, Plon, 1947. A primit importante premii pentru opera sa literară: Prix d'Aumale de l'Institut de France și, în 1967, Premiul de literatură și filosofie „Valentine de Wolmar”, decernat de Academia Franceză pentru ansamblul operei sale.

Modelul lui Petre Sergescu este Nicolae Iorga care-l aprecia la rândul său în mod deosebit. Iată fragmente din prefața marelui istoric la volumul *Scrisori din Varșovia*, din 1925:

„[...] Un om foarte cult și care știe să scrie, un matematic care-și știe cumpăni gândul și rostul a fost legat prin inima sa de o țară pe care cu iubire a căutat s-o cunoască. Fără prejudecăți a mers acolo, a cercetat și s-a simțit dator să ne comunice impresiile sale.

A scrie nu e de fapt decât a îndeplini o funcțiune socială, a colabora în atmosfera de cunoștințe și sentimente a unui popor. D. Sergescu o face cu precizie și cu căldură.

I se poate cere mai mult de o critică sănătoasă?”

Petre Sergescu a fost secretar al Secției Cluj a Asociației profesorilor universitari din România, prezidată de N. Bănescu, apropiat al lui N. Iorga.

În 1929 lansează revista științifică „Mathematica”, sub patronajul lui Dimitrie Pompeiu și al lui Gheorghe Țițeica. Alți membri ai comitetului de redacție erau N. Abramescu, A. Angelescu, Th. Angheluță, G. Bratu, A. Davidoglu, D.V. Ionescu, O. Onicescu, C. Popovici, S. Sanielevici, S. Stoi-low, V. Vâlcovici. Revista este editată de Seminarul de matematică al Universității din Cluj și apare în volume de cel puțin 160 de pagini fiecare.

„La Universitatea din Cluj s-a dezvoltat spiritul de muncă colectivă, semn contemporan al activității științifice. Meritul cel mare în buna organizare a Secției matematice la Cluj îl are profesorul D. Pompeiu, care a știut să învingă greutatea începutului, făcând sacrificii mari, ca acela de a veni lunar la Cluj, timp de 12 ani de zile să facă cursuri”, scria în 1934 Petre Sergescu în „Matematica la români”.

Până în anul 1948 revista va apărea în 23 de volume. Pe baza schimburilor realizate de revistă, primește 597 de volume de publicații periodice, 266 de teze și numeroase cărți.

Iată cum consemnează *Anuarul Universității Ferdinand din Cluj pe anul 1930–1931* contribuția lui Sergescu: „Tipărirea volumelor IV și V din «Mathematica», împreună cu datoria de 12 858 lei de la tomurile precedente, a costat 13 505 lei [...]. Contribuția personală a lui Sergescu pentru publicarea acestei reviste a fost de 25 634 lei” [...] „În afară de acestea, expediția volumului IV a costat lei 10 451. Volumul V a fost expediat în toamna 1931”.

Pentru acoperirea cheltuielilor de expediție, Sergescu a contribuit cu 1289 lei, adică cu mai mult de 10%. Este doar unul dintre numeroasele exemple care caracterizează generozitatea rară de care a dat dovadă matematicianul. Dovadă că pentru această operă științifică, el nu a făcut doar redactarea, corecturile, diverse alte munci, până la cea de secretariat, expediere sau contabilitate, ci și-a deschis de fiecare dată larg buzunarele. Încă un singur exemplu: din bugetul de 950 000 lei pentru primele 14 volume, Sergescu a donat leafa sa de profesor de 430 000 lei. Doar până în 1945 revista „Mathematica”, a consemnat contribuțiile a 130 de profesori universitari străini și l-a costat, din leafa lui, peste 900 000 lei!

Petre Sergescu este cel care organizează o serie de seminarii și congrese ale matematicienilor români cu o largă participare națională, dar și internațională.

Primul Congres are loc la Cluj în mai 1929, unde Petre Sergescu își dovedește din nou generozitatea; Facultatea de Științe contribuie la organizare cu 5000 lei, iar profesorul Sergescu cu 2780. Congresul a fost închinat sentimentului sfânt al Unirii (se celebra un deceniu de la Marea Unire de la 1 Decembrie 1918). „Universitatea din Cluj, Universitatea Daciei superioare merită primul pas de închinare a solidarității noastre de breaslă intelectuală față de solidaritatea națională.” Dintre participanții străini îi menționăm pe Vitto Volterra (Roma), Paul Montel (Paris), Waław Sierpiński (Varșovia) și Jovan Karamata (Belgrad). Au participat 83 matematicieni români, 15 membri asociați, 60 de auditori, deci 158 de congresiști.

În discursul său, profesorul Gh. Țițeica menționează: „Adevăratul inițiator și organizator a fost Sergescu [...] Era nevoie să înscriem matematica la locul cuvenit în ierarhia valorilor culturale [...] Și au fost minunat de bine alese locul și momentul în care să se țină cel dintâi Congres. Sub vraja sentimentelor sfinte ale Unirii, vom prinde în suflete dorința statornică de muncă spornică pentru păstrarea Unirii întregi și vecinice a Neamului nostru”.

Presa vremii menționează: „Este un Congres în care participanții doresc să promoveze dezvoltarea științei și aducerea la cunoștința lumii că românii, care au universități numai de câteva decenii, au ajuns și pe acest tărâm să se măsoare cu națiunile care au universități de sute de ani.”

Al doilea Congres are loc trei ani mai târziu, în 1932, chiar în orașul natal al marelui matematician, Turnu Severin. Printre cei 225 de congresiști au fost matematicienii de seamă ai vremii: Arnaud Denjoy, Paul Montel, Szolem Mandelbrojt (Paris), Alfred Errera (Bruxelles), Bohuslav Hostinský (Brno), Waław Sierpiński (șeful unei delegații de 15 persoane din Polonia), Jovan Karamata (Belgrad). O prezență atât de specială a matematicienilor din lume a fost onorată la cel mai înalt nivel: guvernul a fost reprezentat de trei miniștri. A mai participat Dimitrie Pompeiu, președinte al Adunării Deputaților, iar primul ministru Nicolae Iorga a transmis salutul său.

Organizarea Congresului a fost desăvârșită: vizite ale participanților în diverse locuri din România, întâmpinarea acestora cu fanfare și ghirlande de flori, prezența zilnică a comunicatelor de presă în cel mai citit ziar al vremii, „Universul”. Încă o dată Sergescu și-a deschis cu generozitate buzunarul pentru a susține această reuniune internațională de prestigiu, mai ales că era fala orașului său natal. Dacă Ministerul Agriculturii a contribuit cu 5000 lei, profesorul Sergescu a oferit 103 975 lei din cheltuielile de 248 275 lei ale congresului. A obținut și participarea gratuită pentru 20 de studenți români.

Preocuparea sa principală rămâne matematica, domeniu în care capătă din ce în ce mai mult recunoașterea națională, dar și internațională. Se străduiește să atragă cât mai mulți matematicieni de prestigiu din lume la Universitatea pe care o slujea, invitându-i nu numai la congresele amintite, ci și la diverse seminarii pregătite cu multă grijă.

În aprilie 1931 primește vizita lui Elie Cartan. În același an Sergescu participă la cel de-al doilea Congres al matematicienilor din țările slave de la Vilnius.

În mai 1932 îi primește la Cluj pe Denjoy, Hostinský, Mandelbrojt, Montel și Sierpiński, în continuarea Congresului de la Turnu Severin. Tot în 1932 este invitat să predea, la Facultatea de Științe de la Université de Clermont Ferrand, un Curs de istoria matematicii, tratând despre „matematica în Evul mediu și în timpul Renașterii”, iar în anul universitar 1934–1935 susține trei conferințe de algebră superioară. Predă și susține conferințe și la Poitiers, Montpellier, Neuchâtel, Paris. Cum matematica este o știință universală, iar istoria ei trezește un interes din ce în ce mai mare, Petre Sergescu este invitat să conferențieze la Bruxelles, Cracovia, Freiburg, Geneva, Lausanne, Neuchâtel, Poznan, Varșovia, Vilnius și Zürich, unde trece cu mare ușurință de la limba franceză la limba germană sau la poloneză.

Istoria matematicii

Deși publică numeroase cercetări în diferite ramuri ale matematicii, domeniul care-l va consacra pe plan internațional va fi istoria acestei științe.

La Congresul de Științe istorice de la Varșovia din 1933, i-a fost încredințată președinția Secțiunii de istorie a științelor.

Pentru lucrarea *Les sciences mathématiques en France* i se acordă, în 1934, „Prix de l'Académie des Sciences Henri de Parville”.

În aprilie 1935 vine la Cluj ilustrul profesor Paul Montel de la Sorbona. *Lecțiuni despre funcțiunile aproape-periodice: profesate la Universitatea din Cluj* au fost publicate în 1937 în seria „Monografii matematice”, de care se îngrijea tot P. Sergescu. Acest curs a atras la Cluj tineri matematicieni din alte centre din București și Timișoara. La 22 mai 1935, Paul Montel a fost onorat cu titlul *doctor honoris causa* al Universității din Cluj, singurul matematician care primește acest înalt titlu înainte de 1989.

În iulie 1935, Petre Sergescu participă la Paris, împreună cu prof. G. Bratu și I. Armeanca la cea de-a cincea Adunare generală a Uniunii Astronomice Internaționale, ca reprezentant al Comitetului Național Român de Astronomie și al Universității din Cluj. Nicolae Donici (1874–1960), membru de onoare al Academiei Române, directorul Observatorului de la Dubăsarii Vechi din Basarabia, participa în calitate de reprezentant al Fundațiilor Culturale Regale.

În septembrie același an, Sergescu ia parte și la primul Congres internațional de filosofie științifică din Paris, care a marcat nu numai istoria filosofiei științelor, dar chiar istoria filosofiei, în general.

În noiembrie, Seminarul de matematici, organizat de Petre Sergescu, îl are ca oaspete pe prof. Wilhelm Blaschke, din Hamburg, cunoscut mai ales pentru contribuții în geometrie diferențială și integrală. Tot în 1935, publică la Flammarion cartea *L'évolution des sciences mathématiques et physiques* în Bibliothèque Scientifique din Paris, în colaborare cu prof. G. Bouligand de la Sorbona și cu alți oameni de știință. Lui îi revine capitolul *L'évolution des sciences physiques et mathématiques*.

În 1936 îi are ca oaspeți la Seminarul de la Cluj pe Enrico Bompiani și pe Rolin Wavre.

Susține lecții la Universitățile din Varșovia și Vilnius (Polonia). Organizează, în aprilie 1936, la Cluj și București, cu sprijinul lui Nicolae Iorga, Reuniunea Comitetului Internațional de Științe Istorice, care a regrupat istorici ai științelor – din circa zece țări –, printre care Aldo Mieli, Arnold Reymond, Avaresh Narayan Singh, sau Mario Gliozzi.

În luna mai 1937 organizează o *Săptămână a matematicienilor* și alta în mai 1938, la care sunt din nou invitați matematicieni străini de marcă.

În 1937 devine președinte de onoare al celui de-al treilea Congres al matematicienilor polonezi de la Varșovia, dar și președinte de secție la cel de-al doilea Congres internațional al Recreațiilor matematice de la Paris. În iulie 1937 ia parte, împreună cu Gheorghe Bratu, la Congresul Alianței franceze de la Paris, iar în septembrie reprezintă Universitatea din Cluj, împreună cu profesorii N. Abramescu, T. Angheluță și G. Bratu, la al II-lea congres al Uniunii Matematice Interbalcanice de la București.

În același an, devine președinte al Académie Internationale d'Histoire des Sciences (A.I.H.S.), a cărei activitate începuse în iarna dintre anii 1927 și 1928. În numărul din noiembrie-decembrie 1927 al revistei „Archeion” apăruse primul apel al lui Aldo Mieli (1879–1950), profesor la Universitatea din Roma, către colegii săi interesați în istoria științei să ia parte la lucrările unei organizații internaționale de istorie. Aceasta, sub conducerea unui comitet de inițiativă american (the International Committee of Historical Sciences), a pregătit cel de-al VI-lea Congres al științelor istorice, care a avut loc în august 1928 la Oslo. Acolo a pronunțat Mieli pentru prima oară numele de Academie Internațională de Istorie a Științei. Petre Sergescu a fost membru corespondent A.I.H.S. din 1934 și activ din 1935. Continuă să sprijine din toate puterile publicarea revistei „Mathematica”: corespondență, repartizarea și cercetarea manuscriselor, corecturi, contabilitate, expediția volumelor și a extraselor, inventarierea și organizarea schimburilor etc., dar și cu bani pentru tipar.

Les mathématiques à Paris au moyen-âge vor fi publicate în 1939 în „Bulletin de la Société Mathématique de France”.

Guvernul francez îi comandă lucrarea *Some important dates in the evolution of French mathematics* pentru expoziția universală de la New York din 1939, una dintre cele mai mari din toate timpurile. Tirajul? Uriaș: zeci de mii de exemplare!

Succesul extraordinar al lui Petre Sergescu în cunoașterea matematicii franceze determină Ministerul Afacerilor Externe să-l numească, în 1932, cavaler al „Légion d'honneur”. Sergescu primește decorații și din partea României și a Poloniei:

„Steaua României” și Comandor al ordinului „Renașterii Poloniei”.

Petre Sergescu a trecut prin multe evenimente dramatice ale țării sale. După Primul Război Mondial și Reîntregirea Neamului, la 1 Decembrie 1918, traversează și drama pierderii Transilvaniei în urma Dictatului de la Viena.

Universitarii clujeni sunt revoltați de nedreptatea făcută României. Se propune „să se redacteze un protest în toate limbile moderne”, iar Sergescu depune chiar textul unui protest redactat de el, aflat anexat la procesul verbal al ședinței Consiliului universitar și inserat în facsimil, în pagina de gardă a revistei „Mathematica”, volumul XVII/1941.

Sergescu participă activ la evacuarea Facultății de Științe la Timișoara. La el *patriotismul* însemna vorbă și faptă.

La 14 iulie 1941 publică, „în ciuda cenzurii și ocupației germane”, monografia *Quelques dates remarquables dans l'évolution des mathématiques en France*.

Carierea sa didactică continuă însă fără oprire.

La 1 octombrie 1943 a fost transferat de la Facultatea de Științe din Timișoara, unde fusese profesor titular la Catedra de calcul diferențial și integral, la Catedra de geometrie analitică și diferențială de la Politehnică, în locul profesorului Dimitrie Pompeiu care se pensionase. La 3 noiembrie 1944 este numit prodecan la Facultatea de Mine și Metalurgie de la Politehnică, iar la 2 ianuarie 1946 rector în locul profesorului N. Ciorănescu, demisionat. Este rector al Școlii Politehnice din București între anii 1945 și 1948. La 3 ianuarie 1948 a fost pus în disponibilitate pentru că „nu a depus jurământul de credință către Republica Populară Română”. Cum era să fi depus un astfel de jurământ, când el jurase credință Regelui și țării sale atât la 12 februarie, cât și la 30 octombrie 1944?

Tot în 1948 va fi dat afară și din Academia Română, al cărei membru corespondent era din 1937, fiind repus în drepturi abia la 3 iunie 1990.

Din august 1946 nu se mai întoarce niciodată în țara pe care a iubit-o atât, stabilindu-se în Franța, țara de care îl legau atâtea amintiri, împliniri și unde-l așteptau mulți prieteni.

68 Îi este retrasă cetățenia fără voia sa, iar puținele sale bunuri au fost confiscate, pentru că a

refuzat să se mai întoarcă, astfel că pentru el urmează exilul.

Petre Sergescu a refuzat tot timpul să accepte o altă cetățenie, motivându-și hotărârea astfel: „Ceilalți refugiați români vor zice: chiar și Sergescu și-a pierdut speranța că vor mai veni vreodată vremuri mai bune pentru România, pentru toți românii; nu pot face acest lucru”.

A luptat toată viața pentru compatrioții săi: la 21 decembrie 1947 un grup de „tineri”, din care făceau parte intelectuali de seamă români, ca Mircea Eliade sau Petre Sergescu, a constituit un „comitet de inițiativă” pentru *unirea tuturor românilor patrioți și democrați*. Acesta a fost nucleul viitorului Comitet Național Român, înființat în 1948, sub patronajul Regelui Mihai I.

Petre Sergescu a fost un adevărat artizan al apropierii A.I.H.S. de UNESCO (1 ianuarie 1947), dar și de I.C.S.U. (International Council for Science). Istoria științelor este apreciată de UNESCO ca fiind un „proiect de importanță cardinală pentru istoria culturii umane”. El este cel care propune crearea Union Internationale d'Histoire des Sciences (U.I.H.S.) ca organ unic de reprezentare a istoriei științelor la UNESCO.

Recunoașterea internațională a meritelor lui Petre Sergescu în organizarea cercetărilor de istoria științei pe plan mondial continuă. La Congresul de la Biarritz din 1947 al Association Française pour l'Avancement des Sciences A.F.A.S. este ales președinte al Secției de istorie a științelor.

Iată ce scrie familiei pe o carte poștală trimisă la 9 octombrie 1947 din Lausanne, unde a avut loc al cincilea Congres internațional de istoria științei, convocat de A.I.H.S.: „Dragii mei, am reușit, după multă luptă. Sunt președinte al Academiei Internaționale de Istoria Științei, secretar la Uniunii Internaționale de Istoria Științei [...] și membru în consiliul I.C.S.U.”

În calitate de președinte al A.I.H.S. face parte din Comitetul de onoare al celui de-al VI-lea Congres de Istoria Științelor și al celui de-al XII-lea Congres al Societății Internaționale de Istorie a Medicinii, care are loc la Amsterdam, în august 1950. Este reprezentant al Institutului Universitar Român „Carol I”, Paris, dar și al Uniunii Internaționale de Istorie a Științelor.

La Amsterdam acceptă, onorat, propunerea Regelui Mihai de a fi președinte al Fundației

Regale Universitare „Carol I”, reînființată la 8 decembrie 1950, la inițiativa Regelui Mihai și a Comitetului Național Român. Trecuseră doi ani de când această instituție, înființată de regele Carol I din banii proprii, fusese desființată de regimul comunist.

Petre Sergescu susține prelegeri de istoria științelor și înființează Seminarul de istorie a matematicii de la Institutul de Cercetări Matematice „Henri Poincaré”. Este primul secretar general al International Union of the History and Philosophy of Science, Division of History of Science (D.H.S.), pe perioada primelor mandate, între 1947 și 1953. După moartea sa va fi urmat de bunul său colaborator René Taton. Face parte din Comitetul de Onoare, inițiat în 1951 de Biblioteca Română de la Freiburg, pentru întocmirea unui *Lexicon român istorico-cultural* care, din păcate, a fost abandonat.

În august 1953, Sergescu participă la cel de-al VII-lea Congres internațional de istorie a științelor de la Ierusalim. La sfârșitul acestui congres suferă însă un șoc cerebral, pe mare. Spre sfârșitul lui decembrie 1953 suferă o hemiplegie și este internat timp de aproape trei luni la spitalul Salpêtrière din Paris.

În seara zilei de 20 decembrie 1954 Sergescu a citit unui discipol începutul unui articol despre Dimitrie Pompeiu, care decedase la 8 octombrie: „Îl voi sfârși mâine”. Doar că „mâine” nu a mai venit și pentru el. A murit în noaptea de 20 spre 21 decembrie 1954. Articolul a fost terminat de Paul Montel.

La înmormântare, Paul Montel a făcut elogiul devotamentului lui Sergescu pentru știință, al erudiției sale, al puterii sale de muncă și al bunătății, arătând totodată cât de mult datorează Franța acestui român, istoric al matematicilor franceze.

Numeroase necrologuri apar în revistele științifice franceze, elvețiene, germane, engleze și americane, dar nici măcar unul în cele românești.

George Sarton, un mare istoric al științelor, i-a dedicat ultima sa carte tipărită în 1957, înainte de a muri și el.

Soția sa a publicat, în anul 1968, volumul omagial *Pierre Sergescu: 1893–1954*, pe care l-am reprodus integral în cartea *Petre Sergescu și Gândirea matematică*, drept omagiu pentru marele gânditor român, dar mai ales pentru că volumul cuprinde mărturiile celor care l-au cunoscut și l-au apreciat.

Biblioteca Română din Paris a instalat o placă comemorativă de granit, la casa în care au locuit până la sfârșitul vieții lor, pe care scrie:

Pierre Sergesco,

Mathématicien, historien des sciences

1893–1954

Marya Kasterska-Sergesco

Femme de lettres

1894–1969

ont habité cette maison

Scurtă recapitulare

Petre Sergescu a fost:

- Membru al Société Mathématique de France; membru corespondent al Academiei Române; membru al Academiei de Științe din România, al Academiei Masaryk, Praga, al Institutului Național din Geneva, al Société Royale des Sciences de Liège; membru al International Council of Scientific Unions (I.C.S.U.); membru corespondent al societății „Scientiarum Varsoviensis”; membru de onoare al Societății Matematice Belgiene; membru al Societății Matematice Poloneze; membru corespondent al Academiei Naționale de Științe Exacte, Fizice și Naturale din Lima; membru de onoare la Centro Universitário Internacional „UNINTER”, Rio de Janeiro; membru al Académie Internationale pour les Sciences Mathématiques din Paris; membru de onoare al Société des Naturalistes Luxembourgeois; membru corespondent al Societății Germane de Matematică; membru asociat al Comité Belge d’Histoire des Sciences; membru al Societății Istorice și Literare Poloneze.

- Laureat al Académie des Sciences din Paris pentru *Les Sciences mathématiques au XXe siècle* și al Academiei Române pentru *Gândirea matematică*, membru al Ateneului Român, membru în Comitetul asociației Prietenii Gândirii și Artei Franceze.

- Membru al următoarelor societăți științifice: Societățile de Matematică din România, Franța, Polonia, Circolo Matematico di Palermo, Association Française pour l’Avancement des Sciences (AFAS), Société Astronomique de France (SAF), History of Science Society, Societatea Politehnică Română, Gazeta Matematică, Societatea de Științe din Cluj, Societatea Științifică din Timișoara, Societatea Română de Filosofie, Asociația Istoricilor Români; vicepreședinte al Societății Române de Științe din București, președinte al Societății de

Matematici din România, corespondent al societății „Les amis de l’Histoire des Sciences” (Paris) și al secțiunilor științifice ale „Asociației”, membru conferențiar sau de onoare al Universităților Libere din Craiova și Ploiești, al „Tinerimii Române” și Ateneului „Nicolae Iorga” din București, al „Casei Luminii” din Turnu Severin, al Ateneului din Câmpina și al Prietenilor Poloniei.

- A fost deputat între anii 1931–1932.

- A primit nenumărate decorații, printre care Comandor al ordinului „Polonia Restituta”, Cavaler al ordinului „Légion d’honneur”, Cavaler al ordinului „Steaua României”, Ofițer al ordinului „Coroana României”, Medalia „Bărbăție și credință”.

- Până în 1940 a fost referent la *Jahrbuch über die Fortschritte der Mathematik* (Berlin), de unde și-a dat demisia la începutul războiului. A mai făcut parte din comitetul de direcție al revistelor „Archeion” (Buenos Aires) și „Sphinx” (Bruxelles) și a fost colaborator de onoare la „Revista de Ciencias” (Lima). Din 1941 a alcătuit, pentru Academia

Română, bibliografia publicațiilor matematice românești.

- A scris circa 160 de lucrări și memorii.

Dar cred că cele mai potrivite cuvinte pentru a spune cine a fost Petre Sergescu sunt cele ale neobositului său colaborator René Taton, din „Revue d’histoire des sciences et de leurs applications”, 1955, vol. 8, issue 1, p. 77–80:

„Une générosité sans limites, un respect scrupuleux de la personnalité d’autrui, un amour désintéressé de la science. Tous ceux qui eurent le privilège de fréquenter Pierre Sergescu savent quelles riches qualités de cœur il joignait à celles d’un savant authentique”.

Notă

¹ Conf. univ. dr. Marin Vlada, „Gazeta Matematică – 115 ani de apariție”, <http://www.descopera.ro/stiinta/6067449-gazeta-matematica-115-ani-de-aparitie>

Pierre Sergescu, président et secrétaire perpétuel de l'Académie Internationale d'Histoire des Sciences*

*Efthymios Nicolaidis***

Cher Monsieur le viceprésident de l'Académie Roumaine,
Chers collègues,
Chers amis,

J'ai aujourd'hui l'honneur de représenter l'Académie Internationale d'Histoire des Sciences afin d'honorer Pierre Sergescu, illustre président et secrétaire perpétuel de notre Académie qui a œuvré, pendant la période difficile de l'après guerre, pour le développement de cette institution internationale et pour la coopération entre savants de par le monde.

Afin de comprendre dans toute sa valeur la contribution de Pierre Sergescu à l'Académie Internationale d'Histoire des Sciences ainsi que les difficultés auxquelles il a dû faire face, permettez-moi de vous présenter la naissance et l'histoire de cette institution jusqu'à la période où Sergescu s'est chargé de son fonctionnement. Pour cela, je vais reprendre deux textes sur ce sujet, écrits par des successeurs de Sergescu au poste du secrétaire perpétuel de l'Académie. Le premier texte qui présente l'histoire de l'Académie de 1927 à 1940 a probablement été écrit par le successeur immédiat de Sergescu, Alexandre Koyré (secrétaire perpétuel 1955–1964) et le second qui présente l'histoire de 1940 à 1974 par père Pierre Costabel (secrétaire perpétuel 1965–1983).¹

L'Académie Internationale d'Histoire des Sciences peut légitimement placer sa fondation au cours de l'hiver 1927–1928. C'est en effet dans le numéro de novembre-décembre 1927 de la revue „Archeion” que parut le premier appel d'Aldo Mieli, professeur à l'Université de Rome, à ses

Efthymios Nicolaidis

collègues historiens des sciences pour une participation active et organique aux travaux de l'organisation historique internationale. Celle-ci, se préparait alors la tenue du VIe Congrès des sciences historiques, en août 1928, à Oslo. Et l'initiative d'Aldo Mieli aboutit, dans le cadre du Congrès, à la constitution d'un Comité international d'histoire des sciences à propos duquel le promoteur prononçait déjà le nom d'Académie.

Si l'essor de l'histoire des sciences remonte à la fin du XIXe siècle, c'est après la Première Guerre

*Communication présentée à la session d'hommage «Petre Sergescu, artisan de la coopération internationale dans l'histoire de la science» (24 mai 2018, Académie Roumaine)

**Secrétaire perpétuel de l'Académie Internationale d'Histoire des Sciences

Mondiale que la naissance et le développement de revues spécialisées ont mis effectivement à l'ordre du jour l'ambivalence de la publication. Son bienfait lorsqu'elle sert la communication des esprits sur des travaux de valeur, sa nocivité lorsqu'elle diffuse l'erreur ou la médiocrité. Plus sensible à cet aspect négatif, Aldo Mieli se permettait d'écrire dans l'article cité plus haut «Les écrivains de troisième ordre qui remplissent les revues d'anecdotes et de niaiseries qui ne méritent pas le nom d'histoire des sciences, n'ont pas jusqu'ici à craindre que leurs petites sottises soient jugées comme il faut par un tribunal compétent». Et tandis que ses collègues, directeurs de grandes revues internationales, rejoignaient aisément son souci de promouvoir une collaboration sérieuse entre historiens des divers pays, lui-même inclinait à concevoir surtout l'organisation à mettre en œuvre comme un directoire de contrôle et de régulation. Pour la profession organisée de l'histoire des sciences, Aldo Mieli rejetait cependant la formule simple de l'association basée sur l'adhésion volontaire des personnes, avec cotisation et il préconisait de s'appuyer, d'une part sur de grandes institutions internationales, d'autre part «sur une élite d'historiens des sciences à choisir selon les règles et procédés des grandes Académies».

Le vœu émis le 17 août 1928 par le Congrès des sciences historiques lui donna satisfaction, mais en ramenant la fonction du Comité de l'élite à des perspectives à la fois plus modestes et plus pratiques, à savoir «développer les relations entre les historiens des sciences» et «faciliter leurs études, notamment en publiant ou en aidant à publier les instruments de travail, bibliographies ou autres, qui leur font défaut». Manifestement, la majorité des six autres membres fondateurs (Abel Rey, George Sarton, Henry E. Sigerist, Charles Singer, Karl Sudhoff, Lynn Thorndike) ne suivait pas Aldo Mieli quant à l'idée de constituer un «tribunal compétent» et visait davantage, avec réalisme et sagesse, au service effectif de la recherche historique dans un domaine qui restait encore très neuf.

Les fondateurs avaient prévu à Oslo une structure extensive (30 membres effectifs et 50 correspondants) et s'étaient associés le 1er mars 1929 quinze nouveaux membres effectifs pour préparer l'avenir. En particulier pour assurer le premier Congrès international d'histoire des sciences prévu pour le 20–25

mai 1929, à Paris, à la mémoire de Paul Tannery. C'est au cours de ce premier Congrès que furent adoptés des statuts, de structure académique, avec élection des nouveaux membres basée uniquement sur la qualité de leurs travaux, mais, malgré l'insistance d'Aldo Mieli, pourtant investi comme «secrétaire perpétuel», le nom d'Académie ne rencontrera pas la faveur d'une majorité suffisante.

Le Comité n'allait pas tarder à rencontrer sur sa route les conséquences de l'ambiguïté des origines. Bien que le système de la cooptation scientifique ait eu à l'époque les meilleures chances de fonctionner normalement, étant donné que le nombre encore restreint des spécialistes dans les divers pays leur permettait une bonne connaissance mutuelle, il s'avéra très vite que les pays à forte représentation initiale risquaient, le plus naturellement du monde, d'accroître leur présence au détriment des pays sous-représentés. Aussi, dès le mois de mai 1930, il fut décidé que les membres effectifs et correspondants d'une même nation pouvaient constituer un groupe national. Précision était explicitée que de tels groupes, indépendants du Comité international, avaient toute liberté pour se donner la forme et les statuts qu'ils jugeraient convenables et qu'ils devaient tendre, d'une part à comprendre d'autres membres que ceux déjà intégrés dans le Comité international, d'autre part à obtenir des subventions de leur gouvernement respectif.

L'opération eut à ce point de vue un premier résultat encourageant. Au Deuxième Congrès international d'histoire des sciences, en 1931, à Londres, le Comité put se féliciter des subventions versées par cinq gouvernements (France, Espagne, Allemagne, Hongrie, Grèce), mais Aldo Mieli n'obtint pas l'adoption d'une modification aux statuts visant à consacrer le nom d'Académie et à augmenter le nombre des membres. L'année suivante, 1932, la République espagnole fut la seule à renouveler sa subvention. C'est à l'occasion de la Quatrième réunion annuelle du Comité, en mai 1932 à Paris, que la modification des statuts fut enfin admise, avec une nouvelle augmentation du nombre des membres (50 effectifs, 100 correspondants), mais sans aucune mention d'une réservation quelconque de places à titre national. Si l'on peut donc fixer au 16 mai 1932 la reconnaissance officielle de l'Académie internationale d'histoire des sciences, il est cependant évident que cette reconnaissance, ardemment souhaitée

par Aldo Mieli, se réalisait sans que les problèmes pratiques soulevés par trois années d'exercice aient été clairement posés et résolus.

Sans aucun doute, le maintien en sous-titre de «Comité international d'histoire des sciences» suggérait que l'Académie, société savante de personnes physiques, éprouvait le besoin de s'appuyer sur un ensemble de groupes nationaux – et ceci à la fois pour des raisons financières et pour un recrutement normalisé des futurs académiciens –, mais cette suggestion restait à l'état confus. A la Cinquième Assemblée annuelle, à Varsovie, le 23 août 1934, il fallut reconnaître que la caisse de l'Académie était vide, et accorder aux groupes nationaux une voix consultative dans les affaires d'une institution dont ils demeuraient indépendants.

Jusqu'à la Seconde Guerre Mondiale les conséquences de cette situation devaient se faire lourdement sentir. Les Troisième et Quatrième Congrès internationaux (Coimbra, septembre-octobre 1934; Prague, septembre 1937) ne durent leur réalisation qu'à l'activité des groupes nationaux portugais et tchécoslovaque. Installé à Paris depuis plusieurs années, le secrétaire perpétuel, Aldo Mieli, ne pouvait que compter sur les divers concours généreux qu'il trouvait principalement au Centre international de synthèse; face aux groupes nationaux chaque élection de nouveaux membres devenait pour lui affaire diplomatique délicate.

Aldo Mieli, d'origine juive et de plus homosexuel déclaré et socialiste, fuit l'avancée du nazisme en 1940 et s'installa en Argentine. Mieli s'attacha à faire survivre la publication académique que constituait sa revue „Archeion”, et par correspondance il s'efforça de maintenir des liens. A la libération, son état de santé ne lui permit pas cependant de regagner l'Europe et c'est au président de l'Académie, Arnold Reymond, qu'incomba entièrement la charge de reconstruire Son appartenance à un pays neutre, la Suisse, le servit certainement, mais moins que le fait du commun idéal qui animait la majorité des survivants. Ceux-ci célébrèrent leurs retrouvailles à Lausanne, en octobre 1947, dans le cadre d'un Cinquième Congrès international d'histoire des sciences, et c'est alors que Pierre Sergescu fut élu le nouveau Président de l'Académie.

Pierre Sergescu, était déjà élu en 1937 comme un des trois vice-présidents de l'Académie, avec l'Allemand d'origine juive Max Meyerhof, qui fuyant le régime nazi se réfugia au Caire où il mou-

rut en 1945 et le Suisse Gustav Senn, décédé en 1946. Un mois plus tard, le premier numéro des *Archives Internationales d'Histoire des Sciences* – Nouvelle série d'*Archeion* signifiait la renaissance de l'Académie. Aldo Mieli, resté en Argentine, continua officiellement d'être secrétaire perpétuel mais de fait ses fonctions incombaient à Sergescu. Après la mort de Mieli en 1950, Sergescu va devenir le secrétaire perpétuel de l'Académie et le hollandais Johan Adriaan Vollgraff le remplacera à la présidence.

Pierre Sergescu a donc fait fonctionner l'Académie de 1947 jusqu'à sa mort le 21 décembre 1954, années absolument cruciales pour son développement.

L'organisation de la collaboration internationale dans tous les domaines de la culture venait d'être lancée dans un mouvement de grande envergure avec la fondation de l'UNESCO et c'est dans le même Congrès de Lausanne dont nous avons parlé que s'était tenue la première assemblée d'une institution nouvelle: l'Union internationale d'histoire des sciences, destinée à grouper des comités nationaux reconnus par leurs Etats respectifs, et elle-même membre d'un organisme général, l'ICSU. Cette Union internationale réalisait en fait ce que le Comité international d'histoire des sciences d'avant la guerre avait essayé de constituer en marge de l'Académie: des entités juridiques, distinctes des individus et rationnellement administrées. Pierre Sergescu, étant aussi devenu secrétaire général de cette Union internationale d'histoire des sciences, œuvra pour la coordination de l'Union et de l'Académie. Durant son mandat l'Académie, dont la croissance et la responsabilité à l'égard de la nouvelle publication des *Archives Internationales d'Histoire des Sciences* augmentaient le besoin de ressources régulières, trouva dans les subventions de l'UNESCO le support de son existence. Mais à la fin de 1954, la mort de Pierre Sergescu, qui était en même temps secrétaire perpétuel de l'Académie et secrétaire général de l'Union, ne permit plus d'éluder les difficultés que la conjugaison des pouvoirs entre les mains d'un même homme avait jusque là résolues. Devenu réfugié politique en 1950, Pierre Sergescu avait certes été aidé dans son admirable activité par le fait de sa double fonction, mais on ignorait combien il avait engagé dans l'œuvre ses propres ressources et biens personnels. Ainsi, après la mort de

Sergescu, et dans la mesure même où l'Union internationale était seule à disposer d'un financement régulier, il était inévitable que s'effectue à cette nouvelle organisation le transfert d'un certain nombre d'activités placées jusque-là sous le nom et sous le patronage de l'Académie.

L'autorité scientifique du troisième secrétaire perpétuel et successeur de Sergescu, Alexandre Koyré, et la présence d'un certain nombre de membres éminents de la première génération, assurèrent le succès de ce transfert. Le secrétaire général de l'Union – devenue d'ailleurs Division d'histoire des sciences de l'Union internationale d'histoire et de philosophie des sciences – continua à seconder pour l'administration le secrétaire perpétuel de l'Académie, avec le titre de secrétaire adjoint, et l'Académie fut maintenue quelque temps dans une situation privilégiée parmi les sociétés de personnes susceptibles d'être reconnues par l'ICSU. Elle était reconnue comme Conseil scientifique de la Division d'histoire des sciences de l'UIHPS et son budget était pris en charge par cet organisme. Mais cette situation privilégiée rencontra bientôt des difficultés. À la veille du Treizième Congrès international d'histoire des sciences à Moscou, en 1971, la liquidation du passé était consommée et l'Académie avait cessé de pouvoir compter sur d'autres ressources que les dons de ses membres et l'industrie de son bureau.

Pendant la «période Sergescu», l'Académie Internationale d'Histoire des Sciences a eu à définir sa politique face aux déclarations humanistes, et largement utopiques de l'UNESCO.

Dans l'euphorie de la victoire du «monde libre» sur le nazisme, et peut-être en prévoyant les tensions qu'allait bientôt provoquer la guerre froide, l'UNESCO avait proposé de rechercher «dans quelle mesure les différentes écoles philosophiques et les diverses églises peuvent arriver à un accord quant aux principes généraux, conformes à l'état actuel des sciences, sur lesquels il serait possible de fonder un monde spirituellement uni». L'Académie Internationale d'Histoire des Sciences reconnut que c'était là une intention de noblesse certaine, mais qui méconnaissait trop les réalités. Sous Sergescu, l'Académie continua de promouvoir la méthode rigoureuse de recherche en histoire des sciences, tant propagandée par son fondateur Aldo Mieli. Le but de Sergescu fut de construire des réseaux d'historiens des sciences ainsi que des réseaux entre l'histoire des sciences et d'autres domaines d'érudition, de promouvoir les travaux de plus en plus nombreux d'histoire des sciences et de faire valoir aux instances politiques l'importance de ce domaine de recherche. Par sa personnalité, ses contacts et son érudition, Sergescu a rendu de très grands services à notre champ scientifique et à ses institutions internationales, notamment l'Académie Internationale d'Histoire des Sciences pendant une période cruciale de son histoire, celle de la réorganisation après la deuxième guerre mondiale.

¹*Les textes originaux se trouvent sur la page: <http://www.aihs-iahs.org/fr/histoire> Pour la plus grande partie je les ai repris tels quels, mais en ajoutant parfois des informations nécessaires ou en omettant des passages afin de rendre le récit plus concis.*

Petre Sergescu – profesor la Universitatea din Cluj*

*Dorel I. Duca***

*Adrian Petrușel****

I. Activitatea didactică a profesorului Petre Sergescu

Activitatea didactică a profesorului Petre Sergescu la Universitatea din Cluj începe la 1 octombrie 1926, odată cu preluarea unei poziții de conferențiar universitar la Catedra de geometrie analitică. În primul său an la Cluj, susține cursuri și seminarii de:

- Calcul diferențial și integral (împreună cu profesorul Gheorghe Bratu);
- Aplicațiile geometrice ale analizei matematice;
- Algebră superioară.

Din anul universitar 1927–1928, Petre Sergescu devine profesor agregat de geometrie analitică și diferențială și, în plus, este însărcinat cu suplinirea conferinței de analiză matematică.

Din același an se implică în organizarea Institutului pentru Învățământul Matematicii, al cărui secretar devine. Directorul Institutului era la acea vreme profesorul Aurel Angelescu, decanul în funcție al Facultății de Științe. Constatându-se pregătirea neuniformă în liceele din diversele regiuni ale României, unul dintre primele scopuri ale institutului era „să cerceteze, din punct de vedere superior, matematica elementară pe care actualii studenți o vor preda ca profesori în licee”. Se mai preciza de asemenea că „se studiază diferitele probleme de metodologie și filosofie matematică, se fac încercări de metode noi de învățământ. Se inițiază începătorii în cercetările originale științifice, prin citirea de memorii importante și prin expunerea rezultatelor personale mai de seamă. Se urmărește, printr-o serie de conferințe, orientarea generală în

Prof. Adrian Petrușel

știință, se întrețin legături cu centrele științifice din țară și străinătate.” Chiar din primul an de activitate al Institutului, profesorul Sergescu se implică prin susținerea unui Curs introductiv de istoria matematicii (extragem din temele predate: *Etapele gândirii matematice; Matematica antică; Evul Mediu; Renașterea matematicii: Galileo, Descartes, Newton și Leibniz; Lagrange și Laplace; Analiza matematică în secolele 18 și 19; Geometria în secolul 19; Geometriile neeuclidiene, proiective, cinematică superioară; Teoria*

*Alocuțiune susținută la sesiunea omagială „Petre Sergescu, artizan al cooperării internaționale în domeniul istoriei științei” (24 mai 2018, Aula Academiei Române)

** Profesor universitar dr., Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca

*** Profesor universitar dr., Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca

funcțiilor: *Cauchy-Weierstrass, Picard. Tablou al diferitelor școli matematice contemporane; 50 de ani de matematică românească*). În același context, are o contribuție majoră la organizarea la universitatea clujeană a unor manifestări generate de evenimentele științifice contemporane:

- Comemorarea a 200 de ani de la moartea lui Isaac Newton (18 martie 1927), ocazie cu care Petre Sergescu schițează opera lui Isaac Newton;

- Sărbătorirea semicentenarului științific al lui Émile Picard (6 mai 1928), când sub președinția lui Dimitrie Pompeiu și în prezența consulului Franței în România, Petre Sergescu realizează o expunere asupra operei lui Émile Picard.

Încă de atunci, din realizarea acestor activități, se observă la Petre Sergescu un punct de vedere original de a concepe istoria matematicii, punct de vedere prin care devine mai târziu lider mondial în istoria matematicii.

De la 1 aprilie 1931, Petre Sergescu devine profesor titular de geometrie analitică, susținând astfel Cursurile de geometrie analitică, geometrie diferențială și istoria matematicii. Trebuie evidențiat aici gestul colegial cu totul deosebit al titularului de până atunci al Catedrei de geometrie analitică, profesorul Nicolae Abramescu, care a trecut la Catedra de geometrie descriptivă, creându-se astfel condițiile ca profesorul Sergescu să obțină profesura pe Catedra de geometrie analitică.

Activitatea didactică a profesorului Petre Sergescu a continuat la Universitatea din Cluj prin susținerea, alături de cursurile deja clasice de geometrie analitică și istoria matematicii, a unor cursuri variate, precum cele de ecuații diferențiale, aritmetică, analiză matematică.

Activitatea Universității din Cluj a fost brusc întreruptă la sfârșitul verii anului 1940, când, în urma Dictatului de la Viena, nordul Transilvaniei a fost cedat Ungariei. Autoritățile Universității românești au fost luate prin surprindere.

În ziua de 1 septembrie 1940 se întrunește Consiliul universitar – format din profesorii Universității clujene (participanții matematicieni au fost: Nicolae Abramescu, Theodor Angheluță, Gheorghe Bratu, Dumitru V. Ionescu, Petre Sergescu). În deschiderea întrunirii, rectorul universității Fl. Ștefănescu-Goangă spunea: „O sentință a unui for internațional acceptată de guvernul țării ne obligă să părăsim Clujul, care a fost atribuit unui stat străin. Această nedreptate strigătoare poate fi acceptată de un guvern trecător, silit fiind de

împrejurări politice internaționale foarte grele, dar ea nu va fi niciodată acceptată de neamul românesc, care a suferit în trecutul său multe nedreptăți, dar a avut totdeauna tăria sufletească să le înfrunte și să le înlăture, când ceasul destinului a sunat. N-avem nici cea mai mică îndoială că plecarea noastră e provizorie și că ne vom reîntoarce cât de curând și pentru totdeauna. Părăsind Clujul, Universitatea își păstrează ființa ei și toate instituțiile ei. Ea va funcționa mai departe în noul oraș din Transilvania în care ne vom așeza provizoriu.”

Universitarii clujeni sunt revoltați de nedreptatea făcută României. Se propune „să se redacteze un protest în toate limbile moderne”, iar profesorul Petre Sergescu depune textul unui protest redactat de el, text anexat la procesul verbal al ședinței Consiliului universitar și inserat în facsimil în pagina de gardă a revistei „*Mathematica*”, volumul XVII/1941, în care se spunea: „Astăzi 1 septembrie 1940, reunită în ședință solemnă, în Aula sa, Universitatea Română a Daciei Superioare, avându-și sediul la Cluj, protestează cu ultimă energie contra mutilării corpului Ardealului. Drepturile noastre milenare, sacrificiile a sute dintre generațiile noastre, munca noastră dură și onestă de toate zilele pentru înaintarea culturii, au fost călcate în picioare. Nu vrem să murim înainte de a striga, pentru a denunța în fața lui Dumnezeu și a conștiinței universale violența a cărei pradă am fost. Jurăm să ne facem datoria fie ca soldați, fie acolo unde vom fi chemați, pentru a face să triumfe drepturile noastre. Și dacă suntem forțați să părăsim momentan acest leagăn al științei și conștiinței naționale, Alma Mater Ferdinandina Napocensis, cerem să fim socotiți ca mobilizați în Ardeal, într-o altă ședință a Universității Daciei Superioare, pentru a răspândi marele și nepieritorul adevăr al drepturilor noastre și al vechimii noastre pe aceste meleaguri.” Printre cei 26 de semnatari ai protestului se numără și matematicienii: Nicolae Abramescu, Theodor Angheluță, Gheorghe Bratu, Dumitru V. Ionescu și Petre Sergescu.

Pentru Universitatea clujeană au urmat anii grei ai refugiului. Facultatea de Științe s-a refugiat la Timișoara, dar a revenit la Cluj imediat după victoria împotriva Germaniei naziste și a aliaților ei. În cadrul extensiunii universitare de la Timișoara, Petre Sergescu susține câteva conferințe memorabile, dintre care „Creația științifică a românilor din Ardeal”, „O mândrie românească: Universitatea din Cluj”.

În aceeași perioadă de refugiu, în anul universitar 1941–1942, Petre Sergescu a susținut și alte conferințe dedicate Universității din Cluj, una dintre ele (cea de la Ateneul Român) fiind premiată de Ateneul Român cu Premiul „Trandafir Djuvara”.

În 1943, Petre Sergescu devine profesor titular de geometrie analitică la Politehnica bucureșteană, succedându-i în această poziție profesorului Nicolae Ciorănescu.

II. Activitatea științifică și de promovare a matematicii a profesorului Petre Sergescu

În principal, activitatea de cercetare științifică a profesorului Petre Sergescu s-a desfășurat în domeniul istoriei matematicii. În același timp, preocupat fiind de antrenarea tineretului în cercetarea matematică, Petre Sergescu s-a implicat în rezolvarea unor probleme în diversele domenii ale matematicii. Aceste activități s-au materializat în publicații mai ales din domeniul algebrei, dar, ca elev al lui Traian Lalescu, Sergescu s-a ocupat și de tematica ecuațiilor integrale, pe care a abordat-o și în teza de doctorat. A avut, mai ales la începutul carierei, preocupări în domeniul teoriei numerelor și lucrări de teoria funcțiilor, citate apoi și de matematicianul francez Paul Montel.

Petre Sergescu a publicat peste 160 de lucrări științifice, cele mai multe în limba franceză. Menționăm câteva titluri: *Remarques sur les zéros de l'équation cubique* (1927), *Noyaux symétrisables (théorème de Laguerre)* (1927), *Asupra ecuației de gradul trei* (1929), *Sur les modules des racines des équations algébriques* (1929), *Ecuații cu rădăcini subunitare* (1931), *Quelques propriétés des polynômes* (1932), *Quelques points de la théorie des équations algébriques* (1932), *Remarques pratiques sur l'intégration de certaines équations différentielles linéaires* (1937).

În 1919, Dimitrie Pompeiu organizează Seminarul matematic de la Universitatea din Cluj. Printre cei care au sprijinit activitatea acestui seminar se numără și profesorul Petre Sergescu, care alături de Paul Montel întărește imaginea internațională a seminarului. Pentru o bună înțelegere a impactului internațional al acestui Seminar matematic, menționăm că din anul 1931 Casa de editură Gauthier-Villars din Paris (pe atunci capitala mondială a matematicii) a început editarea unei colecții de monografii cu titlul „Publications de Séminaires Mathématique de l'Université de Cluj”.

Alături de fondatorii școlii românești de matematică (Dimitrie Pompeiu, Gheorghe Țițeica și Traian Lalescu), Petre Sergescu s-a străduit să realizeze în România toate instrumentele necesare desfășurării unei cercetări matematice de calitate: seminarii de cercetare, reviste de specialitate, organizarea de congrese și conferințe, colaborări naționale și internaționale, antrenarea tinerilor în cercetarea științifică, etc.

Valorificând competențele obținute prin licențierea în matematică și în filosofie, Petre Sergescu publică numeroase studii de analiza și istoria matematicii românești și internaționale. Astfel, publică în 1928 la Cluj o lucrare de sinteză *Gândirea matematică*, un studiu despre evoluția conceptelor și a gândirii matematice, din Antichitate până la începutul secolului XX. Această carte reprezintă un pionerat în literatura matematică națională și internațională. De asemenea, publică lucrări și eseuri despre: *Istoria calculului numeric* (1933), *Les sciences mathématiques en France (1933)-lucrare pentru care primește în 1933 Prix de l'Académie des Sciences*, *Histoire des sciences mathématiques et physiques en Roumaine* (1934), *La vie contemporaine des mathématiques* (1937), *Studenti români în Matematică la Paris între 1870 și 1877* (1939), *Some important dates in the evolution of French mathematics* – lucrare comandată de guvernul francez pentru expoziția universală de la New York din 1939 –, *Viața și opera matematică a lui Henri Lebesgue* (1942), *L'Université de Cluj et ses relations avec l'étranger* (1944).

Petre Sergescu a avut numeroase expuneri și lucrări despre viața și opera marilor matematicieni ai lumii, dintre care: *Leonardo da Vinci – omul de știință* (1926), *De la Newton la Laplace* (1927), *Discurs omagial pentru domnul David Emmanuel* (1929), *Galileu* (1932), *Rolle și calculul infinitesimal* (1939), *Henri Lebesgue – viața și opera* (1942).

Este important de remarcat că Petre Sergescu are peste 90 de publicații de istoria și filosofia matematicii. Notăm, în acest context, numeroasele sale emisiuni de popularizare a științei, atât la Radio France, cât și la Radio România. S-au păstrat textele conferințelor „Matematicile în cultura generală” (20 februarie 1940) și „Românii în matematica universală” (19 martie 1940).

Petre Sergescu a participat, de asemenea, la numeroase conferințe și congrese naționale și internaționale de matematică sau științe, reprezen-

tând cu mândrie Universitatea clujeană: Primul și Al doilea Congres al matematicienilor din țările slave (Varșovia, 1929, Praga, 1934), Congresul Asociației Franceze pentru Întărirea Științelor (1930, 1933), Al doilea și Al treilea Congres al matematicienilor polonezi (1931 și 1933), unde a fost ales de fiecare dată președinte de onoare al congresului, Congresul Internațional al Matematicienilor (Zürich, 1932), Congresul Internațional de Astronomie din Paris (Paris, 1935), alături de profesorul Gh. Bratu și șef de lucrări I. Armeanca, Congresul Internațional de Istoria Științelor (Praga, 1937), unde profesorul Sergescu a fost raportor oficial pentru România. (Istoria Științelor în secolele XVIII și XIX).

Profesorul Petre Sergescu a fost invitat la numeroase universități de prestigiu din Europa, dintre care: Sorbona, Universitatea din Clermont Ferrand, Institutul de Înalte Studii din Bruxelles, Universitatea din Poitiers, Universitatea din Varșovia, etc. Profesorul Petre Sergescu a fost invitat, de către Comisia de Cooperare Intelectuală de pe lângă Liga Națiunilor, să ia parte, în decembrie 1939, la colocviul restrâns (15 persoane) care urma să aibă loc la Zürich, despre Fundamentele matematicii. Toate cheltuelile erau plătite de comisie, dar pentru că nu putea lipsi prea mult timp de la cursuri, profesorul a trebuit să renunțe să ia parte la acest colocviu. De asemenea, a fost invitat de guvernul francez să facă parte din Comisia de organizare a participării științifice franceze la Expoziția internațională din New York, 1939. În această calitate, a scris broșura *Some important dates in the evolution of french mathematics*, tipărită în zece mii de exemplare și distribuită gratuit la Pavilionul francez, la Expoziția din New York.

III. Rolul lui Petre Sergescu în promovarea și dezvoltarea revistei „Mathematica”

Profesorul Petre Sergescu a avut o contribuție deosebită în apariția și creșterea prestigiului revistei „Mathematica”, la care a fost mult timp secretar de redacție.

Revista „Mathematica” anunțată în Anuarul Universității din Cluj din anul academic 1928–1929, apare în anul academic 1929–1930 cu primele două volume. Acestea s-au bucurat de o excelentă primire în lumea științifică internațională, care laudau „sa belle tenue scientifique”, „sa presentation excellente”, etc. Primul număr al revistei s-a tipărit în 500 de exemplare, iar al doilea în 464 de exemplare. În toate bibliotecile științifice și universitare din lumea

volumul I și tot atâtea din volumul II. Revista „Mathematica” intră astfel în circuitul internațional. Imediat au venit cereri de abonamente din America, Anglia, Germania, dar încurajarea cea mai mare a venit din Franța, unde Școala Normală Superioară din Paris, Universitățile din Alger, Marseille, Montpellier, Dijon, Strasbourg și altele s-au abonat imediat. La 1 august 1931, lista schimburilor revistei „Mathematica” conținea 42 de periodice din întreaga lume.

În acest context remarcăm că: „Toată munca necesită de publicarea revistei «Mathematica» e făcută în mod exclusiv și gratuit de secretarul de redacție profesorul Petre Sergescu. Ea cuprinde corespondența de cererea și trimiterea articolelor, schimburilor, toate corecturile, conturile etc.” (AUC 1930/31, p. 227). În plus, anual profesorul Petre Sergescu donează sume importante de bani pentru susținerea și tipărirea revistei. Astfel, numai în anul 1932, din totalul cheltuielilor de publicare (114 458 lei) de la Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, aproape jumătate (50 000 lei) reprezintă donația profesorului Sergescu. La 1 iulie 1932, „Mathematica” este schimbată cu 56 de reviste din întreaga lume (AUC 1931/32, p. 257). Multă vreme această revistă a fost citată în bazele de date internaționale, ca Mathematica (Cluj).

Prezentarea datelor poate continua; munca și donațiile profesorului Sergescu sunt pe măsură, prestigiul revistei „Mathematica” crește de la an la an. Profesorul Sergescu rămâne secretar de redacție până în 1943, anul mutării Domniei Sale la București. Din păcate, astăzi, această revistă nu mai are o legătură instituțională cu Universitatea din Cluj. Ar fi o mare bucurie pentru noi ca această revistă să fie publicată din nou sub egida Academiei Române și a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca. Reiterăm acum această propunere, cu atât mai mult dragă nouă cu cât anul viitor vom celebra o sută de ani de la înființarea Universității românești din Cluj.

IV. Petre Sergescu – promotor al congreselor matematicienilor români

Petre Sergescu a avut o contribuție esențială în organizarea primelor trei congrese ale matematicienilor români. Amintim acum câteva detalii relevante despre primele două.

• Primul Congres l-a avut promotor pe profesorul Petre Sergescu și s-a desfășurat la Cluj în anul 1929. La acest congres au participat cei mai renumiți matematicieni români ai vremii. Ședința de

deschidere a Congresului a avut loc în Aula Magna a Universității din Cluj, la data de 9 mai 1929. Biroul congresului l-a avut președinte de onoare pe profesorul David Emmanuel, iar președinți pe Gheorghe Țițeica, Dimitrie Pompeiu și Ion Ionescu.

Discursul inaugural a fost rostit de Gheorghe Țițeica – la acea vreme secretar general al Academiei Române și președinte al Societății Române de Științe. Cităm din acest discurs: „Adevărații inițiatori și organizatori ai Congresului sunt profesorii de matematici de la Universitatea din Cluj și în special dl P. Sergescu”.

Lucrările s-au desfășurat pe patru secțiuni:

- Algebră și analiză (prezidată de Simion Stoilow și Constantin Popoviciu),
- Geometrie (prezidată de Simion Sanielevici),
- Matematici aplicate (prezidată de Emanoil Filipescu, Theodor Angheluță și Augustin Maior),
- Istoria și didactica matematicii (prezidată de Gheorghe Bratu, George Iuga și Octav Onicescu).

La lucrările primului Congres al matematicienilor români au participat peste 150 de matematicieni, dintre care câteva personalități ilustre din străinătate. Participarea lui Vito Volterra a dat o notă aparte de strălucire primului Congres al matematicienilor români, acesta susținând în plen conferința „Asupra teoriei matematice a luptei pentru existență”. Cu această ocazie, Paul Montel a susținut la Universitatea clujeană un curs de zece lecții cu tema *Introducere în teoria funcțiilor întregi sau meromorfe*, iar Waclaw Sierpinski, tot zece lecții despre *Introducere în teoria mulțimilor*. Adunarea de închidere a lucrărilor (12 mai 1929) a hotărât ca al doilea Congres al matematicienilor români să aibă loc în 1932, la Turnu-Severin. Societatea Română de Matematică l-a însărcinat pe prof. Petre Sergescu cu organizarea celui de al doilea congres al matematicienilor români.

• Al doilea Congres al matematicienilor români a avut loc la Turnu-Severin, în 1932, cu participarea marilor matematicieni ai timpului: Paul Montel, Arnaud Denjoy, Waclaw Sierpinski, Buhoslav Hostinsky, Alfred Errera, Szolem Mandelbrojt, Kazimirz Kuratowski, Franciszek Leja, Witold Wilkosz, S. Kempisty, L. Tchakaloff, Jovan Karamata. Comitetul de organizare a fost constituit din profesorii Secției de matematici a Universității din Cluj. Au participat delegați din aproape toate țările vecine, dar delegațiile din Franța și Polonia au fost impresionante. Dintre cei 225 de delegați, 28 erau personalități ilustre din

străinătate, iar din țară, trei miniștri și președintele Camerei Deputaților.

Ședința de deschidere a avut loc la 5 mai 1932, în Sala de spectacole a Palatului Culturii din Turnu Severin. Cu această ocazie, președintele Camerei Deputaților, Dimitrie Pompeiu, a spus: „Dumneavoastră, domnilor, venind să vă asociați lucrărilor congresului, serviți cauza științei [...] dar Dumneavoastră, doamnelor și domnilor, venind printre noi, serviți, de asemenea, o cauză la fel de înaltă, la fel de importantă: acea operă admirabilă ce se poate numi politica prietenilor”.

Biroul congresului i-a avut ca președinți de onoare pe Arnold Denjoy și Paul Montel (Paris), Alfred Errera (Bruxelles), Buhoslav Hostinsky (Brno) și Waclaw Sierpinski (Varșovia). La fel ca la primul congres, președinții au fost Dimitrie Pompeiu și Gheorghe Țițeica, iar secretar general Petre Sergescu.

Lucrările s-au desfășurat pe șase secțiuni:

- Analiză funcțională și fundamentele matematicii, prezidată de Kazimirz Kuratowski (Lwow) și Simion Stoilow (Cernăuți);
- Algebră și analiză matematică, prezidată de Theodor Angheluță (Cluj), Constantin Popoviciu (Iași) și Valeriu Alaci (Timișoara);
- Geometrie, prezidată de Nicolae Abramescu (Cluj) și Ovidiu Țino (Timișoara);
- Mecanică și matematici aplicate, prezidată de Constantin Teodorescu (Timișoara) și D. Gherman (București);
- Istoria și filosofia matematicilor, prezidată de Dumitru V. Ionescu (Cluj);
- Învățământul matematic, prezidată de Gheorghe Bratu și P. Marinescu (București).

Contribuția esențială la reușita acestui congres (ca și la primul) a avut-o profesorul Petre Sergescu. Sunt grăitoare, în acest sens, donațiile comparative: donația Ministerului Agriculturii: 5000 lei, donația profesorului Petre Sergescu: 103 975 lei.

La congres au participat și 42 de studenți ai Universității din Cluj.

Paul Montel a spus: „Congresul de la Cluj obținuse un mare succes. Cel de la Turnu Severin, prin înalta sa ținută științifică, prin perfecțiunea organizării sale... se încheie într-o manieră strălucitoare.”

Lucrările de închidere au avut loc la 9 mai, în marea sală a Cazinoului din Băile Herculane. La această festivitate, Waclaw Sierpinski a spus (în limba franceză): „Săptămâna petrecută în România

este pentru noi unul dintre acele vise care nu se uită niciodată... Doamnelor și Domnilor, permiteți-mi să strig astăzi, la finele acestui minunat congres, nu numai să trăiască știința românească, ci și (în limba română): Trăiască poporul românesc!”

Cele două congrese au contribuit la cooperarea fără precedent a matematicienilor români și străini. Astfel, pe parcursul a zece ani (1927–1936), Seminarul matematic al Universității din Cluj a fost onorat de prezența a 14 înalte personalități de peste hotare: Wilhelm Blaschke (Hamburg), Enrico Bompiani (Roma), Emile Borel, Elie Cartan și Arnold Denjoy (Sorbona), Buhoslav Hostinsky (Brno), Jovan Karamata (Belgrad), Paul Montel (Paris), Kazimirz Kuratowski (Varșovia), Benoit Mandelbrot (Clermont Ferrand), A. Reymond (Lausanne), Waclaw Sierpinski (Varșovia), Vito Volterra (Roma), R. Wavre (Geneva). Impresionat, Gino Loria (profesor la Universitatea din Genova) a declarat: „Când se va scrie istoria matematicii în secolul XX, va trebui să se țină seama de minunata mișcare matematică românească.” Rolul profesorului Petre Sergescu în această internaționalizare și dezvoltare fără precedent a activității matematice de la Universitatea din Cluj și, în context mai larg, din România a fost decisiv.

În loc de concluzii

Pentru activitatea sa deosebită, Guvernul Franței răsplătește, în 1939, cu Legion d'honneur. Petre Sergescu primește decorații și din partea României și Poloniei: „Steaua României” în grad de Cavaler (1932) și respectiv, „Polonia Restituită” în grad de Comandor (1931).

Soția sa, Maria Kastarska, a înscris pe piatra mormântului său din cimitirul din Montmorency (în nordul Parisului) una dintre frazele lui favorite: „J'ai ce que j'ai donné”, adică „Am ceea ce am dat”. Peste acest mormânt, Nicolae Ghircoiașu (fost asistent și colaborator de-al său de la Universitatea din Cluj) a presărat, mult mai târziu, pământ adus din țară, după cum a mărturisit acesta din urmă la

evenimentul ce a marcat aniversarea a o sută de ani de la nașterea lui Petre Sergescu, eveniment ce a avut loc la 10 decembrie 1993 la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca.

Prin acest modest articol-elogiu, am încercat să-i aducem un sincer și profund omagiu profesorului Petre Sergescu la 125 de ani de la naștere, din partea Universității clujene căreia Petre Sergescu i-a dedicat, cu credință și mare generozitate, toată energia și devotamentul său vreme de peste 17 ani.

Bibliografie

- [1] G. Șt. Andonie, *Istoria matematicii în România*, vol. 2, Editura Științifică, București, 1966.
- [2] *Anuarele Universității din Cluj: 1926–1942*.
- [3] V. Berinde, *100 de ani de la nașterea lui Petre Sergescu (1893–1954)*, lucrările Seminarului de creativitate matematică, vol. 2 (1992–1993), 155–164.
- [4] F.S. Bodenheimer, *Petre Sergescu (1893–1954)*, Arch. Int. Hist. Sci. 8 (1955), 3–4.
- [5] N. Both, *Petre Sergescu – le nôtre [1893–1954]*, *Mathematica (Cluj)* 35(1993), no. 2, 111–112.
- [6] D.I. Duca, *O istorie care merită să fie cunoscută. Gazeta Matematică și Societatea de Științe Matematice din România*, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2015.
- [7] D.I. Duca, A. Petrușel, *Mathematics Education in Romanian at Babes-Bolyai University Cluj-Napoca*, Proceedings of the 8th Conference on History of Mathematics & Teaching of Mathematics, 21–25 May 2014, Cluj-Napoca, Romania.
- [8] J. Itard, *Pierre Sergescu, historien des mathématiques*, *Janus* 55 (1968), 37–45.
- [9] P. Montel, *Discours prononcé aux funérailles de Pierre Sergescu*, Arch. Int. Hist. Sci. 8 (1955), 5–6.
- [10] A. Reymond, *A la mémoire de Pierre Sergescu (1893–1954)*, *Enseignement Math.* 2 (1955), 21–29.
- [11] M. Stavinschi, *Petre Sergescu – o mare personalitate atât de puțin cunoscută nouă azi*, *Noema*, vol. 13 (2014), 333–349.
- [12] R. Taton, *Petre Sergescu*, „Revue d'histoire des sciences et de leurs applications”, 8(1955), no. 1, 77–80.
- [13] M. Vodă Căpușan, M. Mureșanu-Ionescu, L. Malița, *Culture et francophonie*, Efes, Cluj-Napoca, 2003.

Petre Sergescu: personalitate reprezentativă a exilului românesc*

*Alexandru Herlea***

Domnule președinte al Academiei Române,
Monsieur le secrétaire perpétuel de l'Académie
Internationale d'Histoire des Sciences,

Doamnelor și domnilor,

Desfășurarea la Academia Română a unei sesiuni omagiale dedicate omului de știință și cultură, intelectualului angajat, marelui român Petre Sergescu este un act care nu onorează numai pe cel omagiat, ci și pe cei care au inițiat și au realizat acest eveniment. Recunoașterea meritelor personalităților românești, ignorate și marginalizate de regimul comunist, nu este astăzi încă deplină și orice acțiune onestă care urmărește acest obiectiv trebuie salutăată. Personal mă simt onorat să iau cuvântul în cadrul acestei sesiuni omagiale consacrate lui Petre Sergescu, de care mă simt apropiat atât prin profilul meu profesional, cât și datorită condiției de expatriat rămas profund atașat de România.

Cum titlul intervenției mele o indică, mă voi referi la Petre Sergescu, la felul în care acesta s-a afirmat în exil, atât în cadrul culturii și științei Franței, cât și în cel al exilului românesc.

Matematician de înaltă ținută, cercetător, organizator și dascăl de excepție, intelectual de largă deschidere culturală, implicat în viața politică și socială, gata întotdeauna să ajute pe cei în suferință, profund atașat originilor sale românești și în același timp neobosit promotor al valorilor europene și universale, Petre Sergescu este o figură luminoasă a exilului românesc. El face parte din pleiada de români care au contribuit la dezvoltarea culturii europene și universale.

Prof. Alexandru Herlea

La aceste realizări și la calitățile sale s-au referit deja cei care au vorbit înaintea mea. Eu mă voi opri la două aspecte pe care le consider revelatoare pentru evidențierea locului pe care Sergescu l-a avut, atât în domeniul științei, cât și în cadrul exilului românesc, în ultimii săi opt ani de viață, ani pe care i-a trăit în exil. Primul aspect privește implicarea lui Petre Sergescu în dezvoltarea instituțională a istoriei științei, iar celălalt – participarea sa la viața exilului românesc, cu precădere în sfera culturii.

*Alocuțiune susținută la sesiunea omagială „Petre Sergescu, artizan al cooperării internaționale în domeniul istoriei științei” (24 mai 2018, Aula Academiei Române)

**Profesor universitar emerit, UTBM, Franța, membru al Academiei Internaționale de Istoria Științelor

Petre Sergescu se refugiază la Paris în august 1946 și nu va mai putea reveni niciodată în România. La sfârșitul anilor '40 spera încă să organizeze, în 1950, la București, cel de al șaselea Congres internațional de istoria științei. Evident, acest lucru nu a fost posibil în România ocupată de sovietici și congresul s-a desfășurat la Amsterdam. La acest congres Petre Sergescu a fost ales secretar perpetuu al Academiei Internaționale de Istoria Științei – AIHS (Académie Internationale d'Histoire des Sciences) – cea mai înaltă poziție în această instituție; la următorul congres, cel de la Tel-Aviv, din 1953, ultimul la care participă, este delegat al Franței.

Între timp, în 1952, el este angajat cercetător la CNRS (Centre National de la Recherche Scientifique) Franța, fără să aibă cetățenia franceză, pe care a refuzat s-o ceară, considerând că o astfel de cerere ar reprezenta sau ar putea fi interpretată ca o abandonare a României și a românilor care sufereau sub ocupație străină.

Din puținul pe care îl avea ajută cu multă generozitate pe refugiații români, adesea tineri studenți, dar și personalități cunoscute.

Mă voi referi la activitatea desfășurată de Petre Sergescu în domeniul creării instituțiilor corespunzătoare colaborării internaționale în istoria științei.

La sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial, Academia Internațională de Istoria Științei – principala instituție a disciplinei, creată de Aldo Mieli în 1929, al cărui membru Petre Sergescu devine în 1934 – urmează să-și reia activitatea întreruptă în timpul conflictului. Această instituție urmărește să obțină sprijinul UNESCO, înființat în noiembrie 1945, și știe că ICSU (International Council of Scientific Unions), creat în 1931, care regroupează o serie de organizații ce au drept scop promovarea activității științifice, va beneficia de acest suport.

Apare ideea introducerii istoriei științei și tehnicii în ICSU; se spune că ar fi lansat-o Joseph Needham, cunoscutul istoric al științei și tehnicii chineze. Pentru concretizarea ei, Academia Internațională de Istoria Științei trebuie să definească strategia necesară și să facă demersurile ce se impun. În acest context, Petre Sergescu, ajuns la Paris în august 1946, va juca un rol decisiv.

82 În toamna anului 1946, situația în care se află Academia este dificilă: Aldo Mieli, secretarul per-

petuu se afla în Argentina, grav bolnav; președintele Arnold Reymond locuiește la Lausanne, iar secretarul-trezorier J. A. Vollgraff la Leyda. Numai doi responsabili sunt la Paris, unde se află sediul Academiei și unde se desfășoară negocierile: vicepreședintele Petre Sergescu (ales în această funcție în 1937) și Pierre Brunet, arhivist-bibliotecar, membru al Consiliului Academiei. Ei vor fi mandatați, la sfârșitul anului 1946, să înceapă negocierile cu UNESCO, reprezentat de Joseph Needham și Armando Cortesao, și cu ICSU, reprezentat de A. Establier. Soluția care se degajă este crearea unei structuri pe modelul uniunilor membre ICSU. Aceasta va fi Uniunea Internațională de Istoria Științei – UIHS (Union Internationale d'Histoire des Sciences). La sfârșitul lui decembrie, Consiliul Academiei aprobă această soluție care beneficiază de suportul personalităților cunoscute din domeniu, precum Ch. Singer, A. Reymond, G. Sarton, R. Taton, M. Daumas.

La scurt timp după aceasta, P. Brunet se îmbolnăvește grav, iar P. Sergescu rămâne singur în prima linie. Astfel, începând cu decembrie 1946, el va juca rolul-cheie în organizarea instituțională a disciplinei. Pasionat de istoria și filosofia științei și tehnicii, P. Sergescu nu are numai entuziasmul realizatorului, ci și calitățile necesare transpunerii proiectelor în viață și capacitatea definirii unei strategii eficiente.

La al cincilea Congres internațional de istoria științei care s-a desfășurat la Lausanne, în octombrie 1947, decizia de a crea Uniunea Internațională de Istoria Științei devine definitivă, iar Petre Sergescu este ales secretar general (G. Sarton este ales președinte). În același timp, el este ales și președintele Academiei Internaționale de Istoria Științei și o legătură statutară se stabilește între cele două instituții. Uniunea Internațională de Istoria Științei este primită membru ICSU, iar Sergescu devine, în calitate de delegat al Uniunii, membru al Consiliului ICSU.

Grație legăturii statutare dintre Uniune și Academie, aceasta poate fi de acum finanțată. Apare astfel, în 1947, primul număr al periodicului „Archives Internationales d'Histoire des Sciences”, publicația Academiei. Petre Sergescu este redactor-șef și, din 1951, directorul acesteia. Începând cu anul 1947 și până la decesul său, în decembrie 1954, el este omul-cheie, care exercită

cele mai înalte responsabilități în Uniunea Internațională de Istoria Științei, în Academia Internațională de Istoria Științei și în cadrul publicației acesteia, „Arhivele Internaționale”. După moartea sa, responsabilitățile au fost preluate de trei personalități diferite.

Celălalt aspect asupra căruia mă voi opri se referă la prezența profesorului Sergescu în viața exilului românesc. Implicarea sa în viața socio-politică nu este o noutate. Ca student este președintele Asociației Studenților din București, în anii Marelui Război militează pentru intrarea României în război alături de Puterile Aliate, ajută familiile celor mobilizați și desfășoară o propagandă pro-franceză, chiar și după ocuparea Bucureștiului de către armata germană. Germanii îl arestează și Sergescu, este internat timp de 18 luni în lagăre din Bulgaria. În anii '30 a fost deputat în Parlamentul României și la începutul anilor '40 ia legătura în Elveția cu Rezistența franceză.

La Paris, după cel de Al Doilea Război Mondial, Sergescu denunță ocupația sovietică și teroarea instaurată de comuniști și pune în evidență caracterul profund european al României. El joacă un rol important în efortul de organizare a exilului, cu precădere pe plan cultural și științific, fără însă a neglija și alte aspecte.

Astfel, în 1947, Petre Sergescu devine președintele Asociației Profesorilor Universitari Români din Paris și membru al unui Comitet de inițiativă, format din tineri intelectuali români, precum Leontin Jean Constantinesco, Mircea Eliade, Octavian Vuia, Gabriel Bădărău, Iancu Zissu, care militează pentru ca toți refugiații români care respectă valorile universale și au convingeri democratice să poată participa activ la viața exilului și să facă parte din structurile politice ale acestuia. Se menține pe această poziție în dezbaterile lungile și dificile privitoare la organizarea politică a exilului, cu precădere la compoziția și rolul Comitetului Național de Coordonare Românească – CNCR. Existența oficială a acestuia este anunțată la 10 mai 1949. Comitetul este prezidat de generalul Rădescu, are aprobarea Regelui și a Consiliului Partidelor Politice și este compus din zece membri: președintele, cinci reprezentanți ai partidelor politice democratice (trei de la PNT: Cornel Bianu, Grigore Niculescu-Buzești, Augustin Popa, unul de la PNL: Mihai Fărcășanu și unul de la

PSD: Iancu Zissu) și patru personalități neaparținând partidelor (Nicolae Caramfil, Alexandru Crețianu, Grigore Gafencu și Constantin Vișoianu). Comitetul are sediul la Washington și reprezentanți în diferite capitale din Lumea Liberă. Apar însă în curând disensiuni și, în octombrie 1950, generalul Rădescu, Nicolae Caramfil, Mihail Fărcășanu și Grigore Gafencu părăsesc CNCR. La 4 noiembrie, Regele Mihai îl numește pe Constantin Vișoianu președinte al Comitetului. Acesta se va numi Comitetul Național Român – CNR.

Petre Sergescu este mai apropiat de Grigore Gafencu, care a condus atât grupul care a elaborat la Paris un document pentru Conferința de Pace din 1947 (format din Leontin Jean Constantinesco, Brutus Coste, Mircea Eliade, Nicolae Herescu, Titus Pogoneanu și alții), cât și Gruparea Românească pentru Europa Unită, constituită la 1 iunie 1948, care a trimis la Congresul Europei de la Haga, din același an, o delegație pe care a condus-o Grigore Gafencu și din care au făcut parte Nicolae Caramfil, Leontin Jean Constantinesco, Mihail Fărcășanu, Emil Ghilezan și Iancu Zissu. La Congresul de la Haga, Gafencu este ales membru al Comitetului Executiv al Mișcării Europene.

Sergescu preferă însă să ia oarecare distanță față de activitățile politice și să se consacre cu precădere acțiunilor culturale și celor cu caracter umanitar. Este membru al Centrului Românesc de Cercetări de la Paris, organizat în 1948 cu ajutorul material al Prințului Nicolae al României, prezidat de Mircea Eliade, avându-l ca secretar general pe Octavian Vuia și care este recunoscut de Academia din Paris. Sergescu este și membru al Asociației de Ajutorare a Românilor Refugiați – CAROMAN înființată în 1948 de Nicolae Caramfil în calitate sa de reprezentant al Crucii Roșii Române Libere.

În decembrie 1949 se înființează tot la Paris, la inițiativa Regelui Mihai, Fundația Regală Universitară „Carol I”, care fusese suprimată în România în 1948 de către comuniști, iar bunurile ei confiscate. Această instituție creată în 1891 de către Regele Carol I cu propriii săi bani, aflată sub autoritatea onorifică a rectorului Universității din București, a jucat un rol important la formarea elitei intelectuale românești prin subvențiile, bursele, premiile, publicarea unor importante lucrări și prin biblioteca foarte dotată.

Înființarea Fundației Regale Universitare „Carol I” a fost posibilă, în mare parte, grație participării Asociației Profesorilor Universitari din Paris, al cărei președinte este Petre Sergescu. Statutele și regulamentul de funcționare au fost elaborate de către o comisie formată din profesorii Petre Sergescu, Constantin Marinescu (directorul Școlii Române de la Fontenay-aux-Roses 1941–1947) și Virgil Veniamin (reprezentantul CNR la Paris). Regele Mihai numește un Comitet de direcție, format din profesorii: P. Sergescu, director general, C. Marinescu, V. Veniamin și Basil Munteanu (director adjunct al Școlii române de la Fontenay-aux-Roses 1946–1947) – membri. Puțin mai târziu, George Ciorănescu va fi cooptat în calitate de secretar.

Fundația Regală Universitară „Carol I” a început să funcționeze în decembrie 1950, fiind plasată teoretic sub patronajul CNR; ea a fost însă practic independentă. Menționez că Fundația este cunoscută și sub numele de l’Institut Universitaire Roumain „Charles I”.

Fundația este formată din opt secții: Istorie; Limbă și Literatură; Arte; Filosofie; Drept; Economie și Științe sociale; Știință; Medicină și Tehnică și are următoarele scopuri: promovarea culturii române, a legăturilor tradiționale între cultura română și cea franceză; întreținerea de relații cu instituțiile de cultură, de învățământ și administrative din Franța; susținerea studenților din exil; salvarea și protejarea patrimoniului național.

Un modest suport financiar este acordat de către CNR pentru organizarea de conferințe, publicarea de cărți și reviste, burse pentru studenți. Fundația beneficiază și de alte ajutoare, de exemplu cel acordat de către l’Institut Catholique de Paris, care pune gratuit la dispoziție săli pentru conferințe.

CNR apreciază într-un raport din 1953 că Fundația reprezintă cea mai importantă realizare a exilului românesc. Petre Sergescu a jucat un rol de prim-plan.

Adaug faptul că în apartamentul familiei Petre Sergescu-Marya Kasterska din Cartierul Latin, rue Daubenton, exista un salon cultural unde se regăseau sâmbătă seara personalități ale vieții culturale și științifice pariziene, precum Henry de Montherland, matematicienii Paul Montel și Emile Borel, istoricii științelor René Taton și Maurice Daumas, alături de refugiați din țările Europei de Est, în special din România: Mircea Eliade, Nicolae

Herescu, Nicoară Beldiceanu și tineri studenți. Aici se organizau cicluri de conferințe. În acest apartament era și o bibliotecă și existau arhive care conțineau, în afara celor ale soților Sergescu, documente provenind de la Elena Văcărescu, Nicolae Iorga, Marcel Fontaine (directorul Institutului Francez din București) și Léon Thévenin (corespondent al jurnalului „Le Temps” la București). În 1961, această colecție a fost mutată de către legatarul testamentar Petre Cârjeu, în 39, rue Lhomond unde a existat, până la mijlocul anilor ’90, Biblioteca Petre Sergescu-Marya Kasterska.

În încheiere, voi cita cuvintele a doi mari profesori de istoria științelor și a tehnicilor care au dirijat, unul (René Taton), *Histoire Générale des Science*, iar celălalt (Maurice Daumas), *Histoire Générale des Techniques*, publicate la Paris, la PUF (Press Universitaire de France), în anii 1970.

Într-un articol publicat în „Archives Internationales”, René Taton, vorbind de Petre Sergescu, scrie: „Dispariția acestui om simplu, amical și devotat, a acestui istoric prob și modest, a acestui animator fără pereche, a fost resimțită profund atât de către emigranții români pe care i-a ajutat cu un extrem devotament, de către numeroșii săi discipoli și prieteni pe care a știut să-i reunească și de către întreaga comunitate internațională a istoricilor științelor pe care el a reconstruit-o și animat-o”.

Maurice Daumas, părintele fondator al istoriei tehnicii în Franța și primul titular al unei catedre în această disciplină, care mi-a condus teza de doctorat, când m-a primit pentru prima dată, în 1972, la Conservatoire Național des Arts et Métiers – CNAM, știind că sunt de origine română, mi-a vorbit de Petre Sergescu. Printre altele, mi-a spus: „Știți, noi, istoricii francezi ai științei și tehnicii, noi suntem toți discipoli ai lui Petre Sergescu”. Cred că nu i se putea aduce un omagiu mai frumos.

Bibliografie

Andonie, G.Șt., *Petre Sergescu (1893–1954), Istoria Matematicii în România*, Vol. II, Ed. Științifică, București, 1966, p. 378–386. Cuprinde bibliografia lui P. Sergescu.

Bodenheimer, F.S., *Petre Sergescu (1893–1954)*, Archives Internationales d’Histoire des Sciences, nr. 30, 1955, p. 3.

- Capitaine, Nicole, *Pierre Sergescu, collaboration scientifique avec René Taton et liens d'amitié avec la famille Taton*, Communication à la Conférence: „Un couple mythique: Pierre Sergesco et Marya Kasterska”, ICR Paris, ianuarie 2014.
- Calafeteanu, I. *Exilul românesc. Erodarea speranței. Documente (1951–1975)*, Ed. Enciclopedică, București, 2003, 493 p.
- Constantinescu, L.J., *Jurnal (1947–1958)*. Ed. Jurnalul Literar, București, 1998, 175 p.
- Delureanu, Șt., *Uniunea Europeană a Federaliștilor și Promotorii Români ai Europei Unite. Mărturie și Memorie (1947–1957)*, Ed. Paideia, 2017, 365 p.
- Delureanu, Șt., *Noile Echipe Internaționale și facerea Europei*, INMER, Tipogrup Press Buzău, 412 p.
- George Ciorănescu și exilul românesc. *Documente din arhiva Fundației Regale Universitare Carol I*, Ed. Institutului Cultural Român, București, 2007, 504 p.
- Haleux, R., Severyns, B., *Twenty-Five Years of International Institutions*. LLULL, S.E.H.C.Y.T., Facultad de Ciencias (Matemáticas), Ciudad Universitaria, Zaragoza, vol. 26 (nr. 55), 2003, p. 315–321.
- Herlea, Al., *Petre (Pierre) Sergescu (1893–1954), un artisan de la coopération internationale en Histoire des Sciences*, Bulletin de la Société Française d'Histoire des Sciences et des Techniques, nr. 35/ février 1994, p. 14–19.
- Herlea, Al., *Petre (Pierre) Sergescu – historien des sciences et promoteur de la discipline*, Communication au 143ème Congrès du CTHS, Paris, aprilie 2018, in print în Actes du Congrès.
- Montel, P. *Discours prononcé aux funérailles de Pierre Sergescu*, Archives Internationales d'Histoire des Sciences, nr. 30, 1955, p. 3.
- Nicolescu, B., *Un cuplu mitic: Petre Sergescu și Marya Kasterska*, Conferință, Muzeul Național al Literaturii Române, București, 3 octombrie 2013.
- Pierre Sergescu (1893–1954)*, Un compendiu de o duzină de studii privind viața și opera lui P. Sergescu, Ed. J. Brill, Leiden, 1968, *Janus*, t. 55, 1968, p. 1–73.
- Simionescu, D., *Bibliothèque roumaine Pierre Sergesco-Marya Kasterska*, Biblioteca și cercetarea, București, vol. 6, p. 343–353.
- Stavinschi, Magda, *René Taton et Pierre Sergescu, une collaboration au bénéfice de l'histoire des sciences*, Archives Internationales d'Histoire des Sciences, nr. 159, 2007, p. 553–562.
- Stavinschi, Magda. *Petre Sergescu și Gândirea Matematică*, Ed. Eikon, București, 2018, 356 p.
- Taton, R., *Pierre Sergescu*, „Revue d'Histoire des Sciences”, t. VIII, Paris, 1955, p. 77–80.
- Taton, R., *Pierre Sergescu, son œuvre en Histoire des Sciences et son action pour la renaissance des Archives Internationales d'Histoire des Sciences*, Archives Internationales d'Histoire des Sciences, vol. 37, 1987, p. 104–109.

Moștenirea matematică a lui Petre Sergescu*

*Doru Ștefănescu***

Petre Sergescu (1873–1954) a fost o figură reprezentativă a matematicii românești timp de trei decenii. Amintit cam rar după dispariția sa fizică, constatăm că a scris atât de multe documente matematice interesante, încât opera sa este de actualitate și astăzi, la aproape 65 de ani de când nu mai este printre noi. Evocăm principalele sale realizări matematice și activitatea sa în slujba matematicii.

Începuturile matematicilor la noi seamănă mult cu cele ale statalității românești. Dacă în secolul al XII-lea de abia se auzea ceva despre existența unei populații romanice la nordul Dunării, tot așa la 1850 nu se putea vorbi despre știință în cele două principate. Dar așa cum statele românești Moldova și Muntenia au apărut brusc și viguroase în secolul al XIV-lea, tot așa și matematica românească a devenit o prezență deloc neglijabilă în lumea științifică internațională a primei jumătăți a secolului XX.

Ce ne-a lansat la 1300, încât să devenim deodată o prezență activă în Europa politică este un mister pe care istoricii noștri și cei de aiurea l-au dezlegat parțial [2], [3]. Dar ce ne-a propulsat cu atâta strălucire în viața științifică mondială la începutul secolului XX este mai ușor de deslușit, mărturiile documentare fiind suficiente, iar amintirile transmise oral de cei care i-au cunoscut pe pușinii noștri savanți de atunci sunt încă vii [1].

Trecând peste considerații privind talentul înnăscut al nației noastre pentru științe, peste voința unor politicieni remarcabili de a oferi burse de studiu la universitățile din Occident unor

Prof. Doru Ștefănescu

tineri vădit talentați, meritul întemeierii unei tradiții științifice românești revine câtorva personalități remarcabile prin calități științifice și morale. Acei tineri, întorși în țară, au pus bazele unei activități științifice serioase, au organizat universitățile, au întemeiat societăți și publicații științifice. În matematică au fost vreo 10–15 burseri ai statului român care au studiat la Paris, la Göttingen, la Roma ș.a. Aproape toți s-au întors după studii strălucite și au fost primii profesori de matematici cu doctorat și lucrări științifice autentice la Universitățile din Iași și București, iar

**Alocuțiune susținută la sesiunea omagială „Petre Sergescu, artizan al cooperării internaționale în domeniul istoriei științei” (24 mai 2018, Aula Academiei Române)*

***Profesor universitar dr., Universitatea din București*

după Marele Război, și la cele din Cluj și Cernăuți.

Al doilea val de infuzie științifică a fost după 1900 și a continuat în preajma și după Primul Război Mondial, numit atunci Marele Război. Dintre tinerii întorși atunci în țară – deși putea să desfășoare o activitate științifică temeinică la mari universități din Occident – este de remarcat Petre Sergescu.

Formarea și cariera academică

Născut la Turnu Severin, a urmat acolo școala primară și apoi a fost elev al Liceului „Traian”. În 1912 devine student al Universității din București, obținând, în 1916, licența în matematici. În același timp i-a fost acordată și licența în filosofie la aceeași universitate și a absolvit Conservatorul de Muzică. Aceste studii variate au întărit deschiderea sa culturală, manifestată mai târziu în scrierile și în activitățile în slujba științei și culturii.

După Primul Război Mondial, Petre Sergescu a plecat cu o bursă la Paris și a obținut o a doua licență în Matematici. Dintre mentorii săi de la Paris a fost influențat mai ales de Paul Montel (1876–1975) și de Pierre Léon Boutroux (1880–1922).

Întors în țară, Sergescu a susținut în 1923 teza de doctorat la Universitatea din București, tratând un subiect de ecuații integrale. După susținerea tezei ocupă succesiv poziții academice la Școala Politehnică din București (1924–1926) și la Universitatea din Cluj (1926–1943). În urma Dictatului de la Viena, între 1940 și 1945, Facultatea de Științe a Universității din Cluj a fost dislocată la Timișoara. Sergescu se întoarce la Școala Politehnică din București, în 1943, unde predă până în 1946, dar rămâne profesor titular până în 1948.

După anul 1946, Sergescu a trăit la Paris și a continuat să fie activ prin publicații și conferințe. S-a considerat în continuare român și a militat pentru revenirea la instituțiile democratice din perioada interbelică. Colegii matematicieni din țară l-au considerat aflat *în misiune științifică în străinătate*, după cum afirma Dimitrie Pompeiu (1873–1954), atunci când Pompeiu era primul director al Institutului de Matematică al Academiei R.P.R.

Opera matematică

Petre Sergescu a fost o personalitate puternică, cu un rol decisiv în dezvoltarea matematicii românești. A lucrat neobosit la cercetările proprii dar, în același timp, a construit structuri care să faci-

liteze cercetarea științifică din România. Lucrările sale științifice cuprind o arie largă, care atinge mai toate domeniile matematicii din vremea sa, uneori, depășind granițele științei noastre. Preocupările sale au fost de natură enciclopedică, iar deschiderea culturală s-a manifestat chiar și în scrierile strict matematice. A obținut rezultate subtile de teoria analitică a polinoamelor și altele despre ecuațiile integrale, s-a ocupat de probleme inedite de combinatorică și a scos la lumină episoade uitate din istoria matematicilor din Franța. De asemenea, a scris despre primele publicații matematice de la noi, a studiat probleme de geometrie, s-a ocupat și de teoria numerelor, teoria funcțiilor, istoria algebrei și filosofia matematicii.

Primul mentor și model al lui Sergescu a fost Traian Lalescu. Acesta a fost unul dintre pionierii teoriei ecuațiilor integrale, urmând cu mult succes drumul deschis de Vito Volterra (1860–1940).

Lalescu s-a impus prin articolele sale și a scris a doua monografie din lume despre ecuații integrale (1912), imediat după cea din 1909 a lui Maxime Bôcher (1867–1918). Sub influența sa, Sergescu s-a specializat în acest domeniu, iar cercetările obținute au fost incluse în teza sa de doctorat. Ulterior a publicat rezultate privind nucleele simetrizabile, continuând cercetări ale lui Joseph Marty (1885–1914), Traian Lalescu (1882–1929) și Hermann Weyl (1885–1955). A dat criterii de convergență pentru seriile în care se pot reprezenta nucleele simetrizabile.

În perioada în care s-a aflat la Paris l-a cunoscut și a rămas apoi toată viața în legături foarte strânse cu matematicianul francez Paul Montel. Montel a fost legat foarte mult de matematica românească, a condus teze de doctorat ale unor conaționali de-ai noștri, de exemplu pe aceea a lui Tiberiu Popoviciu (1906–1975). A fost un oaspete frecvent și activ al matematicienilor români, mai ales al celor de la Universitatea din Cluj.

Paul Montel a fost acela care i-a deschis lui Sergescu drumul spre geometria polinoamelor, adică asupra problematicii localizării rădăcinilor reale sau complexe ale polinoamelor cu coeficienți complecși, precum și a rădăcinilor derivatelor. Acest fapt se vede, de exemplu, într-o lucrare de a lui Sergescu publicată în „Bulletin Mathématiques de la Société Roumaine des Sciences” (1932), unde la final apare menționat că Montel i-a propus rezolvarea problemei considerate în articol. Pentru nematematicieni reamintim că un polinom este o expresie

de tipul $x^5 - x + 1$, iar găsirea rădăcinilor este – pentru grade mai mari decât 3 – o problemă complicată din punct de vedere numeric și computațional.

Petre Sergescu a obținut mai multe rezultate interesante privind rădăcinile polinoamelor. A examinat direct clase de polinoame, folosind procedee ingenioase de localizare a domeniilor care conțin rădăcinile și rădăcinile derivatelor. Astfel a studiat familia de polinoame cubice și a obținut margini noi pentru rădăcinile pozitive. Articolele sale au fost citate în cele trei importante monografii de teoria analitică a polinoamelor din epocă, cele ale lui Jean Dieudonné (1938), Marston Marden (1949) și Nikola Obreshkoff (1963).

Ultimele sale lucrări despre polinoame sunt legate de istoria matematicii. Mai precis, Sergescu a studiat trei teoreme publicate de Jacques Bret (1771–1819) într-un memoriu din 1815. Contemporanii lui Bret au constatat că în cazuri particulare enunțurile se verificau dar demonstrațiile celor trei teoreme erau incomplete. De aceea, se credea că aceste enunțuri ar putea fi neadevărate. Sergescu a reușit să descifreze cu ochii unui istoric al științelor argumentele folosite de Bret. A publicat demonstrații complete (după standardele mai severe ale matematicii contemporane) și a obținut rezultate care le extind pe cele ale lui Bret. Mai mult, doi specialiști de vârf în teoria analitică a polinoamelor – Paul Montel și Marston Marden – au reacționat la publicațiile lui Sergescu despre teoremele lui Bret. Montel a publicat o notă în *Comptes Rendues Acad. Sci. Paris* (1940), precizând un rezultat de-al lui Sergescu, iar Marston Marden a scris o amplă recenzie în nou-înființata revistă de referate „Mathematical Reviews”. De altfel, Marden l-a citat pe Sergescu cu alte lucrări în monografia sa din 1949.

Nu în ultimul rând, să menționăm că primul articol al lui Sergescu despre problematica din lucrările lui Bret a fost publicat în „Gazeta Matematică”. Pe vremea aceea nimeni nu se ferea să publice rezultate noi în „Gazeta”, dimpotrivă chiar pentru matematicienii consacrați de la noi era o onoare să contribuie cu articole la această revistă.

În combinatorică a intervenit în anii '40. Pe de o parte, preocupările sale legate de teoremele lui Bret l-au condus la folosirea unor relații speciale privind coeficienții binomiali. Mai mult, pornind de la o problemă de biologie matematică propusă în 1940 într-un articol al lui E. Galvez Laguarda din revista

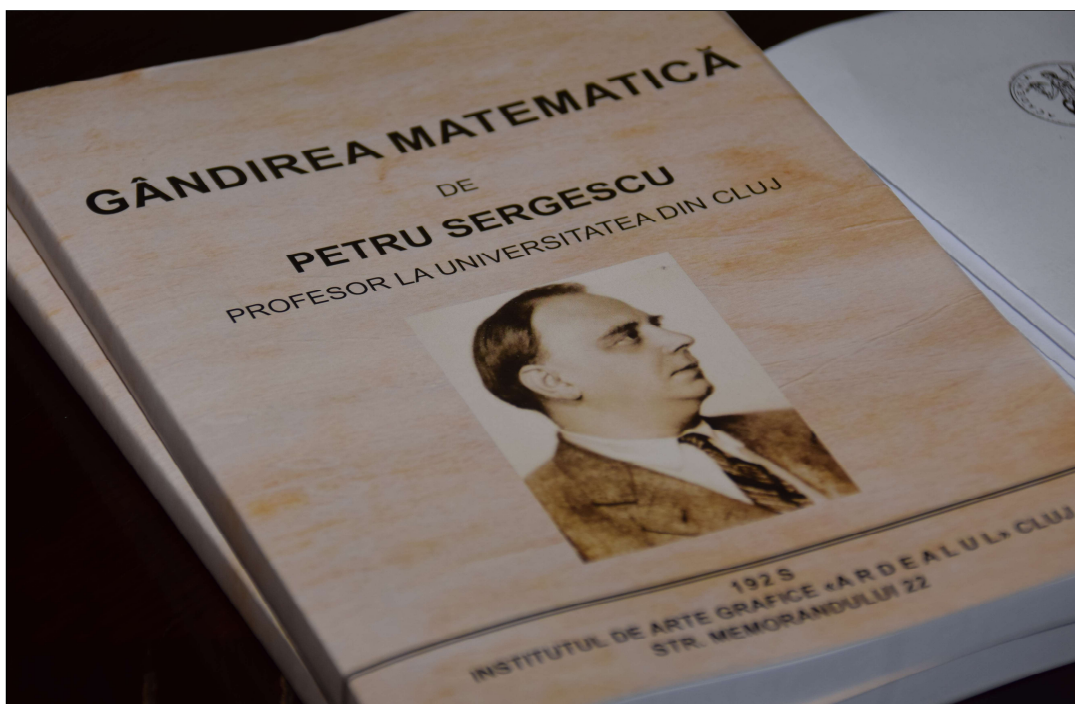
introdus o nouă clasă de combinări. A obținut o expresie a acestora, folosind inducția completă. Menționăm că imediat după publicarea lucrărilor privind combinările generalizate, matematicianul american de origine română Isaac J. Schoenberg (1903–1990), creatorul teoriei funcțiilor spline, a redemonstrat formula lui Sergescu, utilizând funcțiile generatoare.

În analiză a obținut limite pentru zerourile funcțiilor și cele ale derivatelor. A avut rezultate originale privind ecuațiile diferențiale. În geometrie s-a ocupat de minimizarea ariilor poligoanelor înscrise în elipse, de curbele unicursale și a generalizat o teoremă a lui Cayley, privind o configurație de drepte în spațiu la cazul n -dimensional.

Interesant la Sergescu este faptul că s-a ocupat de probleme frumoase, provenind din domenii variate. Cum de a ajuns să lucreze într-un spectru atât de larg? O explicație parțială găsim într-o mărturie a lui Paul Montel. El spune că în timpul primului stagiu matematic la Paris, Sergescu dorea să se specializeze în istoria și filosofia științei. Maeștrii săi francezi l-au îndemnat însă să acorde importanță și „studiului științei căreia îi va prezenta evoluția mai târziu”. Ceea ce Sergescu a reușit în mod remarcabil. Poate că preocuparea de a privi matematica în ansamblul său i-a dat imbold să abordeze probleme din domenii diferite, și, desigur, gustul său natural pentru matematica frumoasă.

Petre Sergescu are un număr impresionant de publicații pentru vremea sa. *Jahrbuch der Mathematik*, care a apărut până în 1942, a recenzat 57 de lucrări, „Mathematical Reviews” (apare din 1939) 15, G. Șt. Andonie inventariază 97 de publicații în [1], volumul 3, iar în lista lucrărilor alcătuită de Magda Stavinschi [4] se află aproape 200 de intrări. Circa jumătate din articolele sale științifice au abordat alte domenii decât istoria sau filosofia științei.

Contribuțiile lui Sergescu la istoria matematicii și filosofia științei se găsesc în articole din reviste științifice, cărți și texte care reproduc conferințele sale privind științele exacte și aplicațiile acestora. Preocupările sale istorice și filosofice au început să se concretizeze în timpul sejururilor sale matematice de la Paris. Astfel a urmărit Cursul de filosofia științei susținut de Pierre Boutroux la Collège de France, dar a citit și cărțile acestuia, a avut stagii la Institut d'Histoire et de Philosophie des Sciences et des Techniques al Universității din Paris.

Principalele direcții ale lucrărilor lui Sergescu de istoria matematicii au fost: matematica din Franța în Evul Mediu și în timpul Revoluției franceze, autorii unor articole de matematică apărute în „Journal des Savants”, istoria matematicii românești, evocări de matematicieni francezi și români, lucrări de sinteză privind matematica în secolul XX sau evoluția matematicii și fizicii, studiarea unor metode de cercetare din alte vremuri (cum ar fi aceea a lui Jacques Bret).

Principala contribuție a lui Petre Sergescu la filosofia științei este cartea *Gândirea matematică*. Elaborată la Paris în 1927, a fost tipărită la Cluj în 1928. Nefiind scrisă într-o limbă de circulație internațională a fost practic necitită de specialiștii din domeniu. A fost doar menționată apariția în *Jahrbuch der Mathematik*, iar ediția franceză postumă, din anii '60, a trecut neobservată. Este o carte foarte interesantă, cu multe idei originale, cu conexiuni culturale neașteptate, a cărei lectură este o plăcere nu doar pentru matematicieni, ci și pentru filosofi, fizicieni, ingineri și pentru publicul larg. Multe dintre ideile din *Gândirea matematică* sunt de actualitate, iar tinerii cercetători în filosofia științei – dar nu numai ei – pot găsi idei la care merită să reflecteze și care pot fi sursa unor cercetări noi.

În serviciul matematicii

Pe lângă activitatea sa științifică de vârf, Petre Sergescu a fost mereu preocupat de răspândirea

cunoștințelor științifice. A coborât frecvent din turnul de fildeș al matematicilor și a susținut conferințe despre matematică (la Brașov sau la Universitatea Populară de la Vălenii de Munte). A înființat și a editat o revistă științifică de prestigiu la Cluj. A inițiat și a organizat primele trei congrese ale matematicienilor români. A fost în mai multe rânduri președinte al Societății Române de Matematică (Secția de matematică a Societății Române de Științe). A publicat articole și în „Gazeta Matematică” și a fost membru al delegațiunii permanente (poziție echivalentă cu cea de copreședinte) al Societății Gazeta Matematică. A organizat expoziții, a contribuit cu materiale la revista „Natura”, care era o publicație de mare deschidere culturală, un fel de „Nature” românesc. A scris cărți adresate marelui public.

Este interesant să urmărim procesele verbale ale ședințelor Societății de Matematică din anii '30, când Petre Sergescu era președinte, iar Gabriela Țițeica (fiica lui Gheorghe Țițeica) secretar. Ședințele se desfășurau de două ori pe lună, începeau la 9 seara și se încheiau pe la 22:30 sau chiar 23:00 [5]. Se prezentau rezultate noi ale membrilor societății ori unele proaspăt apărute pe plan mondial. Dezbaterile erau vii, uneori polemice, susținute mai ales de Gheorghe Țițeica, Dan Barbilian, Gheorghe Vrânceanu, Octav Onicescu, Grigore Moisil, Nicolae Teodorescu, Ion Ionescu și alții mai tineri; o viață științifică nocturnă inedită.

În 1929 a înființat revista „Mathematica” de la Cluj, o publicație științifică de mare prestigiu în perioada interbelică. În paginile revistei „Mathematica” au publicat nu doar matematicieni de la noi, ci și personalități academice din Polonia, Iugoslavia și, mai ales, din Franța. Chiar și după Al Doilea Război Mondial, mentorii francezi își îndemnau proaspeții doctoranzi să trimită articole la „Mathematica”. Munca depusă de Sergescu la revistă era imensă. Corecta și dactilografia articolele primite; tot el purta toată corespondența, se ocupa de șpalturi. Suplinea o activitate editorială care astăzi se desfășoară cu ajutorul calculatoarelor, utilizând poșta electronică, având personal tehnic de redacție de înaltă calificare, utilizând pachete de editare a textelor matematice și având formate prestabilite pentru autori. Sergescu le rezolva pe toate singur și cu siguranță ar fi scris și mai multe lucrări dacă nu ar fi consumat atât de mult timp și atât de multă energie pentru realizarea revistei de la Cluj. Dar prin ceea ce a făcut la „Mathematica” a contribuit enorm la afirmarea tinerei școli matematice românești.

Tot în 1929 a organizat la Cluj primul congres al matematicienilor români, cu o largă participare internațională; apoi pe al II-lea, în 1932, în orașul său natal, Turnu Severin. De asemenea, a fost printre organizatorii celui de-al III-lea congres, desfășurat în 1945 la București și Cluj. A fost și unul dintre organizatorii serbării Semicentenarului „Gazetei Matematice”, desfășurate în același timp cu congresul. La al III-lea congres nu au participat matematicieni străini, deoarece granițele erau închise. Seria congreselor matematicienilor români a fost continuată după dispariția lui Sergescu cu al IV-lea congres în 1956, care a fost un prim prilej de

reluare a contactelor matematicienilor români cu colegi din străinătate după Al Doilea Război Mondial. Autoritățile de atunci nu au mai aprobat desfășurarea altor congrese. Acestea au fost reluate în 2003 și până acum s-au desfășurat încă patru ediții, cu sute de participanți din țară și din străinătate. În 2019 va avea loc al IX-lea congres al matematicienilor români. Este o continuare viguroasă a unui început frumos al cărui suflet a fost Sergescu.

Moștenirea matematică lăsată de Sergescu

Petre Sergescu ne-a lăsat o operă matematică variată, cuprinzând articole ce abordează probleme interesante și a căror lectură ne induce idei noi. De asemenea, a avut contribuții esențiale privind istoria matematicii românești și a celei franceze, a calculului diferențial și integral. A lucrat la fondarea sau consolidarea unor organizații profesionale și a unor reviste științifice care duc și astăzi mai departe făclia științei autentice. Și ne-a lăsat un câmp deschis prin minunata sa carte *Gândirea matematică*.

Bibliografie

1. G. Șt. Andonie: *Istoria matematicii în România*, vol. I–III, Ed. Științifică (1965–1966).
2. Gh. I. Brătianu: *Tradiția istorică despre întemeierea statelor românești*, Ed. Eminescu (1980).
3. Robert William Seton-Watson: *A history of Roumanians*, Cambridge U.P. (1934).
4. Magda Stavinschi, Lista lucrărilor lui Petre Sergescu, în *Petre Sergescu și Gândirea matematică*, Ed. Eikon, 309–325, (2018).
5. *Bull. Math. Soc. Sci. Math. Roumanie* (1926–1947), <https://www.jstor.org/journal/bullmathsocroum>.

Souvenirs de Pierre Sergescu*

*Nicole Capitaine***

J'ai eu l'honneur de connaître Pierre Sergescu dans ma petite enfance et j'en conserve un souvenir très fort, de même que de sa femme Marya Kasterska. J'avais six ans quand Pierre Sergescu est mort, en 1954, mais son souvenir est resté très présent dans mon esprit du fait des nombreuses évocations par mes parents, de leur amitié, de sa collaboration scientifique étroite avec mon père, René Taton¹, et de son rayonnement scientifique international.

La première rencontre de René Taton avec Pierre Sergescu date de novembre 1946. Mon père le considérait comme le premier véritable spécialiste d'histoire des mathématiques qu'il ait rencontré et qui l'ait conseillé et aidé à se former en histoire des sciences. Dès lors, il est «resté en relations étroites et affectueuses avec lui, et a eu la possibilité de suivre son action ultérieure et d'apprécier pleinement la justesse de ses vues et son dévouement sans limite à la cause de la coopération internationale».

Mes parents considéraient Pierre Sergescu et sa femme comme des amis très proches. Ils les recevaient régulièrement à dîner chez nous, à Paris, rue Gay-Lussac et ils se rendaient souvent chez eux, rue Daubenton, le samedi soir, pour des sortes de salons intellectuels, dans une petite pièce avec des piles de livres par terre et sur les sièges, où ma sœur et moi les accompagnions assez souvent. Lui était grand et un peu impressionnant pour un enfant par son air si sérieux et ses discussions si savantes; elle, était petite et avait un comportement original, qui reflétait sa pensée poétique et artistique. Mes parents ont

poursuivi les liens d'amitié avec Marya Kasterska jusqu'à sa disparition en 1969.

Les soirées organisées par M. et Mme Sergescu chaque samedi étaient, comme le raconte mon père dans ses souvenirs, «des soirées amicales très simples, où se rencontraient des personnes très diverses: réfugiés roumains, amis parisiens, étrangers de passage, dont bon nombre de mathématiciens et d'historiens des sciences confirmés ou débutants, permettant ainsi à des jeunes historiens des sciences français de mieux se connaître et d'entrer en relation plus étroite avec certains de leurs aînés». Elles ont été, pour ma sœur et moi, des soirées exceptionnelles.

En citant les quatre historiens de la pensée scientifique qui ont contribué à sa formation (George Sarton, Alexandre Koyré, Gaston Bachelard et Pierre Sergescu), mon père estimait que: «Profondément différents dans leur formation, leur méthode de travail et leurs préoccupations, ces quatre hommes avaient en commun une grande ouverture d'esprit et un sens averti de l'indispensable diversité des écoles de pensée. Tous quatre m'ont convaincu de l'absolue nécessité dans la recherche historique de cerner l'inaccessible vérité par des approches et sous des éclairages qui, d'apparences parfois contradictoires, se révèlent le plus souvent complémentaires».

Mon père avait une très haute estime de Pierre Sergescu:

«(...) cet homme qui fut, à la fois, un excellent mathématicien, un historien des sciences éminent, et un organisateur infatigable. Mais on ne peut évoquer la figure scientifique de Pierre Sergescu sans rappeler

*Communication présentée à la session d'hommage «Petre Sergescu, artisan de la coopération internationale dans l'histoire de la science» (24 mai 2018, Académie Roumaine). La communication a été présentée (en roumain) par Magda Stavinschi, en l'absence de l'auteur.

**Observatoire de Paris, Correspondant de l'Académie des Sciences de Paris

Figure 1. Pierre Sergescu (n° 16) et René Taton (n° 26)
 au 5ème Congrès International d'Histoire des Sciences, Lausanne, 1947 (30 septembre–6 octobre)

en même temps ses rares qualités humaines: une générosité sans limites, un respect scrupuleux de la personnalité d'autrui, un amour désintéressé de la science. Tous ceux qui eurent le privilège de fréquenter Pierre Sergescu savent quelles riches qualités de cœur il joignait à celles d'un savant authentique».

Pierre Sergescu et René Taton ont collaboré de façon très étroite dans de nombreux domaines. Ils ont partagé leur passion pour l'histoire des sciences et ont uni leurs efforts pour l'organisation de l'histoire des sciences au niveau international, le développement et l'animation de l'histoire des sciences en France, la diffusion de la culture scientifique, l'organisation de série de séminaires, de conférences, d'expositions et l'édition de revues en Histoire des sciences. Ils ont eu tous deux des fonctions de premier plan dans les organisations scientifiques nationales et internationales.

Concernant l'organisation internationale de l'histoire des sciences

Pierre Sergescu a participé activement, avec Pierre Brunet, à la réorganisation des structures Internationales de l'Histoire des Sciences par la réanimation de l'Académie Internationale d'Histoire des Sciences et la fondation de l'Union Internationale d'Histoire des Sciences, fin 1947. Pierre Sergescu et René Taton ont travaillé ensemble aux 5ème, 6ème et 7ème congrès International d'Histoire des

Sciences, à Lausanne en 1947 (Figure 1), Amsterdam, en 1950, et Jérusalem, en 1953, où Pierre Sergescu était le secrétaire permanent. Au cours du congrès de Lausanne, Pierre Sergescu a joué un rôle déterminant à la fois pour l'organisation internationale de l'histoire des sciences et pour la future carrière internationale de René Taton.

Concernant l'Association française pour l'avancement des sciences (AFAS)

Pierre Sergescu a été un membre actif dès 1924. Il a présidé la section d'histoire des sciences de 1946 à 1953, avec René Taton comme secrétaire à partir de 1948.

Concernant l'organisation de séminaires, conférences et expositions

Pierre Sergescu suscita, en France, la création du Séminaire d'Histoire des Mathématiques de l'Institut Henri Poincaré, en 1948, qu'il dirigea jusqu'en 1954, puis René Taton jusqu'en 1977, et, en 1950 des conférences du Palais de la découverte qui ont fait l'objet d'une série de publications de cette institution.

Deux expositions du Palais de la Découverte ont été organisées en commun :

«L'œuvre scientifique de Blaise Pascal... et trois siècles après», Paris, avril-juin 1950, par Pierre Sergescu aidé de René Taton et «Léonard de Vinci, Homme de science», réalisée sous la direction de

Pierre Sergescu et René Taton, Paris, décembre 1952–janvier 1953 (Figure 2).

Pierre Sergescu a été également un grand vulgarisateur. Son ouvrage «Coup d'œil sur les origines de la science exacte moderne», publié en 1951 dans la Collection «Esprit et Méthode», regroupe quinze conférences qui lui avaient été demandées par la Radio diffusion française, plus un Glossaire de termes scientifiques et savants.

La dédicace que Pierre Sergescu a écrit sur l'exemplaire de cet ouvrage offert à mes parents: «Bien affectueusement à Mme Juliette et à René Taton, en souvenir de nos efforts communs pour notre chère Histoire des sciences» reflète bien, comme dans mon souvenir, sa passion pour l'histoire des sciences et ses relations étroites et affectueuses avec ma famille.

Nota

¹ René Taton (1915–2004), mathématicien, historien des sciences. Il fut secrétaire général (1954–1971), puis Président (1974–1978), de l'Union internationale d'histoire et de philosophie des sciences (Division d'histoire des sciences) et Membre de l'Académie internationale d'histoire des sciences. Il a été directeur du Centre Koyré à Paris et a dirigé la rédaction et la publication (1957–1964) de la collection en 4 volumes de l'«Histoire générale des sciences» aux Presses Universitaire de France.

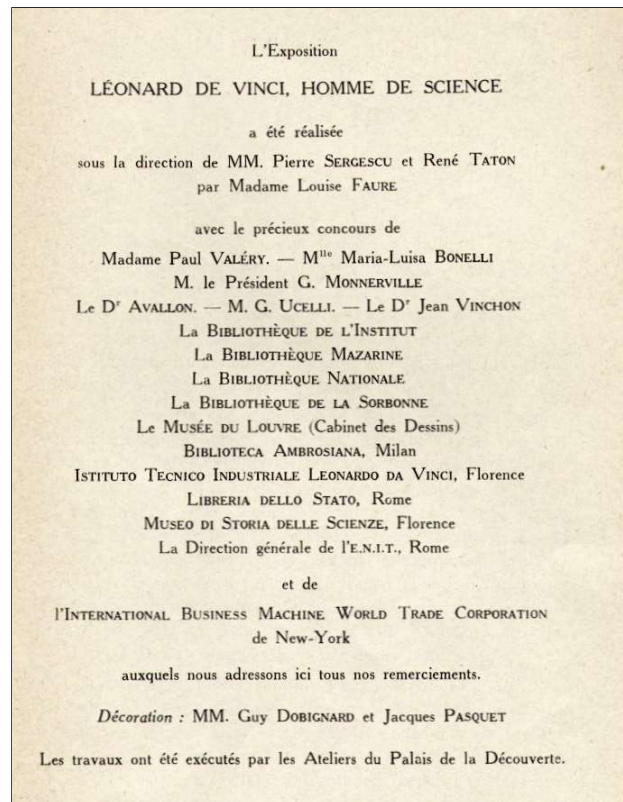

Figure 2 (a et b). *Affiche de l'Exposition sur Léonard de Vinci au Palais de la Découverte (décembre 1952–janvier 1953), réalisée sous la direction de Pierre Sergescu et René Taton*

Știința și istoria ei: Petre Sergescu*

Ilie Pârvu

Membru corespondent al Academiei Române

Una dintre cele mai valoroase tradiții ale științei și culturii românești în genere, prin care aceasta poate aspira la recunoaștere internațională, o reprezintă prezența masivă a unor oameni de știință care au reflectat profund la structura și metodele cunoașterii, au formulat nu numai numeroase ipoteze teoretice îndrăznețe, dar au încercat și să degajeze modul de gândire sau metodologia impuse de acestea, au ridicat la puterea filosoficului noile rezultate ale practicii științifice. Această tradiție remarcabilă a fost ilustrată de savanți, precum Alexandru D. Xenopol, Spiru Haret, Simion Mehedinți, Daniel Danielopolu, Octav Onicescu, Grigore C. Moisil, Dan Barbilian, Simion Stoilow, Nicholas Georgescu-Roegen, Eugeniu Coșeriu ș.a. Acestei impresionante pleiade de gânditori îi aparține și matematicianul Petre Sergescu.

Remarcabil om de știință, spirit filosofic și temperament de artist, Sergescu este autorul unei opere importante și durabile, care se întinde de la lucrări speciale de matematică până la monografiile de prestigiu în istoria științei.

Personalitate polivalentă, Sergescu era interesat în același timp de adâncirea unor probleme particulare de matematică, cât și de clarificarea unor idei noi și importante, a căror formă inițială le făcea puțin utilizabile (acestui scop îi sunt dedicate contribuții din revista „Mathematica”, pe care a fondat-o și a condus-o cu un succes strălucit).

Firele directoare ale întregii sale opere le găsim explicitate în lucrarea cea mai cuprinzătoare de reflecție critică asupra științei matematice, *Gândirea*

matematică (Sergescu, 1929), lucrare cu caracter de program pentru o întreagă orientare a cercetării în acest domeniu al cunoașterii. Pentru meritele sale deosebite la dezvoltarea cercetărilor matematice și de istoria științei, ca și pentru rolul său important în reconstrucția culturală europeană și internațională postbelică, Petre Sergescu a fost ales membru al unui număr mare de academii și societăți savante, membru corespondent al Academiei Române, membru corespondent al Societas Scientiarum Varsoviensis, secretar perpetuu al Academiei Internaționale de Istoria Științelor, director al celebrei reviste „Archives Internationales d’Histoire des Sciences”, membru al Academiei Masaryk din Praga, membru corespondent al Societății Regale de Științe din Liège, membru corespondent al Academiei de Științe din Peru etc.

Deși a scris în matematică lucrări originale și profunde, domeniul care l-a atras tot mai mult după 1930 și care l-a consacrat în lumea științifică internațională și asupra căruia opera sa a avut o înrâurire semnificativă a fost istoria științei și îndeosebi istoria ideilor matematice. Acestui domeniu i-a consacrat marea sa putere de creație, reușind printr-o desfășurare de energie impresionantă să-l impună în rândul celor mai reprezentative activități intelectuale.

Dincolo de munca de organizare – la nivel european și mondial – a instituțiilor acestui domeniu științific în curs de profesionalizare, Sergescu a contribuit prin lucrări de primă importanță, care au rămas ca modele ale disciplinei, la fundamentarea

*Studiul a apărut în volumul *Cunoaștere și acțiune. Profiluri de gânditori români*, A. Marga (ed.), Cluj-Napoca, Dacia, 1986, p. 76–86 și a fost reluat în volumul *Studii filosofice/Philosophical studies*, volumul 1, *Filosofia Științei, Editura Academiei Române*, 2014.

metodologică a cercetărilor istorico-științifice, îndeosebi ale istoriei matematicii.

Matematicianul-filosof român s-a înscris – prin lucrările de sinteză *Les sciences Mathematiques, Coup d'oeil sur les origines de la science moderne* (Sergescu, 1933, Sergescu, 1951), prin studiile consacrate genezei și evoluției ideii infinitului în cunoașterea matematică și în gândirea filosofică (Sergescu, 1949), prin contribuțiile sale la istoria matematicii românești și franceze, precum și prin încercările sale de a reabilita știința Evului Mediu și a Renașterii – în rândul fondatorilor istoriei științei ca disciplină autonomă, cu standarde și norme de raționalitate proprii, cu o metodologie originală și o conștiință filosofică autentică. Alături de lucrările lui P. Duhem, L. van der Waerden, A. Reymond, G. Sarton, R. Taton, Th.S. Kuhn, I.B. Cohen ș.a., studiile lui Sergescu au avut o contribuție deloc neglijabilă la constituirea profilului actual al istoriei științei ca disciplină științifică matură, relativ independentă, cu interese proprii de cercetare și cu o semnificație epistemologică majoră. În acest sens se vorbește, pe bună dreptate, de o nouă istorie a științei, „istoria istoricilor științei”, distinctă de „istoria savanților” și de „istoria filosofilor”. Unii cercetători (Fichant, Pecheux, 1969) văd în aceste orientări nu doar etape distincte ale istoriei științei, ci tipuri de discurs ce-și revendică apelativul de „istorie a științei”, prezente și azi în cercetare, interacționând profund în reconsiderarea dimensiunii istorice a științei, a valențelor filosofice ale studiului istoric al științei.

În această diversitate metodologică a studiilor istorico-științifice, Sergescu a venit cu un punct de vedere explicit, pe care l-a urmat cu multă fidelitate în reconstrucția unor momente importante din istoria științei. Pentru determinarea poziției sale metodologice în istoria științei putem pleca de la următorul pasaj dintr-o recenzie la cartea lui H. Butterfield, *The Origins of Modern Science*, publicată în *Archives d' Histoire des Sciences*, nr. 12, 1950: „Istoria științei nu și-a definit încă obiectul și metodele, nici raportul cu alte domenii ale istoriei generale. Născută din nevoia savanților de a-și înțelege mai bine disciplina lor de-a lungul propriei ei evoluții, istoria științei a început prin a fi un obiect de studiu al savanților înșiși. Acest fapt a îndepărtat-o de metoda istorică generală. Specialiștii ei s-au oprit adesea la caracterul anec-

dotic al istoriei, sau au căutat în trecut propriile lor idei actuale. Acest studiu al trecutului cu ochii prezentului falsifică adesea perspectiva, fiind în contradicție cu metoda istorică. Deoarece scopul istoriei științei este, cum a spus-o foarte bine A. Reymond, să-i acorde trecutului incertitudinea viitorului. În alți termeni, trebuie să ajungem la studiul unei creații științifice pornind de la fenomenele care-i sunt *anterioare* și să explicăm fiecare invenție *prin raport cu ceea ce o precedă*, fără a introduce judecăți de valoare științifice ulterioare. Divergența de perspectivă semnalată a dus, în ultimul secol, la o separare gravă, prin rezultatele ei, între istorie și istoria științelor. Această separare a fost accentuată de dificultățile tehnice inerente înțelegerii științei. Ca urmare, istoria generală a subestimat importanța științei și n-a pus în valoare rolul pe care creația științifică îl are în evoluția civilizației și a înțelegerii lumii (*Weltanschauung*), factori fundamentali ai istoriei generale de care nu s-a ținut seama în mod suficient. Pe de altă parte, oamenii de știință, puțin familiarizați cu metoda istorică, au produs adesea opere ce nu reflectă fidel drumul și meandrele gândirii creatoare”.

Această perspectivă teoretic-metodologică asupra istoriei științei, urmată consecvent în studiile sale și în opera sa practic-organizațională îl situează pe Sergescu printre pionierii actualei „forme” a istoriei științei, care nu mai vizează, ca istoria savanților, un scop pedagogic, de introducere în studiul modern al unei discipline, sau ca istoria filosofilor, un scop subordonat altui tip de înțelegere a activității cognitive, acela de a ilustra cu exemple din evoluția ideilor un model filosofic al devenirii spiritului, ci-și propune să reconstruiască – în cadre tot mai cuprinzătoare și mai dense de semnificații – devenirea complexă a științificului și înrâurirea lui profundă asupra altor componente ale sistemului social și cultural, să evidențieze presupuzițiile și constrângerile de diverse tipuri și niveluri prezente în activitatea științifică, evoluția istorică a înseși metodelor de construcție și a standardelor de evaluare a științei, locul și rolul creației de ipoteze și sisteme cognitive în ansamblul vieții culturale și civilizației umane.

O asemenea istorie a științei, degajată de prejudecățile metodologice anterioare, dar încărcată de o mare responsabilitate în fața operei civilizației, a practicat-o Petre Sergescu. Aceste angajamente

explică pasiunea cu care a urmărit – dar cu deplină obiectivitate – să reconstituie, după modelul lui P. Duhem (a cărui operă capitală în istoria științei a admirat-o mult, depunând eforturi considerabile pentru continuarea editării ultimelor volume ale monumentalei *Le Système du Monde*), numeroase momente din istoria matematicii și a științelor naturii, să diversifice tematica cercetărilor istorico-științifice, să pună în evidență rolul revoluției moderne în evoluția generală a științei. Unei asemenea metode moderne a istoriei științei îi datorăm punerea într-o lumină nouă a ideilor și contribuțiilor scolasticii la evoluția științei; departe de a fi o muncă sterilă, în această epocă se forja „teoria raționamentului științific”; în lipsa unor date concrete din mecanică și matematică, spiritul a lucrat liber, creând acele tipare de raționare care, în secolele al XV-lea și al XVI-lea au făcut să avanseze știința modernă; cu cunoștințe de matematică minime, Albert de Saxa, de exemplu, a creat pe cale pur rațională ideea de limită. Contribuțiile școlii speculative franceze din universitatea pariziană medievală, care în sinteză cu cercetările inductive italiene au născut știința modernă matematică a naturii – iată o idee afirmată cu multă vigoare și competență de Sergescu, reconfirmată de unele cercetări actuale (Wallace, 1981).

Petre Sergescu consideră Evul Mediu ca o perioadă importantă în evoluția științei, cum o numește el, „perioada de gestație a științei” (Sergescu, 1951, p. 8): dincolo de asamblarea elementelor diverse ale științei antice și integrarea lor într-un tot coerent pe care să-l pună de acord cu experiența contemporană și cu exigențele teologiei, acestei perioade i-a revenit și meritul creării unor noțiuni sau distincții conceptuale fundamentale (în special cele referitoare la infinit), fără de care progresul ulterior nu era posibil. Pe scurt: „Evul Mediu matematic reprezintă cercetarea reciprocă a două aspecte ale acestei științe, faptele și metodele deductive, aspecte separate de împrejurări istorice. Această separare a avut ca rezultat un mare progres al raționamentului abstract și a preparat tiparele în care știința modernă a putut turna faptele redescoperite în secolul al XVII-lea” (Sergescu, 1938, p. 6).

La fel de pertinente și de largă deschidere și implicare sunt și studiile lui Sergescu consacrate altor teme favorite din istoria matematicii și a

științei: matematica din vremea Revoluției franceze, Leonardo da Vinci, Pascal, geneza calculului infinitezimal etc. Cu o deosebită pasiune s-a dedicat Sergescu istoriei matematicii românești, situării în context internațional a cercetărilor din țara noastră. Acestui obiectiv i-a dedicat numeroase studii și conferințe, precum și încercarea de sinteză *Le Développement des Sciences Mathématiques en Roumanie*, 1937.

Preocupat de a restitui trecutului științei fizionomia lui sa autentică, Sergescu a contestat numeroase judecăți de valoare din acest domeniu, generate de lipsa unei perspective istorice veritabile, de practica fără competență metodologică riguroasă a cercetării istorico-științifice.

Formarea unei competențe adecvate acestui tip de studii presupune conjugarea apelului la metoda istorică cu cunoștințe de specialitate la nivelul epocii contemporane. În plus, ea presupune o conștiință și o viziune filosofică structural implicate în reconstrucția faptului științific în devenirea sa reală.

El însuși dublat de un filosof al științei, Sergescu milita pentru conlucrarea celor două modalități în care s-a cristalizat studiul științei ca fenomen de cunoaștere, filosofia științei și istoria științei.

Opera de istoric al științei a lui Sergescu, dincolo de menirea ei teoretică nemijlocită, avea și o intenție secundă, aceea de a contribui la restituirea științei în adevărata ei funcțiune. Într-o perioadă în care știința a dobândit o mare pondere în dezvoltarea civilizației tehnice dar și-a pierdut în bună măsură legăturile organice cu restul culturii, „produsele ei fiind tot mai mult evaluate după criterii împrumutate din corpul ei exterior, tehnica” (criterii statistice, cantitative), Sergescu vedea în „spiritul istoric” și „noul enciclopedism” (Sergescu, 1943) un „corectiv al abuzului de specializare care a acoperit adevărata esență a creației științifice... Filosofia științifică contemporană năzuiește să înțeleagă și să degajeze elementele comune, substratul gândirii științifice în general și să restabilească armonia între țeluri, metode și dezvoltări. Orice învățat, oricât de specializat, nu trebuie să piardă din vedere întregul – știința umană – măcar în structura sa generală, pentru că numai astfel își poate da seama de adevărata însemnare a strădaniilor sale. Dacă totul se va dezvolta în lumina armoniei generale, vor dispărea excrescențele

monstruoase și se va reda științei și rolul ei sufletesc de făuritoare de caractere, pe lângă rolul principal de descoperire de legi și fapte ale Universului” (Sergescu, 1943).

Relevării unității structurale și armoniei gândirii științifice, a spiritului constructiv și unificator al științei prin care aceasta poate înrâuri adânc sistemele de civilizație sau tipurile de personalitate umană, i-a consacrat Sergescu o monografie cu caracter de sinteză și de program în același timp, *Gândirea matematică*.

Din practicile cele mai diverse ale cunoașterii matematice Sergescu se străduiește să extragă aici principiile subiacente cercetării matematice, modului ei de gândire desprins de împrejurările exterioare ale manifestării lui, „adevăratul suflet al matematicii” (Sergescu, 1929, p. 4). Și în această investigație Sergescu procedează mai întâi prin cercetarea istoriei matematicii, a schimbărilor și evoluției pe care le-a suferit de-a lungul timpului, de la știința grecilor antici, descriptivă, contemplativă și statică, subordonată unui ideal metafizic de perfecțiune, până la matematica zilelor noastre, care îmbină metodele contemplative și constructive, dezvoltându-se în două direcții deosebite: pe de o parte, interesul pentru fundamente, pentru o examinare critică a „făpturilor matematice”, deschizător de noi orizonturi și câmpuri de activitate; pe de alta, o extremă specializare a cercetărilor, îndrumate de tehnici și concepte diferite de la un domeniu la altul. Evident, în aceste condiții, analiza filosofică a conținutului și rostului gândirii matematice se impune ca o prelungire sau un complementar al acestor tendințe, ea tinzând în același timp să cristalizeze un ideal de știință, o punere în lumină a spiritului constructiv și unificator al științei.

Pentru degajarea acestui spirit matematic, a modului de gândire matematic, Sergescu examinează sistematic: creația matematică, entitățile și conceptele matematice, metodele gândirii matematice, domeniul de aplicabilitate, relațiile dintre această știință și restul ramurilor cunoașterii, dintre ea și societate. Lucrând în abstract asupra unor „ființe de rațiune”, doar posibile, fără existență concretă, matematica se înrudește, prin genul muncii sale de construcție, prin libertățile pe care și le asumă și prin constrângerile ce-i jalonează drumul, cu filosofia și arta. Dincolo de aspectele de metodo-

logie euristică, ceea ce ne interesează încă din analiza creației matematice, întreprinsă de Sergescu, este modul în care el privește raportul dintre aspectele revoluționare și cele conservative ale oricărei mari ipoteze sau teorii din știință. Influențat de „viziunea continuistă” a lui Duhem, Sergescu accentuează și el ideea legăturilor profunde cu trecutul ale marilor creații din știință; în același timp, el pune în relația lui corectă aspectul diacronic cu cel sincron: o idee în știință e întotdeauna rodnică, producând urme vizibile atunci când e în armonie cu orizontul și starea generală a unei ramuri de cunoaștere.

Stabilirea locului matematicii în rândul științelor despre natură este concepută de Sergescu după o modalitate de determinare a obiectului neesențialistă, centrată nu pe ideea unor „genuri naturale”, a unor granițe naturale, ci pe diferențele de abordare, de „punct de vedere”: „în definitiv, obiectul oricărei ramuri de știință e același material: natura (fie cea ne-viețuitoare, fie cea viețuitoare, fie cea omenească); numai punctul de vedere din care se fac cercetările conduce la împărțirea științei” (Sergescu, 1929, p. 52). Din această perspectivă, încercarea de a urmări „făpturile fundamentale ale matematicii” ne conduce la următoarea determinare: „Matematica are ca obiect de studiu făpturile abstracte care formează substratul comun al întregii firi și deci al întregii științe” (Sergescu, 1929, p. 53).

Mărimea și forma – elemente de temelie ale existenței, ale oricărei ființări concrete – constituie acel obiect specific asupra căruia se îndreaptă teoretizările matematicii.

Într-o încercare de a circumscrie „ontologia” matematicii, Sergescu adaugă acestor două principii constitutive și generatoare ale existenței și ideea de înlănțuire cauzală, redată matematic prin conceptul general de funcție. Toate aceste trei „ființe elementare” ale matematicii, mărimea, forma și funcția, asigură în „tălmăcirile” lor multiple din cadrul unei mari diversități de teorii speciale ale matematicii unitatea în diversitate a acestei discipline științifice în întregul ei.

Orice considerare a naturii matematicii, luând ca obiect nemijlocit o teorie particulară a ei, cum ar fi teoria numerelor, nu ne va oferi o imagine adecvată despre arhitectura internă a matematicii. Aceste elemente originare și organizatoare ale

matematicii ne dau atât o viziune asupra principiilor subiacente realului pe care le reconstruiesc abstract teoriile matematice, cât și asupra „osaturii” gândirii matematice.

Alcătuirea „profilului epistemologic” al matematicii cere și explicitatea structurii ei metodologice. În această privință, Sergescu consideră definiție pentru stilul metodologic al matematicii (îndeosebi al celei moderne) constructivitatea; natura constructivă a operei matematice nu permite reducerea ei la logică, iar demonstrația la o simplă „înșirare de silogisme”.

Activitatea matematică nu se reduce doar la transfigurarea „materialului pus în premise”, la o interpretare tautologică, neinformativă. Ca urmare, „metodele gândirii matematice nu pot fi întemeiate numai pe teoria logică a silogismului” (Sergescu, 1929, p. 91). În orice adevăr matematic se stabilesc legături între elemente eterogene, ceea ce nu se întâmplă într-un simplu silogism; doar, pentru demonstrație – arată Sergescu – este necesar recursul la o construcție geometrică sau analitică, o transformare de formule etc. Această operație face cu puțință trecerea de la omogen la eterogen și astfel produce concluzii noi, neconținute în premise. Caracterul constructiv al adevărilor și demonstrației matematice nu ne permite deci să asimilăm această știință logicii, unei discipline pur analitice. Mai mult, Sergescu arată că în numeroase transformări întrebunțate în demonstrația matematică putem vedea analogii ai metodei experimentale (în geometrie, de exemplu, se cercetează prin asemenea transformări – omotetie, inversiune, polare reciproce etc. – efectele lor asupra figurilor). Evident, întâlnim în matematică și alte procedee ce țin mai degrabă de demersul experimental decât de cel pur demonstrativ. De aceea, Sergescu consideră că „formula” definitorie a matematicii nu poate fi „știință pur deductivă”, nici „disciplină experimentală”; în cadrul ei întâlnim o „îmbinare fericită a celor două procedee fundamentale ale cugetării” (Sergescu, 1929, p. 98).

Trecând la examinarea unor tehnici metodologice ale matematicii, Sergescu pune în evidență: specificul generalizării raționale în construcția succesivă a unor noi corpuri sau niveluri ale abstracției matematice; trecerea de la abordarea locală la cea globală și invers; analiza diferențială (rolul esențial

al prelungirii analitice și întemeierea metafizică a acestui procedeu prin apel la principiul continuității) și cea integrală; diferitele modalități de abstractizare constructivă etc.

Sergescu consacră un loc aparte metodei aproximațiilor succesive, în care se unifică aspecte deductive cu cele de constatare inductivă (asemenea îmbinare se întâlnește și în cazul raționamentului prin recurență), metodă de caracter esențialmente „dinamic” ce convine mai puțin stadiului „contemplativ” al matematicii, fiind mai adaptată stilului dinamic al matematicii moderne.

Având ca obiect de studiu „înșușirile cele mai abstracte pe care le are orice făptură în lume”, este evident că matematica se va afla la temelia oricărei cunoașteri, reprezentând „fundamentul invizibil al întregii științe”. În același timp, matematica are și rolul de „îndreptar” al științei; fiind cea mai abstractă dintre ramurile științei, ea premerge cu mult aplicărilor de care are nevoie restul științei sau viața practică. În acest sens, Sergescu este de acord cu celebrul *dictum* kantian: „În orice domeniu de cunoaștere există numai atâta știință autentică câtă matematică poate fi întâlnită acolo”, aprobat fără rezerve și de D. Hilbert sau Ed. Husserl. Prin faptul că o ramură a științei s-a înveșmântat în formule matematice nu înseamnă însă că ea a devenit cu totul matematică; teoriile din științele particulare nu se pot dispensa de ipoteze specifice, de „principii” obținute pe o altă cale. Matematica intervine ca o metodă de sistematizare, înlesnind chiar descoperirea de adevăruri noi, reprezentând „un factor activ de descoperiri științifice și în celelalte domenii ale gândirii omenești” (Sergescu, 1929, p. 154).

Matematizarea cvasi-generală a științei, pe care o percepea cu mare acuitate Sergescu, este înțeleasă de el la un nivel profund, nu doar la acela al adoptării unei metode sau unei forme de limbaj: „Desigur, când vorbim de intrarea matematicii în știință, noi nu ne gândim numai la metodă, cum o propunea Descartes, ci la complexul de noțiuni, principii, metode care alcătuiesc gândirea matematică. Aceasta străbate, sistematizează și vivifică toată știința și realizează astfel unitatea bănuită de gânditori de mărimea lui Leibniz sau Descartes” (Sergescu, 1929, p. 168).

Temei adânc al întregii științe, matematica își aduce contribuția nu numai la constituirea și succesul aplicațiilor tehnice ale științei, dar și la formarea unor personalități umane, la „reforma sufletului uman”, la modelarea caracterelor și a culturilor. Alături de întreaga știință, ea educă spiritul uman întru obiectivitate și rigoare, deprinde cu ordinea și echilibrul, insuflă spiritul de sinteză și autocontrol, aspirația spre universalitate. Ea poate contribui astfel la formarea unui tip nou de umanism, capabil să depășească separarea celor „două culturi” despre care vorbea C.P. Snow. În acest sens, Sergescu se întâlnește cu spiritul unui alt mare contemporan, Dan Barbilian (Ion Barbu), care atribuia programului unificării axiomatice moderne a matematicilor o semnificație de prim ordin: „Astfel, cercetarea matematică majoră primește o organizare și orientare învecinate cu aceea a funcțiunii poetice, care, apropiind prin metaforă elemente disjuncte desfășoară structura identică a universului sensibil. La fel, prin fundarea axiomatică sau grupal-teoretică, matematicile asimilează doctrinele diverse și slujesc scopul ridicat de a instrui de unitatea universului moral al conceptelor. În acest chip ele încețază de a mai fi o laborioasă barbarie ci, participând la desăvârșirea figurii armonioase a lumii, devin umanismul cel nou” (Barbu, 1968, p. 160–161).

Referințe bibliografice

- Barbu, Ion, *Autobiografia omului de știință*, în vol. Ion Barbu, *Pagini de proză*, București, Ed. pentru Literatură, 1968.
- Fichant, M, Pecheux, M, *Sur l'histoire des Sciences*, Paris, Maspero, 1969.
- Sergescu, Petre, *Gândirea matematică*, Cluj, Ed. Ardealul, 1929.
- Sergesco, P., *Les Sciences Mathématiques* (Extrait du Tableau du XXème Siècle en France), Paris, Les editions Denoel et Steele, 1933.
- Sergesco, P., *Les mathématiques a Paris au Moyen Age*, Paris, Gauthier-Villars, 1938.
- Sergescu, Petre, *Despre valoarea etică a științei*, Lecțiuni de deschidere a cursurilor Facultății de Științe din Cluj, la Timișoara, la 8 Noiembrie 1942, Timișoara, G. Matheiu, 1943.
- Sergesco, P., *Coup d'oeil sur les Origines de la Science Exacte Moderne*, Paris, Collection Esprit & Methode, 2, 1951.
- Sergesco, P., *Le Développement de l'Idee de l'Infini mathématique au XIV-e Siècle*, Conference Faite au Palais de la Decouverte, 6 Decembrie 1947.
- Sergesco, P., *Les Recherches sur l'Infini Mathématique jusqu'a l'Establissement de l'Analyse Infinitésimale*, Hermann, Paris, 1949.
- Wallace, W., *Prelude to Galileo*, Dordrecht, Reidel, 1981.

Ion Ionescu de la Brad – membru al Academiei Române*

Acad. Cristian Hera

La 22 iunie 2018, Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară Iași (USAMV) și Academia de Științe Agricole și Silvicultură Filială Iași (ASAS) au organizat o sesiune aniversară dedicată marelui agronom Ion Ionescu de la Brad.

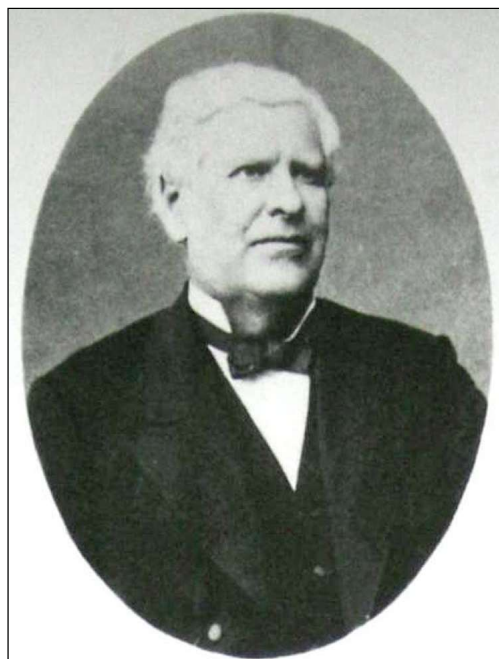
Sesiunea a debutat cu un mini-concert cameral oferit de Cvartetul „Artes”, de la Universitatea de Arte „George Enescu” din Iași. Cuvântul de deschidere a fost rostit de prof. univ. dr. Vasile Vintu, rectorul USAMV Iași. La sesiune au susținut alocuțiuni:

– acad. Cristian Hera, președintele Secției de științe agricole și silvice a Academiei Române – *Ion Ionescu de la Brad – membru al Academiei Române*;

– prof. univ. dr. Ion T. Bold, membru al Academiei de Științe Agricole și Silvicultură „Gheorghe Ionescu-Șișești” – *Ion Ionescu de la Brad (1818–1891) – creatorul științei organizării teritoriului*”;

– prof. univ. dr. Constantin Vasilică, USAMV Iași – *Ion Ionescu de la Brad și comunismul*.

În cadrul sesiunii s-au acordat diplome și plăchete aniversare și a fost decernat titlul de *doctor honoris causa* profesorului universitar Sorin Mihai Cîmpeanu, rectorul Universității de Științe Agronomice și Medicină Veterinară din București, și profesorului universitar Valeriu Tabără, președintele Academiei de Științe Agricole și Silvicultură „Gheorghe Ionescu-Șișești”.

Acad. Ion Ionescu de la Brad

La 24 iunie 2018 se împlinesc 200 de ani de când s-a născut la Roman, județul Neamț, *Ion Ionescu de la Brad*, *primus inter pares* în lumea agronomilor secolului al XIX-lea.

Am organizat acest măreț eveniment, care face cinste Universității, Metropolei Unirii Principatelor, orașul Iași, Moldovei și întregii României. În acest context, sesiunea programată să aibă loc în Aula Academiei Române, în memoria marelui agronom, a fost „contopită” cu sesiunea organizată de Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară (USAMV) Iași, care poartă numele

*Alocuțiune susținută la sesiunea organizată cu prilejul împlinirii a 200 de ani de la nașterea marelui agronom Acad. Ion Ionescu de la Brad (22 iunie, Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară Iași)

prestigiosului și ilustrului nostru predecesor, Ion Ionescu de la Brad, sesiune la care am fost invitat să prezint în deschidere gânduri despre marele agronom, renumit și distins membru al Academiei Române.

Îngăduiți-mi ca la început să adresez alese și respectuoase mulțumiri profesorului Vasile Vântu, Rectorul Universității, profesorului Gerard Jităreanu, Președintele Senatului Universității, întregului corp didactic și studenților prestigioasei universități ieșene pentru inițiativă și pentru efortul depus cu devotament și dăruire în organizarea evenimentului dedicat „semănătorului de învățăminte” pentru comunitatea agronomilor din Moldova, și nu numai, strălucitul agronom *Ion Ionescu de la Brad*.

Cu emoție și înaltă prețuire, îmi îngădui să afirm că *Ion Ionescu de la Brad* a intrat în atenția celor mai iluștri membri ai Academiei Române încă din anii tinereții, ca urmare a aprecierii excepționalei sale pregătiri profesionale, acumulate mai întâi la Academia Mihăileană din Iași, Academie urmată la îndemnul și recomandarea renumitului său profesor, Gheorghe Asachi, directorul Școlii gimnaziale din Iași, gimnaziu al cărui absolvent briliant a fost cel pe care îl comemorăm astăzi (1,4,6,7).

Perfecționarea cunoștințelor profesionale a continuat cu specializări în Franța, la început la ferma-școală de agronomie de la Roville, apoi la Auxerres pentru pregătirea în viticultură și fabricarea șampaniei, la Bois de Senat, lângă Paris, pentru sericicultură, la Sorbona pentru istoria naturală, chimie și fizică, la Jardin des Plantes, pentru botanică, finalizând-se cu cea de economie politică la Conservatoire des Arts et Métiers (1,2,3,4).

Toate specializările au fost realizate cu o bursă acordată de Mihail Sturdza, Domnul Moldovei, care dorea să aibă un specialist agronom, care „să-i poată fi de vreun folos la îmbunătățirea întinselor sale proprietăți” (5).

Revenit în țară, în 1841, a început realizarea misiunii ce i-a fost încredințată de Domnul Moldovei, Mihail Sturdza. Totodată funcționează ca profesor la Academia Mihăileană; în aceeași perioadă începe și o intensă activitate publicistică.

Pentru aprofundarea cunoștințelor sale, în anul 1846, efectuează scurte călătorii de documentare în Franța, Italia, Elveția și Anglia, unde ia contact și cu mișcările sociale din aceste țări, mișcări care se manifestau cu diferite grade de intensitate în România și alte țări europene.

În acest context, la vârsta de 30 de ani, Ion Ionescu de la Brad a fost solicitat de *Ion Heliade Rădulescu*, membru fondator al Societății Academice Române, primul Președinte al Academiei Române (1867–1870), să se ocupe de „dezlegarea chestiunii împroprietăririi țăranilor”, fiind numit în același an Vicepreședinte al Comisiei delegaților boieri și țărani.

Solicitarea primului Președinte al Academiei Române, academicianului *Ion Heliade Rădulescu*, făcută împreună cu generalul Christian Tell și marele istoric și revoluționar *Nicolae Bălcescu*, membru post-mortem al Academiei Române, ca *Ion Ionescu de la Brad* să participe la activitățile referitoare la „chestiunea împroprietăririi țăranilor”, a condus la lansarea conceptului de *emancipare a țăranilor și a împroprietăririi cu despăgubire*, concept susținut cu tărie de lucrătorii ogoarelor, dar criticat cu vehemență de boieri, cu excepția fraților Golești și Brătieni (5).

În dezbaterile care au avut loc în acea perioadă, Ion Ionescu de la Brad mărturisea: „*Împroprietărea țăranilor propusă, și foarte susținută de mine, mi-au adus o ură neîmpăcată din partea boierilor și, la 13 septembrie 1848, venind turcii cu oaste în București m’au prins și pe mine, m’au închis [...] și m’au alungat din țară, surghiunindu-mă peste Dunăre*” (1,2,5).

Academicianul *Ion Ghica*, strălucit membru al Academiei Române, cu patru mandate de Președinte al prestigiosului nostru Forum (1876–1895), aflat în acea perioadă la Constantinopol pentru susținerea cauzei noului regim constituțional, îl sprijină pe Ion Ionescu să rămână la Constantinopol, unde ajunge la Marele Vizir Resid-Pașa, pe care îl convinge de necesitatea aplicării reformelor în Principate. Acesta îi permite să facă excursii de studiu în mai multe provincii ale Imperiului otoman. Din informațiile obținute și din impresiile personale, Ion Ionescu de la Brad a scris și a publicat mai multe studii care au stârnit interesul autorităților turcești (3,7).

Datorită capacității de analiză și de sinteză a agronomului Ion Ionescu de la Brad, Marele Vizir Resid-Pașa îl numește administrator al moșiilor sale. Prin măsurile tehnologice și organizatorice impuse, reușește să rentabilizeze substanțial domeniile Vizirului.

Întors în țară în anul 1857, reia preocupările publicistice. În 1859, domnitorul *Alexandru Ioan Cuza*, membru post-mortem al Academiei Române, 101

îl numește director al Serviciului de statistică din Moldova.

După Unirea Principatelor, Ion Ionescu de la Brad vine la București, unde înființează revista săptămânală „Țăranul Român”, în care sunt publicate articole cu caracter politic, cultural, economic și social.

Ca urmare a perseverenței sale poziții pentru emanciparea țăranilor, în anul 1861 este condamnat la trei luni de închisoare.

În 1864, după adoptarea legii rurale, Ion Ionescu de la Brad este numit inspector general al Agriculturii, post care se desființează în 1869. Anul 1869 contribuie substanțial la schimbarea radicală a preocupărilor sale.

Împreună cu fratele său Nicolae Ionescu, eminent istoric și om politic, a cumpărat moșia de la Brad, pe care a organizat-o după principii științifice. Acesta este momentul în care la numele Ion Ionescu se adaugă și numele localității moșiei sale, *numele său devenind pentru totdeauna Ion Ionescu de la Brad* (3,5,6).

Îngăduiți-mi, vă rog, să menționez și cu acest prilej, că cel mai mare agronom al secolului XX, Gheorghe Ionescu, a adăugat numelui său, numele satului natal Șișești, *devenind, astfel, pentru totdeauna Gheorghe Ionescu-Șișești*. La aniversarea vârstei de 70 de ani, la Academia Română, a fost prezentată epigrama: „În lumea multor Ionești, numai unul e Șișești”.

La îndemnul de a organiza o fermă de stat și o școală de agricultură la Pantelimon – îndemn lansat de un alt strălucit membru al Academiei Române, academicianul Mihail Kogălniceanu, cu un mandat de Vicepreședinte (1886–1887) și un mandat de Președinte (1887–1890) al Academiei Române – Ion Ionescu de la Brad a publicat un studiu de o excepțională valoare, intitulat „Proiect de cultură pentru exploatarea moșiei Pantelimon”, studiu, care prin pronunțatul caracter științific, poate fi considerat „proiectul de aur al agriculturii noastre din a doua jumătate a secolului al XIX-lea”. Acest proiect evidențiază calitățile de excepție ale primului nostru eminent agronom și economist (7,8).

După atâtea remarcabile realizări ale prestigiosului nostru predecesor – al cărui nume este purtat cu cinste de către Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară Iași, organizatoarea evenimentului comemorativ de astăzi – renumitul publicist, academicianul Alexandru Roman, membru fondator din 1866 al Academiei Române, a propus,

fiind convins de succesul propunerii sale, ca *Ion Ionescu de la Brad să fie ales membru corespondent al Academiei Române*. Acest moment important din viața excepționalei personalități a secolului XIX a avut loc la 7 septembrie 1871 (5).

La 1 aprilie 1884, *prestigioșii academicieni Ion Ghica și Petre Sebeșanu Aurelian, ambii Președinți ai Academiei Române, Ion Ghica cu patru mandate (1876–1895), P.S. Aurelian cu patru mandate de Vicepreședinte (1879–1901) și un mandat de Președinte al Academiei Române (1901–1904)*, apreciind remarcabilele realizări și contribuțiile de excepție aduse de Ion Ionescu de la Brad – considerat din acea perioadă mare om de stat (șapte ani parlamentar), agronom și economist – propun, fără rezervă, *alegerea sa ca membru de onoare al Academiei Române, titlu considerat la acea vreme ierarhic superior celui de membru corespondent* (7).

Vorbind despre academicianul *P.S. Aurelian, primul și singurul agronom, Președinte al Academiei Române*, îngăduiți-mi, distinși participanți, să mărturisesc la acest eveniment de evlavie, păstrând firește proporțiile, că încununarea supremă a activității mele profesionale, desfășurată timp de 62 de ani fără întrerupere, a fost *alegerea mea*, la 5 ianuarie 2018, în unanimitate, de către Biroul Prezidiului și Prezidiul Academiei Române, *Președinte al Acadedimiei Române, alegere validată de Adunarea generală din 23 februarie 2018*. Această alegere a avut loc după 114 ani de la încetarea mandatului de Președinte al Academiei Române al agronomului-economist *Petre Sebeșanu Aurelian*.

Cu aleasă și înaltă recunoștință pentru comunitatea căreia îi aparțin, comunitatea agronomică, și cu satisfacția sentimentului datoriei împlinit, îngăduiți-mi să exprim și în fața Dumneavoastră bucuria că al doilea agronom ales Președinte al Academiei Române și două mandate de Vicepreședinte al prestigiosului nostru Forum (2010–2018), este cel care vă vorbește.

Stimați și distinși participanți,

La comemorarea celor 200 de ani de la nașterea unuia dintre *cei mai renumiți agronomi și economiști români ai tuturor timpurilor*, care se numără printre *fiii cei mai de seamă ai națiunii, academicianul Ion Ionescu de la Brad*, vă spun că, personal, nu cred că este un alt membru al Academiei Române, dintre cei 1140 de membri aleși din

țara noastră în istoria de 152 de ani de existență neîntreruptă a prestigiosului nostru Forum, care să se fi bucurat de aprecierile atâtor iluștri membri ai Academiei Române, personalități de stat, Președinți ai Academiei Române, așa cum a fost apreciat și susținut *Marele Nostru Predecesor Ion Ionescu de la Brad* (8).

Remarcabile personalități din cercetare, învățământ, producția și practica agricolă, precum și membri ai Academiei Române au publicat numeroase lucrări despre viața și opera celui pe care îl comemorăm astăzi. Dați-mi voie să prezint numai câteva nume ale membrilor Academiei Române care au scris despre Ion Ionescu de la Brad: Gheorghe Ionescu-Șișești, Amilcar Vasiliu, David Davidescu, Valeriu D. Cotea, Marcu Botzan, Iulian Văcărel, Victor Giurgiu, Cristian Hera.

Lucrări, fără îndoială, cu realizări de excepție, vor fi prezentate și în această sesiune, de aceea în comunicarea mea m-am referit, cu precădere, la aprecierile făcute de prestigioși membri ai Academiei Române, de-a lungul timpului, asupra academicianului Ion Ionescu de la Brad, așa cum spuneam la început „*semănător de învățăminte*”, model de urmat pentru generațiile de astăzi și cele ce vor veni, și care, sunt convins, va rămâne în memoria noastră „*izvor nesecat de cunoaștere*”.

Îngăduiți-mi ca în final să urez succes deplin lucrărilor sesiunii noastre comune, precum și celor doi profesori, cercetători și înalți demnitari, parlamentari care, astăzi, vor primi înaltul titlu de *doctor horis causa* al Universității de Științe Agricole și Medicină Veterinară „Ion Ionescu de la Brad”:

- Sorin Câmpeanu, fost ministru al Învățământului și Prim-Ministru al Guvernului (ținând seama că este al doilea agronom prim-ministru al Guvernului României, menționez că singurul agronom care până acum a îndeplinit această înaltă funcție a fost P.S. Aurelian, Vicepreședinte și Președinte al Academiei Române)

- Valeriu Tabără, cu două mandate de Ministru al Agriculturii.

Dumneavoastră, tuturor, vă mulțumesc pentru atenția cu care m-ați ascultat.

Bibliografie selectivă

1. Gheorghe Ionescu-Șișești, *Viața și opera lui Ion Ionescu de la Brad*, București, 1942.
2. Amilcar Vasiliu, *Ion Ionescu de la Brad*, Ed. Agrosilvica, București, 1967.
3. Amilcar Vasiliu, *Din istoria științelor agricole românești. Origini și dezvoltare. Probleme de Agrofitotehnie teoretică și aplicată*, Supliment vol. 5, București, 1983.
4. David Davidescu (coordonator), *Istoria științelor în România. Științele agricole*, Ed. Academiei Române, București, 1994.
5. Iulian Văcărel, *Ion Ionescu de la Brad. Viața și opera*, „Academica”, nr. 5–6, 2002.
6. Victor Giurgiu, *Ion Ionescu de la Brad*, „Academica”, nr. 4, 1992.
7. Cristian Hera, *Ion Ionescu de la Brad și dezvoltarea științelor agricole*, „Academica”, nr. 5–6, 2002.
8. Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române. Dicționar 1866–2016*, Partea I (A–L); Partea a II-a (M–Z), Ed. Academiei Române, București, 2016.

Șapte decenii de la marea dramă a Academiei Române – 1948¹

Acad. Păun Ion Otiman

Primul argument care m-a determinat să mă preocup de cel mai dramatic moment al primei instituții românești de știință și cultură – Academia Română – din anul 1948 este legat direct de activitatea mea neîntreruptă, continuă, zi de zi, timp de opt ani, în Academia Română, spre mai binele supremului for academic al țării. Am constatat faptul că, în ultimul timp, prea puțin se vorbește, se evocă și se glorifică înaintașii noștri, elite de primă mărime, piscuri ale științei și culturii românești, în domeniile lor, înalți demnitari ai statului român, cu imense contribuții la făurirea României Mari, a democratizării societății românești interbelice, precum și a edificării și modernizării economiei țării, cărora li s-a retras calitatea de membri ai Academiei Române; mulți, prea mulți, întemnițați în închisorile comuniste, morți fără lumânare și fără cruce, în pușcărie, călcați de tăvălugul comunist și, care, în mare parte, și tot mai mult și nemeritat, sunt uitați sau ignorați de lumea academică de azi. Acesta este **primul argument** al nevoii de readucere în memorie și de evocare a membrilor Academiei Române, martiri ai perioadei comuniste.

Al doilea argument are în vedere necesitatea cunoașterii de către noile generații a atacului brutal al puterii comuniste asupra instituției academice, cu „misiunea” țintită spre anihilarea celei dintâi instituții naționale care a adus sub aceeași cupolă, a culturii, limbii și științei, pe toți românii, indiferent de provincie și sub ce stăpânire se aflau. În ideologia comunistă, independența, autonomia, echidistanța și libertatea academică, libertatea de gândire a oamenilor de știință și de cultură erau de neacceptat și de netolerat. Iar, Academia Română, masiv epurată, îngenunchiată, înfricoșată și întemnițată, asemenea tuturor instituțiilor democratice, trebuia înregimentată și pusă în „slujba” puterii comuniste.

Al treilea argument, al nevoii de cunoaștere a evenimentelor prin care a trecut Academia Română

în anul 1948, are în vedere **imensa contribuție a academicienilor la făurirea științei și culturii naționale, înalta lor iubire de țară și, mai presus de toate, ideile și faptele lor care au stat la temelia întregirii României** și modul în care a „răsplătit” regimul comunist aceste elite prin epurarea din Academia Română și întemnițarea.

În sfârșit, am scris această lucrare **cu credința adâncă și curată că iertarea este omenească, este creștinească, dar și cu convingerea fermă, parafrazându-l pe marele pictor spaniol Goya, că necunoașterea și uitarea (poate) naște monștri, noi monștri.**

Academia Română, forul suprem al științei și culturii românești, „*persoană morală și independentă în lucrările sale de orice natură*”, după cum se menționează în legea din anul 1879², avea să primească, în vara anului 1948, cea mai grea lovitură din istoria sa de peste opt decenii: **decapitarea și epurarea sa masivă** – premise ale degradării intelectuale și instituționale, timp de patru decenii (1948–1989), până la limita dispariției și **a imensei sale jertfe umane și materiale**. Consecințele epurării masive și a decapitării Academiei Române din anul 1948, urmate de înlăturarea din viața academică (științifică și culturală), publică și politică a elitelor intelectuale ale României, au fost dramatice, fiind un caz fără precedent (cu excepția URSS-ului), în istoria postbelică a vieții intelectuale, în general, și a celei academice, în special, din toate țările est-europene intrate în lagărul comunist.

Anul 1948 s-a aflat la un moment de grea cumpănă istorică: schimbarea dramatică de regim politic, trecerea de la democrația garantată de structurile statale și, în primul rând, de monarhia constituțională a României, la structurile comuniste care au eliminat absolut toate libertățile democratice (libertatea cuvântului, libertatea credinței, libera circulație a persoanelor etc.) consolidate în timp,

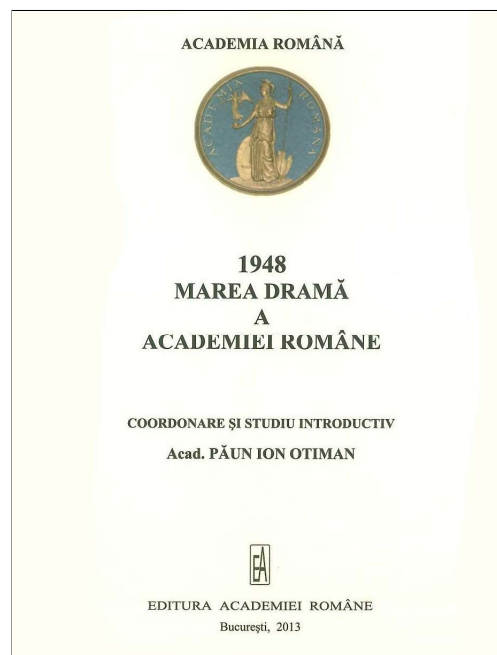
confiscarea și desființarea proprietății private și, prin aceasta, eliminarea liberei inițiative în economia de piață (care, practic, a dispărut și odată cu aceasta competiția și competitivitatea).

Anul 1948, precedat de instalarea guvernului comunist Petru Groza (1945) și izgonirea Regelui Mihai (1947), deschide cea mai grea și cea mai complexă perioadă a țării din întreaga istorie a sa – „epoca” comunistă (1945–1989). Ocupația sovietică, ideologizarea excesivă, destructurarea tuturor instituțiilor democratice, inclusiv a Academiei Române, și înlocuirea acestora cu organisme represive ale totalitarismului, distrugerea societății civile, degradarea libertăților academice, universitare, ale cuvântului și a opiniilor, până la dispariția lor completă, au făcut să apară, în prima fază, confuzii ideologice grave și disprețul între generații, iar, mai apoi, apariția, cultivarea și susținerea, de către puterea comunistă, a delatorilor și uzurpatorilor, fenomen pe care, din păcate, îl întâlnim și în societatea românească și chiar academică de azi, după aproape trei decenii de așa-zisă democrație.

După abdicarea forțată a Regelui Mihai, partidul comunist se instalează pentru o lungă, neagră și deosebit de grea, cea mai grea perioadă din istoria țării, și care a început cu o violență fără precedent, prin eliminarea din societatea românească a celor mai valoroase elite ale sale: intelectualitatea academică, burghezia națională, făuritoarea industriei autohtone interbelice, și țărănimea de frunte păstrătoare a tradițiilor românești (catalogată de ideologia comunistă drept elemente chiaburești reacționare). Iar eliminarea din societate nu a fost suficientă, a urmat privarea de libertate a liderilor politici, a elitelor intelectualității academice și a fruntașilor satelor, prin încarcerarea la Sighet, Aiud, Pitești, Jilava sau la Canal, unde mulți dintre ei au închis ochii, aceasta reprezentând „răsplata” statului comunist pentru ceea ce au clădit, au edificat, au gândit, au creat acești oameni de seamă ai națiunii în România.

Redăm în continuare o analiză excelentă a evoluției Academiei Române, timp de 20 de ani, de la Marea Unire până la fatidicul an 1948 și a involuției devastatoare a Academiei Republicii Populare (Socialiste) Române, până la momentul anului 1989, textul aparținând academicianului Dan Berindei în cartea *Istoria Academiei Române (1866–2006)*:

„Academia Română a străbătut aproape trei decenii din existența ei între 1919 și vara anului 1948. În 1919 a trăit marea împlinire a națiunii ca

unul dintre exponenții luptei pentru unitate națională, bucurându-se, totodată, de respectul și simpatia mediului academic internațional. A depășit complicata situație materială cu care s-a confruntat, păstrându-și neconținut poziția de frunte și respectul concetățenilor și al factorilor de conducere ai țării în noile ei hotare.

Tocmai când împlinirea spirituală pe care o trăise din 1919 începea a-și avea corespondența pe planul înzestrării ei materiale, a intrat în era dictaturilor. Sub cea a regelui Carol al II-lea a beneficiat de sprijinul monarhului și al regimului său. În bună măsură, situația a continuat, după tragica sfârșire a hotarelor din 1940, sub noua domnie a regelui Mihai și sub dictatura lui Ion Antonescu. Anul 1944 a adus însă răsturnări hotărâtoare. Hotarele țării sfârșiate au fost și ele încălcate de Armata Roșie. La 23 august a urmat cotitura decisivă, punându-se capăt dictaturii antonesciene.

Dar nici pacea n-a venit și nici ființa țării construite după împlinirea din 1918 n-a fost respectată. Sub aparențele restituirii democrației, dar în fapt sub o dură ocupație și fără sprijinul de toți așteptat dinspre Occident, societatea românească a trăit în acei ani un proces de treptată dezagregare. Academia Română s-a găsit și ea sub semnul vremurilor aspre. Adusă pe plan material într-o situație catastrofală, minată și din interior, ea a trăit, în prima jumătate a anului 1948, momente apăsătoare. Prizonieră a noii puteri, era împinsă spre o altă lume, ca și România. Anii de împlinire și de libertate pe care-i trăise, strângând sub cupola

ei, în țara întreagă liberă, cărturarii națiunii, se încheiaseră”³.

Prin Decretul Prezidial nr. 76 din 8 iunie 1948, întărit apoi de Statutul de organizare și funcționare din 12 august al aceluiași an, Academia devenea instituție de stat, subordonată direct Consiliului de Miniștri, sub numele de Academia Republicii Populare Române. Măsura, în sine, nu a constituit o surpriză pentru membrii înaltului for. Spectrul unor schimbări profunde apăruse odată cu actul din 6 martie 1945, prin instalarea guvernului comunist Petru Groza și, mai apoi, prin alungarea Majestății Sale Regele Mihai (care, la acea dată, conform Statutului Academiei Române, era președintele de onoare și protectorul instituției academice) și transformarea României, prin lovitură de stat, din Regat constituțional în Republică Populară, la 30 decembrie 1947.

După evenimentele dramatice de la sfârșitul anului 1947, președintele Academiei Române, acad. Andrei Rădulescu, chiar în prima ședință publică din anul 1948, și-a exprimat nădejdea că „noua guvernare va căuta să asigure liniștea, ordinea întemeiată pe respectul dreptului, năzuind spre cât mai

multă dreptate și va avea ca țintă supremă să continue dezvoltarea și propășirea poporului în toate domeniile, precum și ridicarea și înălțarea statului”. Totodată, spera președintele Academiei Române, ca și în noile condiții, „să se acorde o deosebită atenție culturii, unde se impune o activitate tot mai intensă și o prețuire mai dreaptă a celor ce muncesc pe acest tărâm”⁴. Cu aceeași ocazie, președintele Academiei anunță prezența a doi academicieni – dr. Constantin I. Parhon și Mihail Sadoveanu – în Prezidiul Marii Adunări Naționale, exprimându-și, totodată, „deplina convingere” că aceștia, știind „exact situația Academiei Române, îi vor da tot sprijinul pentru ca aceasta să-și poată continua misiunea de cea mai înaltă instituție culturală, în care – sublinia Andrei Rădulescu – noi suntem trecători, dar ea rămâne totdeauna a neamului”⁵.

Din păcate, speranțele lui Andrei Rădulescu, ca de altfel și ale celorlalți membri ai Academiei Române, au fost repede spulberate de evenimentele care au avut loc în țară și care nu au ocolit nici Academia Română. La 19 mai 1948, de pildă, președintele supremului for își informează colegii despre vizita întreprinsă, cu o zi mai înainte, de un procuror al Tribunalului Ilfov, care a venit „să revizuiască activitatea materială a Academiei în conformitate cu prevederile Legii persoanelor juridice din 1940”⁶. Cu toate explicațiile date, că „Academia Română nu cade sub incidența acelei legi și că instituțiunea noastră este independentă prin legea ei organică din 1879”, totuși conducerea Academiei urma – fapt fără precedent – să depună „un memoriu în sensul acelor explicări atât la Ministerul de Justiție, cât și la Parchet”⁷.

Discuțiile cele mai aprinse au avut însă loc în jurul modificărilor Statutului sau, după cum se exprima Andrei Rădulescu, a nevoii Academiei Române „de a-și adapta statutele sale cerințelor noi ale stadiului nostru de evoluție”⁸. Dintr-o idee binevenită, astfel încât Academia să acorde locul ce se cuvenea noilor domenii ale științei, s-a ajuns la susținerea, îndeosebi de către membrii Secțiunii științifice, a elaborării unei noi legi. „Prin vechea lege – remarca, la 27 mai 1948, Constantin Rădulescu-Motru – Academia Română era definită ca institut național, ceea ce socotim că este o definiție vagă și că se poate mai bine defini ca o instituție de stat”, ceea ce, preciza el, „Secțiunea științifică cere prin propunerea ei”. „Prin aceeași propunere – arăta el în continuare – Secțiunea științifică preconizează și adăugirea de institute de cercetări pe lângă

*Academie, cerință care n-ar schimba prea mult caracterul actualei Academii, care, precum se știe, a făcut un real progres prin înființarea și funcționarea Consiliului Național de Cercetări Științifice”.*⁹

Problema cea mai importantă care s-a pus în acel moment se referea la autonomia Academiei Române. Dacă în privința celei spirituale nu se întrevădeau, deocamdată, niciun fel de dificultăți, nu același lucru se putea spune despre cea materială. „*E de dorit să știm – se întreba C. Rădulescu-Motru – dacă statul aduce aportul său material, va veni și cu control și până la ce limită? Asemenea, în ce raport va fi averea Academiei față de aportul material al statului. Este deci de precizat dacă între noua Academie și stat va fi o colaborare, dacă statul va avea sau nu mână liberă asupra averii sale. Dacă noua Academie va putea avea sau nu un buget independent și dacă ne vom putea păstra sau nu localul. În fine, este de discutat dacă relațiile cu statul s-ar mai face prin mijlocirea vreunui departament*”.¹⁰ Of, câte naivități constatăm, acum, după anii de „experiență comunistă”, la marele savant Constantin Rădulescu-Motru!

Temerile lui Constantin Rădulescu-Motru erau pe deplin justificate, pentru că proiectul întocmit de Secțiunea științifică preciza clar „*modificarea structurală a Academiei și transformarea ei în instituție de stat sub toate aspectele*”. Aceasta însemna, după cum afirma președintele Secțiunii științifice, Nicolae Vasilescu-Karpen, trecerea institutelor de cercetare existente și înființarea altora noi sub autoritatea Academiei, ai cărei membri urmau să lucreze „*cu sprijin material îndestulător, atât pentru cercetările înșile, cât și pentru propria lor existență, în așa fel încât ei să aibă posibilitatea de a se consacra numai cercetării științifice*”.¹¹ Vehemența cu care membrii Secțiunii științifice își susțineau proiectul răzbate și din cuvântul rostit de dr. Constantin I. Parhon. Combătând temerile vicepreședintelui Academiei, istoricul Nicolae Bănescu, care afirma răspicat că nu este vorba de „*o simplă modificare de statute, ci de o suprimare a vechii Academii și de înlocuirea ei cu alta nouă*”, în care tutela statului ar fi dus, „*cum dovedește experiența, la aservirea spiritului*”¹², dr. C.I. Parhon anunța, în finalul aceleiași ședințe din 27 mai 1948, chiar „*o ruptură în Academie, întrucât Secțiunea științifică nu va renunța sub niciun motiv la proiectul propus*”¹³.

Peste numai două zile, în ședința din 29 mai, Traian Săvulescu a fost și mai vehement, dezvăluind, de fapt, adevăratele planuri urmărite de noua

putere. Încă de la început, el a ținut să precizeze necesitatea „*impunerii integrării cât mai grabnic a Academiei Române în organizația de stat, ca o instituție de stat*”, îndemnând Academia Română „*să nu refuze colaborarea cu statul de azi, ce înțelege mai bine ca oricând menirea ei și care are nevoie de îndrumarea științifică pentru redresarea țării, vindicarea rănilor din trecut, îmbunătățirea condițiilor de viață ale cetățenilor*”¹⁴. După o adevărată apologie, făcută noului stat „democrat”, în calitate de nou vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, Traian Săvulescu arăta că „*Academia Română va trebui să consimtă să fie supusă controlului statului din punct de vedere al administrației și gestiunii, pentru că statul îi garantează și patrimoniul propriu și îi asigură în același timp și mijloacele de funcționare*”¹⁵. O altă naivitate, exprimată de Traian Săvulescu sau mai degrabă o vădită inducere în eroare a membrilor Academiei Române, încrezători în viitorul președinte al Academiei Republicii Populare Române, se referea la soluția „*de a pune un temel și mai sigur la baza dezvoltării Academiei*”. După el, aceasta urma să devină „*o instituție atașată Președinției Consiliului de Miniștri, cu bugetul ei propriu, înscris în* 107

bugetul general al statului sau în bugetul Ministerului de Finanțe”¹⁶. Noua Academie trebuia să aibă în subordine institute de cercetare, în care să lucreze membrii ei, dar și alți specialiști, încetând astfel să fie numai o instituție de consacrare, dar pe care Traian Săvulescu, care făcea parte din aceasta de 16 ani (fusesse ales membru corespondent în 1932, iar titular în 1936), o numea acum „un club de gentlemen pensionari, cu nostalgia trecutului, ce-și dau rendez-vous-uri foarte apreciable la ședințele săptămânale”¹⁷.

Punctul de vedere al Secțiunii științifice, exprimat în termeni atât de duri și de jignitori de Traian Săvulescu, a atras, cum era și firesc, numeroase reacții de împotrivire, mergându-se chiar până la demisia academicianului Alexandru Lapedatu din funcția de secretar general, înaintată la 7 iunie 1948, gest considerat de către dr. Constantin I. Parhon drept „un act de fină psihologie”. Se pare, inițiatorul hotărârii lui Lapedatu a fost chiar Constantin I. Parhon, care, după el, Alexandru Lapedatu „nu mai era însă omul timpurilor actuale în această Academie”¹⁸. După numai o zi, și tot la recomandarea lui Constantin I. Parhon, dar în calitatea sa de președinte al Prezidiului Marii Adunări Naționale, a fost ales secretar general al Academiei Române chiar Traian Săvulescu, considerat „cel mai potrivit în aceste momente pentru această sarcină”, mai ales că lui i se datora și „proiectul de reformă” al Academiei Române¹⁹, creându-se astfel condițiile instalării „noii” echipe preconizate, al cărei obiectiv era „reformarea” Academiei Române.

Iată cum apreciază acad. Dan Berindei, în lucrarea citată anterior, echipa reformatoare a Academiei Române, precum și modul cum a debutat „noua Academie”: „În următoarea jumătate de veac, în noua formă care i se va da, Academia avea să treacă inițial printr-o etapă distrugătoare, căreia aveau să-i cadă victime o bună parte a membrilor ei, ea reușind însă să-și păstreze, în ciuda limitărilor și apăsării politice, funcțiile academice. A urmat apoi o etapă de ascensiune, coincizând cu dezlipirea de stalinism și dogmatism, în care Academia s-a afirmat puternic în țară, dar și peste hotare în Est, dar mai ales în Vest; apoi, de la sfârșitul anilor '60, a urmat cea mai grea etapă a ființării înaltului for, condamnat în anii '80 la dispariție fizică!

La 8 iunie 1948, sesiunea generală a Academiei s-a încheiat fără ca membrii ei – sau cel puțin parte dintre ei – să realizeze cât de iminentă era răsturnarea vechii stări de lucruri. În ziua următoare, un

decret prezidențial – semnat de Constantin I. Parhon, de Marin Florea Ionescu și de ministrul Justiției, Avram Bunaciu – hotăra transformarea celui «mai înalt for științific și cultural» în Academie a Republicii Populare Române și, totodată, în «instituție de Stat». Academiei i se trasa obligația de a-și «desfășura activitatea potrivit cu nevoile de întărire și dezvoltare a Republicii Populare Române». Ea urma să promoveze știința și cultura «în toate domeniile» și acest lucru urma să-l realizeze «în vederea ridicării nivelului material și cultural al poporului». Membrii Academiei urmau să fie selectați și în viitor recrutați în baza valorii lor «etice și democratice». Academia de Medicină și Academia de Științe erau integrate Academiei, membrii lor fiind supuși criteriilor de selecție mai înainte amintite. Bunurile mobile și imobile ale celor trei Academii urmau să fie integrate «în patrimoniul Academiei RPR».

Academia Română era luată în stăpânire de noul regim instaurat la 30 decembrie 1947. Independența ei, respectată timp mai bine de opt decenii, rămânea o amintire. Era integrată printre instituțiile de Stat și decretul nu ținea seama de hotărârile ultimei sesiuni generale a Academiei. Comisia de elaborare a Statutului, hotărâtă de membrii Academiei în ședința din 29 mai 1948, era revizuită și completată. Cinci membri ai ei erau menținuți, dar doi erau înlăturați, respectiv Dimitrie Gusti și Ion I. Nistor, cel de-al doilea un critic energetic al tentativelor de răsturnare a rânduielilor academice. Comisiei i se alăturau alți nouă membri, dintre care doi nu erau membri ai Academiei. Celor 14 membri li se mai adăugau trei supleanți, care niciunul nu era membru al înaltului for. Printre cei 14 figurau și doi membri corespondenți și un membru de onoare. Dintre cei 14 membri, doar patru aparțineau științelor umane, lor adăugându-li-se doi supleanți. Precumpănirea vechii Secții științifice era evidentă. Potrivit decretului, Statutul urma să fie înaintat de Comisie Guvernului, în termen de 45 de zile, «spre aprobare».

Reprezentând Prezidiul Republicii Populare Române, dar, totodată, și membru activ al Academiei Române din 1939, Constantin I. Parhon – devenit președinte de onoare – apare pe primul plan al schimbării, secundat de Traian Săvulescu, care, de la 13 aprilie 1948, era cel de-al doilea vicepreședinte al Consiliului de Miniștri (cel dintâi fiind Gheorghiu-Dej!); alături, ei îl aveau pe Mihail Sadoveanu, membru al Prezidiului Republicii. Acești trei membri activi s-au găsit în fruntea

echipei care a operat transformarea, realizată la comanda și potrivit directivelor Partidului Muncitoresc Român și nu ca un rezultat al sesiunii extraordinare anunțate de Nicolae Bănescu la sfârșitul lunii mai 1948!...

În luna octombrie 1948 a avut loc cea dintâi sesiune generală a Academiei Republicii Populare Române. Lucrările au fost deschise de Constantin I. Parhon, ca președinte de onoare, dar și ca președinte al Prezidiului Marii Adunări Naționale. El a vorbit de vechea Academie aflată «în serviciul regimurilor reacționare burghezo-moșierești» și de noua Academie «înființată de guvernul democrat român, care și-a însușit inițiativa Partidului Muncitoresc Român», eliminând astfel orice îndoială referitoare la procesul de transformare care avusese loc! Evident, nu uitase să aducă elogiile sale Uniunii Sovietice și generalisimului Stalin!

Primul ministru dr. Petru Groza a vorbit scurt, evidențiind că Academia devenise o «instituție de Stat» și că «academicienii» erau «strâns legați de preocupările Guvernului», care avea «nevoie de luminile celui mai înalt for științific al țării». Mai lung cuvântase Gheorghe Gheorghiu-Dej, în dubla sa calitate de secretar general al P.M.R și de primvicepreședinte al Consiliului de Miniștri. Între altele, el ceruse o «strânsă legătură cu rezolvarea justă a problemelor pe care le ridică viața practică», își exprimase convingerea că «izvoarele culturii marxist-leniniste» și «farul luminos» al culturii «țării celei mai înaintate», evident Uniunea Sovietică, aveau să ajute pe oamenii de știință români pe noul lor drum și le ceruse să nu se izoleze «în turnul de fildeș».

Urmase un lung raport al lui Traian Săvulescu, președintele înaltului for, în care el evocase sprijinul Uniunii Sovietice și al lui Iosif Visarionovici Stalin, ca și mutațiile care avuseseră loc în România, începând cu reforma agrară din 1945, reforma monetară și naționalizarea și insistase asupra rolului științei și culturii «în ridicarea forțelor active ale țării». El făcuse un scurt istoric al «fostei» Academii Române, recunoscând unele realizări, dar mai ales criticând-o pentru că plutise «în azurul științei pure» și, totodată, ironizând lupta ei pentru autonomie, între altele, deoarece astfel «a făcut cu puțință» pătrunderea în Academie «a unor oameni direct vinovați de dezastrul țării, oameni care au pactizat cu dușmanii țării». Săvulescu a criticat și «libertatea academică», după opinia sa, «era de fapt un libertinaj», susținând că Academia se izolase «trep-

tat de societate». A recunoscut totuși meritele unor foști colegi ai săi, enumerând 13 nume de academicieni, calificați chiar ca «niște giganți». În continuare, a descris principiile de bază ale noii Academii, cerând ca membrii Academiei «să modeleze un nou tip de om de știință sau artist, mântuit de scepticismul occidental» și care «să lupte pentru construirea unei noi orânduiri sociale drepte»²⁰.

Este incredibil cum a putut gândi și spune un academician, precum Traian Săvulescu, despre colegii săi că sunt responsabili de dezastrul țării, deoarece și el s-a format și „educat” în același spirit și în aceeași epocă cu cei pe care i-a repudiat, pentru că au susținut libertatea academică, independența Academiei și, mai presus de toate, că au contribuit, cu întreaga lor știință și putere, la construirea României moderne. Cred că nu este prea aspru a aprecia, azi, că și înalta instituție, în condițiile începutului instalării puterii comuniste, a generat cozi de topor care au susținut, au favorizat și au condus nemijlocit la marea dramă a Academiei Române, începută în anul 1948 și „desăvârșită” în anii negri ce vor urma, până în 1989.

Dezbaterile care au avut loc în prima jumătate a anului 1948, atmosfera tot mai apăsătoare ce a cuprins din ce în ce mai mult Academia, dispariția de la activitățile acesteia a unor membri marcanți, anchetați și ulterior întemnițați, a fost preludiul a ceea ce avea să se întâmple la 9 iunie: oficializarea Academiei Republicii Populare Române, instituție de stat, subordonată direct Președinției Consiliului de Miniștri, căreia trebuia să-i prezinte „periodic dări de seamă asupra activității sale”²¹.

Dacă proiectul anterior de reorganizare a Academiei a prevăzut sporirea numărului secțiilor și, implicit, a membrilor lor, odată cu transformarea Academiei Române în Academia R.P.R., acest lucru a devenit realitate, dar nu în forma dorită anterior de academicieni. Și în acest caz, amestecul brutal al organelor de partid și de stat a fost deosebit de dur. În art. 3 al decretului din 9 iunie se specifica în mod expres: „Nu pot fi membri ai Academiei R.P.R. persoane care, prin activitatea lor, s-au pus în slujba fascismului și reacțiunii, dăunând prin aceasta interesele țării și ale poporului”²². Și cum să fi fost în funcții de conducere ale partidelor istorice ori ca membri în diverse cabinete ori funcții guvernamentale însemna, în opinia noilor organe de partid și de stat, poziții reacționare, iar lupta dusă de multe personalități pentru realizarea unității naționale era privită ca pusă „în slujba fascismului”, la 109

12 august 1948, prin Decretul prezidențial nr. 1454, s-au numit ca membri ai Academiei R.P.R. 55 de foști membri ai Academiei Române (mai puțin de o treime din membrii de la începutul anului 1948), cei mai mulți din vechea Secțiune științifică, acum împărțită în cinci secții de sine stătătoare, cărora li s-au adăugat alți 11 membri noi.

În Academia R.P.R., conform Decretului prezidențial amintit, nu s-au mai regăsit 113 membri ai Academiei Române (26 titulari, 58 corespondenți și 29 de onoare), fiind epurați din secțiile Academiei Române (Tabelul 1).

Măsura îndepărtării lor a fost intuită încă din 5 iunie 1948. La sfârșitul ședinței festive de înmânare a premiilor anuale, președintele Andrei Rădulescu a ținut să-și anunțe colegii despre faptul că unii dintre ei „*au proces în curs sau pot fi chemați în judecată și să sufere condamnări infamante, condamnări care azi nu sunt definitive, dar care pot deveni definitive după trecerea sesiunii generale. Potrivit principiului adoptat de instituțiunea noastră – continua Andrei Rădulescu – membrii ale căror condamnări infamante sunt definitive trebuiesc să fie radiați din lista membrilor Academiei*”²⁴. În aceeași categorie au intrat și cei cărora urma să li se retragă cetățenia română, în urma rămânerii lor definitive peste hotare. Pe timpul apropiatei vacanțe academice, conducerea instituției era autorizată „*să radieze din lista membrilor ei de orice categorie pe acei ce vor fi condamnați cu pedeapsă pentru fapte infamante sau li se va fi retras cetățenia română*”, radiere ce urma a fi „*supusă plenului la cea mai apropiată sesiune generală a Academiei*”²⁵, ceea ce nu s-a mai întâmplat. În cuvântul său, Andrei Rădulescu făcea indirect aluzie la academicianul istoric Gheorghe I. Brătianu, care, încă din septembrie 1947, avea domiciliu forțat, fiind periodic anchetat, dar și la academicianul filosof Lucian Blaga, îndepărtat din Universitatea din Cluj (unde în 1939 s-a creat, special pentru el, Catedra de filosofia valorilor), precum și la cei care nu au mai revenit în țară: Vespasian V. Pella, Constantin Brăiloiu, Nicolae Gh. Caranfil, Petre Sergescu, Nicolae N. Donici, principele Nicolae de Hohenzollern.

În perioada următoare, reprezentanți de frunte, vârful culturii și științei românești, ai Bisericii și armatei – membri ai Academiei Române – au fost anchetați, marginalizați, lăsați fără mijloace de subzistență sau încarcerați la Sighet, Aiud, Văcărești, Jilava, mulți găsindu-și acolo sfârșitul (Tabelul 2):

110 istoricii Gheorghe I. Brătianu, Alexandru I. Lapedatu

și Radu R. Rosetti, italienistul Alexandru Marcu, economistul Victor Bădulescu, teologul istoric Zenovie Pâclișanu, economiștii Gheorghe Tașcă și Mircea C. Cancicov, omul politic Iuliu Maniu.

Privită strict statistic, situația celor 113 membri îndepărtați (mai mult de două treimi din numărul total de membri ai Academiei Române de la începutul anului 1948) din supremul for de știință și de cultură al țării se prezintă astfel: 26 de membri titulari, dintre care opt din Secțiunea literară, 14 din Secțiunea istorică și patru din Secțiunea științifică; 58 de membri corespondenți (20 din Secțiunea literară, 19 din Secțiunea istorică și 19 din Secțiunea științifică) și 29 de membri de onoare. Între aceștia se aflau nume importante ale culturii și științei românești: filosoful și scriitorul Lucian Blaga; scriitorii Ioan A. Bassarabescu, Mihai Codreanu și Adrian Maniu; istoricii Gheorghe I. Brătianu, Nicolae Bănescu, Ștefan Ciobanu, Silviu Dragomir, Scarlat Lambrino, Alexandru I. Lapedatu, Ioan Lupaș, Constantin Marinescu, Ștefan Meteș, Ion I. Nistor, Petre P. Panaitescu, Zenovie Pâclișanu, Radu R. Rosetti, Teofil Sauciu-Săveanu, Alexandru Tzigara-Samurcaș; filosofii Nicolae Bagdasar, Petre P. Negulescu, Ion Petrovici, Constantin Rădulescu-Motru și Grigore Tăușanu; geografii Simion Mehedinti, Mihai David, Vintilă Mihăilescu și Nicolae Al. Rădulescu; agronomul Gheorghe Ionescu-Șișești; economiștii Victor Bădulescu, Mircea Cancicov, Ion I. Lapedatu, Ion Răducanu, Victor Slăvescu, Gheorghe Tașcă, juriștii Alexandru Costin, George Fotino, Emil Hațieganu, Gheorghe G. Mironescu, Ioan I. Papp, Traian Pop, Nichita Smochină, Anibal Teodorescu; sociologii Dimitrie Gusti și Nicolae Petrescu; folcloriștii, etnografii și compozitorii Constantin Brăiloiu, Tiberiu Brediceanu, Arthur Gorovei, Ion Mușlea; psihologul Florian Ștefănescu-Goangă; demograful Sabin Manuila; matematicienii și astronomii Theodor Angheluță, Nicolae N. Donici, Octav Onicescu, Constantin C. Popovici, Petre Sergescu; fizicienii Horia Hulubei și Ștefan Procopiu; inginerii și inventatorii Gogu Constantinescu, Nicolae Vasilescu-Karpen și Traian Vuia; medicii Constantin I. Angelescu, Nicolae Ionescu-Sișești, Iuliu Moldovan, Marius Sturza, George Udrischi; chimiștii Negoită Dănăilă și Costin D. Nenițescu; arhitectul Petre Antonescu; oamenii politici Iuliu Maniu, Gheorghe Tătărescu, mitropoliții ortodocși Nicolae Bălan și Nicolae Colan, episcopul greco-catolic Iuliu Hossu; generalul Paul Teodorescu ș.a.

Imensa jertfă a Academiei Române, pentru „împlinirea idealurilor comuniste”, statistic vorbind, se prezintă după cum urmează:

– **îndepărtarea din Academie a 113 de membri, dintre care 26 de academicieni, 58 de membri corespondenți și 29 de membri de onoare** (Tabelul 1);

– **condamnarea și întemnițarea, pentru delictul de a-și fi servit și iubit țara a 31 de membri ai Academiei, pe o durată de peste 120 de ani de temniță, dintre aceștia nouă murind în închisoare** (Tabelul 2);

– **îndepărtarea a 15 membri – patru titulari, zece corespondenți și unul de onoare – , unii dintre ei fiind realeși, începând cu 1955** (Tabelul 3).

După anul 1990, Academia Română și-a înscris la loc de cinste repunerea în drepturi a tuturor celor 97 de membri îndepărtați din forul academic în 1948, fapt hotărât de Adunările generale din 3 iulie 1990 și 11 mai 1994.

În anul 1948, Academia avea însă să cunoască și alte mari nedreptăți. Este vorba despre **pierderea autonomiei**, prin impunerea, din afară, a organizării sale interne. Decretele de numire a membrilor titulari (în 1948 împărțiți în două categorii, inexistente până atunci: titulari activi și titulari onorifici²⁶, ca urmare a unei traduceri nefericite din literatura sovietică), ca și a Prezidiului Academiei R.P.R., precum și Statutul de organizare și funcționare al noii academii purtau semnăturile președinților Consiliului de Miniștri și ai Marii Adunări Naționale, dar și a ministrului de Justiție. Subordonarea față de Președinția Consiliului de Miniștri este totală. După cum se prevedea în Statut (art. 38), conducerea Academiei R.P.R. „*informează periodic Președinția Consiliului de Miniștri despre mersul activității*”, iar „*la sfârșitul fiecărei sesiuni generale ordinare*” avea obligația de a-i prezenta „*un raport asupra lucrărilor executate în cursul perioadei expirate, planul de lucru pentru viitor etc.*”²⁷

Seria injustițiilor la care a fost supusă instituția academică a culminat cu **pierderea tuturor bunurilor mobile și imobile** care i-au fost donate în perioada anterioară. La 2 noiembrie 1948, în „Monitorul Oficial” se publica Decizia Consiliului de Miniștri²⁸ referitoare la destinația proprietăților Academiei, care punea, de fapt, capăt unui mecenat ce a durat mai bine de opt decenii, încă înaintea înființării instituției academice de la București²⁹.

Cu toate asigurările date în perioada anterioară, Traian Săvulescu, unul dintre semnatarii decretului din noiembrie 1948, afirma, în iunie același an, că exceptarea Academiei de la exproprierea făcută în 1945 însemna că „*statul de astăzi s-a dovedit mai înțelegător față de Academia Română decât acela din 1921, nu numai prin faptul că i-a lăsat avutul, dar și pentru faptul că i-a înlesnit să-și desfășoare nestingherit activitatea*”³⁰. Măsura luată în noiembrie nu a mai surprins pe nimeni, de vreme ce în decret, ca și în Statut, se menționa că Academia R.P.R. urma să nu mai aibă alte venituri decât cele ce proveneau de la bugetul de stat. Mai mult, conform art. 50 din Statut, bugetul Academiei este „*încadrat ca anexă la bugetul Președinției Consiliului de Miniștri*”, Prezidiului Academiei revenindu-i doar sarcina de a-l executa întocmai³¹. În aceste condiții, toate proprietățile (agricole, silvice, imobiliare, acțiuni, rente și obligațiuni) au fost naționalizate. Academia nu numai că nu mai putea să se folosească de veniturile obținute din exploatarea lor, dar, ceea ce era mai grav, nu mai putea aplica prevederile înscrise în actele de donație ori în testamente.

Conform Deciziei Consiliului de Miniștri din 2 noiembrie 1948, noua putere a țării a lăsat Academiei numai clădirile din Calea Victoriei, unde își desfășura activitatea din 1898. Din cele 60 de imobile pe care le-a avut în acel moment în proprietate în București și în țară, Academia a mai rămas doar cu nouă, acestora adăugându-li-se „*construcțiunile existente cu parcul și plantațiunile înconjurătoare*” de la Măgurele, unde a funcționat, până atunci, Institutul de fete „Otteteleşanu”. Între clădirile din București lăsate în proprietatea Academiei se mai afla Muzeul de Artă Apuseană, donat în 1945 de ing. Dumitru Furnică-Minovici. În țară, Academia a păstrat „pentru casă de odihnă” vila din Sinaia, dăruită la 17 ianuarie 1948 de Elena Djuvara, soția filosofului și juristului Mircea Djuvara, dar și aceasta a fost preluată de la Academia Română de către statul român. Toate celelalte imobile – în număr de 41 – au fost trecute, în cea mai mare parte, la Ministerul Afacerilor Interne. Între acestea se află cele donate în București de Elena Barozzi, Vlad Dănulescu, Maria-Marilina Mariescu, Constantin Manolescu-Romniceanu, Constantin M. Mironescu, Iuliu Movilă, Gheorghe Nedioglu, Iosefina C. Stoicescu, în Roșiori de Vede de Marin Vănciulescu, în Ploiești de Pericle N. Demetriade. Doar câteva imobile 111

donate Academiei – sediul Fundației „Ioan I. Dalles” din București, Conacul „Bellu” din Urlați-Prahova și Casa lui Vasile Alecsandri din Mircești-Iași – au trecut în administrarea Ministerului Artelor și Informațiilor, școala și biserica din Călmățui-Galați, donația lui Tache P. Anastassiou la Ministerul Învățământului Public și la Ministerul Cultelor, iar Casa lui Gică Ștefănescu din Câmpulung, Argeș, la Confederația Generală a Muncii „*pentru casă de odihnă a muncitorilor*”. La rândul lor, terenurile agricole și silvice, donate de-a lungul anilor Academiei Române, au trecut la Ministerul Agriculturii și Silviculturii și Afacerilor Interne. Prin aceeași decizie din noiembrie 1948, Ministerul Finanțelor primea 755 776 de acțiuni și 236 967 375 de obligațiuni proprietate a Academiei Române, apreciate azi, la valoarea de circa 3 mld. euro.

Dramatismul acțiunilor întreprinse de autoritățile comuniste pentru naționalizarea patrimoniului Academiei Române, presiunile inimaginabile asupra magistraților cu privire la imensul rapt ce se pregătea în justiție pentru preluarea domeniului silvic Maican din Penteleu-Buzău (Ocolul Silvic Pentelu și conacul din Varlaam ale Academiei), în scopul susținerii intereselor politice și electorale ale candidatului comunist Lucrețiu Pătrășcanu (ministrul Justiției în Guvernul comunist Petru Groza) la fotoliul de parlamentar în colegiul Nehoiu la alegerile din anul 1946, pot fi înțelese de noi, cei de azi, numai citind zbuluciumul extraordinar al academicianului Gheorghe Ionescu-Șișești, pe care l-am întâlnit în volumul al II-lea al *Jurnalului* său. Scrierile academicianului Șișești arată poziția sa din acea perioadă față de tendințele tot mai evidente pentru devalizarea Academiei de proprietățile sale, ne explică, cu claritate, de ce marele agronom patriot a fost demis din Academia Română în anul 1948.

Odată cu pierderea întregului patrimoniu mobil și imobil, Academia a încheiat unul dintre capitolele cele mai importante ale istoriei sale, deschis, cu atâta generozitate de donatori, încă înainte de înființare. Spre instituția academică s-au îndreptat donații importante destinate întocmirii unor lucrări fundamentale ale culturii române, înființării de burse pentru tinerii studioși (bursele „Adamachi”, „M. Elias”, „C. Mironescu”, „Maria Antachi” etc.), premierii celor mai valoroase lucrări în toate domeniile culturii și științei (Marele Premiu „Năsturel”, premiile „V. Pârvan”, „C. Hamangiu”, „Alina Știrbei”,

„Nicolae Titulescu”, „Petre Antonescu”, „C. Rădulescu-Codin”, „Anastasiu Simu”, „Calistrat Grozovici” etc.), punerii bazelor unor așezăminte de învățământ și de cultură etc. (școlile de la Moara Grecilor și Țigănești, donații ale lui Tache Petre Anastassiou și Ioan Costache Agarici, Institutul de fete de la Măgurele, donație a Elenei și Ion Otteteleșanu și a lui Ioan Kalinderu, Fundația „Ioan I. Dalles”, donație a Elenei Dalles, Spitalul „Familia Menahem H. Elias”, donație a lui Jacques M. Elias, Muzeul de Artă Veche Aplicată, donație a ing. Dumitru Furnică-Minovici, Muzeul de artă populară din Câmpulung, Argeș, donație a avocatului Gică Ștefănescu, conacul-muzeu de la Urlați, Prahova, donație a Alexandrinei și a lui George Bellu), căci, așa după cum avea să afirme, la 19 martie 1948, Ioan Lupaș, „*talantul principal al Academiei Române nu trebuie căutat însă în bunurile ei materiale, ci mai ales în cele de ordin spiritual, intelectual și cultural-artistic*”³².

În cele peste opt decenii, Academia Română a fost un adevărat model de gospodărire a averilor primite, de apărare a acestora în vremuri vitrege, de respectare întocmai a prevederilor actelor de donație. Amintirea unei asemenea conduite exemplare nu putea fi însă ștearsă de niciun decret, Academia continuând și în anii grei care au urmat să administreze averea ei cea mai importantă, culturală, istorică și științifică, adăpostită între zidurile Bibliotecii. Documentele, manuscrisele, cărțile, periodicele, colecțiile numismatice și filatelice, stampele și hărțile etc., donate de-a lungul anilor, au fost păstrate și îmbogățite, căci Statutul din 1948 permitea Academiei R.P.R., conform art. 68, a „*primi donații care servesc direct membrii ei (documente, cărți, colecțiuni de valoare științifică, artistică etc.)*”³³.

În perioada ce a urmat anului 1948 însă și acest patrimoniu cultural și istoric inestimabil al Academiei a fost supus unor măsuri aspre. Astfel, s-a impus înființarea așa-numitului „**Fond special**”, **alcătuit din zeci de mii de volume de cărți și periodice din perioada interbelică, au fost transferate abuziv peste 30 000 de documente la Arhivele Statului, iar o mare parte a colecției numismatice la Muzeul Național de Istorie, documente reintrate, după enorme eforturi, în anul 2012 de la Arhivele Naționale la Biblioteca Academiei Române.**

Și toate acestea nu au fost suficiente pentru „reformarea” Academiei din anul 1948, pentru că

noua conducere comunistă a eliminat și sigla Academiei Române, efigia zeiței Minerva, simbolul înțelepciunii, înlocuind-o cu o „siglă” de sorginte comunistă.

Zeița înțelepciunii – Minerva – a fost aleasă, în unanimitate, ca siglă a Academiei Române, nu întâmplător, la propunerea lui George Barițiu, în anul 1867, capul ei sculptat tronând și astăzi în Aula Academiei Române, iar statuia ei, realizată de sculptorul Mihai Ecobici, din anul 2010, întâmpină pe toți cei care intră în curtea Academiei Române.

Degradarea Academiei Republicii Socialiste România a continuat în perioada 1948–1989, amplificându-se în ultimele două decenii și **culminând cu „primirea” lui Nicolae Ceaușescu și a Elenei Ceaușescu**. În această perioadă, dispar, rând pe rând, institutele de cercetare, din dispoziția directă a dictatorilor (Tabelul 4), nu se mai fac primiri de noi membri (cu unele excepții din clientela ideologică aservită puterii comuniste, ale cărei fantome kaghebisto-comunistoido-ștefangheorghiste mai bântuie, din păcate, și azi atât Academia Română, cât și întreaga societate românească), iar personalul aparatului central s-a redus drastic. **Evenimentele din decembrie 1989 au găsit Academia cu 93 de membri (34 de academicieni și 59 de membri corespondenți), șapte funcționari și niciun institut de cercetare în subordinea sa.**

Aceasta este „marea reformă instituțională și morală” a Academiei Române făcută de statul comunist în perioada 1948–1989!

Să sperăm că vocile care se aud în prezent, deși rare, dar de aceeași formație, factură și „înțelegere” a rostului și rolului științei și culturii în societatea românească, ca și al Elenei Ceaușescu, care se „pronunță” (uneori deosebit de vocal) cu privire la restructurarea cercetării științifice actuale din Academia Română, vor rămâne fără ecou.

„Reformarea” Academiei din vara anului 1948, care a atras după sine pierderea autono-

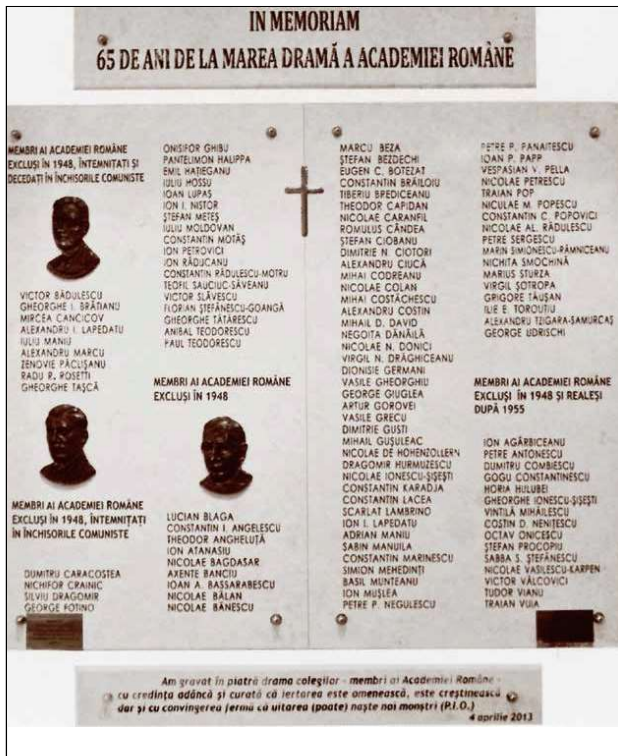
miei, a celor mai de seamă membri ai ei, ca și a patrimoniului mobil și imobil, a reprezentat, așadar, cea mai neagră pagină din istoria forului suprem de cultură și de știință al țării. Vindecarea rănilor provocate de actul din 1948, adâncite, accentuate și cronicizate de-a lungul a mai bine de patru decenii, se dovedește, acum, după aproape un sfert de veac, a fi de durată, solicitând eforturi imense, atât în domeniul mentalităților, a moralei, cât și în plan material și financiar.

Dacă repunerea în drepturi a membrilor excluși a venit numai după patru decenii, după dispariția tuturor, fiind făcută imediat după reorganizarea Academiei Române, în 1990, în ceea ce privește recuperarea patrimoniului deținut până în toamna anului 1948, procesul este lung și deosebit de anevoios, determinat îndeosebi de legislația adoptată de statul postcomunist, complicată și voit deformată, direcționată spre clientela politică și avocătească, profitoare a statului post- sau neocomunist (după 1989), dar și de distrugerile, adesea irecuperabile, suferite de unele imobile-monumente istorice și de arhitectură, așa cum este cazul, spre exemplu, Conacului Văcăreștilor din județul Dâmbovița.

Academia Română se simte însă datorare să depună toate eforturile pentru a recupera ceea ce a primit de-a lungul anilor, ca un gest de pios omagiu adus generoșilor ei donatori, care, așa după cum sublinia Alexandru Lapedatu, „vor rămânea legați de-a pururea de instituțiunea noastră și de misiunea ei culturală, pe care au înțeles să o susțină și să o promoveze prin agoniseala lor, de la cele mai mari până la cele mai mici averi pe care le-au lăsat cu aceeași desăvârșită încredere în făclia de lumină pe care Academia Română are menirea de a o purta de-a lungul veacurilor în viața națiunii române”³⁴.

Iar cei care s-au ocupat de recuperarea unei părți importante din patrimoniul material și cultural al Academiei Române (2006–2014), drept mulțumire au fost „plimbați”, zile în șir, să dea explicații organelor statului, iar cei care „au domnit” în mandatele de responsabilitate culeg „laudele și aprecierile” celor care sunt, de fapt, „asistenți” (și nu numai) în instituția lor.

În cazul în care statul post(neo)comunist actual ar fi dat dovadă de o minimă voință politică și o cât de mică atenție față de Academia Română, ar fi trebuit ca încă în Decretul-lege din ianuarie 1990 să se înscrie pentru refacerea patrimoniului funciar, imobiliar, cultural și financiar un singur articol, cu câteva aliniate, astfel:

Articolul 1. Se abrogă Decizia Consiliului de Miniștri din 2 noiembrie 1948, proprietățile revenind Academiei Române, după cum urmează:

Al. 1. Activele existente la 1 ianuarie 1990 se restituie Academiei Române în natură.

Al. 2. Activele dispărute în perioada 1948–1989 se restituie valoric.

Al. 3. Titlurile și valorile imobiliare, rentele și obligațiunile se restituie Academiei Române la valoarea actualizată la data publicată în „Monitorul Oficial al României”.

Al. 4. Obiectele de artă, documentele, înscrisurile, manuscrisele, cărțile rare, colecția numismatică se restituie Academiei Române.

Dar tragedia Academiei Române, din păcate, nu se rezumă numai la epurarea masivă și decapitarea acesteia, întemnițarea celor mai elevate spirite ale României, pierderea autonomiei și transformarea ei într-o instituție de stat „de rând” (și încolonată la rând cu toate instituțiile statului comunist), confiscarea și naționalizarea tuturor bunurilor sale mobile și imobile, preluarea și privarea instituției academice de institutele sale de cercetare.

Academia Română, devenită în 1948 Academia Republicii Populare Române, mai apoi Academia Republicii Socialiste România, și membrii ei au suferit o profundă și puternică degradare. Menționez faptul că aprecierea cea mai exactă a acestui

învechite din lumea academică, ne-a făcut-o academicianul istoric Alexandru Zub în comunicarea *Anul istoriografic 1948 sub impact stalinist: „Reconsiderarea, cuvânt ce avea să facă o lungă și sinuoasă carieră, începe deja cu un moment simbolic, 10 Mai fiind înlocuit cu 9 Mai, ca zi a Independenței și sărbătoare națională. Se recomandă un mare efort de «epurare a lucrărilor din trecut», având ca suport manualul scos sub redacția lui M. Roller și ajuns deja la a patra ediție. Textul în cauză circula de asemenea în limba maghiară și germană, iar o versiune în rusă era în pregătire. Trebuia pus accentul acum pe «reeducarea cadrelor vechi», pe «introducerea unui spirit științific», adică a materialismului istoric. Definiția dată de Stalin era pusă cu solemnitate la îndemâna oricui, subliniindu-se ideea de lege în dezvoltarea societății. Metoda ipotetică trebuia să fie abolită, ca și individualismul în cercetare. Apelul mai riguros la surse și la disciplinele ajutătoare apărea ca o exigență de program. Vechile periodizări, socotite ca arbitrar (Laurian, Tocilescu, Xenopol, Iorga, Onciul, Ursu), nu mai puteau fi utile în noua etapă, nici metodele puse la lucru de istoriografia anterioară. Alte selecții tematice se impuneau, în lumina concepției de ansamblu asupra istoriei. Clasele sociale urmau a fi studiate sistematic, categoriile odinioară defavorizate sau disprețuite («golani cu tricolor» de la 1848, de pildă) se situau acum în fruntea preocupărilor. Lipsuri și slăbiciuni de tot felul apăreau în bilanțul întocmit de P. Constantinescu-Iași la 1 noiembrie 1948, bilanț menit să mobilizeze «frontal» istoricilor; să stabilească priorități și metode, să indice repere, să pună accente, inclusiv pentru evenimentele abia consumate, a căror «lectură» aparținea desigur forului politic. Istoria trebuia rescrisă pentru a se arăta că 23 August, 6 Martie, participarea la războiul anti-hitlerist, reforma agrară, alegerile parlamentare, abolirea monarhiei nu erau decât «verigi ale unui aceluiași lanț, etape diferite ale aceluiași proces de făurire prin lupta poporului muncitor a unui regim de democrație populară în țara noastră». Pasajul citat era scos din raportul lui Gheorghiu-Dej la Congresul Partidului Muncitoresc Român din 21 februarie 1948 și constituia un model de schiță teologică, triumfalistă, a istoriei»³⁵.*

De asemenea, un alt om de cultură, de o curățenie sufletească fără seamăn, Nicolae Steinhardt, făcea o și mai exactă apreciere asupra mentalității lumii academice comuniste: „Dau într-o seară de Duminică de o pereche de intelectuali – vârstnici,

eleganți, distinși, franțuziți – proaspăt întorși dintr-o lungă și interesantă călătorie în Occident. Au fost în Olanda la un congres de medicină (domnul e doctor, profesor, academician), apoi au vizitat Germania Federală, Anglia, Franța, Italia. Sunt îngroziți și indignați de câte au văzut în rândurile tineretului. După ce povestesc pe-ndelete scene erotice văzute în filme și urmărite pe viu, răsufală ușurați: la noi nu-i așa! A, nu! Când au trecut granița la înapoiere, le-a venit să coboare pentru a săruta pământul patriei vigilente cu tineretul. După câte au văzut acolo! Heureusement que nous avons le communisme (pentru că, după cuviință, esențele le rostesc în franțuzește ca niște autentici boieri ce se află). Că s-au împăcat cu bandiții de comuniști o știm, că primesc a-i reprezenta la congresele științifice din străinătate e lucru demult intrat în uz; dar să-i aud pe intelectualii și boierii aceștia declarând că avem, din fericire, comunismul, îmi provoacă totuși o tresărire”³⁶.

Iată de ce încrustarea numelui pe o placă comemorativă, care a marcat imensa dramă a Academiei Române din anul 1948, așezată din anul 2013 în interiorul instituției, a fost un gest de recunoștință al membrilor actuali ai Academiei Române, în primul rând, simbolic, pentru cei care s-au jertfit în anul 1948, dar și pentru desprinderea, în mare măsură (dar nu integral), a Academiei Române de întunecata perioadă comunistă.

Tabelul 1

Membri ai Academiei Române cărora li s-a retras această calitate în 1948 (113)

Membri titulari (26)

I. Secțiunea literară (8)

- Petre Antonescu (1873–1965), arhitect – 1945
- Lucian Blaga (1895–1961), filosof, poet, dramaturg și eseist – 1936
- Theodor Capidan (1879–1953), lingvist – 1935
- Dumitru Caracostea (1879–1964), istoric literar, teoretician și critic literar, folclorist – 1938
- Ștefan Ciobanu (1883–1950), istoric și slavist – 1918
- Nichifor Crainic (1889–1972), scriitor, ziarist și om politic – 1940
- Ion Petrovici (1882–1972), filosof, scriitor și om politic – 1934
- Constantin Rădulescu-Motru (1868–1957), filosof, psiholog și om politic – 1923

II. Secțiunea istorică (14)

- Nicolae Bănescu (1879–1971), istoric – 1936
- Gheorghe I. Brătianu (1898–1953), istoric și om politic – 1942
- Nicolae Colan (1893–1967), mitropolit ortodox – 1942
- Alexandru Costin (1880–1948), jurist – 1948
- Silviu Dragomir (1888–1962), istoric și om politic – 1928

Dimitrie Gusti (1880–1955), sociolog, filosof și estetician – 1919

Alexandru I. Lapedatu (1876–1950), istoric și om politic – 1918

Ioan Lupaș (1880–1967), preot, istoric și om politic – 1916

Simion Mehedinți (1868–1962), geograf – 1915

Petre P. Negulescu (1872–1951), filosof și om politic – 1936

Ion I. Nistor (1876–1962), istoric și om politic – 1915

Niculae M. Popescu (1881–1963), preot, istoric – 1923

Radu R. Rosetti (1877–1949), general, istoric – 1934

Victor Slăvescu (1891–1977), economist și om politic – 1939

III. Secțiunea științifică (4)

Horia Hulubei (1896–1972), fizician – 1946

Gheorghe Ionescu-Șișești (1885–1967), agronom – 1936

Constantin Motăș (1891–1980), biolog, ecolog și hidrobiolog – 1948

Nicolae Vasilescu-Karpen (1870–1964), inginer – 1923

Membri corespondenți (58)

I. Secțiunea literară (20)

Ion Agârbiceanu (1882–1963), preot, scriitor și ziarist – 1919

Nicolae Bagdasar (1896–1971), filosof – 1943

Ioan A. Bassarabescu (1870–1952), scriitor – 1909

Marcu Beza (1882–1949), scriitor, folclorist și diplomat – 1923

Ștefan Bezdechi (1888–1958), filolog și traducător – 1945

Constantin Brăiloiu (1893–1958), etnomuzicolog și compozitor – 1946

Tiberiu Brediceanu (1877–1968), compozitor și folclorist – 1937

Mihail Codreanu (1876–1957), poet – 1942

Onisifor Ghibu (1883–1972), pedagog și om politic – 1919

George Giuglea (1884–1967), lingvist – 1936

Pantelimon Halippa (1883–1979), publicist și om politic – 1918

Adrian Maniu (1891–1968), scriitor și traducător – 1933

116 Alexandru Marcu (1894–1955), italianist – 1940

Basil Munteanu (1897–1972), critic, istoric literar și comparatist – 1939

Ion Mușlea (1899–1966), folclorist și etnograf – 1947

Marin Simionescu-Râmniceanu (1883–1964), critic, istoric literar și scriitor – 1919

Florian Ștefănescu-Goangă (1881–1958), psiholog – 1937

Ilie E. Torouțiu (1888–1953), critic, istoric literar, traducător și folclorist – 1936

Alexandru Tzigara-Samurcaș (1872–1952), istoric de artă, eseist și memorialist – 1938

Tudor Vianu (1897–1964), estetician, istoric și critic literar, eseist și scriitor – 1935

II. Secțiunea istorică (19)

Victor Bădulescu (1892–1953), economist – 1945

Romulus Cândea (1886–1973), istoric – 1929

Mihail Costăchescu (1884–1953), istoric și folclorist – 1939

Virgil N. Drăghiceanu (1879–1964), istoric – 1926

George Fotino (1896–1969), jurist și istoric – 1945

Vasile Grecu (1885–1972), filolog și bizantinolog – 1936

Scarlat Lambrino (1891–1964), istoric – 1934

Sabin Manuilă (1894–1964), medic, demograf și statistician – 1938

Constantin Marinescu (1891–1982), istoric – 1928

Ștefan Meteș (1886–1977), preot, istoric – 1919

Petre P. Panaitescu (1900–1967), istoric și filolog – 1934

Zenovie Pâclișanu (1886–1958), teolog, istoric – 1919

Vespasian V. Pella (1897–1960), jurist și diplomat – 1941

Nicolae Petrescu (1886–1954), filosof și sociolog – 1945

Ion Răducanu (1884–1964), economist și om politic – 1936

Nicolae Al. Rădulescu (1905–1989), geograf – 1948

Teofil Sauciu-Săveanu (1884–1971), istoric – 1945

Gheorghe Tașcă (1875–1951), economist – 1926

Anibal Teodorescu (1881–1971), jurist – 1945

III. Secțiunea științifică (19)

Ion Atanasiu (1892–1949), geolog și seismolog – 1940

Eugen C. Botezat (1871–1964), zoolog – 1913

Nicolae Caranfil (1893–1978), inginer, om politic și diplomat – 1940

Alexandru Ciucă (1880–1972), medic veterinar – 1946

Dumitru Combiescu (1887–1961), medic – 1946

Gogu (George) Constantinescu (1881–1965), inventator și inginer – 1920

Mihai David (1886–1954), geograf și geolog – 1935

Mihail Gușuleac (1887–1960), botanist – 1937

Dragomir Hurmuzescu (1865–1954), fizician – 1916

Nicolae Ionescu-Șișești (1888–1954), medic – 1939

Vintilă M. Mihăilescu (1890–1978), geograf – 1939

Iuliu Moldovan (1882–1966), medic – 1920

Costin D. Nenițescu (1902–1970), chimist – 1945

Octav Onicescu (1892–1983), matematician – 1938

Ștefan Procopiu (1890–1972), fizician – 1948

Petre Sergescu (1893–1954), matematician – 1937

Sabba S. Ștefănescu (1902–1994), geolog – 1946

Paul Teodorescu (1888–1981), general – 1938

Victor Vâlcovici (1885–1970), matematician – 1936

Membri de onoare (29)

Constantin I. Angelescu (1869–1948), medic și om politic – 1934

Theodor Angheluță (1882–1964), matematician – 1948

Axente Banciu (1875–1959), profesor și publicist – 1948

Nicolae Bălan (1882–1955), mitropolit ortodox – 1920

Mircea Cancicov (1884–1958), economist și om politic – 1937

Dimitrie N. Ciotori (1885–1965), prozator și om politic – 1936

Negoia Dănilă (1878–1953), chimist – 1939

Nicolae N. Donici (1874–1956), astronom – 1922

Dionisie Germani (1877–1948), inginer – 1945

Vasile Gheorghiu (1872–1959), preot, profesor – 1938

Arthur Gorovei (1864–1951), folclorist și scriitor – 1940

Emil Hațieganu (1878–1959), jurist și om politic – 1945

Nicolae de Hohenzollern (1903–1978), principe – 1929

Iuliu Hossu (1885–1970), episcop greco-catolic – 1945

Constantin Karadja (1889–1950), diplomat, istoric, jurist, bibliograf și bibliofil – 1946

Constantin Lacea (1875–1950), filolog și lingvist – 1939

Ion I. Lapedatu (1876–1951), economist și om politic – 1936

Iuliu Maniu (1873–1953), om politic – 1919

Gheorghe G. Mironescu (1874–1949), jurist și om politic – 1939

Ioan P. Papp (1878–1959), jurist și om politic – 1946

Traian Pop (1885–1960), jurist – 1948

Constantin C. Popovici (1878–1956), matematician și astronom – 1946

Nichita Smochină (1894–1980), jurist, istoric, etnograf, folclorist și om politic – 1942

Marius Sturza (1876–1954), medic – 1938

Virgil Șotropa (1867–1954), profesor – 1943

Gheorghe Tătărescu (1886–1957), om politic – 1937

Grigore Tăușan (1874–1952), filosof – 1939

George Udrișchi (1867–1958), medic veterinar – 1946

Traian Vuia (1872–1950), constructor de avioane și motoare, inventator – 1946

Tabelul 2

Membri ai Academiei Române

întemnițați (31)

și decedați în închisorile comuniste (9)

Membri titulari (12)

Gheorghe I. Brătianu (1898–1953), istoric și om politic – 1942 (**decedat la Sighet, 1953**)

Dumitru Caracostea (1879–1964), istoric literar, teoretician și critic literar, folclorist – 1938 (închis la Sighet, 1950–1955)

Nichifor Crainic (1889–1972), scriitor, ziarist și om politic – 1940 (închis la Jilava, Văcărești și Aiud, 1946–1962)

Silviu Dragomir (1888–1962), istoric și om politic – 1928 (închis la Sighet, 1950–1955)

Alexandru I. Lapedatu (1876–1950), istoric și om politic – 1918 (**decedat la Sighet, 1950**)

Ioan Lupaș (1880–1967), preot, istoric și om politic – 1916 (închis la Sighet, 1950–1955)

Constantin Motăș (1891–1980), biolog, ecolog și hidrobiolog – 1948 (închis la Aiud, 1956)

Ion I. Nistor (1876–1962), istoric și om politic – 1915 (închis la Sighet, 1950–1955)

Ion Petrovici (1882–1872), filosof, scriitor și om politic – 1934 (închis la Aiud, 1949–1958)

Constantin Rădulescu-Motru (1868–1957), filosof, psiholog și om politic – 1923 (închis la Turnu Severin, 1949)

Radu R. Rosetti (1877–1949), general, istoric – 1934 (**decedat la Văcărești, 1949**)

Victor Slăvescu (1891–1977), economist și om politic – 1939 (închis la la Sighet, 1950–1955)

Membri corespondenți (14)

Victor Bădulescu (1892–1953), economist – 1945 (**decedat la Sighet, 1953**)

George Fotino (1896–1969), jurist și istoric – 1945 (închis la Jilava și Sighet, 1950–1952)

Onisifor Ghibu (1883–1972), pedagog și om politic – 1919 (internat în lagărul de la Caracal, 1945)

Pantelimon Halippa (1883–1979), publicist și om politic – 1918 (închis la Sighet și Aiud, 1950–1957)

Alexandru Marcu (1894–1955), italianist – 1940 (**decedat la Văcărești, 1955**)

Ștefan Meteș (1886–1977), preot, istoric – 1919 (închis la Sighet, 1950–1955)

Iuliu Moldovan (1882–1966), medic – 1920 (închis la Sighet, 1950–1955)

Zenovie Pâclișanu (1886–1958), teolog, istoric – 1919 (**decedat la Jilava, 1958**)

Ion Răducanu (1884–1964), economist și om politic – 1936 (închis la Sighet, 1959–1963)

Teofil Sauciu-Săveanu (1884–1971), istoric – 1945 (închis la Sighet, 1950–1955)

Florian Ștefănescu-Goangă (1881–1958), psiholog – 1937 (închis la Sighet, 1950–1955)

Gheorghe Tașcă (1875–1951), economist – 1926 (**decedat la Sighet, 1951**)

Anibal Teodorescu (1881–1971), jurist – 1945 (închis la Jilava, 1950–1957)

Paul Teodorescu (1888–1981), general – 1938 118 (închis la Jilava și Aiud, 1950–1954)

Membri de onoare (5)

Mircea Cancicov (1884–1958), economist și om politic – 1937 (**decedat la penitenciarul Râmnicu Sărat, 1958**)

Emil Hațieganu (1878–1959), jurist și om politic – 1945 (închis la Cluj, Sighet, Jilava, Văcărești și Ocelele Mari, 1948–1955)

Iuliu Hossu (1885–1970), episcop greco-catolic – 1945 (închis Căldărușani și Sighet (1949–1955)

Iuliu Maniu (1873–1953), om politic – 1919 (**decedat la Sighet, 1953**)

Gheorghe Tătărescu (1886–1957), om politic – 1937 (închis la Sighet, 1950–1955)

Tabelul 3

Membri ai Academiei Române cărora li s-a retras această calitate în 1948, realeși începând cu 1955 (15)

Membri titulari (4)

Petre Antonescu (1873–1965), arhitect – 1945

Horia Hulubei (1896–1972), fizician – 1946 (reales membru titular, 1955)

Gheorghe Ionescu-Șișești (1885–1967), agronom – 1936 (reales membru titular, 1955)

Nicolae Vasilescu-Karpen (1870–1964), inginer – 1923 (reales membru titular, 1955)

Membri corespondenți (10)

Ion Agârbiceanu (1882–1963) – 1919 (reales membru titular, 1955)

Dumitru Combiescu (1887–1961) – 1946 (reales membru titular, 1955)

Gogu (George) Constantinescu (1881–1965) – 1920 (reales membru titular, 1965)

Vintilă M. Mihăilescu (1890–1978), geograf – 1939 (reales membru titular, 1974)

Costin D. Nenițescu (1902–1970), chimist – 1945 (reales membru titular, 1955)

Octav Onicescu (1892–1983), matematician – 1938 (reales membru titular, 1965)

Ștefan Procopiu (1890–1972), fizician – 1948 (reales membru titular, 1955)

Sabba S. Ștefănescu (1902–1994), geolog – 1946 (reales membru titular, 1963)

Victor Vâlcovici (1885–1970), matematician – 1936 (reales membru titular, 1965)

Tudor Vianu (1897–1964), estetician, istoric și critic literar, eseist și scriitor – 1935 (reales membru titular, 1955)

Membri de onoare (1)

Traian Vuia (1872–1950), constructor de avioane și motoare, inventator – 1946

Tabelul 4

Situația preluării institutelor de cercetare de la Academia Română

1. Institutul Geologic București preluat de Institutul de Geografie (1960)

2. Institutul de Geografie și Climatologie București preluat de Universitatea București (1975)

3. Institutul de Siderurgie, Metalurgie și Mecanică Aplicată București preluat de Ministerul Industriei (1975)

4. Institutul de Energetică București preluat de Ministerul Energiei (1975)

5. Institutul de Agronomie și Zootehnie București preluat de Academia de Științe Agricole (1970)

6. Institutul Forestier București preluat de Ministerul Industriei Forestiere (1970)

7. Institutul de Matematică și Fizică București preluat de Ministerul Învățământului (1975)

8. Institutul de Chimie București preluat de Ministerul Industriei Chimice și Petrochimice (1975)

9. Institutul de Biologie Animală București preluat de Ministerul Învățământului și de Academia de Științe Agricole (1970)

10. Institutul de Biologie Vegetală București preluat de Ministerul Învățământului și la Academia de Științe Agricole (1970)

11. Institutul de Medicină Socială și Preventivă București preluat de Academia de Științe Medicale (1974)

12. Institutul de Endocrinologie București preluat de Academia de Științe Medicale (1974)

13. Institutul de Neurologie București preluat de Academia de Științe Medicale (1974)

14. Institutul de Microbiologie, Inframicrobiologie și Parazitologie București preluat de Academia de Științe Medicale (1974)

15. Institutul de Științe Morfologice București preluat de Academia de Științe Medicale (1974)

16. Institutul de Fiziologie Normală și Patologică București preluat de Academia de Științe Medicale (1974)

17. Institutul de Medicină Curativă București preluat de Ministerul Sănătății (1974)

18. Institutul de Istorie și Filosofie București preluat de Academia de Științe Sociale și Politice și de Ministerul Învățământului (1975)

19. Institutul de Lingvistică București, având ca secție Institutul de Lingvistică din Iași preluat de Ministerul Învățământului (1975)

20. Institutul de Istorie Literară și Folclor București preluat de Ministerul Învățământului (1975)

21. Institutul de Istoria Artei București preluat de Ministerul Învățământului (1975)

22. Institutul de Cercetări Medicale Iași (Stațiunile de la Socola și Osoi) preluat de Ministerul Sănătății (1974)

23. Institutul de Matematică și Fizică Iași preluat de Ministerul Învățământului (1974)

24. Institutul de Științe Naturale Iași (Stațiunea de la Agigea) preluat de Academia de Științe Agricole (1970)

25. Institutul de Științe Agricole Iași preluat de Academia de Științe Agricole (1970)

26. Institutul de Chimie Iași, devenit în 1951 Institutul de Chimie „Petru Poni”, preluat de Ministerul Industriei Chimice și Petrochimice (1970)

27. Institutul de Cercetări Medicale Cluj preluat de Academia de Științe Medicale (1970)

28. Institutul de Chimie Cluj preluat de Ministerul Industriei Chimice și Petrochimice (1970)

29. Institutul de Istorie Cluj, având ca anexe Arhivele Statului și Arhiva Muzeului Ardelean, preluat de Ministerul Învățământului (1975)

30. Institutul de Lingvistică Cluj (Laboratorul de fonetică) preluat de Ministerul Învățământului (1975)

31. Institutul de Istorie Literară și Folclor Cluj (Arhiva de Folclor) preluat de Ministerul Învățământului (1975)

32. Institutul de Studii Psihologice și Pedagogice Cluj, având ca anexă Laboratorul de Pedagogie, preluat de Ministerul Învățământului (1974), ulterior desființat

33. Centrul de Statistică Matematică București preluat de Ministerul Învățământului (1974)

34. Institutul Astronomic București trecut la Institutul de Fizică Atomică București (1975)

35. Institutul de Calcul Cluj transformat în colectiv de cercetare și preluat de Universitatea din Cluj (1975)

36. Institutul de Informatică Teoretică Iași preluat de Ministerul Învățământului (1975)

37. Institutul de Tehnică de Calcul Iași preluat de Ministerul Industriei Electrotehnice și Electronice (1975)

38. Centrul de Chimie Fizică preluat de Ministerul Învățământului (1970) și de Ministerul Industriei Chimice și Petrochimice (1975)

39. Institutul de Chimie Timișoara preluat de Ministerul Industriei Chimice Petrochimice (1975)
40. Institutul de Biologie București preluat de Ministerul Învățământului (1970)
41. Institutul de Biochimie București inclus în Institutul de Biologie (1973)
42. Institutul de Speologie „Emil Racoviță” inclus în Institutul de Biologie București (1973)
43. Institutul de Geografie București preluat de Ministerul Învățământului (1975)
44. Institutul de Cercetări Economice București preluat de Ministerul Învățământului (1975)
45. Institutul de Studiere a Conjuncturii Economice Internaționale București în 1970 la Ministerul Învățământului
46. Centrul de Cercetări Sociologice București preluat de Academia de Științe Sociale și Politice și de Universitatea din București (1975)
47. Institutul de Cercetări Juridice București preluat de Ministerul Învățământului (1975)
48. Institutul de Psihologie București preluat de Academia de Științe Sociale și Politice (1970); contopit cu Institutul de Cercetări Pedagogice, fiind transferat la Ministerul Învățământului (1975), desființat (1982)
49. Institutul de Arheologie București preluat de Academia de Științe Sociale și Politice (1975)
50. Institutul de Istorie „A.D. Xenopol” din Iași preluat de Academia de Științe Sociale și Politice (1970)
51. Institutul de Istorie Cluj preluat de Universitatea din Cluj (1978)
52. Institutul de Studii Sud-Est Europene preluat de Academia de Științe Sociale și Politice (1970)
53. Centrul de Științe Sociale Cluj preluat de Academia de Științe Sociale și Politice (1970)
54. Institutul de Fonetică și Dialectologie preluat de Ministerul Învățământului (1975)
55. Institutul de Filologie Română „A. Philippide” Iași preluat de Ministerul Învățământului (1975)
56. Centrul de Istorie, Filologie și Etnografie Craiova preluat de Academia de Științe Sociale și Politice (1970)
57. Centrul de Științe Sociale Timișoara preluat de Ministerul Învățământului (1975)
58. Institutul de Virusologie „Ștefan S. Nicolau” București preluat de Ministerul Sănătății (1970)
59. Institutul de Biologie și Patologie Celulară București preluat de Ministerul Învățământului (1975)
60. Laboratorul de antropologie al Institutului „Victor Babeș” București preluat de Ministerul Sănătății (1970)
61. Institutul de Tehnică de Calcul Iași preluat de Ministerul Industriei Electrotehnice și Electronice (1975)
- Spitalul „Elias”, inaugurat în 1939 și aflat în subordinea directă a Fundației „Familiei Menahem H. Elias” a Academiei Române, a fost trecut la data de 15 ianuarie 1948 în rețeaua sanitară a Ministerului Sănătății.

Note

¹ Lucrare realizată după *Studiul introductiv* la cartea *1948 – Marea dramă a Academiei Române* (autor acad. Păun Ion Otiman), Ed. Academiei Române, 2013.

² „Analele Academiei Române”, tom I, p. 2.

³ Dan Berindei, *Istoria Academiei Române (1866–2006). 140 de ani de existență*, Ed. Academiei Române, București, 2006, p. 308–309.

⁴ „Analele Academiei Române”, tom. LXVII, p. 140–141.

⁵ *Ibidem*, p. 271.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*.

⁸ În ședința din 19 ianuarie 1945 s-a aprobat înființarea Consiliului Național de Cercetări Științifice, destinat a contribui „la progresul științelor teoretice și aplicate, prin coordonarea instituțiilor existente ce se ocupă cu problemele științei în general, inclusiv cu cercetarea poporului român, precum și a persoanelor ce lucrează și crează în domeniul științific”. Conform Regulamentului votat la 15 martie, Consiliul urma să se compună din 27 membri titulari ai Academiei Române, trei profesori ai Universității din București, câte doi ai Universității din Iași și ai Politehnicii din București, câte unul al politehnicilor din Iași și Timișoara și din secretarul general al Academiei de Medicină. Cel dintâi birou al Consiliului a fost alcătuit din: Dimitrie Gusti, președinte, Dimitrie Pompeiu și Nicolae Vasilescu-Karpen, vicepreședinți, Traian Săvulescu, secretar general, Ion Atanasiu, secretar.

⁹ „Analele Academiei Române”, tom. LXVII, p. 343.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*, p. 346.

¹³ *Ibidem*, p. 358–359.

¹⁴ *Ibidem*, p. 360.

¹⁵ *Ibidem*, p. 361.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*, p. 433.

- 18 „Analele Academiei Republicii Populare Române”, 1948–1949, p. 47.
- 19 *Ibidem*, p. 5.
- 20 Dan Berindei, *op. cit.*, p. 310–311, 320–321.
- 21 Conform Statutului de organizare și funcționare al Academiei R.P.R., cei 66 de membri titulari au fost împărțiți în șase secții: Secția de științe matematice, fizice și chimice; Secția de științe geologice, geografice și biologice; Secția de științe tehnice și agricole; Secția de Științe medicale; Secția de științe istorice, filosofice și economico-juridice; Secția de știința limbii, literatură și arte.
- 22 „Analele Academiei Române”, tom. LXVII, p. 423.
- 23 *Ibidem*.
- 24 Pe lângă cei 113 de membri îndepărtați în 1948, au mai fost puși în drepturi și cei zece membri excluși din Academie în anii următori, ca urmare a stabilirii lor în străinătate: inginerii George Bărănescu, Corneliu I. Penescu, Vasile-Mihai Popov și Nicolae Tipei, matematicianul Constantin Corduneanu, fizicienii Erwin Friedländer și Mihai Gavrilă, biochimistul Simion Oeriu, medicul Valerian C. Popescu și biologul Ludovic Rudescu.
- 25 Numai în 1955 s-a revenit la cele trei categorii tradiționale de membri: titulari, corespondenți și de onoare, foștii membri titulari onorifici devenind membri titulari.
- 26 „Analele Academiei Populare Române”. 1948–1949, p. 43.
- 27 Decizia poartă semnăturile lui Petru Groza, președinte al Consiliului de Miniștri, Traian Săvulescu, al doilea vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, coordonator al activității ministerelor Agriculturii și Silviculturii, Avram Bunaciu, ministrul Justiției, Theodor Iordăchescu, ministrul Lucrărilor Publice, Nicolae Profiri, ministrul Comunicațiilor, Vasile Vaida, ministrul Agriculturii, Gheorghe Vasilelici, ministrul Învățământului Public, Ion Vinte, ministrul Silviculturii, Bucur Șchiopu, ministrul Comerțului și Alimentației, Stanciu Stoian, ministrul Cultelor, Chivu Stoica, ministrul Industriei, Eduard Mezincescu, ministrul Artelor, Vasile Luca, ministrul de Finanțe și Vasile Mârza, ministrul Sănătății.
- 28 Primele donații datează din 1860 și 1863 fiind făcute de Evanghelie Zappa și domnitorul Alexandru Ioan Cuza.
- 29 „Analele Academiei Române”, tom. LXVII, p. 358.
- 30 *Ibidem*, p. 857.
- 31 „Analele Academiei Populare Române”. 1948–1949, p. 44.
- 32 „Analele Academiei Române”, tom. LXVII, p. 198.
- 33 „Analele Academiei Populare Române”. 1948–1949, p. 45.
- 34 Alexandru Lapedatu, *La a 75-a aniversară a Academiei Române. Constatări și reflecții*, în vol. *LXXV de la înființarea Academiei Române 1866–1941. Cuvântări rostite în ședința festivă din 29 mai 1941*, București, 1941, p. 40.
- 35 *Alexandru Zub la Sighet*, Fundația Academia Civică, București, 2012, p. 70–71.
- 36 Nicolae Steinhardt, *Jurnalul fericirii*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1997, p. 360.

Date vechi și date noi din istoria Marii Uniri

*Alexandru Porțeanu**

Istoriografia Marii Uniri are la bază documentele Adunării Naționale de la Alba Iulia din istorica zi de 1 Decembrie 1918, începând cu Convocarea ei (lansată la 20 noiembrie 1918), continuând cu cele ale pregătirilor care au ridicat la acțiune pe toți cei aproape 4 milioane de români într-un interval atât de scurt, ca argument puternic al dreptății cauzei românești, situație extraordinară chiar la scara istoriei universale a epocii. Documentele zilei mărețe de 1 Decembrie 1918 constituie desigur nivelul culminant al evenimentelor. Publicarea acestor documente s-a realizat treptat.

Precizările din Convocare referitoare la categoriile și grupurile Adunării Naționale nu permiteau estimarea anticipată a numărului membrilor acesteia. În ampla desfășurare a pregătirilor, față de precizările Convocării s-au adăugat membrii supleanți (numeroși) și categorii importante de asociații (un plus de 150 asociații).

În prima culegere de *Acte și documente ale Adunării Naționale*, publicată în 1929, cel mai important dintre acestea era Procesul-verbal al Adunării, dar fără lista membrilor ei. În 1943, broșura *Marea Unire de la 1 Decembrie 1918* cuprindea o asemenea listă, dar cu unele omisiuni și deficiențe.

Cercetările istorice asupra Marii Uniri din 1918 au început în anii 1961–1962 la Institutul de Istorie al Academiei; la Institutul de Studii Istorice și Social-Politice al CC al PCR cercetările au început după anul 1966, când a fost denunțat kominternismul. Acest flagel politico-ideologic a persistat în forme mascate.

Publicarea Documentelor Unirii de către Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” a fost împiedicată, începând din 1968. Abia în toamna ultimului an al regimului comunist, începând din septembrie 1989, au fost publicate patru volume conținând în principal „credenționalele” din colecția Muzeului Național al Unirii de la Alba Iulia, inaccesibile

publicării până atunci. Publicarea lor a fost însușită de către Institutul de Studii Istorice și Social-Politice de pe lângă CC al PCR, cu egidă explicită în primele două volume și fără egidă în ultimele două, apărute de fapt în 1990 (cu bun de tipar la 15 decembrie 1989, când Revoluția începuse deja la Timișoara). De aceea este necesară o circumspecție deosebită în evaluarea modului lor de publicare.

„Prelucrarea” documentelor istorice de către Institutul de Istorie al PCR poate fi ilustrată prin comparația dintre denumirile categoriilor de membri ai Adunării Naționale de la Alba Iulia, precizate în Convocarea Adunării, față de denumirile modificate din volumele susmenționate. Convocarea oficială făcea referire la membrii Adunării Naționale în ordinea denumirii următoarelor categorii: episcopii și vicarii români, protopopii români, delegații fiecărui Consistoriu și Capitlu, cei ai societăților culturale, reprezentantele reuniunilor de femei; reprezentanții colegiilor profesoriale de la școlile medii, teologice și pedagogice; delegații reuniunilor învățătoresci, cei ai gărzilor naționale, ai reuniunilor de meseriași, ai muncitorimii organizate prin delegați p.s.d., reprezentanții tinerimii universitare – toți aceștia ca membri de drept ai Adunării Naționale –, iar membrii aleși erau câte cinci din fiecare cerc electoral (o parte din totalul acestora erau preoți).

Această terminologie istorică oficială este denaturată în volumul de documente al I.S.I.S.P., care modifică abuziv ordinea și denumirile, punând în frunte p.s.d. (pretinzând numărul de 150 membri, dintre cel mai mare al categoriilor Adunării, dar identificând numai 13), apoi, în ordinea modificată a importanței stabilită arbitrar: reuniuni de meseriași (parte a clasei muncitoare?), societăți economico-financiare, asociații de învățământ, instituții de învățământ, organizații culturale, organizații de femei, organizații religioase, gărzi naționale.

După cum se știe, majoritatea membrilor Adunării Naționale de la Alba Iulia era formată din diferitele categorii ale clerului ortodox și ale celui greco-catolic al românilor din Transilvania, dar tocmai aceștia sunt rezumați în două cuvinte, ca penultima categorie a Adunării. Asemenea modalitate insidioasă, perfidă, de falsificare a istoriei, ajunge până la alterarea sau chiar schimbarea sensului cuvintelor în limba română, procedeu tipic, preferat, al „limbii de lemn” comuniste.

La începutul Adunării Naționale de la Alba Iulia, Raportul Comisiei de verificare a mandatelor, prezentat de dr. Ioan Suci, menționa numărul incomplet de comitate (județe), de cercuri electorale, de asociațiuni și de membri ai Adunării Naționale. „Despre acestea se va face dare de seamă publică. Sunt 1228 de delegați”. Darea de seamă publică nu s-a mai făcut, iar cifra de 1228 delegați (membri) circulă în mod curent în lucrările despre Unire, fără a fi fost supusă unei examinări detaliate, critice. Ea era o cifră parțială, probabilă, iar nu totală, deoarece Raportul Comisiei de verificare a putut fi schițat într-un timp extrem de scurt, în numai câteva zeci de minute, ținând seama de programul extrem de dens al zilei (ora 7.00 oficierea serviciului divin în cele două biserici istorice românești; Adunarea Națională, convocată pentru ora 10.00, s-a deschis la ora 10.30; marea aglomerație populară a încetinit deplasarea delegaților oficiali). În acea situație, depunerea documentelor delegaților, operațiunile Comisiei de verificare și schițarea Raportului Comisiei au necesitat un efort deosebit, iar deschiderea Adunării nu putea fi întârziată mai mult.

Sursa originală a temei, neanalizată complet până în prezent, este *Lista delegaților trimiși și a membrilor de drept*, publicată de „Gazeta Oficială”, organul Consiliului Dirigent, începând cu primul număr din 1/14 decembrie 1918. Numărul total al membrilor aleși era de 935 de persoane, provenite din 131 cercuri electorale, situate în cele 26 comitate; 642 erau membri efectivi, iar 293 erau supleanți. Numărul total al membrilor de drept era de 623 persoane. Totalul general real al membrilor de drept și al celor aleși era astfel de **1558** membri ai Adunării Naționale, cifră considerabil mai mare decât cea avansată la deschiderea Adunării (1228).

Era firesc ca un anumit număr de membri, care nu poate fi cuantificat, să absenteze din diferite motive (epidemia de gripă, dificultățile transportului, obstrucția trupelor sârbești în Banat ș.a.). Din cei peste 1400 de membri prezenți ai Adunării

Naționale, numai o parte a putut pătrunde în Sala Cazinei Militare. Pe acest traseu se aflau circa „2000 de oameni strivindu-se formal”, ziaristii „se înghesuiau cum pot numai să-și poată face notițe”. Aglomerația extremă, până la refuz, a făcut ca numai o parte dintre cei peste 1400 de membri prezenți ai Adunării Naționale, realizată aleatoriu, să poată pătrunde în Sală. Nu exista nicăieri o sală care să poată cuprinde un număr atât de mare de persoane.

Cei rămași pe dinafară au resimțit desigur o frustrare accentuată. Aceste aspecte sunt aproape în întregime omise în istoriografia Unirii. Frustrarea, coroborată cu motivări politicianiste în noua situație de după Unire, a generat nemulțumiri explicite, critici, controverse și atacuri personale, până la contestarea actelor Adunării Naționale. Publicistica social-politică din perioada interbelică a înregistrat diferite asemenea scrieri. Aceste aspecte sunt și ele în bună măsură eludate de istorici, considerate ca „delicate”, dintr-o falsă pudoare. Adversarii și detractorii Marii Uniri din 1918 nu pot spera în vreo cotă semnificativă de audiență a acestor exacerbări subiective.

Examinarea completă a documentelor istorice ne relevă faptul că Adunarea Națională de la Alba Iulia a fost o legitimă *reprezentanță națională*, definită prin denumirea ei originală, oficială, de drept constituțional și internațional ca Adunarea Națională, iar nicidecum ca „Marea Adunare Națională”, formulă publicistică, propagandistică sau ocazională, cu conotații ulterioare de asemenea natură. Adunarea a *decretat* Unirea prin votul final unanim, fără nicio rezervă, al reprezentanților tuturor românilor. Adunarea populară și adunările din toate localitățile Transilvaniei au întărit semnificativ hotărârea energică a națiunii. Orice încercare de căutare a unui număr de români care să fi avut o poziție sau atitudine diferită nu poate fi decât superfluă. Nu există niciun document care să consemneze existența vreunui român care să fi dat un minim semn de îndoială sau rezervă față de Marea Unire, iar împotrivirea cuiva ar fi o ipoteză de-a dreptul aberantă. Orice speculații interpretative de această natură riscă derizoriul sau chiar suspiciunea de rea credință.

O expunere analitică dezvoltată, cu Anexe documentare, asupra acestor date noi din istoria Marii Uniri, apare în *Memoriile Secției de Științe Istorice și Arheologie a Academiei Române* (Seria IV, Tomul XLII, 2018).

Centenarul Marii Uniri ne oferă astfel prilejul relevării adevărilor istorice, ale semnificațiilor lor ample, de ordin național, european și universal.

Abordarea Economiei Circulare prin intermediul Termodinamicii Ireversibile – viziune de scală a sistemului

*Ionuț Purica**

Rezumat

O economie este considerată un sistem termodinamic, guvernat de un comportament tipic ireversibil, în contact cu mediul. La o scară macroeconomică, aplicarea considerentelor termodinamice ireversibile concluzionează că o organizație economică mai eficientă (adică scăderea locală a entropiei) are un impact asupra mediului care poate fi măsurat, utilizând dinamica intensității energetice. Această componentă a creșterii temperaturii mediului este estimată ca valori ale creșterii temperaturii pentru economiile selectate. Reducerea creșterii temperaturii poate fi făcută, în acest caz, prin utilizarea unor acțiuni economice circulare care fac mai eficient schimbul de energie, resurse și deșeuri cu mediul.

Key words: termodinamică ireversibilă, schimbări climatice, intensitate energetică, economie circulară

1. Introducere

Relația dintre societatea umană și natură a fost analizată din mai multe puncte de vedere în peste două decenii de la primul acord global referitor la schimbările climatice. Este clar acum că prin schimbul de energie și de masă cu mediul, societatea umană produce efecte considerabile în natură. În afară de energie și de masă (numite resurse materiale și deșeuri) există totuși un efect dat de schimbul de entropie care rezultă din creșterea organizării sistemului antropic, prin urmare, scăderea, la nivel local, a entropiei sale. Evaluarea ciclului de viață al produsului sursei de entropie a fost încercată, precum și determinarea valorii

producției de entropie a unei economii în corelație cu energia sau exergia (Bakshi et al. 2012). Toate aceste încercări recunosc faptul că printr-o mai bună organizare economică și tehnologică există o scădere a entropiei care poate fi evaluată. La scara întregii economii a unei țări date există o modalitate de a măsura impactul, în termeni de variație a temperaturii, asupra mediului înconjurător produs de creșterea organizării socio-economice. Acest lucru este dat de evoluția intensității energetice în fiecare economie.

Dinamica intensității energetice arată o primă perioadă de creștere, urmată de o scădere. Schimbarea este dată de implementarea noilor tehnologii și de un sistem economic mai eficient care utilizează energia pentru a crea PIB. Astfel, în creșterea ponderii intensității energetice, economia folosește energie nu numai pentru a-și asigura supraviețuirea, măsurată prin PIB, ci pentru a-și schimba organizarea într-una mai eficientă. Odată ce acest lucru se face, energia folosită produce mai mult PIB decât înainte (Purica, 1992). Pe baza acestui raționament, partea crescândă a evoluției intensității energetice este proporțională cu energia consumată din mediul înconjurător, în timp ce următoarea parte descrescătoare este proporțională cu nivelul noii organizări mai eficiente, adică entropia inferioară pe care o atinge aceasta.

2. Abordare în cadrul Termodinamicii Ireversibile

Având în vedere cele două sisteme – economia și mediul interconectat – se poate scrie ecuația ireversibilă de termodinamică, pentru a descrie interconectarea (Guminski, 1964 și de Groot, 1984).

Termenii care descriu schimbul de resurse materiale sunt neglijați pentru moment.

$$dU / dt + TdS / dt = 0$$

unde:

dU – schimbul de energie;

dS – variația entropiei;

T – timp

Acest lucru se transformă în:

$$T = (dU / t) / (- dS / t)$$

Acum, partea ascendentă a curbei intensității energetice are o tendință pozitivă și este proporțională cu dU / dt , iar partea descrescătoare are o tendință negativă și este proporțională cu $-dS / dt$ (rezultând o valoare dS / dt pozitivă). Din formula de temperatură de mai sus rezultă o valoare pozitivă a temperaturii, adică o creștere a temperaturii mediului dată de evoluția economiei spre o producție mai eficientă de PIB.

Acest efect al creșterii temperaturii mediului datorat unei organizări mai eficiente a economiei trebuie compensat pentru a nu se acumula și duce la eliminarea subsistemului local (entropie) cu entropie scăzută.

Compensația poate veni din termenul pe care l-am neglijat de bună voie, adică schimbul de resurse materiale între economie și mediu. Aceasta adaugă încă un termen la ecuația de mai sus:

$$TdS / dt + dU / dt + \sum k_i dm_i / dt = 0$$

unde:

k_i – o constantă a fiecărei resurse măsurată în energie pe unitate de resursă; descrie tehnologiile disponibile pentru utilizarea resurselor respective;

m_i – cantitatea de resurse pe care am schimbat-o.

Analiza acestui termen duce la luarea în considerare a resurselor față de tratarea deșeurilor în dinamica economică. Analiza este axată nu pe valori absolute, ci pe variații.

3. Economie circulară

De exemplu, pentru a diminua creșterea temperaturii, trebuie redus noul numitor ($dU / dt + \sum k_i dm_i / dt$). Aceasta se realizează, de exemplu, prin reducerea transferului resurselor primare prin creșterea timpu-

lui de utilizare a produsului, adică $-dm / dt$. În termeni economici, aceasta ar însemna de ex. pentru a face produse mai durabile cu mai multe posibilități de a-și spori timpul de utilizare printr-o capacitate mai bună de întreținere în proiectarea lor și printr-un serviciu mai bun de funcționare. De asemenea, reciclarea deșeurilor poate contribui la diminuarea ratei de transfer a resurselor primare din mediul înconjurător. Realizarea oțelului din deșeurile de oțel decât din minereu are un impact atât asupra transferului mai mic al resurselor primare, cât și asupra consumului global mai mic de energie pentru producția metalurgică.

Din cele de mai sus rezultă că există o interconectare naturală a mediului și a organizării economiei (în sensul reducerii entropiei și, de asemenea, în creșterea capacității acesteia de a produce mai mult PIB, ca măsură de dezvoltare), în ceea ce privește creșterea temperaturii mediului și transferul resurselor primare către sistemul economic. În plus, noile abordări bazate pe economia non-echilibru (Berger, 2009) și pe modelele decizionale neliniare Purica, 2010) oferă instrumente mai bune pentru a descrie procesul.

4. Estimarea creșterii temperaturii

Pentru a avea o evaluare a ordinii de mărime a creșterii temperaturii în cazul unui transfer de resurse, datele din evoluția curbelor de productivitate energetică pentru economiile selectate sunt utilizate așa cum sunt prezentate în Anexa 1. Productivitatea energetică este inversa intensității energetice, astfel încât tendința este în primul rând în jos și apoi în sus. Gândindu-se din punct de vedere financiar, aceasta pare a fi o investiție a energiei într-o organizație mai eficientă a economiei, care este returnată în energie odată cu noua structură organizațională. Astfel, în acest caz, tendința (panta) proporțională cu utilizarea energiei este negativă, iar cea proporțională cu scăderea entropiei este pozitivă, rezultând aceeași creștere pozitivă a temperaturii.

Rezultatele sunt prezentate în Tabelul 1.

Valoarea estimată a creșterii temperaturii se produce de fapt într-o perioadă de timp care reprezintă, în interpretarea „investiția în energie pentru o organizare mai eficientă”, un timp de rambursare a energiei utilizate pentru a crea o organizare mai bună. Astfel, pentru țările selectate, timpul estimat de returnare este: Marea Britanie – 160 de ani; SUA – 170 ani; Germania – 140 ani; Japonia – 80 de ani. Putem defini aici o viteză de creștere a temperaturii legat de valorile de mai sus, astfel:

Tabelul 1. Creșterea estimată a temperaturii pentru economiile selectate [oC]

	dU	dS	T = dU / -dS
Statele Unite ale Americii	-164.17	79.54	2.06
Marea Britanie	-128.20	114,58	1.11
Germania	-64.10	102.27	0.62
Japonia	-48.19	48,19	1,00
Italia	-21.97	40.81	0.53

Sursa: calculele autorului pe baza datelor din anexa 1.

SUA – 0,121 °C/deceniu,

UK – 0,069 °C/deceniu,

Germania – 0,004 °C/deceniu,

Japonia – 0,125 °C/deceniu.

În ceea ce privește organizarea economică și creșterea temperaturii, se pot consulta cele două cifre de mai jos, în care se întâmplă efectiv perioadele de creștere a temperaturii în perioadele de scădere a intensității energetice a economiilor mari. Mai mult, în perioada celui de Al Doilea Război Mondial și după reabilitarea economică, creșterea temperaturii a stagnat și a început din nou după mijlocul anilor șaptezeci (odată cu apariția unei noi activități economice mai eficiente). Se apropie un nou val de economii care ar putea aduce un impact mai mare asupra creșterii temperaturii, dacă nu vor învăța din experiența anterioară și dacă nu va fi convenită nicio acțiune comună de către toată lumea. Această abordare oferă o nouă notă Acordului de la Paris privind schimbările climatice.

Apariția schimbărilor climatice din ultimii ani a generat conflicte, iar riscurile crescânde de confruntări mari care ar dezorganiza activitatea economică nu

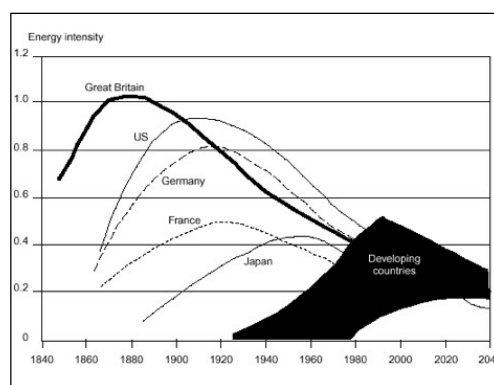

Figura 1. Intensitatea energiei raportată parlamentului britanic

Source: POST UK 2007

sunt, evident, o soluție pentru a genera o entropie mai „antropică” pentru a reduce creșterea temperaturii.

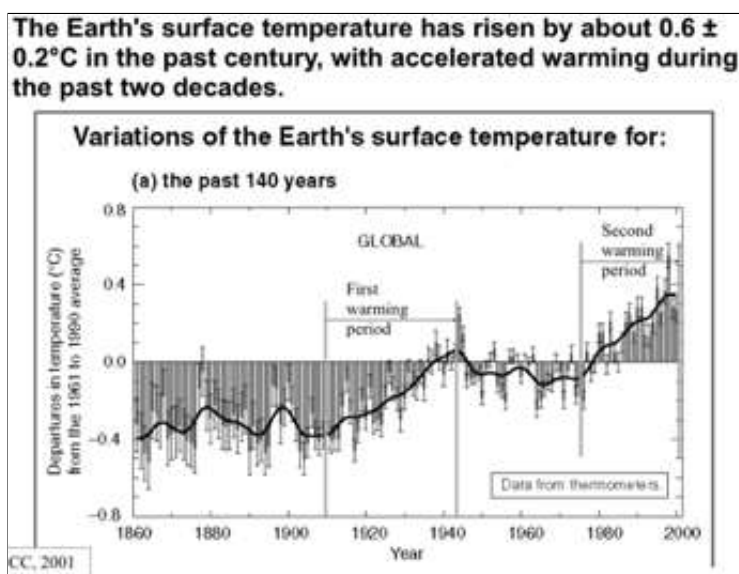

Figura 2. Variația temperaturii suprafeței Pământului

Aceeași imagine, cu simbolurile în Kanji, a fost folosită pentru a sublinia intensitatea energetică și avantajul dezvoltatorului târziu, pentru Centrul de Resurse pentru Dezvoltare al Consiliului de Stat, China. Axa verticală este intensitatea energetică [energie consumată pe unitate de PIB].

5. Concluzii

Faptul că economiile umane se organizează în structuri mai eficiente, care creează mai mult PIB pe unitate de energie utilizată, are ca efect diminuarea entropiei sistemului local. Aceasta generează o creștere a temperaturii mediului, măsurabilă dacă se utilizează un model termodinamic ireversibil pentru a descrie procesul.

Creșterea temperaturii este evaluată pe baza seriei de date privind productivitatea energetică pentru economiile selectate, rezultând creșteri de temperatură de aceeași ordine de mărime cu cele măsurate în ultimii 160 de ani.

Evoluția creșterii temperaturii arată o anumită dependență de perioadele de organizare sporită sau redusă a economiilor care ar trebui analizate mai mult. De asemenea, se propune să se pregătească pentru efectele conflictelor prelungite care se așteaptă să apară, din cauza schimbărilor climatice.

O concluzie importantă este faptul că, pentru a compensa creșterea temperaturii asociate scăderii entropiei datorită noii organizări a economiilor, este important să se ia în considerare transferul de resurse și gestionarea deșeurilor, astfel încât să se diminueze efectul de creștere a temperaturii. Câteva sugestii sunt furnizate în această privință, în special în ceea ce privește conceptul de „economie circulară”.

References

1. Purica, I., *Environmental change and the perception of Energy system dynamics*, ICTP-Trieste, Conference on „Global change and Environmental considerations for Energy system development”, Proceedings, 1992.
2. Colombo, U., *Energia. Storia e scenari*, Universale Donzelli, Roma, 2000
3. Guminski, K., *Termodinamica Proceselor Ireversibile*, Ed. Academiei, București, 1964.
4. *Parliament Office of Science and Technology Notes*, Climate Change, UK, 2007.
5. de Groot, S.R. and Mazur, P., *Non-Equilibrium Thermodynamics (Dover Books on Physics)*, 1984, ISBN: 0486647412.
6. Bakchi, B., R., et. al. (Ed.) *Thermodynamics and the Destruction of Resources*, Cambridge University Press, Cambridge, 2012 ISBN:9780521884556.

7. Purica, I., *Nonlinear Models for Economic Decision Processes*, Imperial College Press, London, 2010 ISBN:9781848164277.

8. Berger, S., (Ed.) *The Foundations of Non-Equilibrium Economics*, Routledge Advances in Heterodox Economics, New York, 2009 ISBN:9780415777803.

Anexa 1

Table A1.1. Productivitatea energetică a unor economii selectate

Year	UK	USA	Germany	Japan	Italy
1810	1.056	1.2			
1820	1.053	1.16			
1830	1.01	1.099			
1840	0.88	1.031			
1850	0.76	0.93	1.53		
1860	0.625	0.83	1.37		
1870	0.55	0.75	1.22		
1880	0.51	0.68	1.03		
1890	0.56	0.625	0.9		
1900	0.602	0.619	0.75		
1910	0.603	0.58	0.77	2.44	4.16
1920	0.604	0.53	0.84	2.22	3.84
1930	0.71	0.65	0.94	2.04	3.73
1940	0.8	0.72	1.01	1.82	3.45
1950	0.85	0.83	1.11	1.61	2.56
1960	0.98	0.91	1.19	1.64	1.81
1970	1.052	0.98	1.22	1.64	1.43
1980	1.22	1.15	1.41	2	1.59
1990	1.47	1.41	1.63	2.44	1.92

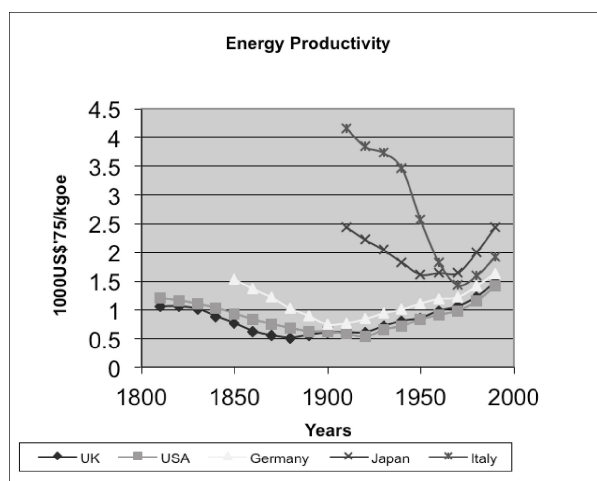

Figure A1.1. Productivitatea energetică a unor economii selectate

Source: Author's calculation based on U. Colombo et al., 2000

Publicațiile periodice românești

Tomul V 1931–1935

Partea a 3-a

Marian-Bogdan Jugănaru*

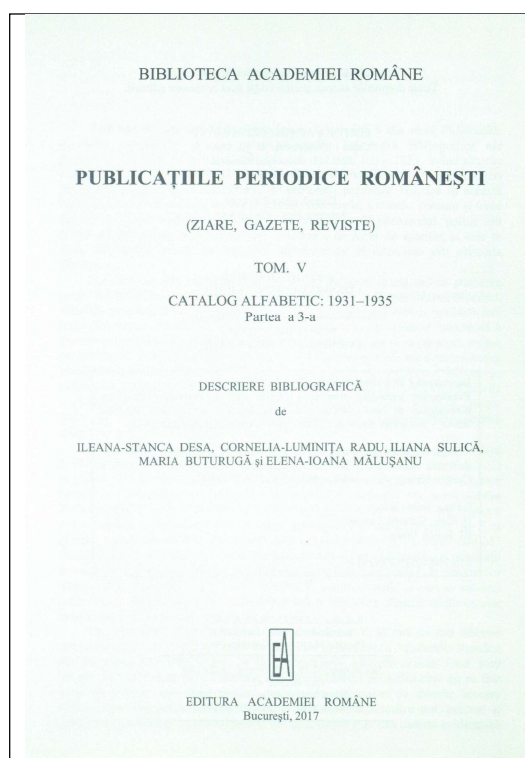
Biblioteca Academiei Române a marcat, la finalul anului său jubiliar, o nouă și importantă etapă în activitatea de cercetare științifică, prin încheierea ultimei părți, a 3-a, din al V-lea tom al seriei intitulate *Publicațiile Periodice Românești*.

Lucrarea – monumentală – își are începuturile în anul 1905, odată cu desemnarea bibliografilor Nerva Hodoș și Al. Sadi Ionescu să demareze elaborarea acesteia, având drept obiectiv activitatea de repertoriere a tuturor publicațiilor cu apariție periodică din țară.

Prevăzut în *Planul bibliografiei naționale* elaborat de către Ioan Bianu și aprobat de prezidiul Academiei în anul 1895 – la punctul 3 – rezultatul acestui studiu avea să se concretizeze prin apariția unui prim tom, lansat în anul 1913¹.

Acest repertoriu bibliografic național reprezenta încă de atunci un foarte folositor instrument de lucru destinat regăsirii informației specializate, cu maximă utilitate în Biblioteca Academiei. Colecțiile sale de imprimate se aflau într-o continuă și tot mai accelerată creștere, această dinamică fiind influențată major de doi factori: transformarea Societății Academice Române în institut național cu denumirea Academia Română, în anul 1879, iar apoi, intrarea în vigoare a primei forme a unei legi a depozitului legal, în anul 1885, prin care editorii și tipografiile de pe teritoriul țării noastre erau obligați să trimită un număr de trei exemplare din tot ce tipăreau către Biblioteca Academiei Române², în vederea completării fondului național de publicații.

Partea a 3-a a tomului V este expresia continuității unui proiect timp de peste un secol (104 ani de la lansarea primului tom) și subliniază

ambiția și devotamentul depus în slujba cărții de către colective succesive de bibliografi care au transmis peste generații această preocupare, de a finaliza un instrument bibliografic major, adăugând cu fiecare tom nouă de structură prin care să fie facilitate utilizatorului cât mai multe opțiuni de investigație a publicațiilor.

Evenimentul editorial prilejuit de lansarea acestui nou volum a avut loc în Amfiteatrul „Ion Heliade Rădulescu” al Bibliotecii Academiei Române din București, în prezența unei numeroase asistențe formate din bibliotecari și bibliografi ai instituției-gazdă, alături de personalități importante ale culturii, membri ai Academiei Române, cadre

universitare din domeniul științei informării și documentării, jurnalismului, reprezentanți ai Bibliotecii Naționale a României, literați, editori și, desigur, foști angajați ai instituției din Calea Victoriei nr. 125.

Amfitrionul manifestării – în persoana directorului general al Bibliotecii Academiei Române, dr. Cornel Lepădatu – a evocat, în deschiderea sesiunii de comunicări, Planul bibliografiei naționale întocmit de bibliotecarul Academiei, Ioan Bianu, ca punct de pornire al unei lucrări bibliografice de anvergură.

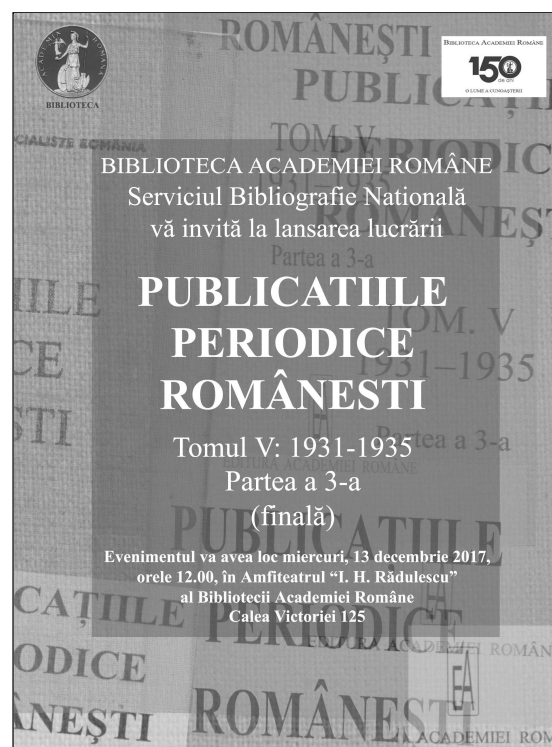
Pornind de la această evocare, considerăm importantă o rememorare a drumului parcurs din 1913 până în prezent.

Rod al muncii bibliografice a celor două nume de referință ale domeniului, amintite mai sus (Al. Sadi Ionescu și Nerva Hodoș), primul tom a cuprins publicațiile cu apariție serială din perioada 1820–1906, însumând 3913 de titluri. După acest succes bibliografic de excepție – primul volum fiind considerat „*un model de bibliografie*”³ – a urmat, într-un context istoric dificil, o lungă perioadă de pauză în elaborarea lucrării. În anul 1956, Prezidiul Academiei Române a decis reluarea activității, iar în anul 1969 a apărut al II-lea tom al deja constituitei serii, în el fiind descrise publicațiile editate în intervalul 1907–1918. La acestea s-a adăugat un supliment care conține 423 de titluri noi și completări ale primului volum, între care și gazeta „*Courier de Moldavie*”, tipărită la Iași în anul 1790, devansându-se, astfel, data apariției primei publicații periodice pe pământ românesc.

Acest tom secund cuprindea descrieri ale unui număr de 2758 de titluri și a fost elaborat de bibliograful Bibliotecii George Baiculescu, Georgeta Răduică și Neonila Onofrei.

Al III-lea tom, apărut în anul 1987, a cuprins descrieri ale unui număr de 3398 de periodice apărute în perioada 1919–1924, fiind realizat de bibliograful: Ileana Stanca Desa, Dulciu Morărescu, Ioana Patriche, Adriana Raliade și Iliana Sulică.

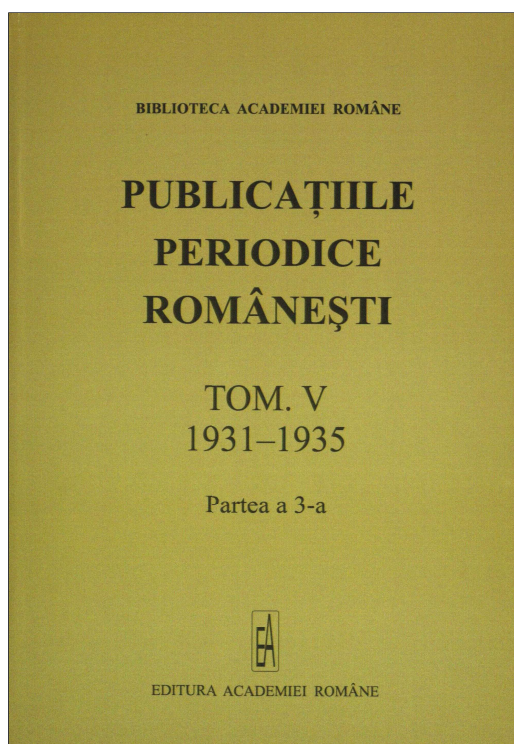
În continuarea seriei, avea să vadă lumina tiparului al IV-lea tom, lansat în anul 2003, care conținea informații bibliografice ale unui număr de 3918 publicații periodice, apărute între anii 1925–1930, elaborat de bibliograful Bibliotecii Academiei: Ileana Stanca Desa, Dulciu Morărescu, Ioana Patriche, Cornelia Luminița Radu, Adriana Raliade și Iliana Sulică.

În vederea reducerii intervalului dintre aparițiile acestor volume bibliografice, a fost adoptată – în anul 2004 – măsura creării unor subdiviziuni ale tomurilor în cauză, pe grupuri de litere, astfel: prima parte a volumului al cincilea a apărut în anul 2009. Ea a cuprins descrierile bibliografice ale publicațiilor periodice ale căror titluri începeau cu literele A–C, coordonarea bibliografică fiind realizată de Ileana Stanca Desa și Iliana Sulică. Partea a II-a (literele D–L) are un total de 2744 de descrieri bibliografice⁴. Coordonarea lucrării a fost asigurată de Ileana Stanca Desa și Luminița Radu.

Trebuie precizat faptul că elaborarea tomurilor care alcătuiesc Bibliografia periodicelor românești a cunoscut o permanentă evoluție, din punct de vedere conceptual. Începând cu al treilea volum s-a considerat necesară adăugarea la parametrii existenței de analiză bibliografică ai lucrării criteriul patronajului (descrierea ziarelor și revistelor în funcție de instituțiile lor editoare, inclusiv a publicațiilor ce apăruseră în limbi străine, în alte țări, dar sub egida unor instituții românești). Prin urmare, au fost descrise și periodice care erau editate de minoritățile conlocuitoare de pe teritoriul României Mari, în limbile acestora, adică, maghiară, germană, ebraică, rusă, ucraineană, armeană, albaneză, greacă și turcă⁵.

Al treilea volum aduce îmbunătățiri de structură care se vor aplica și volumelor ulterioare, cum ar fi 129

menționarea în cadrul rubricii *texte*, din zona notelor, a scriitorilor de marcă români și străini care semnaseră articole sau fuseseră citați în ziarele și revistele respective. Legat tot de evoluția elaborării acestui studiu comprehensiv al revistelor și ziarelor românești de pretutindeni și în orice limbă, se poate menționa și aspectul introducerii numelor unor artiști plastici de referință ale căror lucrări erau reproduse în interiorul periodicului descris, în cadrul unei rubrici speciale.

Volumul al patrulea a venit cu noutatea introducerii a două categorii de indici: de nume, care cuprindeau numele de persoană cu responsabilități redacționale (fondatori, proprietari, directori, redactori-șef, redactori, editori, membri în comitetul de redacție și colaboratori) și a doua categorie, aceea a indicilor de localități, care cuprindeau numele localităților de tipărire ale publicațiilor descrise. La aceste două tipuri de indici, se va adăuga un al treilea, începând cu volumul al V-lea, indicele de tipografii, în vederea sprijinirii informaționale a celor interesați de presa veche românească.

Revenind la această ultimă parte din al cincilea volum, trebuie subliniat că programul lansării a cuprins luări de cuvânt ale unor personalități de marcă din lumea cărților și ale unor sprijinitori ai apariției acestui ultim tom. Menționăm câteva idei

130 desprinse din discursurile inaugurale, pentru a

evidenția importanța acestui instrument de lucru în lumea științifică.

Pentru început, trebuie amintit expozeul concis al domnului dr. Mihai Popa, director al Editurii Academiei Române, care a exprimat bucuria și onoarea care i s-a făcut instituției pe care o conduce în asocierea acesteia cu editarea ultimelor patru volume din serie de lucrări bibliografice fundamentale, precizând că partea a treia din tomul numărul cinci a fost expusă și la ultima ediție a târgului internațional de carte „Gaudeamus”, unde s-a bucurat, ca și volumele anterioare, de aprecierea publicului.

Un alt discurs interesant a fost cel al filologului Gheorghe Chivu, membru corespondent al Academiei Române, un bun cunoscător al funcționării Bibliotecii Academiei Române, care a precizat că *Bibliografia periodicelor românești* este a doua lucrare, ca importanță, publicată de Academia Română după *Bibliografia românească veche (BRV)*. Ideea principală desprinsă din cuvântul său a fost că cei 104 ani de la primul volum al seriei până acum, la cel din urmă, dovedesc continuitatea activității de cercetare în domeniul bibliologiei desfășurate în cadrul Bibliotecii Academiei, urmând liniile directoare ale lui Ioan Bianu. Subliniind importanța unei asemenea lucrări din perspectiva regăsirii informației, autorul a făcut apel la sprijinul financiar atât de necesar în cultură pentru grăbirea procesului de editare a următoarelor volume cu care va trebui încheiată seria *Bibliografiei retrospective a periodicelor românești*, așa cum a fost planificat.

Jurnalistul și scriitorul Ion Cristoiu, prin expunerea sa, a dovedit o cunoaștere bună a materialului aflat în discuție, menționând câteva aspecte inedite, descoperite ca urmare a studiului său. Astfel, asistența a fost introdusă într-o serie de conexiuni legate de modul în care titlurile unor publicații descrise în bibliografia retrospectivă denotă puncte de interes ale societății românești de odinioară. Ion Cristoiu remarca un titlu de publicație care se regăsește tot mai des „Calea...” cu diverse variațiuni, ceea ce – în opinia Domniei Sale – presupune o anumită preocupare a societății respective pentru *a găsi calea de urmat* spre idealurile sale. Alte titluri concludente pentru mentalul colectiv al epocii – consideră vorbitorul – erau „Fără zgardă”, o publicație antiguvernamentală, având astfel un subînțeles edificator, apoi „Fără monopol”, periodic al unei asociații viticole care milita pentru eliminarea monopolului impus, de aseme-

nea, peste 25 de ziare și reviste cu titlul „Jos...” alături de diverse substantive sau adjective, între acestea remarcându-se „Jos Popescu!”

Doamna dr. Cristina Mocanu (medic), stăpânindu-și emoțiile, cu șarmul care a consacrat-o în timpul altor alocuțiuni susținute în același edificiu, a început prin a mulțumi în mod repetat tuturor bibliotecarilor. A transmis un mesaj sensibil, pătrunzător, din care se poate reține: „*Toți mânuitorii cuvântului, păstrătorii de cultură, de tradiție românească, de esență și valoare românească sunt Majestățile sufletului meu. Eu trăiesc pentru că vreau să îmbătrânesc românește. Țineți minte și spuneți mai departe tuturor acest mesaj: să-mbătrânim românește, oameni buni, să nu ne pierdem identitatea națională*”. În continuarea intervenției Domniei Sale, au fost evocate un număr semnificativ de publicații periodice din universul enciclopedic al colecțiilor Bibliotecii Academiei Române, cu precădere cele cu subiect medical care purtau semnătura unor somități ale acestei științe nobile (Cantacuzino, Gerota, Nanu, Muscel, Nasta, Marinescu, Parhon, Gomoiu, Ionescu-Șișești și mulți alții).

A urmat la cuvânt un reprezentant al învățământului superior medical, prof. univ. dr. Manole Cojocar, de la Facultatea de Medicină a Universității „Titu Maiorescu” din București și președintele Asociației Medicale Române pentru Plasmafereză (AMRP), care a prezentat în discursul său un scurt istoric al Bibliotecii Academiei Române, presărat cu citate ale unor personalități care au relaționat cu această instituție de-a lungul epocilor, accentuând, pe latura colecțiilor valoroase de documente medicale deținute și gestionate în acest locaș de cultură. Printre altele, au fost prezentate succint cele aproximativ douăzeci de manuscrise cu conținut medical aflate în colecțiile bibliotecii noastre, dintre care am reținut existența mai multor asemenea documente datând din secolul al XVIII-lea, care descriu importante aspecte din istoria universală a medicinei. Cei doi medici au și meritul de a fi sprijinit cu generozitate biblioteca, acordând un esențial suport financiar destinat tipăririi lucrării.

Doamna Mihaela Dragu, șefa Serviciului bibliografie națională din cadrul Bibliotecii Academiei Române, a subliniat – în discursul Domniei Sale – unele caracteristici ale muncii bibliografice, dar și faptul că „*Bibliografia națională retrospectivă este o lucrare de mari dimensiuni ce a urmărit*

parcursul istoric de formare a statului unitar român, de dezvoltare a culturii naționale”. Contextualizând nașterea proiectului Bibliografiei naționale retrospective a periodicelor, șefa Serviciului bibliografie Națională al BAR a descris, cu profesionalismul specialistului în domeniu, etapele de lucru ale celor cinci tomuri bibliografice.

„*Considerate un act de identitate al națiunii noastre, marile repertorii naționale retrospective au contribuit la unitatea culturală a poporului român chiar înaintea de crearea statului național unitar. Elaborarea lor este unul dintre criteriile care conferă Bibliotecii Academiei Române statutul de bibliotecă națională*” – a menționat vorbitoarea.

Numind Biblioteca Academiei drept „*centrul școlii românești de bibliografie*”, coordonatoarea Serviciului bibliografie națională a ținut să precizeze faptul că lansarea acestei ultime părți din tomul V este integrată ansamblului de manifestări aflate sub cupola aniversării a 150 de ani de existență neîntreruptă a Bibliotecii Academiei Române și a readus în memorie celor prezenți prodigioasa activitate a serviciului pe care-l conduce, cu accent pe lucrările premiate de Academia Română (*Bibliografia românească modernă a cărții și Bibliografia Eminescu*).

Alte idei au mai fost exprimate de către doamna Stanca Desa, implicată în coordonarea primelor două părți ale tomului V, care a reamintit etape din munca desfășurată în timpul realizării acestui volum la care a contribuit și a omagiat, în același timp, pe înaintașii din domeniu. De altfel, elogiind munca de bibliograf, vorbitoarea a trecut în revistă întreaga perioadă derulată între primul volum din 1913 până de curând, punctând aspectele muncii bibliografice pe tot acest parcurs de peste un veac.

De asemenea, doamna Desa în intervenția sa a evocat presa din perioada 1931–1938, care era omniprezentă și implicată în viața politică, dar și religioasă, economică, literară sau științifică a României de atunci și în care s-au afirmat nume importante de gazetari, precum și alte personalități ale acelor timpuri. În pofida unor ideologii foarte diversificate, de multe ori opuse principial, care guvernau redacțiile jurnalelor de tot felul ale vremii, perioada invocată de vorbitoare a fost, după propriile mărturisiri, perioada „*de mare dezvoltare și putere a presei*”.

În continuare, conf. dr. Cristina Popescu – prodecană Facultății de Litere a Universității din 131

București – a subliniat în luarea sa de cuvânt, importanța unei bibliografii foarte rigurose realizate, punctând câteva elemente legate de acest gen de lucrări, pornind de la *Bibliografia românească veche* elaborată de Ioan Bianu și realizând chiar o analogie a acesteia din urmă cu *Bibliografia periodicelor românești*, dar reliefând în același timp rolul esențial în elaborarea lor al *Planului bibliografiei naționale*. Domnia Sa a evocat – în acest context – activitatea lui Ioan Bianu, considerat de către vorbitoare inițiatorul „școlii bibliografice de la Biblioteca Academiei” și a colaboratorilor săi, Nerva Hodoș și Alexandru Sadi-Ionescu, cei doi bibliografi desemnați să realizeze primul tom din seria aflată în discuție.

Prof. univ. dr. Ion Bogdan Lefter, directorul Școlii Doctorale din cadrul Facultății de Litere a Universității din București și cunoscut istoric literar, a punctat importanța repertoriului unei părți a culturii române, ceea ce a realizat și această lucrare bibliografică. Denumind-o „operă bibliografică”, vorbitorul a făcut o trecere descriptivă detaliată a procesului de elaborare a celor cinci volume, concluzionând că avem o lucrare lexicografică în care găsim îmbinate cele două criterii care, în principiu, sunt opuse, cel cronologic și cel alfabetic. Totodată, istoricul literar a evidențiat efortul, considerat excepțional, de repertoriere a unei zone a culturii române care reprezintă cultura în întregul ei prin faptul că periodicele cuprinse în acest material au găzduit articole scrise de către o multitudine de nume de referință ale literaturii, artei, ale altor domenii culturale și științifice, din tot spectrul socio-profesional, ținând seama că lucrarea conține informație bibliografică despre toate publicațiile periodice, nu doar despre cele mai importante, din sfera politică sau culturală.

În încheierea alocuțiunii, profesorul Ion Bogdan Lefter a estimat încheierea seriei de șapte volume, cu condiția menținerii acestui ritm de lucru, între șase și zece ani, omagiind echipa care a lucrat timp de circa 40 de ani la ultimele trei tomuri (adică, cinci volume fizice), denumind-o „*echipă de decenii*”.

Prof. univ. dr. Marian Petcu, debordând în expunerea sa de un umor fin, specific intelectualilor cu spirit vesel și aducător de atmosferă pozitivă, într-un discurs relaxat, s-a declarat un utilizator frecvent al bibliografiilor în lucrările Domniei Sale, precum și în proiectele științifice pe care le

conduce. Astfel, și-a oferit sprijinul în efortul de realizare a următoarelor volume ale *Bibliografiei retrospective a periodicelor românești*, dăruind Bibliotecii Academiei un produs digital denumit *Istoria jurnalismului în date*, lucrare amplă, cu peste 3000 de pagini, cu rugămintea să poată fi și această cronologie completată, la rândul ei, cu ceea ce s-a lucrat până în prezent în seria celor cinci volume, pledând, deci, pentru un schimb informațional reciproc avantajos.

Profesorul Marian Petcu a propus colaborarea bibliotecii noastre cu Asociația Română de Istorie a Presei (ARIP), fondată de Domnia Sa, exprimând totodată ideea necesității măririi colectivului de lucru care va fi implicat în elaborarea acestor ultime tomuri, intuind dificultățile pe care le va întâmpina realizarea acestora, din cauza materialului brut ce vizează perioada anilor 1935–1944 și 1944–1952, care este foarte dens, presa fiind atunci în plin avânt.

Conf. dr. Radu Bîlbîie, de la Facultatea de Jurnalism și Științele Comunicării din cadrul Universității din București, și-a început alocuțiunea felicitând colectivul care a întocmit volumul, considerând această lucrare un instrument de lucru foarte important în activitatea de cercetare, precum și în cea pedagogică. Acesta a mai afirmat că *Bibliografia periodicelor românești* este extraordinară prin faptul că pune la dispoziția cercetătorului nu doar publicațiile de anvergură, politice, sociale, literare, ci și unele de mai mică notorietate publică, de tipul buletinelor informative ale unor instituții.

Domnul Radu Bîlbîie – în prelegerea sa – a explicat auditoriului contextul în care perioada anilor 1931–1935 a fost atât de bogată în publicații, comparativ cu cele anterioare. Astfel, Domnia Sa justifică cele peste 5000 de titluri cuprinse în cele trei părți ale volumului cinci prin prisma dezvoltării societății românești, din punct de vedere economic, politic și cultural, inclusiv din perspectiva alfabetizării și a culturalizării sale, urmare, în special, a reformelor lui Spiru Haret.

A urmat dr. Letiția Constantin, reprezentanta Bibliotecii Naționale a României, care a pledat pentru importanța unei verificări retrospective a bibliografiei, un proces care necesită timp. Domnia Sa a făcut referire la lucrarea care continuă această serie, bibliografia întocmită începând cu anul 1955 de către Biblioteca Centrală de Stat care prezintă în paginile sale repertorierea bibliografică a periodice-

lor apărute după anul 1952 și care în opinia vorbitoarei ar trebui revizuită, în vederea adăugării unor publicații omise în anii respectivi din considerente politice, prin cenzură.

Considerând că există multe etape din istoria recentă a României care necesită o investigație riguroasă, iar internetul nu reprezintă întotdeauna cea mai sigură metodă, vorbitoarea a opinat că în acest tip de investigație bibliografică se aplică tot regula clasică a verificării informației din trei surse diferite, ceea ce implică timp. În încheierea alocuțiunii, doamna Constantin și-a exprimat încrederea în modul cum vor fi realizate ultimele două tomuri, în pofida faptului că perioada 1936–1952 reprezintă o înflorire a publicațiilor de orice fel, concluzionând că munca de bibliograf este discretă, dar absolut necesară.

În continuare, dr.d. Silviu Nedelcu a prezentat un studiu de caz, relatând cum a beneficiat în mod concret, în cercetarea sa de doctorat, de Bibliografia retrospectivă a periodicelor românești. Istori-sind auditoriului propria experiență de utilizare a *Bibliografiei periodicelor românești*, vorbitorul a explicat unele detalii folositoare în activitatea de regăsire a publicațiilor necesare, din perspectiva utilizatorului de bibliografie: inserarea cotei topografice a fiecărei publicații în repertoriu, indicele de tipografie și altele. Concluzia enunțată de domnul Nedelcu a fost aceea a rolului esențial pe care marile lucrări bibliografice le îndeplinesc în munca de studiu a doctoranzilor din domenii diversificate, aparținând unor școli doctorale diferite, filologie, istorie, teologie etc.

Evenimentul a continuat cu discursul doamnei Luminița Radu, coordonatoarea ultimei părți a volumului cinci, o profesionistă a domeniului, care a ținut să-și exprime bucuria pentru interesul manifestat de către cei prezenți pentru opera la care și Domnia Sa a participat. A asigurat asistența că pe parcursul elaborării lucrării bibliografice s-au realizat verificări retrospective și ele se continuă în mod curent, urmate, acolo unde este cazul, de completări ale unor titluri, cu verificarea surselor în mod profesionist. Domnia Sa a subliniat că această parte, a treia, are rolul de a întregi informația conținută de celelalte părți și a oferit totodată detalii ale activității de cercetare bibliografică.

Sesiunea de alocuțiuni s-a încheiat cu intervenția academicianului Florin Gheorghe Filip care a felicitat colectivul implicat în realizarea lucrării și a pre-

cizat că, la Biblioteca Academiei Române, pe lângă lucrările curente, se „crează cunoaștere”.

Denumind lucrarea „*obiect care va constitui o urmă perenă a unui efort intelectual intens și îndelungat*”, Domnia Sa a propus organizarea unui seminar care să fructifice aceste luări de cuvânt prin editarea unui volum. La finalul discursului a menționat faptul că în cele două mandate de director general al instituției a constatat că majoritatea covârșitoare a salariaților Bibliotecii Academiei Române sunt dedicați acesteia, fiind atașați de valorile ei.

După cum se poate observa, cele cinci tomuri ale amplei lucrări bibliografice nu se limitează la a prezenta niște descrieri de publicații, ci se constituie în lucrări de permanentă cercetare științifică, de la un volum la altul înregistrându-se informații tot mai complexe, rod al unei munci riguroase de studiu și selecție informațională, pe care, colectivele de bibliografi implicate în acest proces s-au angajat să le realizeze la nivel de excelență.

Ambiția, perseverența și profesionalismul au condus la realizarea unor valoroase instrumente de lucru pentru cercetarea bibliologică și în mod deosebit pentru specialiștii din domeniile: știința informării, istoria presei, jurnalism și științele comunicării, dar constituindu-se într-un sprijin remarcabil pentru orice specialist, cercetător sau cititor ocazional care are nevoie de identificarea unei publicații periodice din orice domeniu de activitate.

Pentru reamintire...

Apărute din nevoia de regăsire a informației tot mai dense, într-o epocă a renașterii culturii naționale caracterizate – începând din secolul al XIX-lea – printr-o explozie editorială nemaîntâlnită până atunci, bibliografiile ca fenomen științific au apărut inițial sub forma cataloagelor de editură, de librărie și de bibliotecă. Acest lucru se explică prin faptul că antreprenorii din domeniul vânzării de carte și alte tipărituri, fie că erau editori, fie librari, trebuiau să găsească soluții pentru a se menține pe piața cărții aflate într-o tot mai puternică dezvoltare, ceea ce a condus la realizarea primelor cataloage bibliografice, fără a respecta însă norme științifice. Ulterior, prin *Planul bibliografiei naționale*, s-a trecut la bibliografiile elaborate pe baze științifice, după criterii foarte clar exprimate și care aveau să se perfecționeze continuu.

Indispensabile în activitatea actuală de cercetare, bibliografiile reprezintă principalul instrument de regăsire a informației specializate. Ele sunt esențiale 133

în munca de documentare, acoperind un domeniu vast, enciclopedic.

Bibliografia, în genere, nu rezidă în înșirarea unui număr de publicații, precum într-un catalog comercial, ci reprezintă o muncă laborioasă de cercetare care să permită descrieri bibliografice complexe cu rol de optimizare a regăsirii documentului de către utilizator, sprijinindu-l astfel în procesul de cercetare științifică. În încheiere, că bibliografia reprezintă primul pas spre cunoaștere.

Bibliografie

Monografii:

1. Hodoș, N., Sadi-Ionescu, Al. *Publicațiunile periodice românești (ziare, gazete, reviste)*. Catalog alfabetic: 1820–1906, tom. I, București: Ed. Socec & Co. și C. Sfetea, 1913, 812 p.

2. Baiculescu, G., ***. *Publicațiile periodice românești (ziare, gazete, reviste)*. Catalog alfabetic: 1907–1918, Supliment: 1790–1906, tom. II, București: Ed. Academiei Republicii Socialiste România, 1969, 867 p.

3. Deas, S.I., ***. *Publicațiile periodice românești (ziare, gazete, reviste)*. Catalog alfabetic: 1919–1924, tom III, București: Ed. Academiei Republicii Socialiste România, 1987, 1093 p.

4. Desa, S.I., ***. *Publicațiile periodice românești (ziare, gazete, reviste)*, Catalog alfabetic: 1925–1930, tom IV, București: Ed. Academiei Române, 2003, 1899 p.

5. Desa, S.I., ***. *Publicațiile periodice românești (ziare, gazete, reviste)*, Catalog alfabetic: 1931–1935, tom V, partea I, București: Ed. Academiei Române, 2009, 513 p.

6. Desa, S.I., ***. *Publicațiile periodice românești (ziare, gazete, reviste)*, București: Ed. Academiei Române, Catalog alfabetic: 1931–1935, tom V, partea a 2-a, București: Ed. Academiei Române, 2012, 411 p.

7. Radu, Luminița, ***. *Publicațiile periodice românești (ziare, gazete, reviste)*, București: Ed. Academiei Române, Catalog alfabetic: 1931–1935, tom V, partea a 3-a, București: Ed. Academiei Române, 2017, 759 p.

8. Moldoveanu, Valeriu. *Activitatea bibliografică a Bibliotecii Academiei Române*. În: *Biblioteca Republicii Socialiste România 1867–1967. Cartea centenarului*. București: Ed. Academiei Republicii Socialiste România, 1968, 327 p.

Resurse web: *Biblioteca Academiei Române*. <https://www.biblacad.ro/brp.html>. [online]. [accesat în data de 05.01.2018, 23:39]. Disponibil la: <https://www.biblacad.ro>.

Note

¹ V. Moldoveanu, Activitatea bibliografică a Bibliotecii Academiei Române. În: *Biblioteca Republicii Socialiste România 1867–1967. Cartea centenarului*. București: Ed. Academiei Republicii Socialiste România, 1968, p.228.

² Conform art. 1, de prevederile legii mai beneficiau Biblioteca Centrală din București și Biblioteca Centrală din Iași – n.n.

³ V. Moldoveanu, *Op.cit.*, p.232.

⁴ Internet. Pagină oficială: *Biblioteca Academiei Române*. <https://www.biblacad.ro/brp.html>. [online]. [accesat în data de 5 ianuarie 2018, 23:39]. Disponibil la: <https://www.biblacad.ro>.

⁵ *Ibidem*.

Ioan Munteanu (1938–2018)

Academia Română anunță cu tristețe vestea plecării din această lume a profesorului dr. Ioan Munteanu, membru de onoare al Academiei Române, medic reputat, deschizător de drumuri în medicina românească în domeniile fertilizării *in vitro* și chirurgiei laparoscopice.

Născut la 23 iunie 1938, în comuna Igrăș din județul Timiș, Ioan Munteanu a urmat studiile liceale și pe cele universitare la Timișoara.

În 1961 a absolvit, ca șef de promoție, Facultatea de Medicină „Victor Babeș” din Timișoara anunțând o ambițioasă și strălucită carieră în medicină. A efectuat apoi o serie de stagii de specializare atât în țară, la Clinica Universitară Giulești din București (1973), Institutul Oncologic din Cluj Napoca (1976), cât și în străinătate, la Center for Micro-Surgery Academic Hospital „St. Rafael” din Leuven, Belgia (1978), County Hospital Long Island din New York, SUA, Universitatea Carolinska din Uppsala, Suedia (1986). Între anii 1980–1987 a fost șeful Clinicii I din Timișoara, iar începând cu 1987, vreme de trei decenii, șeful Clinicii Bega. În perioada 1980–2008 a condus Departamentul de obstetrică-ginecologie din cadrul Facultății de Medicină și Farmacie din Timișoara, ca șef de catedră, și a coordonat peste 30 de teze de doctorat.

De-a lungul întregii sale activități medicale a format câteva sute de medici în această specialitate. A fost cunoscut și deosebit de apreciat în lumea medicală din țară și din străinătate, dar și în întreaga societate românească, pentru performanțele sale în domeniul reproducerii umane asistate. În anul 1995, Ioan Munteanu a realizat prima fertilizare *in vitro* din România, iar în 1996 a efectuat primul embriotransfer la mamă purtătoare. Acestei activități de pionierat i s-au adăugat performanțele sale chirurgicale recunoscute național și internațional: o nouă tehnică privind cerclajul colului uterin, prima histe-

rectomie totală laparoscopică, tratamentul conservativ al sarcinii cervicale, tratamentul sindromului Rokitanski-Hauser.

Carierea sa medicală și chirurgicală a fost însoțită de o bogată activitate științifică, concretizată într-un număr de peste 450 de articole publicate în reviste de specialitate și de comunicări susținute la reuniuni științifice din țară sau de peste granițe. Cele mai importante sunt: „Fertilizare *in vitro* și embriotransfer în România” (1995), „Increasingly Safe and Successful Pregnancies” (1996), „Recent Advances of the Pathophysiology of Pregnancy” (1997).

A publicat peste 35 de cărți, ca autor singular sau în colaborare: *Uterul cicatriceal după cezariană* (1985), lucrare distinsă cu Premiul „Gheorghe Marinescu” al Academiei Române, *Maternal-fetal risk in gestosis, preeclampsia and pregnancy induced hypertension* (1996), *Tratat de obstetrică* (ediția I, 2000), distins cu Premiul „Iuliu Hațieganu” al Academiei Române și cu Premiul pentru cea mai bună carte scrisă în domeniul specialităților chirurgicale, *Tratat de* 135

obstetrică (ediția a II-a, 2006), *Chirurgia endoscopică în ginecologie* (2008).

Profesorul Ioan Munteanu a fost unul dintre cei mai importanți inițiatori ai colaborărilor științifice internaționale, introducând România în circuitul marilor congrese și conferințe. În 1996 a organizat, la Timișoara, Primul Congres Internațional Medical al Societății pentru Studiul Fiziopatologiei Sarcinii Societatea OG Gestoziis (al 28-lea Congres Mondial), iar în 1999 a organizat Primul Congres de Reproducere Umană Asistată.

Începând cu 1993 a stabilit strânse legături cu Crucea Roșie Rhein-Neckar/Heidelberg, obținând sprijin pentru construirea primului Centru de chirurgie laparoscopică, fertilizare *in vitro* și transfer embrionar din România. A lucrat ca expert al Organizației Mondiale a Sănătății, a reprezentat România la Union Professionnelle Internationale de Gynécologues et Obstétriciens din Strasbourg (UPIGO). Ioan Munteanu a fost membru și reprezentant al României la Federația Internațională de Obstetrică-Ginecologie (FIGO) și International Association of Supporters of FIGO (SOFICO) din Washington. A fost membru

al Academiei de Științe Medicale, Academiei de Științe și Arte, Academiei Germano-Române, Academiei de Științe din New York, membru de onoare al Societății de Obstetrică-Ginecologie din Ungaria, președinte și apoi secretar executiv al OG Gestoziis, președinte al Societății de Obstetrică-Ginecologie din România (1993–1998), președinte și membru fondator al Societății Româno-Germane/Germano-Române de Obstetrică-Ginecologie.

Președinția României l-a decorat cu Ordinul Național „Steaua României” în grad de Ofițer, iar Crucea Roșie Germană i-a acordat cea mai prestigioasă distincție a sa, Medalia jubiliară „Henry Durnat”. A fost *profesor honorario* al Universității Ucayali din Peru, *profesor emerit* al Universității de Medicină și Farmacie din Timișoara, *cetățean de onoare* al municipiului Timișoara (2002).

La 20 decembrie 2004, Ioan Munteanu a fost ales membru de onoare al Academiei Române.

La stingerea sa din viață, membrii Academiei Române aduc un respectuos omagiu profesorului Ioan Munteanu, care a dedicat peste o jumătate de secol de activitate medicinei și vieții.

Mircea Malița (1927–2018)

Academia Română anunță cu regret stingerea din viață a academicianului Mircea Malița, personalitate plurivalentă, de mare anvergură științifică și diplomatică, ce a marcat deopotrivă învățământul și diplomația românească, bucurându-se de o largă reputație și apreciere internațională.

Născut la 20 februarie 1927, la Oradea, Mircea Malița a urmat studiile liceale în Ardeal și pe cele universitare la București. Dublu licențiat, în matematică și filosofie, în 1972 și-a susținut teza de doctorat cu tema *Modele matematice pentru negocieri*.

Carierea sa se leagă, încă de la început, de numele Academiei Române, între anii 1950–1956 a deținut funcția de director al Bibliotecii Academiei Române.

La numai 22 de ani, în 1949, a devenit cadru didactic universitar, carieră pe care a desăvârșit-o în mod strălucit de-a lungul a peste șase decenii. În 1972 a obținut titlul de profesor universitar la Facultatea de Matematică a Universității din București, unde a fost titularul Cursului modele matematice în științe sociale și al Cursului logică și inteligență artificială, la Catedra de analiză matematică.

În perioada 1970–1972 a fost ministru al Educației și Învățământului, mandat în timpul căruia a determinat introducerea în universități a calculatorului și dezvoltarea Departamentelor de matematică și informatică, precum și introducerea conceptului de management, acțiuni vizionare, de pionierat, ce aveau să influențeze în mod decisiv evoluția societății.

Carierea științifică și pedagogică a academicianului Mircea Malița a fost dublată de o strălucită carieră diplomatică. Între anii 1956–1961 a fost consilier al Misiunii Permanente a României pe lângă Organizația Națiunilor Unite, apoi, pentru doi ani, între 1961–1962, directorul Direcției culturale din cadrul Ministerului Afacerilor Externe. Din 1962 până în 1970 a fost ministru adjunct de Externe pe probleme

ONU, iar din 1974 membru al consiliilor pregătitoare ale conferințelor mondiale ale ONU pentru populație, știință și tehnologie, pentru dezvoltare. La începutul anilor 1980 a fost numit ambasador al României în Elveția și la ONU (1980–1982) și apoi ambasador în Statele Unite ale Americii (1982–1984).

Vocația profesorală a academicianului Mircea Malița s-a manifestat și în domeniul diplomației; a susținut expuneri și lecții diplomatice în cadrul unor înalte institute de diplomație internațională, precum Institutul Universitar de Înalte Studii Internaționale din Geneva, Asociația Austriacă de Politică Externă, în Statele Unite, în Marea Britanie.

Dubla sa vocație, de om de știință, cu înalte preocupări pentru viața socială și politică, și de diplomat, s-a concretizat într-o operă vastă, caracterizată deopotrivă de forța abordării teoretice și de pragmatism. Între cele mai citate lucrări ale sale se numără: *Programarea pătratică* (1968), *Teoria grafurilor cu aplicații în științele sociale* (1972), *Modele matematice ale sistemului* 137

educațional (1973), *Mathematics of Organization* (1974, în colaborare), *Abordări matematice ale relațiilor matematice* (în trei volume, 1977–1978).

Opera dedicată domeniului diplomatic acoperă o largă problemă, de la istoria domeniului, la analiză, studiu aplicat, modele diplomatice sau memorii: *Pagini din trecutul diplomației românești* (1966, în colaborare), *Diplomația română. O perspectivă istorică* (1970), *Teoria și practica negocierilor* (1972), *Romanian Diplomacy. A Historical Study* (1970, tradusă în limbile franceză și rusă), *Teoria și practica negocierilor* (1972), *Diplomația. Școli și instituții* (1975), *Jocuri pe scena lumii. Conflicte, negocieri, diplomație* (2007), *Tablouri din războiul rece. Memoriile unui diplomat român* (2007), *Între război și pace* (2007), *Istoria văzută prin ochii diplomatului* (2014, în colaborare), *Secolul meu scurt* (2015).

Academicianul Mircea Malița a fost fondator al Clubului de la Roma și coautor al rapoartelor acestei organizații: *No limits to Learning. Bridging the Human Gap. Report to the Club of Rome* (1979), care a cunoscut o serie de ediții succesive, *The Double Helix of Learning and Work. A Report to the Club of Rome* (2003).

A fost, de asemenea, fondator al Centrului European de Cultură din București și al Universității „Mării Negre”, membru al Academiei Mondiale de Arte și Științe, al Academiei Internaționale de Perspectivă Socială, al Federației Mondiale a Studiului Viitorului, al Academiei Internaționale „Leonardo da Vinci”.

Performanța științifică, profesorală și diplomatică a lui Mircea Malița a fost recunoscută de Academia Română încă din 1974, când a devenit membru corespondent. În decembrie 1991 a fost ales membru titular al Academiei Române, în cadrul Secției de filosofie, teologie, psihologie și pedagogie.

Ca semn de recunoaștere a strălucitei sale activități științifice, diplomatice și culturale, academicianul Mircea Malița a fost distins cu o serie de premii și distincții și a fost ales *doctor honoris causa* al Universităților din Oradea (1998) și Politehnica din București (2012). În 2013, Ministerul Educației Naționale i-a acordat Diploma de Excelență pentru *merite deosebite și contribuții remarcabile aduse la dezvoltarea educației, culturii și societății românești*.

În anul 2000, Președinția României i-a conferit Ordinul „Steaua României” în grad de Comandor.

Stingerea din viață a academicianului Mircea Malița lasă lumea academică și universitară mai săracă și văduvește societatea românească de o personalitate. Odată cu Mircea Malița pleacă dintre noi un reper: modelul cărturarului diplomat și al diplomatului cărturar. Mircea Malița a fost parte integrantă din construcția unei epoci, un vizionar pragmatic, care și-a înțeles corect timpul și a citit corect viitorul.

Academia Română aduce un respectuos omagiu personalității academicianului Mircea Malița.

Cabiria Andreian Cazacu (1928–2018)

Academia Română anunță cu regret stingerea din viață a profesorului universitar dr. Cabiria Andreian Cazacu, membru de onoare al Academiei Române, prima femeie conferențiar la Universitatea din București, unul dintre renumiții matematicieni români, cu o strălucită carieră în cercetare.

Cabiria Andreian Cazacu s-a născut la 19 februarie 1928, la Iași, unde a urmat studii liceale între 1938–1944, pe care le-a finalizat la București, după refugiarea împreună cu familia, în anul 1944. Tot la București a urmat cursurile Facultății de Științe, Secția de matematică, din cadrul Universității București, avându-i ca profesori pe celebrii matematicieni Grigore Moisil, Dan Barbilian și Simion Stoilow. Sub conducerea lui Dan Barbilian și-a elaborat teza de licență cu tema *Grupuri nilpotente generalizate*, iar în 1955 devine doctor în matematică, cu teza *Suprafețe riemanniene normal exhaustibile*, coordonată de Simion Stoilow. În 1967 obține titlul de doctor docent în științe, susținând teza *Clase de acoperiri riemanniene*.

Imediat după absolvirea facultății, la numai 21 de ani, a rămas la Catedra de algebră, ca asistent universitar, apoi lector, conferențiar, profesor și conducător de doctorat (din 1968), specialitatea analiză complexă, în cadrul Facultății de Matematică din Universitatea București.

Cariera universitară a fost dublată de o strălucită activitate de cercetător în cadrul rețelei de institute ale Academiei Române, la Institutul de Matematică ce poartă numele mentorului său, „Simion Stoilow”.

De-a lungul timpului, prof. Cabiria Andreian Cazacu a ocupat o serie de funcții în învățământul superior și de cercetare. A fost șefa Catedrei de analiză matematică (1974–1975), decan al Facultății de Matematică (1976–1984). A fost *visiting professor* la Freie Universität din Berlin, la Université Libre de Bruxelles, la Universitatea din Helsinki, Universitatea din Łodz, Universitatea Moncton din Canada.

Pasionată exclusiv de matematică, și-a dedicat întreaga viață cercetării, obținând rezultate importante în domeniul analizei matematice. Între direcțiile sale de cercetare s-au aflat: acoperirile riemanniene, unde a construit o teorie unitară bazată pe proprietățile unei extensiuni, a introdus noțiunea de acoperire poliedrală, generalizând formula Hurwitz-Stoilow, a elaborat teoria reprezentărilor cvasiconforme și a aplicațiilor cvasiregulate, a introdus o nouă funcție de dilatare, a construit o metodă de rezolvare a problemelor de tip Grötzsch-Teichmüller-Volkovîrski; a introdus o clasă de reprezentări mai mare decât cele cvasiconforme, denumită „clasa O”.

Activitatea sa științifică și de cercetare s-a concretizat într-un număr important de studii și monografii, precum *Über die normal ausschöpfbaren Riemannschen Flächen* (1956), *Über eine Formel von S. Stoilow* (1960), „*Bemerkungen über den Begriff der quasikonformen Abbildung*” (1969), *Influence of orientation of the characteristic ellipses on the properties of the quasiconformal mappings* (1969), *Module inequalities for* 139

quasiregular mappings (1976), *Ramification of Klein coverings* (1985), *Teoria funcțiilor de mai multe variabile complexe* (1971), publicată în limba germană, în două ediții (1975 și 1976), *Foundations of quasiconformal mappings* (2005).

Activitatea științifică internațională s-a concretizat, de asemenea, în organizarea a nouă ediții ale Seminarului româno-finlandez de analiză complexă și în editarea câtorva volume de lucrări ale acestui seminar, publicate în prestigioasa colecție „Lecture Notes in Mathematics” (Editura Springer). În 1998 a editat, la Editura World Scientific din Singapore, volumul colectiv *Analysis and Topology*, dedicat memoriei mentorului său, Simion Stoilow.

Profesoara Cabiria Andreian Cazacu a fost aleasă membru onorific al Institutului de Matematică „Simion Stoilow” al Academiei Române și a fost distinsă cu Premiul Ministerului Educației și Învățământului (1964),

cu Premiul „Simion Stoilow” al Academiei Române (1968), cu Ordinul „Meritul științific”, clasa II (1986).

Președinția României i-a conferit, în anul 2000, Ordinul Național „Serviciul Credincios” în grad de Ofițer.

În martie 2006 a fost aleasă membru de onoare al Academiei Române.

Academicianul Solomon Marcus o numea „doamna matematicii românești”, „un model de conștiinciozitate și colegialitate, de corectitudine și urbanitate, de modestie și de generozitate”, apreciind că „nicio istorie a matematicii românești nu va putea omite că profesorul Simion Stoilow a ales-o pentru a-i preda ștafeta”.

Membrii Academiei Române aduc un pios și respectuos omagiu profesorului universitar dr. Cabiria Andreian Cazacu, cercetător pasionat, care și-a dedicat întreaga viață studiului matematicii superioare.

Mai

8 mai: În Amfiteatrul „Ion Heliade Rădulescu” al Bibliotecii Academiei Române s-au desfășurat lucrările celei de-a treia ediții a Conferinței internaționale de film balcanic „The Great War(s): Our Story”.

10 mai: În Sala de expoziții „Theodor Pallady” a Bibliotecii Academiei Române a fost vernisată expoziția „Războiul de Independență 1877–1878” organizată de Cabinetul de manuscrise-carte rară și Cabinetul de stampe ale Bibliotecii Academiei Române în colaborare cu Muzeul Național al Literaturii Române. Vernisajul s-a desfășurat în prezența conducerii Academiei Române: domnul acad. Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române, și domnul acad. Răzvan Theodorescu, vicepreședinte al Academiei Române.

24 mai: Aula Academiei Române a găzduit sesiunea omagială „Petre Sergescu, artizan al cooperării internaționale în domeniul istoriei științei”. După cuvântul de deschidere rostit de acad. Răzvan Theodorescu, vicepreședinte al Academiei Române, au susținut comunicări:

– dr. Magda Stavinschi – *Petre Sergescu și gândirea matematică*;

– Efthymios Nicolaïdis – *Petre Sergescu, président et secrétaire perpétuel de l’Académie Internationale d’Histoire des Sciences*;

– prof. Adrian Petrușel, prof. Dorel I. Duca – *Petre Sergescu – profesor la Universitatea din Cluj*;

– prof. univ. Ecaterina Andronescu;

– Alexandru Herlea – *Petre Sergescu, personalitate reprezentativă a exilului românesc*;

– Ana Maria Stan – *Câteva episoade din viața de student a lui Petre Sergescu*;

– Olimpia Popescu – *Petre Sergescu, stâlpul nenumit al „Gazetei Matematice”*;

– Cătălin Ioniță – *Contribuții la biobibliografia lui Petre Sergescu*; un grup de texte inedite 1933 și 1997 despre Petre Sergescu.

25 mai: Comunitatea academică l-a sărbătorit pe academicianul Eugen Simion, președintele Secției de filologie și literatură și președintele Fundației Naționale pentru Știință și Artă în cadrul unei sesiuni omagiale, desfășurate în Aula Academiei Române. Sesiunea a fost deschisă de acad. Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române, după care despre viața, opera și activitatea domnului academician Eugen Simion au vorbit: acad. Răzvan Theodorescu, vicepreședinte al Academiei Române; prof. Jaime Gil Aluja, membru de onoare al Academiei Române; prof. Jean-Jacques Askenasy, membru de onoare al Academiei Române; acad. Dan Berindei; acad. Viorel Barbu; acad. Nicolae Breban; prof. Mihai Cimpoi, membru de onoare al Academiei Române; Serge Fauchereau, membru de onoare al Academiei Române; Adam Puslojić; prof. Mircia Dumitrescu, membru corespondent al Academiei Române; Virgil Tănase; Cristina Popescu; conf. univ. Ioan Cristescu; conf. univ. Paul Cernat. Solemnitatea s-a încheiat cu un recital al flautistului Ioan Bogdan Ștefănescu.

Iunie

6 iunie: În Sala de expoziții „Theodor Pallady” a Bibliotecii Academiei Române a avut loc vernisajul expoziției „Figura feminină în grafica lui Iser”. Acad. Răzvan Theodorescu, vicepreședinte al Academiei Române, a avut alocuțiunea de deschidere, după care a vorbit prof. univ. Cristian Velescu de la Universitatea de Artă din București.

7 iunie: În Aula Academiei Române a avut loc lansarea volumului *Istoria timpului meu* de Thierry de Montbrial, membru de onoare al Academiei Române. Ceremonia a fost deschisă de acad. Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române, după care au vorbit ES Ioan Robu, Mitropolit al Arhiepiscopiei Catolice de București, membru de onoare al Academiei Române; acad. Răzvan Theodorescu, vicepreședinte al Academiei Române; acad. Eugen Simion, președintele Secției de filologie și literatură și președintele Fundației Naționale pentru Știință și Artă. În încheiere a vorbit domnul Thierry de Montbrial, președinte fondator al Institutului Francez de Relații Internaționale.

 BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE

Cabinetul de Stampe al Bibliotecii Academiei Române
are plăcerea de a vă invita la vernisajul expoziției

Figura feminină în grafica lui

BERTEL

Partea I
Desen în culori de apă

4 iunie, orele 12

Sala de expoziții a Bibliotecii Academiei Române
Calea Victoriei, 125

8 iunie: Aula Academiei Române a găzduit cea de-a doua dezbatere națională cu tema „Reindustrializarea României”, manifestare dedicată Centenarului Marii Uniri, organizată de Secția de științe medicale, Secția de științe chimice și Secția de științe geonomice ale Academiei Române. După cuvântul de deschidere rostit de acad. Victor Voicu, vicepreședinte al Academiei Române, au urmat comunicările susținute de:

– prof. Petre T. Frangopol, membru de onoare al Academiei Române – *Importanța educației și cercetării în reindustrializarea României;*

– prof. univ. dr. ing. Gheorghe Ivănuș – *Efectele benefice ale chimiei petrolului și gazelor naturale;*

– acad. Nicolae Anastasiu – *Resursele minerale ale României, bogății nevalorificate;*

– prof. univ. dr. Tudorel Andrei – *Comerțul exterior al României cu produsele românești;*

– dr. ing. Doru Pușcașu – *Reindustrializarea României în domeniul materialelor oxidice pentru construcții din România.*

12 iunie: În Amfiteatrul „Ion Heliade Rădulescu” al Bibliotecii Academiei Române a avut loc sesiunea omagială cu tema „11 iunie 1848 – Ziua victoriei Revoluției Române pașoptiste”. După alocuțiunea de deschidere a domnului acad. Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române, au susținut comunicări acad. Dan Berindei, președintele Secției de științe istorice și arheologie; dr. Dorina Rusu,

membru corespondent al Academiei Române; conf. univ. Adrian-Silvan Ionescu, directorul Institutului de Istoria Artei „George Oprescu”, și conf. univ. Adrian Niculescu de la Facultatea de Științe Politice a Școlii Naționale de Studii Politice.

14 iunie: În cadrul manifestărilor dedicate Centenarului Marii Uniri, în Aula Academiei Române, s-a desfășurat o suită de manifestări științifice dedicate omagierii Generalului Berthelot (1861–1931) și Misiunii Franceze din România la refacerea, dotarea și instruirea Armatei Române în Primul Război Mondial. Evenimentul a fost organizat de Academia Română în parteneriat cu Ambasada Franței la București, Institutul Cultural Român, Muzeul Național de Istorie a României, Muzeul Național Militar, Asociația Națională a colecționarilor de arme, Fundația „Patrimoniu” a Academiei Române. Sesiunea a fost moderată de acad. Victor Voicu, vicepreședinte al Academiei Române, inițiator și coordonator al proiectului omagial dedicat de Academia Română Generalului Henri Mathias Berthelot și rolului său în câștigarea Primului Război Mondial. Sesiunea a fost deschisă de acad. Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române, și ES doamna Michèle Ramis, ambasadorul Franței la București.

Despre personalitatea Generalului Berthelot a vorbit acad. Răzvan Theodorescu, vicepreședinte al Academiei Române și președintele Secției de

arte, arhitectură și audiovizual, prof. univ. Aurel Ardelean, președinte-rector al Universității de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, doamna Liliana Țuroiu, președinta Institutului Cultural Român, doamna Cristina Popescu, director Romfilatelia. Cu acest prilej, a fost lansată seria „General Berthelot” emisă de Romfilatelia. În premieră, Academia Română a decernat Premiul „General Mathias Berthelot”, inițiat ca urmare a dorințelor testamentare ale Generalului Berthelot.

În partea a doua a manifestărilor, în Cupola de sticlă a Bibliotecii Academiei Române, a fost vernisată Expoziția „Generalul Berthelot pe frontul românesc (1916–1918)”. Au avut alocuțiuni Mirela Taloș, vicepreședinte al Institutului Cultural Român, Ernest Oberlander, directorul Muzeului Național de Istorie a României și conf. univ. Cristina Păiușan-Nuică.

11–13 iunie: În Aula Academiei Române s-a deschis cea de-a zecea ediție a Simpozionului Internațional „Cristofor Simionescu” cu tema *Frontiere în știința macro- și supramoleculară*. Evenimentul a fost organizat de Academia Română, Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni” din Iași, Laboratorul pentru Cercetarea Structurii Materiei – LRSM din cadrul Universității Pennsylvania din SUA. Coorganizatori: acad. Bogdan Simionescu, vicepreședinte al Academiei Române, și prof. Virgil Percec de la Universitatea Pennsylvania.

16–21 iunie: În această perioadă a avut loc, la Berna, cea de-a 16-a ediție a Congresului anual al European Association for the Study of Religion (EASR), având statutul de Conferință internațională regională, eveniment organizat de Asociația Internațională de Istorie a Religiilor, Universitatea din Berna și Institutul Elvețian de Istorie a Religiilor și coordonat de prof. dr. Jens Schlieter. Conferința a avut ca temă *Multiple Religion Identities: Individuals, Communities, Traditions* și a reunit aproape 600 de cercetători din peste 30 de țări din Europa, dar și din America de Nord și Asia. În cadrul conferinței, dr. Eugen Ciurtin și dr. Bogdan Tătaru-Cazaban, cercetători la Institutul de Istorie a Religiilor al Academiei Române, au susținut comunicări apreciate de colegii lor europeni ca un aport esen-

țial la circuitul științific internațional. Astfel, dintre cele șase prelegeri-invitate comunicarea *A Comparative History of samsāra: In and Out the Vortex of Transmigration*, apreciată ca o sinteză novatoare asupra originii și dinamicii ideii de transmigrație în cele patru religii indiene antice brahmanism, hinduism, jainism, budism.

Dr. Bogdan Tătaru-Cazaban a deschis secțiunea „Esotericism and Eastern Christianities: Traditionalism and Neo-Hesychasm” cordonată de prof. Vasilios Makrides și dr. Ionuț Daniel Băncilă. Tot în acest cadru au fost lansate noi proiecte și inițiative de cercetare, unele privind viitoarea dezvoltare științifică a Institutului Român de Istorie a Religiilor care, printr-o frumoasă coincidență, a împlinit în aceste zile un deceniu de activitate.

18 iunie: În Aula Academiei Române s-au desfășurat lucrările forumului francez „Histoire et perspectives des relations géographiques roumaine – françaises”.

28 iunie: În cadrul Adunării generale a membrilor Academiei Române au fost aleși, prin vot secret, noi membri ai Academiei Române, după cum urmează:

Membri corespondenți

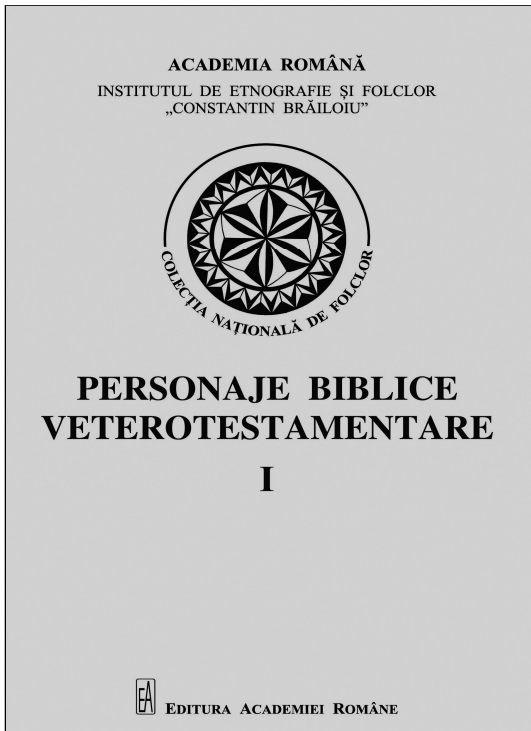
- Petolescu Constantin – Secția de științe istorice și arheologie
- Rusu Eugen-Victor-Cristian – Secția de științe tehnice
- Bădescu Ilie – Secția de științe economice, juridice și sociologie
- Precup Radu-Emil – Secția de știința și tehnologia informației

Membri de onoare din țară

- Ionescu I. Niculae – Secția de științe chimice
- Bleahu Marcian David – Secția de științe economice

Membri de onoare din străinătate

- Michael Röckner (Germania) – Secția de științe matematice
- Albert-László Barabási (SUA) – Secția de științe fizice.

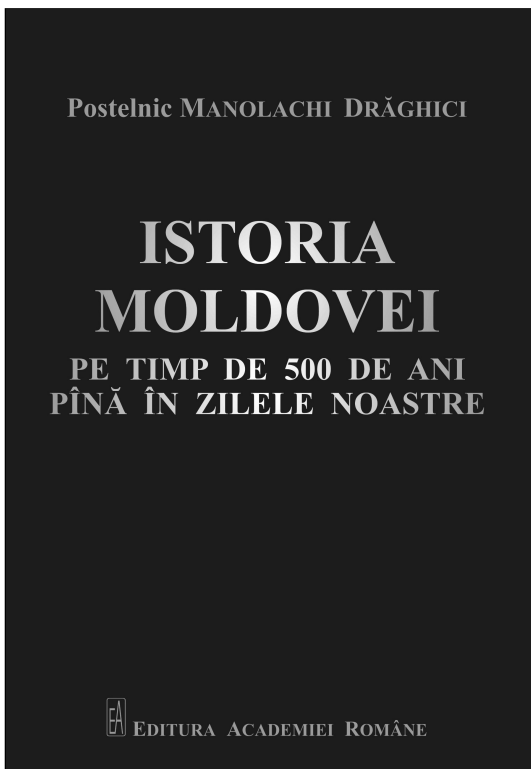

**PERSONAJE BIBLICE
VETEROTESTAMENTARE (I)**

**Institutul de Etnografie și Folclor
„Constantin Brăiloiu Brăiloiu”**

Proiectată în cadrul seriei „Colecția națională de folclor”, lucrarea aparține, din punct de vedere al metodei de lucru, geografiei folclorice. Tipul acesta de analiză a textului literar popular este foarte puțin prezent în cercetarea folcloristică românească. În cadrul „Colecției naționale de folclor” s-au realizat și publicat un număr de 16 volume de tipologii motivice literare, pentru câteva dintre speciile și categoriile reprezentative ale culturii populare românești: balada și cântecul eroic, lirica, legenda, snoava, colinda, cântecul funerar etc.

Sunt folosite materiale din Arhiva Institutului de Etnografie și Folclor, dar și texte extrase din volume tipărite în secolele al XIX-lea și al XX-lea.

**ISTORIA MOLDOVEI
PE TIMP DE 500 DE ANI
PÎNĂ ÎN ZILELE NOASTRE**

Postelnic Manolachi DRĂGHICI

Ediția critică a *Istoriei Moldovei* a postelnicului Manolachi Drăghici, întocmită de profesorul Andrei Pippidi, este un izvor istoric important care, după ediția sa originală din 1857, n-a beneficiat de o ediție similară.

Lucrarea este interesantă prin conținutul ei și prin modalitatea de relatare a evenimentelor, dar mai ales este un izvor prețios pentru etapa de tranziție pe care a consemnat-o autorul ei, coincizând și cu viața sa, nu numai pentru faptele și comentariile sale, dar mai ales pentru orienturile pe care le dezvăluie reprezentând lumea și marile mutații care au avut loc în timpul existenței sale.

Este un izvor istoric prețios pentru înțelegerea epocii de profundă schimbare prin care a trecut și pentru descifrarea anumitor mentalități.

GHID PENTRU AUTORI

Propunerile de articole se predau la redacție în format electronic (CD, stick) sau se trimit prin e-mail, ca fișiere atașate.

Sunt returnate autorilor propunerile de articole care nu corespund indicațiilor din prezentul ghid, care nu sunt culese cu toate semnele diacritice pentru limba română sau franceză și care nu sunt corect scrise în limba română sau străină.

Sunt respinse propunerile de articole care au fost publicate (parțial sau integral), care nu au conținut științific pertinent, elemente originale, resurse bibliografice relevante și de actualitate.

Consiliul editorial decide acceptarea sau respingerea manuscrisului. Autorii sunt singurii responsabili asupra opiniilor și ideilor exprimate.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază!

Din cauza volumului mare de lucru, nu se primesc materiale dactilografiate sau scrise de mână care necesită culegere.

Pentru a scurta timpul de pregătire editorială, lucrările trebuie redactate, după cum urmează:

- Redactarea manuscriselor va respecta standardele precizate de Dicționarul explicativ al limbii române – DEX (ediția 2007, Editura Univers Enciclopedic sau <http://dexonline.ro/>), Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române – DOOM (ediția 2005, Editura Univers Enciclopedic), Hotărârea Adunării generale a Academiei Române din 17.02.1993 privind revenirea la grafia cu „â”, și „sunt”, în grafia limbii române ([www.acad.ro/ alte-Info/pag_norme_orto.htm](http://www.acad.ro/alte-Info/pag_norme_orto.htm)).

- Cuvintele străine inserate în textul în limba română se vor culege italic.

- Se menționează referințele despre autori: titlul științific, prenumele și numele de familie ale autorilor, funcția, locul de muncă, localitatea, țara și datele de contact (telefon, e-mail etc.).

- Referințele bibliografice se scriu la sfârșitul articolului, în ordinea citării în text, numerotându-se cu cifre arabe, urmate de punct.

- Citările se scriu cu caractere italice. Fiecare citare trebuie să fie însoțită de sursa bibliografică, obligatoriu, menționată în lista de referințe bibliografice.

- Materialul ilustrativ se va prezenta separat de textul articolului, scanat cu rezoluția de 300 dpi, alb-negru cu extensia TIFF, sau se vor prezenta originalele ilustrațiilor, care vor fi scanate și prelucrate la redacție, după care se vor înapoia sub semnătură, autorului.

- În cuprinsul articolului se va menționa locul unde se va plasa figura sau tabelul, precum și legenda figurilor sau titlul tabelului.

- Tabelele trebuie să fie alb-negru fără coloane evidențiate cu alte culori.

De asemenea, dacă există scheme nu trebuie să aibă evidențieri în alte culori.

Dimensiunile unui articol trebuie să fie 5–6 pagini calculator, corp 12 și 3–4 ilustrații.

Redacția revistei „Academica”
Casa Academiei – Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5, București, tel:
021.318.81.06/2712, 2713

**Abonamentele la revista „Academica” se pot face prin mandat poștal pe adresa
revistei „Academica”, serviciul difuzare (Popa Aurora)
sau cu ordin de plată în contul RO64TREZ7055005XXX006462,
Trezoreria sector 5, București.
Prețul unui abonament pentru 12 luni este 36 lei.**

ISSN 1220-5737 146 PAGINI

PREȚUL 6 lei